Digitized by Google

BIB. COLL.
PICTAV. S.J.

X 432/93

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

A. GISLENII BVSBEQVII omnia quæ extant.

Cum Privilegio.

LVGD. BATAVORVM,
Ex Officina Elzeviriana.
Anno 1633.

6921

TYPOGRAPHI
benevolo Lectori
S.

PRodeunt, benevole Lector, ex officina noſtra Ampliſſimi viri *Augerii Giſlenii Busbequii* omnia, cum ejus diu multumque deſideratis Epiſtolis ad Rudolphum II. Imperatorem, opera; quæ quòd hactenus ſeparata in lucem prodierunt, nos à doctiſſimis viris tùm ſæpè rogati, tùm quàm grata & utilia ſint certiores facti, uno volumine typis noſtris ea damus excuſa, ne multorum deſiderio, aut literarum commodo deeſſe videamur; ſed potius ut operâ & propensâ noſtrâ ad literas ornandas voluntate res literaria, quantum in nobis eſt, melior politiorque reddatur. Vale, & labore noſtro feliciter fruere.

CONTENTA
hoc libello.

I.

AVgerii Giſlenii Busbequii Legationis Turcicæ Epiſtolæ quatuor.

II.

Ejuſdem Exclamatio ſive de re militari contra Turcam inſtituenda Conſilium.

III.

Solimani Turcar. Imp. Legatio ad Ferdinandum Roman. Cæſ. anno CIↃ IↃ LXII,

IV.

Ejuſdem Busbequii, Cæſaris apud Regem Gallorum Legati, Epiſtolæ ad Rudolphum II. *Imperatorem: ex Biblioth. Io. Bapt. Houvvaert I. C. Patritii Bruxellenſis.*

Præmiſſa eſt vita Auctoris.

L. CAR-

L. CARRIO NICOLAO MICAVTIO INDEVELDII D.R.M. in Concilio ſecretiori Conſiliario S. D.

IN morte filii tui Maximiliani, V. Cl. ab Arnoldo Griſperio optimo & doctiſſimo viro mihi nuntiata, lachrymas non tenui: cui illa pleno gradu ad veram laudem properanti nuper Aureliani nimis immature manum injecit. Et tamen, ſi verum fateri volumus, in hac fatali univerſæ prope dixerim Europæ converſione, ita hodie fluunt tēpora, ut, ſi unquam aliàs, tam veriſſimum ſit dicere, OPTIMVM eſſe non naſci, proximum quam citiſſime denaſci: utque eo-

rum, qui apud plures ſunt, non tam vicem dolere, quam vivorum conditionem habeamus neceſſe deplorare. Quę etſi, in animo non nimis ad dolorem molli, ſed infinitis multorũ annorum exemplis probe confirmato, ad conſolandum non parum videantur valere; mihi tamen neque dicta, neque dies, neque ulla omnino alia eum luctum minuere potuerunt. Cui luctui teſtando hęc ad te V.Cl. mitto, utque iis legendis in memoria antiquiſſimæ amicitiæ conquieſcens, à rerum triſtiſſimarum recordatione paulatim abducaris: & quæ olim, dum fiebant, recens cognoſcebas, ea jam longo poſt tēpore tandem legens, nõ ſine voluptate recognoſcas. Eſt enim Epiſtola Augerii Buſbequii de itinere ſuo tam Byzantino quam Aſiatico ad te olim, ni fallor, ſcripta. Cujus rei ex eo conjecturam facio, quod de utroq; veſtrûm ſæpe meminerim audire,

cum

cum Busbequius nomine Impp. Ferdinandi & Maximiliani apud Turcam oratoris partes ageret; tuque apud Luſitanos Reginarum legatus eſſes; vos ultro citroque res, ut quæque illarum iis in locis erant memorabiles, perſcripſiſſe; & quaſi libros commentarios contexiſſe. Addidi ejuſdem Busbequii de acie contra Turcam, cum tempus ferret, inſtruenda conſilium: quod & hoc nō tantum lecturis jucundū eſſe, ſed etiam reip. ſalutare poſſe videretur. Sunt hæc quidem, quod non ignoras, non in hoc ab eo ſcripta ut in publicum emitterentur (alia longe ab eo viro, cujus famæ nulla nullius commendatione quicquam poteſt accedere, nulla nullius reprehenſione decedere, ſunt exſpectanda) ſed tamen qualia qualia ſunt, cum in manus meas incidiſſent, & fructum, ſi quis inde ad rēp. cujus Busbequius amantiſſimus eſt, pervenire poſſet,

cum aliis communicari eum non nolle certe ſcirem: operæ pretium putavi hæc typis Plantini committere. quod ipſum etiam Busbequium non nimis ægre laturum ſpero, ſi tu editionis hujus periculum in te receperis. quod ut facias te etiam atque etiam vehementer oro. Vale, Avarici Biturigum. I Feb. cIↃ IↃ LXXXI.

AVGERI GISLENI BVSBEQVI

VITA.

AVgerius Giſlenius Busbequius Cominii Flandriæ oppido natus eſt; unde & Philippo Cominæo, Hiſtoricorum noſtratium Principi, cognomen. Pater Ægidius Giſlenius, Busbequæ, ad Lyſam ſluvium ſita, Toparcha, pervetuſto & nobili apud Flandros genere. Iuvenis in paternis ædibus educatus, Lovanii, Lutetiæ, Venetiis Ioanni Bapt. Egnatio, poſt Bononiæ & Patavii bonis literis operam dedit. Patre

è vi-

è vivis ſublato, in Angliam à D. Petro Laſſo, Ferdinandi Imperatoris oratore, èvocatus, aliquandiu in ejus contubernio hæſit. dein in patriam reverſus, ab ipſo Imperatore, adnitente potiſſimum Io. Vander Aa Belga, qui tum eidem Imperatori â Secretis, Viennam vocatus, huic ipſi & Maximiliano filio virtutis ac prudentiæ gratiâ ita ſe probavit, ut nullius fere magis conſilio Cæſares niterentur, illumque moribus atque Aulæ Matthiæ, Maximiliani, Alberti, & Venceſlai, Archiducibus Auſtriæ, Maximiliani jam dicti filiis, præficerent. Legationibus claruit; quarum prima Aſiana fuit, quando Io. Mariæ Maluezio ſuffectus, magnâ animi modeſtiâ atque conſtantiâ, mitigato Solimanno, octennii inducias impetravit, prout latiùs è Legationis Turcicæ epiſtolis patet. Altera Amaſiana fuit, quam itidem ſcripto complexus eſt. Atque utraque Antverpiæ iterata editione, procurante L. Carrione, dein an. cIↃIↃcxx Monachii à Sadelerio, ſed auctior, & ornatior impreſſa; qui Ferdinando II. Imperatori dedicat, epiſtolaſque illas dignas ait, quæ millies edantur, & ab omnibus evolvantur. Plurimas quoque antiquas inſcriptiones è Græcia Aſiaque illì debent antiquitatis cultores, quas viris doctis communicavit, ut Ancyranam

And. Schotto contubernali ſuo, pluresque alias tum Græcas tum Latinas I. Lipſio, per quem inſerta ſunt veterum Roman. inſcriptionibus, à Smetio & Grutero promulgatis. Quanti eum fecerit Lipſius, liquet tum ex Saturnalium librorum præfatione ipſi inſcripta, tum ex Epiſtolis XVIII & LXIII. *Epiſtol. ſelectar. Centuriæ primæ. Verùm Byzantio reverſus Iſabellam Auſtriam Carolo* IX. *Regi Gallorum nuptui datam in Galliam duxit, aulæ ejus Præfectus, & poſt Rudolphi Cæſaris Legatus, ad quem durante ea Legatione epiſtolas haſce ſcripſit, quas hactenus deſideratas poſteritati conſecramus. At cum jam ſeptuagenarius ſemeſtre ſpatium à Cæſare impetraſſet ut patriam amicoſque inviſeret, per Normanniam bellis civilibus vexatam in Belgium tendens, dum in vico Callia hoſpitatur, violenta militum manu ex proximo caſtro advolante abripitur. Verùm cum ille, qua erat animi conſtantia & magnitudine, quereretur vim ſibi fieri, & contra jus gentium prædam de Legato agi, neque Rothomagenſis Præfecti juſſu (ut jactabant prædones) ſed rapinæ cauſa ſcrinia ſua auferri, territi & ſibi malè conſcii milites eum diluculo in integrum reſtituunt, protinuſque diffugiunt. Præfecto verò Rothomagenſi factum excuſanti & vindictam promittenti,*

tenti, reſpondit ſeſe magis animi quietem quam injuriæ vindictam expetere. Et cum lethalem ſibi morbum præſagiret, in vicinas ædes lectiſſ. fœminæ Toparchæ Maillocenſis ad fanum D. Germani deferri ſe jubet, ibique undecimo poſt die anno cIↃ IↃ XCII. V *Kal. Novemb. fatis conceſſit. Corpus in D Germani honorifice conditum; cor in lamina plumbea incluſum Busbequam magnifico majorũ monumento illatum eſt. Vltra quatuor illas Epiſtolas Turcicas, quarum duas edidit Plantinus ſub titulo itinerum Conſtantinopolitani & Amaſiani, ſcripſit etiam conſilium de re militari contra Turcam inſtituenda, quod unà cum præcedentibus legitur; item librum de vera nobilitate, quem periiſſe ferunt; & demum literas haſce legationis ſuæ Gallicanæ, quas in lucem proferimus. Epitaphium amico ſcripſit V. C. I. Lipſius, quod ſubjungo.*

AVgerius iſtic eſt ſitus Busbequius,
Quis ille? quem virtutis & prudentiæ,
Habuere carum, gratiâ, ipſi Cæſares.
Hunc aula eorum vidit, aula & extera
Aſiæ Tyranni. Quæ viri felicitas!
Probavit hæc, & illa. in omni tempore,
In munere omni, Neſtorem ſe præbuit
Lingua atque mente. Iam quies eum ſibi
Et patria hæc ſpondebat; ecce ſuſtulit
Viam per ipſam miles incertum, an latro.
Sed ſuſtulit, ſimulque ſidus Belgicæ,
Quod nunc choreas fulget inter aſtricas.

Iuſtus Lipſius magno amico exiguum monumentum P.

AVGE-

AVGERII GISLENII
BVSBEQVII
D. Legationis Turcicæ
Epiſtola prima.

QVOD tibi diſcedens promiſeram, fore, ut de toto itinere meo Conſtátinopolitano certior à me fieres, in eo fidem liberare volo, & quidem (ni fallor) liberabo cumulate. nam ad iter Conſtantinopolitanum accedet Amaſianum, illo haud paulo minus tritum minuſque vulgare. Tu, ſi qua mihi jucunda eveniſſe intelliges, tuam partem voluptatis feres, quod pro veteri neceſſitudine noſtra nihil habeam quod mihi non ſit commune tecum. ſin qua evenerunt, quod in tanta itineris magnitudine & difficultate fuit neceſſe, moleſtiora, nihil ad te pertinere judicabis; quod ea præterita, quò fuerunt in experiundo graviora, eò mihi ipſi nunc fiant recordanti jucundiora. Non te fugit cum eſ-

ſem

ſem ex Anglia domum reverſus, à Regis Philippi & Reginæ Mariæ nuptiis, ubi fueram inter comites Don Petri Laſſi, quem honoris cauſſa eò Romanorum Rex Ferdinandus, dominus meus clementiſſimus, legaverat, quemadmodum idem Ferdinandus me per literas ad hoc iter evocarit. Quas cum Inſulis III Novembris accepiſſem, tantum moræ interpoſui dum ad Busbequium deflecterem, patrique & amicis valedicerem. inde facto per Tornacum itinere mox Bruxellam properavi. Bruxellæ conveni ipſum Don Petrum: qui currenti, quod ajunt, calcar addidit, Regis ad ſe litteris oſtenſis, quibus ei mandabat ut mihi quam maturrime proficiſcendi auctor eſſet. Itaque conjicio me in equos diſpoſitos, quantaque poſſum feſtinatione Viennam contendo. non defuit jam huic itineri ſuus labor, cum propter incommodæ equitationis inſolentiam, tum propter anni tempus ob fœdas aëris tempeſtates & lutum, dieſque contractiores, faciendo itineri non parum alienum: ut mihi neceſſe eſſet pleramque noctis partem eodem aſſumere, & per denſas tenebrarũ caligines via prope invia non ſine periculo currere. Vt vero Viennam veni, per Io. Vander Aa ad Ferdinandum, cui is erat à ſecretis, intro-

introductus, cum ea benevolentiæ ſignificatione excipior, qua is Rex uti ſolet erga eos, quorum de fide & probitate opinionem aliquam concepit. prolixe commemorat, quid ſibi de me promiſerit; quantopere ſua interſit me hoc legationis munus non refugere, profectionemve diutius non differri: ſe ita Baſſæ Budenſi recepiſſe, oratorem, quem miſſurus eſſet, ſub initium menſis Decembris ſine dubio Budæ futurum: nolle ſe Turcas, ſi dies ſervata non ſit, cauſſam habere cur ipſi quæ promiſerint viciſſim non ſervent. Supererant ad id tempus vix dies XII. ſpatium parvo itineri, nedum tam longo apparando exiguum: & tamen de eo quoque dies aliquot reſecandi erant, dum Commaronium ad Io. Mariam Maluezium de auctoritate & ſententia Regis excurrerem. magni enim referre Rex putabat, ut ego, qui neque prudentia neque uſu aliquam rerum Turcicarum cognitionem mihi comparaſſem, Maluezium prius convenirem, & de moribus ingenioque ejus gentis nonnulla cognoſcerem, & præcepta quæ huc facerent, ex ejus ore haurirem. Fuerat is aliquot annis Ferdinandi apud Suleimannum orator: ab eo nimirum tempore, quo Cæſar Carolus magnus de cauſſis per Gerardum

Velduvickium inducias cum Turca fecerat. nam tum quoque Regis Ferdinandi nomine cum eo de induciis octo annorum convenerat. & fuerat Maluezius in Velduvickii comitatu; quem ex eo itinere reverſum Ferdinandus Conſtantinopolim remiſerat, ut oratoris partes ageret; quo commodius Turcarum in regno Hungariæ graſſationibus occurreretur; cum eſſet, qui apud eum principem de ſuorum præfectorum injuriis, coram expoſtularet, & ſatisfactionem exigeret. Sed accidit haud ita multo poſt, ut, cum occaſioni, quæ ſe offerebat, Tranſilvaniæ cum reliqua Hungaria reconciliandę, Hungaris ipſis, ut fieret, vehementer contendentibus, quod ad ejus regni dignitatem pertinere judicarent, deeſſe nollet, Ferdinandus cum vidua & filia Io. Veyvodæ, qui aliquando nomen regium in Hungaria uſurpavit, tranſigeret; Tranſilvaniamque cum aliis provinciis permutatam reciperet: cumque his de rebus, ut erat neceſſe, aliquid interdum ad aures Turcarum permanaret; ſolebat Maluezium ad ſe vocare Ruſtanus (erat is Suleimanni gener, conſiliariorum, quos Baſſas Viſirios vocant, princeps) ex eoque quærere num vera eſſent quæ nuntiarentur. quæ ille falſa eſſe conſtantiſſime perſe-

perſeverabat: neq; verò, ſi ſecus rem ſeſe habere compertum eſſet, cuivis ſupplicio caput ſuum obligare dubitabat. ſed cum jam potito totius TranſilvaniçFerdinando certa res eſſet, neque diſſimulationi locus relinqueretur: vehementer Turcarum Imperator in Ruſtanũ,quod affirmationi Maluezii tantum fidei habuiſſet, multo etiam magis in Malueziũ Ruſtanus, cujus ſe fraude circumvẹtum clamabat, excanduerunt. ne longior ſim: Maluezius in carcerem compingitur: pecunia familiaq; publicantur. quo in carcere ſub arctiſſima cuſtodia pænè biennium habitus morbum ex urinæ difficultate contraxit, qui ei poſtmodum lethalis fuit. neq; enim quicquam introferri licebat, quo morbo mederi poſſet: & ſunt Turcæ alioqui in utramque partem nimii; ſive indulgentia, cum pro amicis probare volunt; ſive acerbitate, ſi irati ſunt. ſed cum res eorum propter domeſticas diſcordias pacis & quietis magis quam belli egeret, repetitæque per arma Tranſilvaniæ negotium minus procederet, facile adducti ſunt, ut poſitis armis, de compoſitione per diſceptationem ageretur. de Tranſilvania, Turcæ in integrum reſtitui volebant: Ferdinandus pacta, quæ nec vi nec dolo cum Veyvoda inita fuerant,

irri-

irrita fieri nolebat: neque Tranſilvaniam dimittebat. Quæ ut Turcis probarentur; miſſi eò Antonius VVrantzius Dalmata Epiſcopus Agrienſis, & Franciſcus Zay, earum navium, quas Hungari Naſſadas vocant, Trierarcha: uterque propter fidem & induſtriam inprimis Regi acceptus. quorum adventu carcere liberatus Maluczius cum Suleimanni litteris ad Ferdinandum remittitur. à quo, non multo poſt, cum reſponſo jubetur redire Conſtantinopolim, facta pace ordinarii oratoris loco futurus. ſed ut in eo itinere Commaronium attigit (quæ arx eſt ad confluentem Danubii & Vagæ fluminum, noſtræ ditionis contra Turcam ultima) morbus, quem ei carcer attulerat, ſic recruduit, ut de ſalute diffiſus ſubſiſteret, Ferdinandumque per litteras rogaret, ut hujus legationis munus ab ſe in alium tranſlatum vellet. Ferdinandus Maluczio neque plane fidem habebat, neque omnino derogabat: propius tamen erat, ut ſuſpicaretur memoria præteritarum ærumnarum metuque imminentium magis, quam morbi magnitudine, ab hoc legationis munere retro fugere: & tamen hominem bene de ſe deq; repub. meritum nequaquam honeſtum arbitrabatur tergiverſantem eo velle cogere.

 mors

mors Malvezii paucis poſt menſibus conſecuta, ſatis docuit eum morbo neque ficto neque ad tempus ſimulato laboraſſe. itaque ego in Malvezii locum ſuffectus ſum. Sed cum uſum nullum nec rerum nec morum Turcicorum haberem: viſum eſt (ut dixi) Regi è re fore, ſi ad Maluezium proficiſcerer: ejuſque præceptis & monitis adverſus Turcarum captiones fierem cautior. igitur biduo cum Maluezio verſatus, quantum temporis brevitas patitur, quæ mihi in conſuetudine quotidiana cum Turcis ſequenda, quæ cavenda eſſent, diſco. celeriter in Viennam reverſus res ad iter neceſſarias omni diligentia comparare incipio. ſed ea fuit negotiorum multitudo, eæ temporis anguſtiæ, ut cum præfinita diſceſſui dies veniſſet, neque Rex profectionem urgere deſineret, & ego à quarta vigilia totum diem negotiiſque & ſarcinis componendis vacaſſem; vix prima noctis ſequentis vigilia ad iter accinctus eſſem: reſeratiſque Viennæ portis, quas ea noctis hora conſuetudo clauſerat, proficiſcerer. Cæſar, cum eo die ad venationem exiret, ſe non dubitare dicebat, quin antequam veſpere domum rediſſet, ego jam in itinere futurus eſſem. quod quidem ita evenit, ut tamen ejus reditum meus diſceſſus non magno

inter-

intervallo anteverteret. Hora noctis undecima venimus Ficiminum Hungariæ municipium, quatuor à Vienna milliaribus: ubi cœnā ſumpſimus. nam incœnati propter feſtinationem diſceſſeramus. inde Commaronium verſus iter fecimus. Erat in mandatis Cæſaris, ut Commaronio quendam Paulum Palinai hominem rapinarum & populationum, quas Turcæ facerent, probe gnarum, mecum Budam ducerem. illoque ſuggerente commodius de iis cum Baſſa expoſtularem, & ſatisfactionem peterē. Sed is nihil minus ſuſpicans quam diem diſceſſus mei ſic ad amuſſim ſervatum iri, domo ſe nondum moverat: neque erat quiſquam qui ſe ſcire aut audiſſe diceret, quando affuturus eſſet. quod mihi permoleſtum accidebat. Facio ea de re Ferdinandum certiorem, & ſequentem diem illi meo comiti præſtolando Commaronii do. At die tertio, trajecto Vaga iter Strigonium verſus proſequor, primam Turcicæ ditionis arcem. adjunxerat mihi præfectus Commaronii Io. Paxius tutelæ cauſā, equites XVI. de iis, quos Huſarones vocant Hungari: iiſque mandarat, ne me relinquerent donec cuſtodes Turcici conſpicerentur. Strigonii præfectus ſuos medio itinere præſto mihi futuros ſignificarat. Cum jam

per vaſtam planiciem tribus, plus minus, horis iter habuiſſem: oſtendunt ſe procul equites Turcæ IV. neque eo ſecius comitari deſinunt Hungari; donec eos, ut ſe reciperent, admonerē; veritus ne quid forte, ſi propius eſſet acceſſum, moleſtæ velitationis incideret; Vbi Turcę me vident appropinquare; adequitant, adſiſtunt ad currum, ſalutant. ſic aliquantum itineris progreſſi, inter ſermones mutuos (erat enim mihi puer interpres) cum preterea nullum alium comitatum exſpectarem, deſcendimus in locum aliquanto depreſſiorem: ubi me derepente ala equitum circiter CL. cinctum video: jucundum ſane ſpectaculum homini inſolenti, clypei haſtæque pictæ, gemmaci acinaces, verſicolores plumæ, capitis tegmina candidiſſimis ſpiris aptata, veſtes fere purpureæ aut ferrugineæ, equi egregii, phaleræ pulcherrimæ. accedunt præfecti; meque comiter excipiunt: adventum gratulantur: quam fuerit iter ex ſententia, percunctantur, reſpondeo quę viſum eſt. ſic deducor Strigonium. quo nomine arx in colle ſita, cujus pedem Danubius alluit, & oppidum vicinum, quod in planicie jacet, deſignantur. In oppidum diverto. ejus loci Archiepiſcopus inter Hungariæ magnates cum dignitatis auctoritate tum divitiarum amplitu-

plitudine primatum obtinet. accipior hoſpitio plane militarem in modũ. pro lectis ſternuntur ſuper aſſeres craſſioris generis villoſi tapetes; culcitræ nullæ, nulla linteamina, ita hic primũ mea familia deliciis Turcicis imbui cœpit: nam mihi lectus circumferebatur. Poſtridie non deſtitit urgere ut ad ſe venirem ejus loci Singiaccus; ſic Turcæ præfectum vocant, cui *Singiaccus*, hoc eſt globus æreus deauratus in ſummo haſtili equitum Turmæ ſignum præmittitur. ad quem etſi nihil neque litterarum neque mandatorum haberem, ea tamen fuit peruicacia, eundum ut fuerit. nec ſane aliud volebat, quàm me videre, officioſe ſalutare, rogare quid ferrem, ad pacem hortari, iter proſperum precari. miratus ſum, dũ eo proficiſcor, menſe Decembri, cœlo frigido, coaxantes ranas. id faciunt ſulfure tepẽtes aquę quę iis locis ſtagnãt. rana in Xb.
Egredior Strigonio Budam verſus, ſumpto jentaculo, prandi vicem futuro. neque enim erat ubi ſubſiſterem antequam Budam pervenirem. Egreditur unà, deducẽdi cauſſa cum omni familia equitatuq; cui præerat Singiaccus: quẽ impedire non potui quin hoc officio defungeretur. portis effuſi equites ludibũdi concurſant, projecta in ſolum pilea equis celerrimo curſu incitatis haſtarum cuſpidi-

 bus

bus attollunt; aliaque hujuſcemodi ludicra factitant. Erat inter reliquos Tartarus promiſſa & denſa coma: quem ſemper aperto eſſe capite, neque ulla tempeſtate aut prœlio, adverſus cæli injuriam telorumve caſum alio quam capillorum præſidio caput munire affirmabant. Singiaccus, cum ei viſum eſt, accepta redditaque ſalute domum revertit, ducibus itineris in comitatu meo relictis. Budam venienti pauci Turcæ ex eo genere quos Chiauſos vocant, obviam fuerunt. hi vicem accenſorum apparitorumq; implent, & mandata pleraque omnia ſeu principis Turcarum ſeu Baſſarum ferunt. eſtq; in primis honorificum apud eam gentem officium. Deducor ad civem Hungarum in hoſpitium; ubi ſarcinis, curribus & equis melius quam mihi fuit. id enim inprimis curæ habent Turcæ, ut equi, currus, impedimenta in tuto ſint: hominibus, extra cæli injuriam, cætera ſatis conſultum putant. Miſit ad me Baſſa qui viſeret & ſalutaret. is Tuigon vocabatur, nomine Turcarum ſermone illi cum ciconia communi. per eum excuſari volebat ſi diebus pluſculis aditum non daret, quod gravi morbo detineretur: ſimul ac convaluiſſet, operam mihi daturum. Caſus hic effecit, ne mora Palinai quid adferret

ret incommodi, neu graviori culpæ imputaretur. qui quidem ſumma uſus diligentia, ne ſero veniret, haud multo poſt affuit. Baſſæ morbus diu me Budæ detinuit: quem quidem ex animi ægritudine, accepto de grandi pecunia, quam neſcio quo loco condiderat, furto ſublata nuntio, contraxiſſe credebatur. attentior enim ad rem pænè ſordidus vulgo audiebat. interea vero, cum medicum habere me Guilielmum Quacquelbenum virum cum in omni philoſophia verſatiſſimum, tum artis medicinę ſcientiſſimum intelligeret, magno à me conatu cœpit contendere ad ſe ut mitterem, qui ſibi medicinam faceret. conceſſi non difficulter. ſed nihil propius affuit, quam ut me hujus facilitatis pœniteret. cum enim Baſſæ morbus indies ingraveſceret, neque citra mortis periculum videretur ægrotare: non parum verebar ne, ſi ad ſuum Mahumetem migraret, Turcæ à meo medico interfectum calumniarentur. ex quo bono illi viro periculum crearetur; mihi vero, veluti conſcio, magna parata eſſet infamia. ſed hac me cura Baſſæ ſanitate reddita Deus liberavit. Budæ primum mihi viſi ſunt Gianizari. ſic Turcæ prætorianum peditem vocant. eorum, cum pleniſſimus eſt numerus, rex Turcarum ha-

bet XII.millia.per omnes ferè ejus imperii fines, vel præſidio munitionibus adverſus hoſtem, vel tutelæ Chriſtianis Iudæiſque adverſus injurias multitudinis futuri, ſparguntur. neq; ullus eſt paulo frequentior pagus, municipium, oppidũve, in quo non ſint aliquot Gianizari, qui Chriſtianos & Iudæos reliquoſque opis indigos ab improborum petulantia defendant. Budæ in arce perpetuum Gianizarorũ præſidium eſt. veſtitu utuntur ad talos demiſſo: capitis tegmen habent ex penulę manica (nam inde, ut ipſi memorant, duxit originem) cujus parti caput inſertum ſit, pars retro propendens cervicem verberat. à fronte ſurgit oblongus argenteus conus deauratus gemmiſque elaboratus, ſed vulgaribus. hi Gianizari fere bini ad me veniebant: ubi in cœnaculum erant admiſſi, capite demiſſo me ſalutabant; inde propere & pænè curſim accedentes veſtem mihi aut manũ, veluti deoſculaturi, tangebant: faſciculumque Hyacinthorum vel Narciſſorum obtrudebant: & mox pari fere celeritate receſſim ad fores, ne mihi tergum obverterent, regrediebantur. id enim inſtitutis eorum habetur indecorum. ibi ſumma cum modeſtia compoſitis ante ſinum manibus terramque intuentes taciti adſtabant: magis ut in iis monachos no-

ſtros

ſtros agnoſcas, quam milites. ubi vero nummulos aliquot (quod unum captabant) acceperant; inclinatis denuo capitibus, actiſque clara voce gratiis, omnia fauſta precantes ominantesque abibant. Et ſane ni Gianizaros eſſe præmonitus fuiſſem, monachorum Turcicorum genus aliquod, aut collegii neſcio cujus ſodales eſſe facile credidiſſem. hi tamen illi ſunt *Gianizari*, qui tantum terroris ſecum quocunque circumferunt. Erant Budæ frequentes mecum in cœna Turcæ, vini dulcedine illecti. cujus quo minorem habent copiam, eo ſunt avidiores, eoque largius ſe ingurgitant, ubi ſemel contigerit habere, in multam noctem fiebant invitationes. poſt, ubi me ludi tædebat, ſurgebam à menſa, meque in cubiculum recipiebam: illi, quod vino nondum obruti ire etiam poterant, triſtes abibant. ſed mox puer aderat qui nomine ipſorum rogaret, ut iis vini copiam facerem, ſcyphoſque argenteos commodarem: velle, ſi permittam, in aliquo angulo noctem potando extrahere. ego vero quantũ vellent vini itemq; vaſa, quę petebant, jubebã præberi. illi ante potandi finem non faciebãt, quam mero ſopiti humi ſternerentur. Vini potus Turcis magno crimini datur, pręſertim ætate provectioribus: juniores

cum majore veniæ & excuſationis ſpe peccare conſueverunt. cum vero non minores pœnas poſt hanc vitam ſibi paratas arbitrentur, ſi vini minimū biberint quam ſi plurimum; ubi ſemel vinum guſtaverint, potare pergunt: quod veluti pœna jam commiſſa peccent impunè, ebrietatemque in lucro ponant. hujuſmodi illi circa vini potum habent opiniones, & his etiā abſurdiores. Vidi ſenem quendā Conſtantinopoli: qui cum calicem ſumſiſſet in manum ut biberet, magnos prius clamores edebat. rogati à nobis amici cur ita faceret, reſpondebāt eum his clamoribus commonitam velle animam, ut ſe reciperet in aliquem corporis angulum, aut prorſus emigraret; ne rea fieret ejus delicti, quod ipſe erat admiſſurus; neu vino, quod infuſurus erat pollueretur. Iam vero de civitate Buda longū eſſet omnia dicere. ne plane taceam, dicam quod ſatis erit non librum ſcribenti, ſed epiſtolam. Iacet plane Buda loco amœniſſimo, fertiliſſimaque regione, in collis dorſum porrecta: ita ut una ex parte vitiferi colles eam contingant, ex altera Danubium præterfluentem, & trans Danubium Peſtum latiſſimoſque campos deſpectet. Locus videtur de induſtria imperio Hungariæ delectus. Ea urbs quondam ſplendidiſſimis opi-

optimatum Hungariæ domibus ornabatur: quę jam partim aut conciderunt, aut crebro tibicine ſuffultæ adverſus ruinam muniuntur. habitantur fere militibus Turcis: quibus cum diurnum ſtipendium vita ſit, nihil ſuppetit, quod tãtis ædibus ſarciendis tegendiſve impendatur. igitur num tectum perpluat, num vitium faciat paries, non magnopere laborant; modo ſit ubi in ſicco equum collocent, & ſibi lectum ſternant: quæ ſupra ſe, nihil ad ſe pertinere putant, & & quantamvis ſuperiorem ædium partem muſtelis & muribus habitandam relinquunt. huc accedit quod inſtituti ſit Turcici, ut ab ædificationis magnificentia abhorreant: quod ſuperbi elatique neque ſe ſuo modulo metientis animi eſſe judicent, ſtudere magnificis ædibus, ut ſi quis ſibi immortalitatem & perpetuam manſionem in hac vita polliceatur; ſe ita domibus uti, quemadmodum peregrinantes diverſoriis; in quibus ſi ſint à latronibus, à frigore, à ſole, ab imbre tuti, reliquas opportunitates non requirunt. Itaque non facile tota Turcia, quamvis magni, quamvis divitis viri, paulo elegantius ædificium reperias. vulgo tuguria & caſæ habitantur. magnates hortis ſtudent & balneis; & ut pro multitudine familiæ, laxas

ha-

habeant ædes. cæterum ibi nec porticus luculenta, nec viſendum atrium, nec aliud quicquam magnificum aut admirandum. in quo eadem fere illis, quæ Hungaris eſt ratio. excepta enim urbe Buda, & (ſi vis,) Pauſonio, vix ullam tota Hungaria paulo ſplendidioribus ædificiis conſtructam urbem videas. Quam conſuetudinem ex vetuſtate retineri puto. militiæ & caſtris & longinquis bellis aſſueta gens, ædificandi curam neglexit: nec urbes aliter coluit, quam ſi mox relictura. Illud quoque, dum eram Budæ, videre juvit, fontem qui eſt extra portam, qua iter eſt Conſtantinopolim, in ſummo mire ferventem: in cujus tamen fundo natantes deſpicias piſces, quos inde niſi coctos eximi poſſe non putes. Ad Baſſam vix tandem VII. Decembris à morbo confirmatum introducimur: demulcemus muneribus: querimur de inſolentia & maleficiis militum Turcicorum: repetimus quæ contra fidem induciarum nobis ablata ſunt, quę ſe reſtituturum Regi meo, modo oratorem mitteret, per litteras receperat. Ille nihilo leviores querimonias regerit, de damnis & injuriis quibus ſe à noſtris affectũ contendebat. de locis vero, quę reddere debebat, hoc ſe dilemmate tuebatur: aut non promiſi me quic-

quicquam redditurum, eaque de cauſa nec debeo: aut ſi promiſi, eo es judicio ut intelligas, me quod promiſi nec poſſe nec debere præſtare. mihi enim à domino meo augendi ejus imperii, non minuendi partes commiſſæ: neque mihi licet conditionem ejus facere deteriorem; ejus, non meum negotium agitur: quod viſum fuerit, petere ab eo poteris, ubi ad eum veneris. adjiciebat, veluti pro corollario, non debere me ſibi etiamnum ex morbo languenti longa & inani diſputatione moleſtum eſſe. quo veluti jure dicto, ire licuit; re nulla confecta, niſi pactis induciis, dum eſſet relatum à Suleimanno reſpōſum. Animadverti, cum ad Baſſam introduceremur, manere apud eos morem Romanum acclamandi, FELICITER, fauſtiſque ominibus proſequendi; item digniorem apud eos haberi locum ſiniſtrum, niſi quid aliud obſtaret: cujus rei cauſam afferunt, quod eam partem gladius honeſtet; & qui ſit in parte dextera, quodammodo gladium habeat ſub manu ejus qui ſiniſtrum latus claudit; ille vero eum geſtet liberum & expeditum. Rebus ita Budæ, quantum poterat, tranſactis, comes meus ad Regem revertitur. ego paratas in Danubio naves conſcendo, equis curribuſque atque omni familia impoſitis. ita

Bel-

Belgradum ſecundo flumine deportamur. Erat hoc cum ad ſecuritatem, tum ad brevitatẽ itineris aptius. nam id temporis iter pedibus Belgradum mihi, ut minimum, XII. dierũ futurum erat, præſertim impedimẽtis gravi. præterea metuendi erant heydonum incurſus, latrociniaque. *Heydones* vocant Hungari ex armentariis milites ſive prædones. Flumine nec metuebantur heydones, & V diebus hoc ſpatium tranſmittebatur. navis qua ego vehebar, remulco actuariæ trahebatur: in qua erant XXIV. remiges: reliquæ binis remis grandioribus agebantur: nulla neque diei neque noctis pars à navigatione intermittebatur; exceptis iis paucis horis, quibus à continuo labore cibo & quiete miſeri remiges nautæque reficiebantur. in quo mihi animadvertenda videbatur Turcarum temeritas; qui cœlo caliginoſo, nocte illuni, ventis vehementioribus navigare non dubitarent; cum molæ frumentariæ truncique arborum & rami in ripis eminentes magno cum periculo paſſim occurrerent. itaque non raro fiebat, ut magnitudine venti compulſa ad ripam navis ſtipitibus arboribuſque in flumen propendentibus ita illideretur, ut jamiam in partes ſcindenda videretur. certe aliquot de tecto

tabulæ

tabulæ magno cum fragore detergebantur. quare excitatus lecto deſiliebam; nautaſq; admonebam agerent cautius. illi ſublato clamore, aliud nihil reſpondebant quam, *Alaure*: hoc eſt, Deum futurum auxilio. ſic mihi licebat redire ad lectum & ſomnum repetere, ſi poteram. Equidem vaticinari hoc auſim, futurum aliquando ut hujuſmodi navigatio alicui parum feliciter eveniat. Vidimus in eo itinere Tolnam, non ignobile Hungariæ municipium, nobis ob albi vini præſtantiam & humanitatem incolarum non tacendum. vidimus item edito loco ſitam arcem Valpovar, aliaque caſtella & oppida; & qua parte Dravus, & qua Tibiſcus ex altera in Danubium influit. ipſum Belgradum ſitum eſt ad confluentem Savii & Danubii: in eoque veluti in extremo promontorii angulo, urbs vetus exſtat antiqua ſtructura, multis turribus & duplici muro munita duab. ex partibus, iis quæ dixi, fluminibus alluitur. at ea parte, qua terræ jungitur, editiore loco bene firmam habet arcem ex pluribus & excelſis turribus lapide quadrato conſtructis. ante urbem ingens ædificiorum congeries, ſuburbiaque ampliſſima: in quibus variæ habitant nationes, Turcæ, Græci, Iudæi, Hungari, Dalmatæ, aliæ item plures.

res. Sunt vero fere per omnes Turcicæ ditionis fines ipſis oppidis majora ſuburbia: quę utraque ſimul juncta magnarum civitatū ſpeciem referunt. Hic primum nobis oblata ſunt antiqua numiſmata: è quibus (ut ſcis) magnā ſoleo capere voluptatem. quo in ſtudio conjunctiſſimum habeo & ad meum ſenſum mire factum, quem antea nominavi, Guilielmum Quacquelbenum: invenimus non paucos nummos, in quorum altera parte miles erat Romanus, inter taurum & equum (nam iis locis ſtativa caſtra habuiſſe Mœſiæ ſuperioris legiones ſatis conſtat) cum inſcriptione Tavrvnvm. Hæc urbs avorum noſtrorum memoria magna vi bis fuit à Turcis oppugnata: primum ab Amurate, deinde à Mahomete Conſtantinopolis expugnatore: ſed propugnantibus Hungaris & cruce ſignatis irriti ceciderunt barbarorum conatus. tandem anno cIɔIɔxx. cum Suleimannus initio imperii eò magnis cum copiis veniſſet, inveniſſetque Ludovici Regis adoleſcentis negligentia, factioſorumque Hungariæ procerum diſcordiis juſto præſidio deſtitutam, ac proinde expugnationi opportunam, non magno negotio in ſuam ditionem redegit. qua veluti porta patefacta ſatis patet malo-

rum

rum agmen, quo nunc vexatur, irrupiſ- ſe in Hungariam: hoc aditu cæſum Regem Ludovicum, captam Budam, mancipatam Tranſilvaniam, afflictũ regnum florentiſſimum, non ſine metu ejuſdem calamitatis nationum vicinarum. quo exemplo admoneri debent Chriſtiani principes, ne munitionibus & arcibus contra tantum hoſtẽ, ſi rem ſalvam velint, ſatis unquam proviſum putent. Sunt enim Turcę magnis fluminibus in eo non diſſimiles; quæ aquis inflata, ſi quam aggeris, quo continentur, partem percellere potuerint, longe lateque evagantur, infinitamque dant ſtragem. ita Turcæ, & quidem longe pernicioſius, ubi ſemel quæ ſibi obſtabant repagula disjecerint, longe lateq; cum incredibili ſtrage graſſantur. ſed nos Belgradum redeamus, ut illinc porro recta Conſtantinopolim proficiſcamur. Poſtquam in ea urbe, quę ad iter pedibus deeſſe videbantur, comparavimus: relicta ad manum ſiniſtram in ripa Danubii Symandria arce quondam Deſpotarum Serviæ, Niſ- ſam verſus iter facere cœpimus. oſtendebant nobis, tametſi procul ex locis editioribus, Turcæ albicantes Tranſilvaniæ montes: & quo fere loco reliquæ pilæ pontis Traiani exſtabant, indicibus digitis deſignabant. Tranſgreſſi flu-

Simile

vium ab incolis Moravam dictum, devertimus in pagum Servianorum Iagodnam: ubi ejus gentis ritus funebres vidimus multum à noſtris abhorrentes. Erat cadaver in templo poſitum detecta facie: juxta erant appoſita edulia, panis & caro, & vini cantharus: adſtabant conjux, & filia melioribus ornata veſtibus, filiæ galerus erat ex plumis pavonis. ſupremum munus, quo maritum jam conclamatum uxor donavit, pileolum fuit purpureum, cujuſmodi virgines nobiles illic geſtare ſolent. inde leſſum audivimus & næniam lamentabileſque voces, quibus mortuum percunctabantur; Quid de eo tantum meruiſſent, quæ res, quod obſequium, quod ſolatium ei defuiſſet? cur ſe ſolas & miſeras relinqueret? & hujus generis alia. ſacerdotes funeri præerant religionis Græcæ. erant in cœmiterio erectæ in palos aut longurios pleræque cervorum & hinnulorum, & ſimilium ferarum de ligno dedolatæ effigies: cumq; cauſſam quæreremus, ajebant maritos vel patres eo monumento voluiſſe teſtari conjugum aut filiarum in obeundis domeſticis officiis celeritatem & diligentiam. erant item ad plura ſepulchra appenſæ comæ; quas mulieres aut puellæ in funere neceſſariorum luctûs indi-

cium

cium poſuerant. morem quoque eſſe in ea regione audiebamus, ut, poſtquam inter majores de nuptiis juvenis & puellæ convenerat, ſponſi puellas raperent, neque enim decorum videri, conſentire in primos concubitus virginem. Haud magno intervallo à Iagodna occurrit nobis fluviolus, quem accolæ Niſſum vocant: habuimuſque eum fere ad dexteram manum comitem, donec Niſſam veniremus: & poſt aliquanto vidimus in ejus ripa (ubi veteris viæ Romanæ veſtigia ſupererant) etiamnum exſtantem marmoream columellam litteris inſcriptam Latinis. ſed ita mutilitatis ut legi non poſſent. eſt autem Niſſa non ignobile neq; infrequens illis gentibus oppidulum. Tempus eſt, ut de diverſoriis, quibus utebamur, aliquid dicam: nam id quidem fortaſſè jamdudum requiris. Hic diverti in diverſorium publicum. *Caravaſarai* Turcæ vocant. hoc genus in ea regione uſitatiſſimum: vaſtum eſt ædificium, longius aliquanto quam latius: in cujus medio patet area ponendis ſarcinis & camelis, mulis carriſque collocandis. hanc aream plerumque circumcirca murus ambit, tres plus minus pedes altus; parieti, quo totum ædificium clauditur, hærens, & inædificatus. ejus

Nuptiæ

muri ſumma ſuperficies æqua eſt; patetque in latitudinem pedes circiter quatuor. hic Turcarum cubilia ſunt; hic cœnacula; hic rem expediunt culinariam (nam in pariete, quo totum ædificium contineri dixi, foci ſubinde ſunt inædificati) nulla re à camelis, equis, reliquiſq; jumentis alia ſejuncti, quam ejus muri ſpatio. quinimo ad muri pedem ita ligatos habent equos, ut capite & tota cervice ſupra eum emineant; dominiſque ſe calefacientibus aut etiam cœnantibus adſtent, velut miniſtri; interdum panem vel malum, ſive quid aliud, de manu eorum capiant. in eodem muro lectos ſibi ſternunt: tapetem in primis explicant, quem ea de cauſſa aptatum ephippiis fere circumferunt, huic injiciunt penulam: cervical præbet equeſtris ſella: veſte talari pellibus ſuffulta, qua veſtiuntur diu, teguntur noctu. ſic illi ſomnum capiunt nullis laceſſitum blandimentis. nihil ibi ſecreti: omnia fiunt in propatulo: neque quicquam ab omnium conſpectu, niſi noctis tenebris, ſubmovetur. Ab hoc diverſorii genere abhorrebam. ut à qua re maxime: quod Turcarum omnium oculi in nos conjicerentur, noſtros ritus noſtramq; conſuetudinem admirantium. Itaque operam dabam, ut potius mi-

ſelli

ſelli alicujus hominis Chriſtiani tecto reciperer. ſed tantæ ſunt tuguriorum illorum anguſtiæ, ut ſæpe collocando lecto deeſſet ſpatium. itaque quietem capiebam modo ſub tentorio, modo in meo curru; aliquando divertebam ad Turcica xenodochia: quæ ſane commodiſſima ſunt, non ineleganter conſtructa, ſuiſque diſtincta cubiculis. neque enim ab iis arcetur quiſquam ſive Chriſtianus, ſive Iudæus, ſeu dives ſeu mendicus ſit. ex æquo patent omnibus. Baſſæ quoque & Singiacci, cum peregrinantur, illis utuntur. in his tanquam in aliquo regio palatio, magnifice mihi videbar accipi. Mos ita fert illorum; ut ſingulis qui eo divertunt, cibum præbeant, ergo ubi venerat cœnæ tempus, aderat miniſter cum ingenti ligneo diſco, qui menſæ inſtar videri poterat. in cujus medio patina erat plena decocti ad cremorem ordei, addito carnis fruſto; circumque eam patinam aliquot panes, & nonnunquam favi aliquid. primo verecundabar accipere, & mihi cœnam meam parari dicebam; admonens ut ea darentur egenis: inſtabat ille, ne tenuem apparatum faſtidirem: hæc Baſſis quoque ſolita præberi: ita ferre loci conſuetudinem; ſupereſſe quod diſtribueretur egentibus. ſi ipſe

nollem, famulis relinquerem. ita, niſi parum commodus haberi vellem, neceſſe erat accipere. agebam ergo gratias, & guſtabam aliquando. neque diſplicebat. nam id genus pultis, præterquam quod, veluti valde ſalubre, commendatur à Galeno; guſtu inſuave non eſt. fas eſt peregrinantibus, illis epulis eoque apparatu toto triduo frui, poſt illa mutare hoſpitium neceſſe eſt. In hæc (ut dixi) commodiſſime divertebam. ſed ea non occurrunt paſſim. interdum, ſi domus deerat ubi hoſpitarer; ſtabulabar. quærebatur aliquod ſtabulum amplum & capax; in cujus parte altera focus & caminus erat; altera pars armento & pecori erat deſtinata. ita enim ferè eſt illorum ſtabulorum ratio, ut ſub eodem agant tecto armentum ſive grex & ejus cuſtodes. hanc partem, ubi focus erat, parietibus tentorii mei à reliqua diſcludebam. ibi collocata ad ignem menſa lectuloq;, Perſarum vivebam rege beatior. familia, reliqua ſtabuli parte, in multo mundoque ſtramine volutabatur. nonnullos apud ignem, ad quem in horto aut prato cœna cocta erat, ſomnus opprimebat. hi præſidio ignis cum nocturno frigore contendebant. neque minor illis cautio erat, ne exſtingueretur, quam

olim

olim Romæ virginibus Veſtalibus. Subibit fortaſſis hic percunctari, quonam ſolatio familia tam incommoda hoſpitia toleraverit. ſuſpicaberis vini, quod malarum noctium ſolet eſſe remedium, nobis in media Turcia copiam non nimiam fuiſſe. neque ſane abſurde. nam neque vinum paſſim reperitur omnibus in pagis, & vero minime omnium, ubi non incolunt homines Chriſtiani. fit enim ſæpe, ut inſolentiæ faſtuſque Turcarum pertæſi à via regia ſe ſubducant in loca avia, minus fertilia quidem illa, ſed ſecuriora; meliorumq; poſſeſſione potentioribus cedant. Hujuſmodi locis vino defectis ubi nos appropinquare videbant Turcæ, monebant deſideratum iri vinum. itaque pridie mittebatur diſpenſator, adjuncto Turca, qui peteret è proximis Chriſtianorum pagis. ſic familiæ miſeriarum lenimen non deerat: molleſque culcitræ & pulvinaria, & quicquid præterea conciliando ſomno quæritur, in vino apportabatur. nam me lagenæ, quas in meo curru melioris notæ vini plenas habebam, quod biberem deſiderare non patiebantur. ſic erat de vino & mihi & meis proviſum. reſtabat unum incommodũ, vini penuria pene gravius, quod nobis ſomnus miſere interrumpebatur.

cum ſurgendum eſſet bene mane, & quidem aliquanto ante lucem, ut poſſemus ad opportuniores ſtationes mature pervenire; fiebat ut duces noſtri Turcæ, ſplendore lunæ diluculum mentientis decepti, non multo poſt mediam noctem magno tumultu nos excitarent. neque enim horæ ſunt Turcis, quibus temporum, neque milliaria, quibus locorum ſpatia diſtinguant. *Taliſmannos* habent hominum genus templorum miniſterio dicatum; hi menſuris utuntur ex aqua. quibus poſtquam adventari auroram cognoverunt, clamore tollunt è celſa turri in eum uſum conſtructa; quo homines ad venerandum deum hortātur & accerſunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum ſolis & meridiem: & item inter meridiem & occaſum: poſtremo, ſole occidente, voce utuntur acutiſſima; eam non injucunda modulatione vibrantes; quæ longius, quam credi poſſit, exauditur. ſic totus dies Turcis in quatuor ſpatia dividitur, majora aut cōtractiora; ut anni fert tempus. noctis omne tempus incertum eſt. Decepti (ut dixi) fulgore lunæ noſtri duces, cum procul abeſſet ſolis exortus, vaſa conclamabant. ſurgebamus propere, ne eſſemus in mora; neve nobis imputari poſſet ſi quid eve-

niſſet

niſſet ſiniſtri. ſarcinæ colligebantur; lectus, tentoria, conjiciebantur in currum, equi jungebantur, accincti parati que profectionis veluti ſignum expectabamus. at noſtri Turcæ, animadverſo errore, ſua cubilia ſomnumque repetierant, cumque aliquandiu expectaſſemus, neque illi venirent, mittebam qui nunciaret parata nobis eſſe omnia; ipſos morari. referebant, quos miſeram; Turcas denuo ſe in ſuos tapetes reclinaſſe; dicere à luna deceptos perperam de diſceſſu indicaſſe; longe abeſſe proficiſcendi tempus; ſuadere ut nos quoque redormiremus. ſic mihi magno molimine erant retexenda omnia, quæ erant compoſita: aut pleraque noctis pars in gravi frigore, magna cum moleſtia, traducenda. Huic malo ut occurrerem, interdico Turcis ne mihi deinceps moleſti ſint: mihi fore curæ ut ſuo tempore evigilemus, modo pridie tempus profectionis indicent, habere me horologia quæ non fallerent; ea me explicaturum; dormirent ipſi meo periculo; neque dubitarent ſurgendi negotium curæ meæ relinquere. his illi quidem acquieſcebant, ſed tamen ſolicitudinem deponere non poterant. aderant mane; expergefactum cubicularium meum rogabant, ut ad me viſeret, vide-

retq; quid illi temporis indices loquerētur. quod cum ille feciſſet, ſignificabat eis pro eo ac poterat, aut multū aut paſum ſupereſſe temporis ad exortum ſolem. cui cum ſemel atque iterum fidem habuiſſent, neque falſi eſſent, noſtro deinceps ſtabant arbitrio, fidemque horologiorum admirabantur. nobis vero licebat ſomno integro, nullo tumultu interrupto frui. Niſsâ venimus Sophiam, itinere & cœlo, pro anni tempore, tolerabili. ſatis illud magnum incoliſque & peregrinis frequens oppidum; & olim fuit regum Bulgarorum, poſt (niſi fallor) Deſpotarum Serviæ, dum domus illa manebat, neque dum Turcarum armis conciderat. Poſt hæc pluribus diebus fecimus iter per amœnas & non infrugiferas Bulgarorum convalles; quo fere tempore pane uſi ſumus ſubcinericio. *fugacias* vocant. eum puellæ mulieresque vendunt: neque enim ſunt in ea regione piſtores. illæ ubi hoſpites adveniſſe ſentiunt, unde lucelli quid ſperent, ſubactam ſubito cum aqua ſine fermento farinam calidis cineribus ſubjiciunt; atque ita ferventes etiamnum à foco panes parvo pretio venales circumferunt. ſunt illic & reliqua edulia ſatis vilia. Vervex XXXV aſperis, ſinguli pulli gallinacei gal-

linæque ſingulis comparantur. aſperi l. coronatum conſtituunt. Non eſt prætermittendus illarum mulierum ornatus. fere ſolis induſiis ſive interulis veſtiuntur. ea linea ſunt, filo haud ſubtiliore quam quo apud nos ſacci texuntur: ſed multiplici acus pictura variis coloribus, rudi & ridendo opere elaborata. quo tamen mirum in modum ſibi placent. itaque cum noſtra induſia intuerentur, tametſi ex præſtantiſſima tela; tamen mirari ſe ajebant tantam in nobis modeſtiam, quod ſimplicibus nullo colore neque opere variatis induſiis uteremur. Sed nihil tam novum occurrebat, quam turritum caput, & galeri (ſi ſic vocari poteſt) plane inuſitata forma. eſt ille ex ſtramine, inducta tela; figura plane contraria ei, qua apud nos utuntur ruſticanæ mulieres. hic enim in humeros demittitur, & qua infimus, ibi latiſſimus eſt, deinde in pyramidem faſtigiatur: contra ille infima parte eſt anguſtiſſimus; deinde ſupra caput ſurgit in turbinem, fere ad dodrantem; qua vero ſupinus cœlum ſpectat, capaciſſimus eſt, & apertus; ut non minus videatur ad imbrem & ſolem accipiendum factus, quam noſter ad arcendum. eo vero ſpatio quod eſt inter ejus inferiorem & ſuperiorem oram, nummuli & imagunculæ

culæ & fruſta vitri diverſi coloris, & quicquid nitet, quamvis vile, pro ornamento dependet. Hujuſmodi galeri cum ad proceritatem adjuvant, tum ad gravitatem, quamvis levi jactatione ad caſum faciles & parati. ita ergo ſe inferunt, ut Clytemnæſtram aliquam aut Hecubam (ſed Troja florente) in ſcenam prodire putes. Hic mihi in mentem venit, quam levis & infirma res ſit, quæ vulgo perhibetur, nobilitas. nam cum de puellis quibuſdam, quæ liberaliore erant forma, ſcire vellem, num quo eſſent genere: audiebam eas à ſummis ejus gentis ſatrapis originem ducere, aut etiam regium eſſe genus, jam bubulco aut opilioni deſponſas. ſic in regno Turcarum jacet nobilitas. vidi item poſtea aliis locis Catacuzenorum & Palæologorum imperatorii generis, reliquias, contemptius inter Turcas degentes quam vixit Dionyſius Corinthi. nam Turcæ neminem, ne ſuorum quidem, niſi ex ſe pendunt: ſola domo Othomanorum excepta, quæ ſuis cenſetur natalib. Gentem Bulgarorum, à flumine Scytharum Volga, cum pleræque nationes aut ſponte aut vi coactæ, ſedes mutarent, huc commigraſſe exiſtimant, dictoſque Bulgaros tanquam Volgaros, ab eo, quem dixi fluvio. montes Hæmi, qui ſunt inter

Sophiam

Sophiam & Philippopolim, inſederũt; loca ſane natura munita: ubi diu Græcorum imperatorũ potentiam contempſerunt; Balduinum majorem Flandriæ comitem Conſtantinopolis imperio potitum tumultuario prælio captum interfecerunt. Turcarum vim ferre non potuerunt, à quibus devicti miſerrimæ ſervitutis jugum ſubjerunt. lingua utuntur Illyrica, ut Serviani & Raziani. Antequam in eam planitiem deſcendatur, quæ Philippopoli objacet, per ſaltum aſperrimumque montis jugum evadendum eſt. hunc ſaltum Turcæ CAPI DERVENT vocant, quaſi dicas portam anguſtiarum. in ea, quam dixi planicie fluvius Hebrus mox occurrit, haud procul à Rhodope ducta origine. cujus quidem montis verticem alta nive rigentem, antequam eas (quas dixi) anguſtias ſuperaremus, ſpectavimus. quem quidem accolæ, ni fallor, *Rullam*, vocant. ex hoc, ut atteſtatur Plinius, fluit Hebrus. quod ex illo Ovidii carmine notum eſt.

Qua patet umbroſum Rhodope glacialis ad Hamum,
Et ſacer amiſſas exigit Hebrus aquas.

quo videtur poëta fluminis ejus brevitatem & aquę inopiam innuere voluiſſe. nam etſi magnus & celebris fluvius, tamen

tamen plerumque vadoſus eſt. ac meminì, cum rediremus, proxime Philippopolim nos Hebrum vado trajicere, ut tranſiremus in inſulam : in qua & pernoctavimus ſub tentoriis. ſed aquis ea nocte auctis, poſtridie non ſine moleſtia rurſus eo tranſmiſſò in viam redivimus. Sita eſt Philippopolis in uno ex trib⁹ collibus, à reliquis montibus diſiunctis & tanquam divulſis; quibus quidem collib. ea urbe tanquam corona impoſita quæſitus honos videtur. Fuimus Philippopoli, vidimus in locis paluſtribus & aquoſis orizam inſtar tritici creſcentem. eſt ea tota planicies tumulis terreſtribus veluti conſita: quos Turcæ de induſtria excitatos fabulantur, ut eſſent monumenta pugnarum, quas olim crebras iis in campis fuiſſè pugnatas credi volunt, hominumque quos belli furor hauſit ſepulchra. Ita fere ſecuti Hebri ripam aliquandiu à dextera nos proſequentis, Hæmoq; ad ſiniſtram dimiſſo, qui in Pontum excurrit, ac demum per præclarum Muſtaphæ pontem Hebro tranſmiſſò venimus Hadrianopolim, Turcis *Endrene* dictam. Hæc urbs priuſquam ab Imperatore Hadriano nomen & incrementum acciperet; Oreſta vocabatur. ſita eſt ad confluentes Marizæ ſive Hebri & flùviolorum Tunſæ & Hardæ

dæ: qui ſimul deinde ſuum curſum in mare Ægæum deflectunt. Ne hujus quidem urbis, quantum mœnibus antiquis continetur, capacitas maxima eſt, ſuburbiis tumet; iiſque ædificiis, quæ Turcæ adjecerũt, in molem excreſcit. Vnum diem Hadrianopoli commorati progredimur Conſtantinopolim verſus jam propinquam, veluti extremum noſtri itineris actum confecturi. per hæc loca tranſeuntibus ingens ubique florum copia offerebatur, Narciſſorum, Hyacinthorum, & eorum quos Turcæ *Tulipan* vocant: non ſine magna admiratione noſtra, propter anni tempus, media plane hieme, floribus minime amicum. Narciſſis & Hyacinthis abundat Græcia miro fragrantibus odore. ſic ut, cum multi ſint, odorum hujuſmodi inſuetis caput offendant, Tulipanti aut nullus aut exiguus eſt odor; à coloris varietate & pulchritudine commendatur. Turcæ flores valde excolunt. neque dubitant, alioqui minime prodigi, in eximio flore aliquot aſperorum ſumptum facere. Mihi quoque illi flores eaque dona non parvo conſtabãt. erant enim ſemper aliquot aſperi promendi, quos contra rependerem. neque aliter rationem inſtituere oportet eum, qui ſit cum Turcis verſaturus, quam ut ſimul

mul ac eorum fines ingreſſus ſit, aperiat marſupium; neque ante claudat, quam jam illinc egreſſus: interea perpetuam nummorum ſementem faciat, utinam ne infrugiferam. ſed tamen ut alius fructus deſit, hæc una ratio eſt Turcarum ingenia fera & à reliquis averſa gentibus, mitigandi. hoc veluti cantu Turcæ conſopiuntur: alioqui non futuri tractabiles. abſque hoc foret; non magis ea loca externis hominibus frequentari poſſent, quam quæ propter nimium æſtum aut frigus perpetuæ ſolitudini damnata creduntur. Medio fere inter Conſtantinopolim & Hadrianopolim itinere oppidulũ eſt quod Chiurli vocant; memorabile adverſa Selimi cum patre Baiazete pugna, quo ex prælio equi beneficio, quem Carabouluck, hoc eſt nubem nigram vocarunt, Selimus ſervatus eſt, verſa ad Tartaros Procopienſes, ubi ſocer dominabatur, fuga. Antequam veniremus Selimbriam, quod eſt ea via oppidulum ad mare ſitum; vidimus non obſcura veteris aggeris & foſſæ veſtigia, quæ ab illo mari ad Danubium uſque à poſterioribus Græcorum Imperatoribus ea de cauſa perducta ferunt; ut quæ intra eam munitionem continerentur agri, poſſeſſionesque Conſtantinopolitarum, tuta eſſent

Sicut & pultibus ex vino et saccaro fa[cty]s. vid. pag. 147.

ab

ab incurſu barbarorum. quo tempore memorant ſenem quendam dixiſſe, ſe non tam exiſtimare ea extra periculum barbarorum, quæ eſſent intra ambitum ejus aggeris; quam, quæ extra eſſent, barbaris prodi. quod major iis animus ad ea oppugnanda, Græcis vero ad defendenda minor futurus eſſet. Selimbriæ tenuit nos jucundus placidi maris aſpectus: juvitque alludentibus undis in littore conchas legere, & delphinorum ſpectare choros, cœlique illius tepore frui. Nam dici non poteſt, quæ fuerit ibi temperies, quam mite clemenſque cœlum: Chiurli quidem uſque, horridior aliquanto, neſcio quid Threicium ſpirans aura: inde incredibilis cœli clementia. Proxime Conſtantinopolim duos amœniſſimos maris ſinus ponte trajecimus, quibus locis ſi qua cultura accederet, naturaque artis auxilio paullulum modo juvaretur, haud ſcio an nihil pulchrius ſol aſpiceret. ſed videntur illa ſuam lugere ſortem, quod barbaro domino faſtidiente negligantur. implemur hic ſapidiſſimis marinis piſcibus, noſtro in conſpectu captis. Cum in Xenodochiis quæ Turcæ Imaret vocant, hoſpitarer; animadverti forte plures ſchedas parietū rimis inſertas. quas dum curioſius exe-

miſſem, non temere hoc fieri ſuſpicans; libuit ex Turcis meis ſciſcitari, quid continerent. ſed comperi, nihil habere cur ita reponi mererentur. eo avidior cognoſcendi fio, qua tamen re ibi ſervarentur. nam antea quoque pluribus locis id factum videram. Turcæ nihil mihi reſpondere, nec cauſam velle indicare; an quod puderet rem narrare, fidem apud me non habituram, an quod tantum myſterium homini profano aperiri nollent. poſtea ex iis, quibus factus ſum familiarior, cognovi Turcas multum honoris deferre chartæ, quod in ea Dei nomen ſcribatur, itaque chartulam nullam humi jacere patiuntur, & ſi in aliquam incidunt, ſubito attollunt rimæque alicui aut foramini indunt, ne pedibus proteratur. in quo fortaſſe nihil eſt hactenus quod reprehendas. ſed audi reliqua. Supremi judicii tempore, cum Mahumetes ſuos ſectatores ex iis locis, ubi pro admiſſis criminibus pœnas dant, in cœlum vocabit, ut ſempiternæ beatitudinis participes faciat: alia ad eum via nulla patebit, quam per ingentem ferream cratem igne fervefactam & candentem: per quam nudis pedibus incedendum erit, quo dolore, tu cogita: & tibi ob oculos pone gallum gallinaceum per prunas ſubſultim currentem.

charta

rentem. ecce vero hic (mirabile dictu) charta illa omnis,quam ita ab iis à contumelia pedum aſſervatam diximus,improviſa aderit, ſeque eorum ſoleis ſubſternet, magno futura auxilio, quominus noxam candentis ferri ſentiant: tantum erit meritum vindicatæ ab injuria chartæ. & memini, cum aliquando meis famulis graviter duces noſtri iraſcerentur, quod eos viderēt ad ſordidiſſima queque miniſteria charta uti,idque ad me tanquam magnum flagitium deferrent: quibus ego nihil id mirum eſſe reſpondi in meis famulis; quippe qui ſuillis etiam carnibus veſci conſueviſſent. Tales quidem in ſua religione ſunt Turcæ, immane apud eos piaculum, ſi quis eorum vel imprudens Alcorano (qui divinæ legis habetur liber) inſideat; homini vero Chriſtiano etiam capitale. ſed nec roſarum folia humi jacere patiuntur: quod ut veteres roſam ex ſanguine Veneris, ſic iſti ex ſudore Mahumetis natam ſibi perſuaſerint. ſed jam deſino, ne tibi in his nugis nimius videar. Conſtantinopolim veni ad diem xx. Ianuarii ibique collegas reperi, quos dixi ſupra, Antonium VVrantium & Franciſcum Zay. Eo tempore aberat cum exercitu Turcarum princeps in Aſia: nec erat quiſquam relictus

Conſtantinopoli præter Ebrahimum Baſſam Eunuchum, qui urbi præeſſet, & Ruſtanum ſed honore abactum: quem nos nihilominus & veteris auctoritatis & jam ſperatæ brevique rediture memores, officioſe inviſimus, ſalutavimus & donis honeſtavimus. Non erit fortaſſe ab hoc loco alienum referre, quæ fuerit cauſa cur ſic Ruſtanus muneris dignitate privaretur. Suſtulerat Suleimannus ex concubina (ni fallor) Boſphorona, filium nomine Muſtapham, qui tum ætatis flore & militari gloria maxime vigebat. ſed erant eidem Suleimanno complures alii liberi ex Roxolana: quam ita amabat, ut in uxoris haberet loco, dicta etiam dote. ex quo Turcis certa matrimonii fides: & hoc quidé præter morem ſuperiorum Imperatorum; quorum nullus à Baiazete majore, juſtam in matrimonio conjugem habuit. nam cum ille prçlio victus in Tamberlanis poteſtatem una cum uxore veniſſet, multa quidem intoleranda tulit; ſed nihil viſum eſt indignius, quam ludibria & contumeliæ, quibus in ejus oculis uxor afficiebatur. cujus quidem rei memoria Imperatores, qui Baiazeti in imperium ſucceſſerunt, ad hunc uſque omnes à ducendis uxoribus ſe abſtinuerunt: ut quicunque caſus incidiſſet ſimilem

lem fortunam ne paterentur: tantumq; liberos, ex ſervilis conditionis mulieribus, in quas minus injuriæ cadere, quam in uxores legitimas videbatur, ſuſceperunt. neque vero Turcæ minus honoris deferunt natis ex concubinis aut pellicib. quam ex uxoribus; neque illi minus in bona paterna juris habent. Cum ergo Muſtapha propter egregiam indolem ætatiſque opportunitatem, gratia militum, & populi ſuffragio poſt mortem patris jam ſeneſcentis haud dubius imperii ſucceſſor deſignaretur: ut liberis regnum aſſereret, contra nitebatur noverca; ſtudebatque Muſtaphæ virtutem & ætatis prærogativam auctoritate matrimonii elevare. quam in rem adjutore & conſiliario utebatur Ruſtano; cum quo illi fortuna communis: quod ejus filiam ex Suleimanno ſuſceptam Ruſtanus haberet in matrimonio; ut nihil alteri ab altero ſeparatum poſſet evenire. Idem Ruſtanus inter Baſſas, apud Suleimannum, principem gratiæ & auctoritatis locum tenebat; vir acri ingenio præditus, & perſpicaci, magnum Suleimanni laudis inſtrumentum; ſi de natalibus quæres, ſubulcus: nec tamen indignus eo dignitatis gradu, ſi nullis avaritię ſordib⁹ cōtaminaretur. hoc uno nomine ipſi imperatori ſuſpectus, cete-

roque carus & probatus, quanquam id ipſum vitium domino in bonum vertit, juſſus procurare fiſcum, & rem pecuniariam tractare: à qua plerumque laborabat Suleimannus. in ea procuratione nullo lucro, quamvis minimo, neglecto, dum etiam ex herbis, roſis & violis, quę in hortis principalibus erant, pecuniam corradit; dum cujuſque captivi galeam, loricam, equum divendit, ceteraque pari ratione adminiſtrat; id conſecutus eſt, ut magnos nummorum acervos conderet; ærarium Suleimanno amplum conficeret, planeque rem ejus ea parte conſtabiliret. Qua etiam de cauſa memini, quod in Turca mirere, magnum quendam virum Ruſtano vehementer infenſum ita dicere; ſe Ruſtano, etiamſi poſſet, nocere tamen nequaquam velle, quod ejus cura, ſtudio & labore, res pecuniaria domino ſuo conſtituta eſſet. camera eſt in regia peculiaris, ubi hujuſmodi pecuniæ ſervantur, cum hoc titulo; *Pecuniæ Ruſtani diligentiâ acquiſita.* Hic Ruſtanus cum eſſet Viſiriorum primus, penes quem rerum Turcicarum adminiſtrationis ſumma eſt, nullo negotio quam in partem vellet, ut conſiliorum omnium auctor, animum voluntatemque ſui regis poterat impellere. Vnde ea Turcarum

rum mentibus inhæſit opinio, cum Ruſtani criminationibus, tum uxoris Roxolanæ veneficiis, quorum infamia laborabat, ita abalienatum à filio Muſtapha patrem fuiſſe, ut de eo tollendo conſilium caperet. pauci credunt Muſtapham, cum Ruſtani conſilia novercæque artes non ignoraret, ultro occupare voluiſſe; patriſque imperio & vitæ inſidiatum. Nihil eſt omnino miſerius Turcicorum imperatorum filiis: è quibus, ſi quis patri ſucceſſit, reliquos inevitabilis mortis neceſſitas manet. nam neque Turcæ imperii æmulos ferunt; nec per milites prætorianos omnino ferre poſſunt. qui ſi quis forte fratrum ſit, præter eum qui regnat, ſuperſtes; congiariorum petendorũ nullum finem faciunt, ſi recuſantur; ſtatim audis; *Salvus frater ſit. Fratrem Deus nobis ſervet.* quo verbo deſignari illum imperio non eſt obſcurum adeo, ut fratrum ſanguine manus polluere, & à parricidio regnum auſpicari Turcis imperatoribus ſit neceſſe. Hunc caſum in ſe timentem Muſtapham, aut Roxolanam à liberis ſuis in Muſtapham cupientem avertere, Suleimanno parricidii occaſionem dediſſe conſentaneum eſt. Erat ei bellum cum Rege Perſarum Sagthama, quo miſſus erat cum ſumma imperii Ruſtanus. is

cum ad Perſarum fines appropinquaret, ſubito conſtitit: Suleimannumque per literas trepide certiorem fecit, rem in magno verſari diſcrimine: omnia eſſe inſidiarum plena; corruptos militum animos uni Muſtaphæ ſtudere; illum imperio, ſe non eſſe malo parem; ejus præſentiam atque auctoritatem requiri; veniret, ſi ſalvum vellet imperium. his litteris turbatus Suleimannus, ſubito advolat, Muſtapham per literas arceſſit; utque de criminibus, de quibus in ſuſpicionem vocabatur, & jam palam accuſabatur, ſatisfaciat, monet: ſi id fiat, nihil manere periculi. anceps deliberatio Muſtaphæ: ſi ad patrem inſenſum veniat & inimicum; diſcrimen certum. ſin detrectet; manifeſta cogitati criminis confeſſio. vicit ea ſententia, in qua animi & periculi erat amplius. profectus Amaſiâ cui præerat, venit ad patrem, cujus non longe caſtra erant, innocentia ſua fretus, an quod confideret præſente exercitu nihil ſibi eventurum mali: certe ad ineluctabile exitium venit. ſententiam de filii morte domo conceptam Suleimannus attulerat, conſulto prius, ne religio neglecta videretur, ſuo *Muffti*. is eſt apud Turcas ſacerdotum ſupremus; ut apud nos Romanus pontifex. Eum vero, ne quid

ad

ad gratiam reſponderet, hunc in modum fuerat aggreſſus: Conſtantinopoli quendam haud poſtremi inter mercatores loci, cum domo aliquandiu eſſet abſuturus, ſervum, cui præcipue indulſerat, rei ſuæ familiæque toti præpoſuiſſe, uxoremque & liberos ejus fidei credidiſſe: illum vero ſtatim abſentis domini rem intervertere, capitibus uxoris & liberorum inſidiari cœpiſſe: quin ipſimet domino certam perniciem machinatum eſſe: ſe, quid in illum jure ſtatui poſſet, velle ab eo intelligere. reſpondit Muffti; *illum ut per cruciatum necaretur videri meruiſſe;* id, ſive ex animi ſui ſententia ita dixerit, ſive Ruſtani Roxolanæve fraudibus in hoc allegatus, certe vehementer animum Suleimanni confirmavit, ultro jam in necem filii propendentis. non enim minus in ſe filii ſcelus quam ſervi illius in dominum, eſſe exiſtimabat. Cum ergo veniſſet Muſtapha in caſtra, ſuſpenſo expectatione eventus magnopere exercitu: introducitur in patris tentorium. ubi pacata videbantur omnia: nullus miles, ſpiculator nullus, nullus lictor, inſidiarum nihil, quod timeri poſſet. at erant muti aliquot, quos Turcæ habent in deliciis, validi & robuſti homines, ad cædem ejus deſtinati; qui

receptum in tentorium interius, magno impetu aggrediuntur, laqueumque illi omni vi injicere conantur. ille ſtrenue ſe defendere (neque enim erat inualidus) & non modo de vita, ſed etiam de imperio contendere; cum dubium non eſſet, quin, ſi periculo elapſus inter Gianizaros ſe conieciſſet, illi rei indignitate & miſericordia ejus, quem ſumme amabant, commoti non modo ſervaturi, verum etiam imperatorem fuerint ſalutaturi. Hoc ipſum metuens Suleimannus, qui linteis modo tentorii parietibus theatro, in quo illa agebatur tragœdia, diſiungebatur, cum præter ſpem incœpto ſuo moram injectam videret: ea tentorii parte caput exſerens, torvos & minaces oculos in mutos torquet: illorumque ſegnitiem atrocibus ſignis graviter increpat. tum vero muti, redintegratis terrore viribus, miſerum Muſtapham ſternunt, injectoque nervo gulam ei frangunt: moxque in tapete porrectum, ante tentorium explicant; ut eſſet Gianizaris videre, quem habere imperatorem expetiviſſent. Quæ res ubi per caſtra vulgata eſt, commiſeratio & dolor omnem exercitum pervaſit: neque fuit quiſquam, qui ad tam triſte ſpectaculum non accederet; præſertim Gianizarorũ.

quo-

quorum ea fuit conſternatio & rabies, ut ad quodvis facinus impelli poſſent, dux modo adeſſet. nam quem ducem ſperaverant, eum ſenſu caſſum, humi videbant jacere. unum ſupererat; moderate ut ferrent, quod mutari non poterat. igitur mœſti ſilenteſque & lachrymarum pleni ſe in ſua tabernacula referebant: ubi quantum libebat, licebat infelicis juvenis caſum miſerari. imprimis ut delirum & inſanum ſenem Suleimannum accuſabant; modo fraudem & crudelitatem novercæ, modo Ruſtani ſcelus deteſtabantur, quod tantum lumen Othomannicæ domus extinxiſſent. ſic illum diem jejunii, ne aqua quidem guſtata, traduxerunt, neque defuerunt qui inediam diutius etiam continuarent. certe totis caſtris luctus, pluribus diebus, frequentavit: quin neque deſiderii neque lugendi modus futurus videbatur; niſi Suleimannus Ruſtanum de illius ipſius (ut eſt credibile) conſilio exutum dignitate, privatumque Conſtantinopolim relegaſſet. in cujus locum ſuffectus eſt Achmat Baſſa. qui tenente principem locum Ruſtano inter Viſirios ſecundus, majoris animi vir quam conſilii fuerat. Quę rerum mutatio luctum minuit, militumq; animos mitigavit, quibus facile

proba-

probabatur, ut eſt vulgus credulum, Suleimannum ſcelera Ruſtani & philtra conjugis deprehendiſſe; & jam, quamvis ſero, reſipiſcere, Ruſtanumque ea de cauſſa exegiſſe, ac ne conjugi quidem parſurum, ubi Conſtantinopolim rediiſſet. Ruſtanum quidem magnam triſtitiam præ ſe ferentem & tanquam omni ſpe recuperandæ dignitatis deſtitutum ipſi Conſtantinopoli conveniunt. At vero non ſatis Roxolanæ fuit ſublatum eſſe è medio Muſtapham; ni etiam filius (quem reliquerat unicum) adhuc impubes exſtingueretur: neque enim ſuæ liberorumque ſecuritati ſatis conſultum arbitrabatur, quam diu ex illo proles ſupereſſet. ſed tamen cauſſæ alicujus obtentum ad eam rem videbat deſiderari, neque vero difficile eam invenire. defertur ad Suleimannum, quoties nepos ejus Pruſiade (nam illic educabatur) prodiret in publicum, ſolere illius civitatis pueros omnia ei fauſta precari, optareque ut diu patri ſuperſtes viveret, neque id alio pertinere, niſi ut imperio avi & patris vindictæ deſtinaretur: non enim deſuturos filio Muſtaphæ Gianizaros: ita nihil ejus mortem ad regni & ſtatus tranquillitatem contuliſſe: religione nihil eſſe debere cuiquam antiquius, ne libe-

rorum

rorum quidem ſalutem: religionem Muſulmanam (ſic illi ſuam ut optimam vocant) tutela regni & dominatu Othomannicæ familiæ contineri: qua domo afflicta religionem ſtare non poſſe. à re vero nulla certiorem imminere illi domui ruinam, quam à domeſtica diſcordia: ut ergo & domus & imperium ac proinde religio conſervarentur, quacumque ratione vel cum parricidio liberorum diſcordiis inteſtinis occurrendum eſſe, magni nec ducendam liberorum jacturam, quæ religionis incolumitate compenſetur: Muſtaphæ filio eo minus parcendum, quod contagione paterni ſceleris jam nocens eſſe cœpiſſet: neque dubitari debere, quin ſe mox ducem paternæ cauſſæ daturus eſſet. His rationibus impulſus Suleimannus, facile in cædem nepotis ſubſcripſit, deditque Ebrahimo Baſſæ negotium, ut Pruſiadem ad inſontis pueri exitium properaret. is poſtquam eo venit, in primis ſibi dandam operam putavit, ut pueri mater deciperetur. nimis enim facinus inhumanum videbatur, ſciente matre, & pœne in ejus oculis filium necari. quin etiam motus aliquis populi atque ex eo impedimentum timeri poterat. hoc ergo mulierem circumvenit artificio. fingit ſe veniſſe à Su-

leiman-

leimanno, qui & ipſam & filium ejus viſat: quem quidem Suleimannum non optimis uſum conſiliis in occidendo Muſtapha fuiſſe; quod ipſe jam ſed ſero deprehenderit: eo tamen ſibi cariorem fore ejus filium, quo in patrem fuiſſet injuſtior. multa addit hujus generis, quo fidem faciat credulæ matri, jam præſertim Ruſtani caſu nonnihil confirmatæ. blanditiæ poſtremo munuſculis cumulantur. poſt unum atque alterum diem injicitur ſermo de prodeundo extra urbem, mutandi cæli, liberioriſque aëris fruendi cauſa. ſuadet Eunuchus, ut poſtridie in ſuburbanum proficiſcantur, ipſa curru veniat; filius in equo currum præcedat. res extra omnem fraudis ſuſpicionem videbatur. aſſentitur illa. inſtruitur currus; ſed ita compoſito axe ut, cum ad aſpera quædam ventum eſſet, frangi eum neceſſe eſſet. ſic illa inauſpicatum iter ingreſſa extra urbem venit. Eunuchus cum puero, veluti per occaſionem colloquii, longius antecedit. ſequitur, quanta poteſt feſtinatione, mater. ſed ubi ad ſalebras illas ventum eſt; impacta vehementius ſaxis rota axis rumpitur. quo illa, ut peſſimo augurio perterrita, diu retineri non potuit, quin curru relicto, natum pedes ſequeretur,

aliquot ancillis tantum comitata. ſed jam quo volebat pervenerat Eunuchus. qui non moratus diutius, quam dum ſubiret limen deſtinatæ ad cædem domus, funeſtam ſententiam pronunciat: mandatum eſſe imperatoris ut moriatur. ad quæ puer, ex diſciplina gentis, reſpondiſſe dicitur; non ſe hoc ut juſſum imperatoris, ſed ut Dei, cui parere ſit neceſſe, accipere. itaque cervicem laqueo offert. ſic ſummæ ſpei innocens puer ſtrangulatur. quo perpetrato, Eunuchus poſtico elabitur, & quantum poteſt profugit. mox adeſt mater, ejus quod jam evenerat, præſaga. fores pulſat. ubi commodum eſt, admittitur. invenit filium etiamnum calentem à vita, palpitantem, & tantum non ſpirantem, ſed hoc loco velum obtendere melius eſt. nam qui fuerit materni animi, in illo filii caſu, affectus, cogitari facilius poteſt quam exprimi. Pruſiadem deinde ſe recipere coacta, venit eo paſſis capillis, ſciſſa veſte, magno eiulatu, magniſque lamentis omnia complens. accurrunt undique Pruſienſes matres, liberæ, ancillæque: & audito tam ſævo facinore, in rabiem aguntur, Bacchantumque in morem conſternatæ portis effunduntur; unum Eunuchum requirunt, unum ſibi offerri optant, dira in eum, ſi detur, exempla edituræ.

edituræ. verum ille futuri providus, veritusque ne alter Orpheus fruſtatim à furentibus illis concerperetur, nihil in fuga diligentiæ prætermiſit. ſed jam ad inſtitutum revertor. Nuncius cum literis de meo adventu ad Suleimannum mittitur. interim vero dum reſponſum exſpectatur, urbis Conſtantinopolis per otium inſpiciendæ facultas fuit. inprimis divæ Sophiæ templum adire placuit: quo tamen non niſi ſingulari beneficio ſum admiſſus. Turcæ ſua templa prophanari credunt, ſi quis Chriſtianus ingrediatur: eſt ea ſane moles magnifica, & digna quæ ſpectetur; maximo cum fornice ſive hemiſphærio in medio, quod à ſolo impluvio lumen habet. Ad hujus templi formam omnia fere Turcarum templa ſunt conſtructa. ſunt qui fuiſſe multo majus, multiſque appendicibus late ſe extendiſſe, eaſque jampridem reciſas omnes, & adyta ſola, quodq; fuit in templo medium, remanſiſſe aſſerant. Iam ad ipſius urbis ſitum quod attinet, videtur urbi dominaturæ facta à natura ſedes. eſt in Europa; habet in conſpectu Aſiam, Ægyptum, Africamque à dextra. quæ tametſi contiguæ non ſunt, maris tamen navigandique commoditate veluti junguntur. à ſiniſtra vero Pontus eſt Euxinus, & palus

Mæotis;

Mæotis; quæ circumcirca multis gentibus habitantur, & multis undique fluminibus frequentantur; nihil ut longe lateque iis in regionibus ad uſum humanum naſcatur, cujus non ſit maxima Conſtantinopolim navibus vehendi opportunitas. ab una parte, mari alluitur Propontide: ex altera portum efficit flumen; quod à ſimilitudine *cornu aureum* vocat Strabo. tertia reliquo continenti jungitur, ut fere peninſulæ ſimilitudinem quandam referat, & perpetuo promontorii dorſo in mare ſinumque, quem à fluvio marique eo recedente fieri dixi, excurrat. Igitur è media Conſtantinopoli jucundiſſimus eſt in mare, albentemque perpetuis nivibus Olympum Aſiæ proſpectus. mare piſcibus omni ex parte refertiſſimum, modo demittentibus ſe ex Mæotide Pontoque per Boſphorum & Propontidem in mare Ægeum mediterraneumque; modo ex illo ſubeuntibus in ipſum Pontum, ſicuti natura fert piſcium: tantis agminibus tamque denſis, ut interdum etiam manibus capiantur. Itaque frequentiſſima eſt ſcombrorum, pelamydum, capitonum, ſynodontum, xiphiorum iis locis piſcatio. in qua ſe præcipue exercent Græci, magis quidem quam Turcæ; tametſi nec iſti poſitos in

menſa piſces aſpernantur, modo ex eo ſint genere quos mundos putant, alios non magis attingunt, quam venenum lethale. nam (ut hoc quidem obiter dicam) ſibi linguam potius aut dentes evelli patiantur, quam quicquam guſtent quod immundum eſſe ſibi perſuaſerint, veluti ranam, limacem, vel teſtudinem. qua in re pari ſuperſtitione laborant Græci. Receperam in familiam puerum religionis Græcæ, quo diſpenſatore utebar. hunc reliqui famuli nunquam inducere potuerant, ut cochleis veſceretur. tandem vero ita coctas conditaſque appoſuerunt, ut ille aliud piſcium exiſtimans eſſe genus, avidiſſime ſe illis expleret. ſed poſtquam de riſu & cachinnatione reliquorum, projectis etiam teſtis, ſibi fuiſſe illuſum cognovit; dici non poteſt quantopere commotus, ſe in cubiculum recepit: ibique vomendi flendique & ſeſe afflictandi finem nullum fecit: vix duorum menſium ſalarium ſatis hujus peccati veniæ redimendæ futurum. nam hunc morem habent ſacerdotes Græci, ut pro genere & magnitudine delictorum majus minuſve abſolutionis pretium iis, qui ſua peccata ſunt confeſſi, ſtatuant: nec abſolutos niſi, quantum ſtipulati ſint, abſtulerint, eos pronuncient. In

extre-

extremo eo, quod dixi, promontorio palatium eſt Regum Turcicorum, haud ulla, quantum videtur, ſtructuræ magnificentia aut operis artificio viſendum: nam ipſe eo quidem nondum ſum ingreſſus. ſub palatio, loco demiſſiore atque adeo in ipſo littore, eorundem principum horti mari prætenduntur: qua maxime in parte fuiſſe olim vetus Byzantium arbitrantur. Noli hic expectare ut tibi narrem, cur olim dicti fuerint cæci Chalcedonienſes, qui ſedem è regione Byzantii habuerunt; quorum hodie vix exſtant parietinæ: neque de natura ejus maris perpetuo agmine defluentis, neque unquam reciprocantis; neque item de ſalſamentis, quæ Conſtantinopolim à Mæotide advehuntur, quæ Itali *moronellas, botargas*, & *caviarum* vocant: neque enim hæc epiſtolæ ſunt, cujus jam nunc juſtum modum ſum egreſſus; & alioqui tam ex antiquis quam hujus temporis æqualibus ſcriptoribus cognoſci poſſunt. Nunc ad ſitum Conſtantinopolis revertor; quo nihil vel ad aſpectum jucundius, vel ad uſum opportunius eſſe poteſt. ædificiorum elegantiam (ut dixi) in urbibus pag. 27. Turcarum fruſtra requiras, uti etiam platearum: quippe anguſtiores amœnitatem omnem excludunt. ſunt multis

in locis non contemnendæ veterum monumentorum reliquiæ: nec tamen tam multę, ut potius mirandum non ſit tot à Conſtantino Româ allatis non ſupereſſe plures. de quibus ſingulatim dicere non eſt præſentis inſtituti. pauca tantum attingam. Erat veteris hippodromi area: ubi gemini ſerpentes ænei viſuntur. eſt itidem inſignis obeliſcus. item duo viſuntur Conſtantinopoli memorabiles columnæ. altera eſt è regione *Caravaſarai*, ubi nos hoſpitabamur: altera in foro quod Turcę *Auratbaſar* vocant, hoc eſt, forum mulierum: ei ab imo ad ſummum inſculpta eſt hiſtoria cujuſdam expeditionis Archadii, qui eam conſtruxit, cujuſque diu in ſummo poſitam ſtatuam habuit. quam tamen cochleam rectius dixeris, quam columnam: propter ſtructuram graduum, quibus intus ad ſummum aſcenditur. ea penes me depicta eſt. at columna, quæ ſita eſt ex adverſo diverſorii, in quo Cæſareos oratores hoſpitari mos eſt, ea tota præter baſim & epiſtylium conſtat octo lapidibus ſolidis porphyreticis, ita conjunctis, ut unum ſaxum videatur: quemadmodum etiam vulgo creditur. nam ubi lapis lapidi committitur; ſertum prominet laureatum, quod integram ambit columnam: quo inferne ſpectantibus

tibus compaginis adſpectus occultatur. Ea columna crebris terræmotibus concuſſa, & vicino incendio uſtulata, multis locis agit rimas, & ne deſiliat, crebris circulis ferreis revincitur. in ea ferunt aliquando fuiſſe Apollinis, deinde Conſtantini, poſtremo Theodoſii ſenioris ſtatuas, ſed omnes vi ventorum, aut terræ motu dejectas. De obeliſco, cujus ſupra memini, qui eſt in hippodromo, ſic Græci commemorant: à baſi convulſum multis à ſæculis jacuiſſe humi: tempore poſteriorum Imperatorum repertum architectum, qui operam ſuam in eo ſuæ baſi reſtituendo deferret: illumque, poſtquam de pretio conventum eſſet, ingentem apparatum organorum ex trochleis & funibus præſertim inſtituiſſe; quibus lapidem illum ingentem erexerit, ſublimemque eo evexerit, ut uno tantum digito abeſſet à dorſo aſtragalorum, quibus imponi debebat: tum judicaſſe populum ſpectatorem oleum illi & operam tanti apparatus periiſſe, magniſque denuo laboribus & impenſis opus inſtaurandum; at illum minime diffiſum, petito à rerum naturalium ſcientia ſubſidio juſſiſſe afferri immēſam aquæ vim: qua multis horis in machinam illam injecta funes, quibus obeliſcus

liſcus librabatur, ſenſim madefactos rigenteſque (ut eorum eſt natura) ſe contraxiſſe: ſic ut obeliſcum altius ſublatum in aſtragalis ſtatuerent; magna cum admiratione & plauſu vulgi. Vidi Conſtantinopoli diverſi generis feras, lynces, ſylveſtres feles, pantheras, leopardos, & leones, adeo quidem domitos & cicures, ut me ſpectante, objectam pecudem unus ſibi à magiſtro ex ore pateretur eripi; rictuque modo cruore delibuto placaretur. vidi etiam elephantum plane juvenem, mire lepidum; ut qui ſaltaret & pila luderet. hic credo, vix temperabis riſu elephantum, inquies, ludentem pila & ſaltantem? qui minus quam funambulum Senecæ, itemque Græcarum literarum peritum, Plinii teſtimonio notos? ſed audi tamen, ne me quicquam fingere exiſtimes, aut perperam intelligas. cum ſaltare juberetur, movebat ita alternis pedes toto corpore coruſcans, ut non obſcure tripudiare velle videretur. pila vero palmaria ita ludebat; ut pilam in ſe conjectam proboſcide ſcite exciperet, longeque repercuteret, quod nos palma facimus; ſi tibi hoc non eſt ſatis, ut dici poſſit ſaltaſſe, & pila luſitaſſe, quærendus eſt qui planius, & magis diſerte fabuletur. fuerat & camelopardalis inter

eas

NB. Elephanti

eas feras, paulo antequam venirem Conſtantinopolim, ſed ea jam exſpiraverat. oſſa tamen, quæ ſub terra condebantur, eruenda curavi, ut inſpicerem. eſt hoc animal longe in antica parte procerius quam in poſtica; ut vel ferendo oneri vel portando homini ea de cauſſa non ſit aptum. quod caput & cervicem camelo ſimilem habeat, pellem vero pardi inſtar maculis ſparſam, camelopardalim vocant. Non vidiſſe Pontum, cum eò navigandi daretur facultas, nimiæ deſidiæ imputari potuit; quando non minoris negotii eſſe veteribus vidiſſe Pontum quàm Corinthum navigaſſe credebatur. eo itaque jucundiſſima navigatione profectus, admiſſus ſum in aliquot principis domos voluptati & oblectationi dicatas: in quarum unius valvis ſpectavi opere teſſellato graphice redditam claram illam Solimi cum Iſmaele Perſarum rege pugnam. vidi item compluria in amœniſſimis convallibus principis vireta, minimum arti debentia, naturæ fere omnia. ô Nympharum domos! ô ſedes Muſarum! ô loca literatis apta receſſibus! ea mehercle (ut paulo ante dixi) lugere nunc videntur & operam cultumque Chriſtianorum requirere. ſed multo magis ipſa Conſtantinopolis, vel tota potius

Græcia: quæ quondam florentiſſima, nunc indigna premitur ſervitute: bonarum olim artium omniſque liberalioris doctrinę inventrix humanitatem, quam nobis tradidit, repoſcere videtur, & opem pro jure communium ſacrorum adverſus Scythicam barbariem implorare: ſed fruſtra, euntibus in alia omnium Principum Chriſtianorum animis. neque vero graviore imperio Turcæ Græcos premunt, quam nobis dominantur vitia, luxus, crapula, deſidia, libido, ſuperbia, ambitio, avaritia, odium, invidia, æmulatio: quæ noſtros animos ita depreſſos & ſepultos tenent, ut neque cœlum ſuſpicere, neque præclarum quicquam meditari, & ad rem magnam adſpirare valeant. debuerat quidem nos pietas & officium impellere, ut afflictis ſociorum rebus ſuccurreremus. ſed ſi nec laudis nec honeſti pulchritudo animos torpentes inflammavit; certe utilitas, cujus hodie prima ratio ducitur, movere potuit, ut loca tam præclara tantiſque commoditatibus & opportunitatibus plena, Barbaris erepta à nobis potius, quam ab illis vellemus poſſideri. nunc per immenſa maris ſpatia Indiæ petuntur & Antipodes. quia enim facilis ibi præda opimæque exuvię ſine ſanguine hominibus incallidis & ſimpli-

ſimplicibus detrahuntur, pietas obtenditur, aurum quæritur. Longe aliter majores noſtri: qui nequaquam ſibi, tanquam ſi mercatores eſſent, ea loca duxerunt quærenda, ubi auri plurimum; ſed ubi virtutis officiique exercendi major facultas offerebatur. laboris & periculorum & longinquæ expeditionis præmium non utilitas erat, ſed honor. neque illis è bellis locupletior quiſquam, ſed gloria cumulatior domum revertebatur. ſed hæc tibi, ne quis ſit fortaſſe qui nefas eſſe exiſtimet, quicquam in ſæculi noſtri moribus deſiderare. Vtcumq; tamen erit, acui ſagittas in noſtram perniciem video; metuoque futurum, ut ſi pro gloria nolimus, de ſalute tãdem cogamur dimicare. Redeo nunc in Pontũ, quem Turcæ *Caradenis* vocant, hoc eſt mare nigrum. demittit ſe per anguſtas fauces in Boſphorũ Thracium. ubi multis vorticibus & flexibus occurſu promontoriorum agitatus, itinere unius diei, deſcendit Conſtantinopolim; ibiq; paribus pæne anguſtiis erumpit in Propontidem. In medio oſtio, quo in Boſphorũ influit, ſaxum eſt cum columna. in cujus baſi nomen Romani cujuſdam Octaviani (ſi memini) Latine inſcriptum extat, inde in littore Eutropæo edita turris eſt, quæ noctu lumẽ navigantibus prælucere

 ſolet:

ſolet: *Pharum* dicunt. à quo loco non ita procul fluviolus in mare labitur. in cujus alveo lapillos onychibus ſardonichibuſque haud multo deteriores legimus. certe eundem fere, ſi expoliantur, nitorem referunt. paucis ab eo, quod dixi, oſtio milliaribus anguſtiæ monſtrantur, quibus Darius exercitum contra Scythas Europæos trajecit. at medio circiter ſpatio inter utraſque Boſphori fauces arces duæ ſunt: quarum una in Europa eſt, altera ex oppoſito in Aſia. hanc diu ante oppugnatam Conſtantinopolim habuerunt Turcæ: illa validis turribus eſt ædificata à Mahumete, paucis aliquot antequam Conſtantinopolim expugnaret, annis. hodie Turcę pro carcere inſignium captivorũ utuntur. Ex ea paulo ante elapſus retractuſq; Lazarus ductor Epirota apud Caſtrum novum una cum Hiſpanis captus, conto ab anu in humeros transfixus, dederat crudeles pœnas: quas tamen ſumma animi æquitate pertulit Voles fortaſſe hoc loco, ut tibi aliquid de natantibus inſulis Cyaneis ſive Symplegadibus referam. ingenue fateor, me paucis iis horis, quibus ſum ibi verſatus, nullas inſulas Cyaneas (neſcio an alio quopiam tunc defluxerint) cognoſcere potuiſſe. de quibus ſi curioſior es, à Petro Gyllio

iſta-

iſtarum omnium rerum exacto inveſtigatore mox certiora diſces. mihi obvia modo & expoſita commemorare ſatis eſt. Illud nefas reticere, valde falli Polybium, variis argumentis colligentem fore, ut labentibus annis Pontus arenarum cumulis ita exaggeretur, ut propter illuviem, quam Danubius, Boryſthenes aliaq; flumina in ipſum invehunt, navigationi reddatur inutilis. neque enim hodie pilo minus navigabilis Pontus eſt, quam fuit olim tempore Polybii. ſic ſæpe ſententias, quæ nullis rationibus refelli poſſe videbantur, dies atq; uſus refellit. Quis olim ratiocinantibus inhabitabiles eſſe terras ſub zona torrida non aſſenſit? cum tamen ſatis conſtet ex narratione eorum, qui ea loca adierunt, haud fere minus eas quam alias habitari: quinimo eo ipſo tempore, cum iis ſol eſt altiſſimus, radioſque ad perpendiculum in terram dimittit, æſtum tum maxime pluviarum perpetuitate, quibus ea loca adumbrentur refrigerenturque, temperari. Poſtquam (ut dixi) de meo adventu Turcarum imperator certior factus eſt: litteræ ad præfectum Conſtantinopolitanum afferuntur, quibus nos in Aſiam trajicere, & Amaſiam, ſive, (ut eſt in antiquis numiſmatibus) Amazeiam, mittere jubetur. Itaque rebus

ad iter compoſitis & acceptis ducibus, die Martii 9. transmiſimus in Natoliam. ſic enim Turcę hodie Aſiam vocant. nec ſumus eo die longius, quam Scutarium uſque progreſſi. is pagus eſt in littore Aſiatico, veteri Byzantio oppoſitus, eo loci ubi olim, aut certe paullo ſuperius, Chalcedonem nobilem civitatem fuiſſe exiſtimatur. quod equos, currus, impedimenta, familiam, & nos eo die trajeceramus, ſatis itineris confeciſſe Turcis viſi ſumus: maxime quod è propinquo, ſi quid (ut ſolet) Conſtantinopoli quod ad iter pertineret, neglectum aut omiſſum eſſet, facile poſſet repeti. inde poſtridie digreſſi per campos herbis odoriferis ac præſertim Stœcade refertos iter fecimus: magnamque vidimus iis locis errantem, ſine metu maximarum teſtudinum multitudinem. erat ea nobis grata futura præda, niſi Turcis, quos comites habebamus, parcere maluiſſemus, ſi quidem illi, ſi eas attigiſſent, aut omnino in menſam noſtram inferri vidiſſent, adeo pollui ſeſe exiſtimaſſent, ut nullis aquis ſatis poſſent ablui. dixi enim jam ante, quanta cum ſuperſtitione cum Græci tum Turcæ ab hujuſmodi animalium contactu refugiant: unde fit; ut, cum beſtiæ minime maleficę nemo tendat inſidias, teſtudinum ibi plena ſint omnia.

pag. 166.

omnia. Ex quibus unam bicipitem pluribus diebus alui; victuram etiam diutius, niſi mea culpa interiiſſet. Eo die ventum eſt in pagum quem *Cartali* vocant. non enim me pigebit deinceps omnium manſionum noſtrarum nomina adſcribere. Conſtantinopolitanum quidem iter jam pleriſq; eſt uſurpatum; Amaſianum hactenus, quod ſciam, noſtrum nulli. ex Cartali venimus *Gebiſe*, Bithyniæ oppidum: quod olim Libyſſam fuiſſe putant, Hannibalis ſepulchro celebrem. inde jucundiſſimus patet in mare ſinumq; Nicomedienſem proſpectus ubi etiam admirandæ proceritatis & craſſitiei cupreſſi viſuntur. quarta, poſtquam Conſtantinopoli diſceſſeramus manſione venimus Nicomediam; vetus & fama clarum oppidũ, in quo nihil vidimus ſpectatu dignum, præter parietinas & rudera, hoc eſt, epiſtyliorum & columnarum fragmenta ſola ex veteri ſplendore reliqua. arx eſt integrior in colle ſita. paullo antequam eo veniremus, longus ex candido marmore murus ſub terra fodientibus detectus fuerat, pars (ut opinor) antiquæ Regum Bithyniæ domus. Nicomediâ tranſmiſſo montis Olympii jugo in pagum Kaſockli venimus; ex hoc Nicæã; ſed ſerius cœpta jam prima vigilia: nõ procul inde audio magnum

magnum clamorē & veluti hominum irridentium inſultantiumque voces. interrogo quid ſit; & num fortaſſe qui nautæ (nam ripa lacus Aſcanii haud lōge aberat) nos irriderent, quod præter eorum conſuetudinem id noctis iter faceremus. narrant mihi ululatum eſſe beſtiarum, quas Turcæ *Ciacales* vocant. Lupi ſunt vulpibus majores, communibus lupis minores; voracitate tamen edendiq; ingluvie pares: gregatim incedunt; hominibus armentiſque innoxii, furto magis & dolo quam vi victū quærentes. ab harum ferarum ingenio Turcæ homines fraudulentos & verſipelles, maxime Aſiaticos, *Ciacales* vocant. tentoria Turcarum aut etiam domos noctu ſubeunt; in quibus quicquid inveniunt eſculentum, vorant. quod ſi aliud deeſt; quicquid eſt operis coriacei rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladiorum vaginas, & quicquid eſt hujus generis. neque deeſt ad furtum ſolertia, niſi (quod ridiculum eſt) ſuo ſe proderent indicio. nam cum maxime ſunt in ipſo furto occupati; ſi quis forte gregalium, qui foris remāſit, ululare incipiat; mox ipſi idem faciunt, parum memores ubi verſentur. quo clamore expergefacti homines, arreptis armis fures manifeſtarios male mulctant. Nicææ ſequenti

die

Lupi

die manſimus. puto me eadem in aula quieviſſe, in qua olim habitum fuit concilium Nicænum. jacet Nicæa in ripa lacus Aſcanii. oppidi ejus mœnia & portæ ſatis integræ ſunt. quatuor ſunt omnino, quæ ex medio foro deſpici poſſunt: in quarum ſingulis veteres ſunt inſcriptiones Latinæ, quæ ab Antonino, quo non memini, ſed certe ab Antonino Imperatore urbem eam inſtauratam teſtantur. Ejuſdem quoq; extant thermarum reliquiæ, è quibus dum Turcæ lapidem eruerent, ſtruendis Conſtantinopoli publicis ædificiis, cum adeſſemus, ſtatuam invenerant egregiam pęneque integrã armati militis: ſed eam mox malleorum ictibus deformarunt. quod cum ægre nos ferre oſtenderemus, deridiculo habebamur, rogantibus operis, num eam venerari & adorare, ut noſter eſſet mos, vellemus? Profecti Nicæâ venimus Ienyſar: ex Ienyſar, Ackbyuck, inde Bazargyck; ex Bazargyck Boſovick ſive Caſſumbaſa, in arctiſſimis anguſtiis mõtis Olympi ſitum. nam à Nicæa fere hactenus per clivos montis Olympi nobis iter fuit. hic divertimus in Turcicum Xenodochium. è regione ſaxũ erat paullo editius: in quo altius exciſa erat quadrata ſcrobs, eaque ampla: à cujus imo canalis in viam publicam perducebatur.

hanc

hanc ſcrobem veteres illi incolæ hiberno tempore nivibus complebant, ut per eum, quem dixi canalé demiſſâ in viam ſtillans ex nivibus aqua perquam frigida prætereuntium ſiti ſubveniret. hujuſmodi opera Turcæ pulcherrimas eleemoſynas judicant; ut quæ publice & in commune proſint. Non procul ab hoc loco Otmanlik ad dextram oſtenditur receptaculum (ut puto) Othomanni illius, qui princeps Othomannam domum nobilitavit. Ex his anguſtiis in latiſſimos campos deſcendimus. in quibus primam noctem ſub tentoriis egimus. id enim viſum ad tolerandum calorem aptius. locus dicebatur *Chiauſada*. vidimus hîc ſubterraneam domum, cui per ſolum impluvium lumen infundebatur. vidimus item capras illas, ex quarum vellere ſive pilo (ne de lana caprina mihi controverſia ſit) pannus ille texitur, quem cymatilem ſive undulatum vocant. eſt earum tenuiſſimus mireque nitens pilus, ad terram uſque propendens. hunc non tondent, ſed depectunt caprarii; non multum pulchritudine cedentem ſerico. capræ ſæpius in fluminibus lavantur, gramine paſcuntur per eos campos exili & ſicco; quod ad lanæ tenuitatem multum conferre certum eſt. nam conſtat alio tranſlatis non

manere eandem, ſed una cum pabulo mutari; totaſque ita generare capras, ut vix agnoſcantur. deductum ex hujuſmodi vellere ab ejus regionis mulieribus filum Ancyram portatur Galatiæ urbem, ubi & texitur & tingitur, ut poſterius dicetur. Eſt quoque frequens iiſdem locis genus illud ovium (neque enim ex alio fere conſtant greges) quod pinguem & ponderoſam caudam trahit; quæ modo trium aut quatuor, modo etiam octo aut decem librarum eſt. quinimo in eam aliquando magnitudinem excreſcit in ovibus vetuſtioribus, ut duas rotulas cum media tabella ſubjici neceſſe ſit, in quam illa recumbat ut oves trahant quod ferre non poſſunt. hoc tu fortaſſe vix credes: nec tamen quicquam mentior. quamquam, ut non negaverim talibus caudis non deeſſe ſuum uſum propter copiam pinguedinis, caro tamē reliqua mihi durior & inſuavior, quam ſit ovium noſtrarum, videtur. Qui his gregibus paſtores præſunt, noctem & diem degunt in campis; uxoreſque & liberos circumvectant in curribus, quibus pro domiciliis utuntur: niſi quod aliquando exigua tabernacula tendant. longe vero lateque vagātur, modo campos, modo editiora loca, modo valles, ut ratio temporis & pabuli poſtulat, perſequen-

Ovium cauda

quentes. videor mihi deprehendiſſe in ea regione aves nonnullas nobis inviſas adeoque incognitas: inter alias, genus eſt anatum, quod non immerito quis inter cornicines retulerit. ita voce cornuum ſonitum imitantur, quæ inflare ſolent per diſpoſitos equos iter facientium duces. Eſt ea avis, quamvis inermis, audax & ſtrenua: quam etiam malos dæmones terrere Turcis perſuaſum eſt: certe libertatis adeo retinens, ut etiam per totum triennium in corte nutrita, facultatem nacta, libertatem ſaginæ anteponat; ſedeſque naturales & ſuetos alveos volatu repetat. Ex Chiauſada venimus in Karaly; ex hoc in Hazdengri, deinde in Mazotthoy: ex Mazotthoy tranſmiſſo Sangario fluvio, qui defluit in Pontum, ex Phrygia, venimus in Mahathli; ex eo in Zugli; inde Chilancyck: ex Chylancyck in Ialanchich; ex Ialanchich in Potughin: inde attigimus Ancyram, quam Turcæ *Angur* vocant. Ancyræ manſimus unam diem. in magnis caloribus parum properabamus, nec cauſſæ eſſe credebant Turcæ, cur amplius feſtinaremus. morante adhuc oratore Regis Perſarum; cum quo nos eodem fere tempore volebant venire Amaſiam. In tot pagis, quot ſupra nominavimus, nihil admo-

dum

dum vidimus admiratione dignum; niſi quod inter ſepulchra Turcarũ nonnunquam incidimus in columnas aut lapides antiquos ex egregio marmore: in quibus inſcriptionum Romanarum aut Græcarum extabant veſtigia, ſed ita mutila, ut legi nequirent. nam in eo quidem omnis oblectatio mea conſumebatur, cum attigeram hoſpitium, quod vel inſcriptiones antiquas, vel numiſmata Romana aut Græca, vel certe rariores plantas inquirebam. ſolent, vero Turcæ procul comportatis ingentib. ſaxis ſepulchra ſuorum, alioqui inania, nulla injecta terra; tegere. ea quidem de cauſſa, ut malo dæmone accuſante & rationem vitæ à mortuo exigente (nam ita credunt) defendente vero bono Genio, locus ſit ubi mortuus ſedere, & ſe cauſſæ commodius dicendæ poſſit erigere. idcirco vero gravis lapis injicitur, ut tutiora ſint cadavera à canum, luporum, reliquarumque beſtiarum injuriis: in quibus inprimis eſt hyæna, regionibus iis ſatis frequens, illa ſepulchra ſuffodit, extrahitque cadavera, portatque ad ſuam ſpeluncam: juxta quam videre eſt ingentem cumulum oſſium humanorum, veterinariorum, & reliquorum omne genus animalium Beſtia eſt hyæna lupo aliquanto humilior;

Sepulchra Turcarum

13. 113

13

Hÿdna

lior; ſed nihilo brevior: pellem habet lupi ſimilem, niſi quod pilo ſit horridiore & grandibus maculis nigris diſtinguatur, caput ei ſpinæ dorſi contiguum; ſine ullis vertebris: ut cum reſpicere velit, totam ſe vertere neceſſe habeat. pro dentibus os habere dicunt continuum. in amatoriis ei vim magnam Turcæ, ut etiam veteres, tribuunt. cumque eſſent duæ eo tempore Conſtantinopoli, mihi tamen vendere gravabantur, quod ſe Sultanæ, hoc eſt, principis uxori, eas reſervare dicerent. quippe quas philtris & magicis artibus animum mariti retinere, recepta in vulgus (ut dixi) opinio eſt. fallitur vero Bellonus, qui hyænam putat, quem Cattum ſive felem Zibettum vocant. Iam ride quantum lubet, ſi unquam riſiſti. fabulam audies, quam ex ore populi referam. Ajunt hyænam, quam ipſi *Zirtlan* vocant, ſermonem intelligere humanum (veteres etiam imitari dixerunt) propterea que à venatoribus hunc in modum capi. accedunt ad ejus cavernam: quam ex oſſium (ut dixi) cumulo deprehendi facile eſt. ſubit unus cum fune: cujus partem extremam ſociis tenendam foris relinquit; ipſe identidem pronuntians, *Ioctur Ioctur ucala;* illam ſe non reperire, illam non

ad-

adeſſe, introrepit. at hyæna, quæ ſe latere neſciritque ex ejus ſermone putat, manet immota, donec ſibi crus fune vinciatur; ſubinde venatore illam non adeſſe clamitante. deinde cum iiſdem verbis retrocedit. ſed ubi jam ex ſpelunca evaſit, derepente clamore magno hyænam intus eſſe pronuntiat, quo illa intellecto, vehementi impetu, ut fugam capiat, nequicquam proſilit, venatoribus per funem, quo crus ei implicatum diximus, retinentibus. ſic eam vel occidi, vel adhibita induſtria narrant, vivam capi. nam animal ſævum eſt, & quod ſe impigre defendat. ſed de hyæna ſatis. Veterum numiſmatum ibidem magnam paſſim copiam reperiebamus, præſertim poſteriorum Imperatorum; Conſtantinorum, Conſtantium, Iuſtinorum, Valentium, Valentinorum, Numerianorum, Proborum, Tacitorum, & id genus ſimilium. quibus multis in locis Turcæ pro ponderibus utebantur, nimirum unius drachmæ vel dimidiæ; vocant *Giaur manguri* : ac ſi dicas, nummos paganorum ſive infidelium. præterea multa erant vicinarum Aſiæ civitatum Amyſi, Synopis, Cumanorum, Amaſtris; & ipſius denique Amaſiæ quo tendebamus non-

nulla. in quo faber quidam ærarius mihi magnopere movit ſtomachum, à quo cum numiſmata requireremus; ingentem ſe aulam paucis ante diebus plenam habuiſſe narrabat; ex quibus lebetes æneos aliquot conflaſſet, quod nullum eorum aut uſum aut pretium putaret eſſe. ſane magno mihi erat dolori, tantum periiſſe antiquitatis. ſed ego illum ita ultus ſum, ut dicerem, me centum aureos pro iis, ſupereſſent modo, numeraturũ: ſic illum non minus amiſſo eo è faucibus bolo triſtem à me dimiſi, quam ille me ea vetuſtatis jactura commoverat. Plantarum quidem, qua iter faciebamus, nobis incognitarum non maxima copia occurrebat. pleræque eædem erant cum noſtratibus: niſi quod pro ratione ſoli lætius aut malignius proveniebant. Amomũ, quod Dioſcorides etiam in Ponto naſci ſcribit, ne quicquam magno ſtudio requiſivimus: ut neſciam; ſtirps ne ea interierit an ſolum verterit. Ancyram venimus, manſione à Conſtantinopoli, XIX. Eſt id oppidum Galatiæ, Gallorum aliquando ſedes, Tectoſagum Plinio & Straboni non ignotum: quamquam illud fortaſſe, quod nunc exſtat, veteris oppidi pars tantum fuerit. Canones *Anquiram* vocant. hic pulcherrimam vidimus

mus

mus inſcriptionem; & tabularum illarũ quibus indicem rerum à ſe geſtarum complexus eſt Auguſtus exemplum. id, quatenus legi potuit, per noſtros homines tranſcribendum curavimus. exſtat inciſum ædificii, quod olim fortaſſe prætorium fuerat, diruti & tecto carentis marmoreis parietibus, ita ut dimidia pars intrantibus ad dextram, dimidia ad ſiniſtram occurrat. ſuprema capita fere integra ſunt. media lacunis laborare incipiunt. infima vero clavarum & ſecurium ictibus ita lacerata, ut legi non poſſint. quod ſane rei literariæ non mediocre damnum, eſt à doctis merito deplorandum: idq; eo magis quod urbem illam ab Aſiæ communitate Auguſto dicatam fuiſſe conſtet. hic etiam ſpectavimus, quemadmodum & tingeretur & affuſa aqua vi preli undas illas acciperet, à quibus & nomen habet & commendatur, pannus ille cymatilis, è lana caprarum, de quibus dixi, contextus. is optimus & præſtantiſſimus habebatur, qui latiſſimarum undarum veſtigia receperat, conſtanterque referebat. quod ſi qua parte undæ minores diſpareſque intercurrebant, quamvis idem color & eadem eſſet materia; tamen aliquot aureis, propter vitium, minoris æſtimabatur. eo fere panno hone-

ſtior inter Turcas ſenectus ornatur: neque vero Suleimannus in alio veſtitu magis ſpectari ſe gaudet, quam cymatili; eoque viridi; colore noſtris moribus ab ea ætate alieno. ſed eum Turcis commendat religio, prophetaque eorum Mahumetes: cui is etiam ætate ſenecta uſitatus & familiaris fuit. niger apud eos color vilis infauſtuſque habetur. itaque apparere ibi aliquem in veſte nigra, fœdi ſcævique hominis eſt; adeo ut aliquando Baſſæ nos cum veſte nigra ad ſe accedere & mirarentur, & ſerio conquererentur: nec quiſquam ibi cum nigro veſtitu in publicum, niſi ærumnoſus, prodit, quem vel inſignis paupertas vel gravis aliqua calamitas premat: color purpureus egregius quidem, ſed cædis belli tempore nuntius. auſpicatiores; albus, luteus, cæruleus, janthinus, murinus, cæterique. nam Turcæ quidem non parum auguriis ominibuſque tribuunt. conſtat aliquãdo amotos ab officio Baſſas propter equi lapſum ac ſi magni alicujus infortunii id portentũ eſſet; quod abrogatione officii, à publica calamitate in caput privatum averruncaretur. Ancyrâ venimus in pagum Balygazar. hinc in Zarekuct, mox in Zermec Zii, inde venimus ad ripam fluvii Halys. in pagum Algeos tranſeuntibus per hæc

loca

loca procul videbantur Synopi propinqui montes; rubricæ, quæ ab ea nomen habet, colorem referentes. hic eſt ille *Halys*, terminus olim regnorum Medi & Lydorum, de quo vetus fuit oraculum, fore ut eum tranſgreſſus Crœſus bellum Perſis moturus maximum imperium everteret, ſed (quod eum fefellit) ſuum. Erat ad ejus ripam ſilvula: quam primo, ut ignoti fruticis, mirati ſumus, ſed mox deprehendimus glycyrrhizam eſſe, cujus radicũ ſucco nos affatim explevimus. adſtabat forte ibidẽ homo ruſticanus: ex quo per interpretem quæſivimus, nũ is fluvius piſcibus abundaret, & quemadmodum caperentur. reſpondit ille, piſcium eſſe ſatis, ſed capi nõ poſſe. cumque id miraremur; ſi quis, inquit, manũ injicere conetur, illi ſe proripiunt, neq; captantem expectant. & jam ante cum in aves nobis incognitas incidiſſemus, eaque de cauſſa, quomodo capi poſſent, interrogaſſemus, alius neſcio quis capi negavit; quod avolarent ſi quis capere conaretur. Habebat alter è meis collegis Franciſcus Zay retia, quæ mox ad piſcationem expediri juſſit. capti cum alii piſces, tũ frequens Danubio ſilurus. multi præterea in eo flumine cãcri marini, aut certe marinis perquam ſimiles. Turcæ qui aderant, tantam Chriſtiano-

rum induſtriam ſatis nequibant mirari. Quid ergo? inquies; nulline ſunt in Turcia piſcatores? ſunt ſane. ſed in illis locis oppido quam pauci. ac memini alio loco magno cachinno rideri nos, cum piſciculos, quos vulgo fundulos vocant, deducto rivo captaremus. quid enim tam minutum piſcem ſectaremur? quem uſum aut fructum ex eo ſperaremus? neque fatui animadvertebant, ex magna horum piſciculorum copia ingentes nobis ſtruices patinarias concinnari: quæ multis hominibus ſatiandis ſuppeterent. ſed ea eſt eorum frugalitas, gulæ minime ſtudentium: quibus ſi ſal ſit & panis, alliumque aut cœpa aut acidi lactis genus, Galeno non ignoti, quod ipſe Oxygalam, iſti *Iugurtham* dicunt, nihil requirant præterea. lac illud diluunt aqua frigidiſſima, panemque interunt: eoque utuntur in magno æſtu & ſiti. cujus ſane utilitatem nos quoque in magnis caloribus ſępe experti ſumus. cibus is cum palato & ventriculo gratiſſimus eſt; tum ad extinguendam vehementiorem ſitim vim habet admirabilem. magna ejus copia paſſim venalis eſt, ubicunque ſunt *Caravaſciarai*. hoc eſt (ut dixi) Turcarum diverſoria, quemadmodum & aliorum obſoniorum. nam Turcæ calentes cibos aut car-

nes,

nes, dum peregrinantur, non deſiderant. obſonia ſunt iſta: oxygala, caſeus, ſiccata pruna, pyra, perſica, cydonia, ficus, uvæ paſſæ, corna. hæc omnia exponuntur in magnis fictilibus ſcutellis, ex aqua pura cocta. unuſquiſque, quod magis arriſerit, ſibi comparat, veſciturque illis fructibus cum pane pro obſonio. quibus abſumptis, aquam, quæ ſupereſt, vertit in potum. ſic illis minimo impendio cibus & potus conſtant, adeo ut affirmare auſim, unum aliquem noſtratem majorem ſumptum in cibos facere uno die, quam Turca faciat duodecim. quinimo ſollemnes eorum epulæ fere non ſunt niſi è libis, placentis, & reliquis dulciariis; item orizæ multis ferculis. huc caro vervecina & gallinæ accedunt. nam capus, animal adhuc ignotum eſt Turcis. Phaſianorum vero, turdorum, ficedularum, & ſimilium, ne auditum quidem nomen. ad aquam, quam bibunt, ſi mel aut ſaccarum admiſceatur, Iovi non invideant ſuum nectar. Vnum tamen potionis genus, ne quid indictum relinquam, non prætericrim. capiunt uvam paſſam, eam m ola ſubigendam curant; ita ſubactam & contritam injiciunt in vas ligneum: deinde ſuperfundunt certam portionem calentis aquæ; miſcentque:

ſcentq; : & tecto diligenter vaſe patiuntur fervere uno atque altero die. quod ſi remiſſius quam opus ſit ferveat, adjiciunt vini fecem. primo ubi fervere cœperit, ſi guſtes, inſipidum quiddam & nimia dulcedine odioſum videatur. poſtea accedit nonnihil acidi ſaporis : quod dulci mixtum vehementer palato blanditur. itaque tribus aut quatuor diebus ea potio eſt gratiſſima, præſertim ubi multa nive, quæ Conſtantinopoli nullo tempore deſit, fuerit refrigerata, *Arab ſorbet* vocant, hoc eſt, potionem Arabicam. ſed ea diutius ſervari non poteſt. mox enim plane aceſcit. tentat caput, pedeſq; non minus quam vinum: ideoque Turcarum religione damnatur: hoc genus potus fateor mihi non diſpliciſſe. quemadmodum etiam mire me nonnunquam refecit uva, quam multis locis in æſtatem ſervant. ejus vero, ut ex ipſis audivi, hæc eſt ratio conſervandæ, accipiunt uvam grandioribus acinis, bene maturam : quod ab illius regionis ſole facile præſtari poteſt. illam collocant in vaſe ligneo ſive fictili, ſubſtrato prius in fundo vaſis multo ſemine ſinapi mollito ; cui uvas imponunt; ſtipantque conſperſas ſubinde eadem ſinapi farina. poſtremo uva ad oram vaſis ita perducta, injiciunt muſtum quam

recen-

recentiſſimum,implentq;: ac poſtremo claudunt.atq; ita manere patiuntur donec tépus anni ſitim adducat; ſiccitatiſque & caloris remedia poſcat. tunc vas relinunt; uvamq; proponunt venalem, una cum jure. neque vero minus eo delectantur Turcæ quam ipſa uva.mihi ſapor ille ſinapi placere non poterat.itaq; curabam diligenter eluendam uvam: utebarque in magnis caloribus ſumma cum jucunditate & fructu. præpoſteri Ægyptii hortorum ſuorum olera, quorum beneficium ſenſerant, pro deis adorabant; ne mirare, ſi ego illa quæ mihi profuerunt, grata memoria apud te celebro. ſed tempus in viam monet redire. A ripa fluminis Halys (Turcis *Aitocʒu* dici puto) venimus ad Goukurthoy.inde Choron;poſt in TheKe Thioi. hic multa didicimus à monachis Turcicis, quos *Deruis* vocant, qui eo loco inſignem habent ædem, de heroe quodam Chederle ſumma corporis atque animi fortitudine, quem eundem fuiſſe cum noſtro D. Georgio fabulantur; eademque illi aſcribunt quæ huic noſtri; nimirum vaſti & horrendi draconis cæde ſervaſſe expoſitam virginem. Ad hæc alia adjiciunt multa, & quæ libitum eſt, comminiſcuntur; illum per longinquas oras peregrinari ſolitum, ad

Cheder le.

ad fluvium poſtremo perveniſſe; cujus aquæ bibentibus præſtarent immorta-litatem. qui quidem fluvius; in qua par-te terrarum ſit, non dicunt; niſi ſi for-taſſis in Vtopia collocari debet: tantum affirmant illum magnis tenebris multa-que caligine obductum latere; neque cuiquam mortalium poſt Chederlem, uti illum videret, contigiſſe: Chederlem vero ipſum mortis legibus ſolutum huc illuc in equo præſtantiſſimo, qui ſimili-ter ejuſdem aquæ hauſtu mortalita-tem exuerit, divagari: gaudentem prœ-liis, adeſſe in bello melioribus, aut iis qui ejus opem imploraverint, cujuſcun-que tandem ſint religionis. quæ cum ſint ridicula, tum iſtud magis majorem riſum meretur; illum fuiſſe unum de co-mitibus & amicis Alexandri magni. nul-lam habent Turcæ temporum neque ætatum rationem; mireque hiſtorias omnes miſcent & confundunt: cum iis in mentem veniet, non verebuntur affirmare, Regis Salomonis magiſtrum curiæ fuiſſe Iobum; ejus exercitus præ-fectum Alexandrum Magnum, aut his etiam abſurdiora. eſt in ea *Moſchea* (ſic Turcæ vocant ſua delubra) fons aquæ puriſſimæ, eximio marmore conſtru-ctus. hinc credi volunt initium duxiſſe ex Chederlis equi lotio; quod in eo loco

Fons ex lotio equi

I 2 profu-

profuderit. narrant præterea multa de Chederlis comitibus, de ſtabulario ejus, deque nepote ex ſorore, quorum ſepulchra vicinis locis oſtendunt: ubi multa quotidie opem illorum invocantibus divinitus beneficia conferri perſuadere nobis conabantur. quinimo ramenta lapidum & terram ipſam, ubi conſtiterat Chederles, dum præſtolaretur draconi, in potu ſumptam adverſus febrem doloremque capitis & oculorum prodeſſe eadem ſuperſtitione commemorabant. ſunt autem omnia ea loca draconum viperarumque plena: ita ut nonnulla, adultis caloribus, propter multitudinem apricantium ferarum, hominibus inacceſſa ſint. Ne hoc quidem prætermittam, Turcas magno cum riſu ſpectare in Græcorum templis D. Georgium, quem (ut dixi) ſuum Chederlem eſſe volunt, ita in tabellis depictum, ut illi puer ex equi clunibus, in quibus poſt dominum ſedet, vinum miſceat ac miniſtret. hoc enim habitu paſſim divus Georgius à Græcis pingitur. Sed jam prope eſt ut ex longo itinere conquieſcamus. ab hoc loco manſio una tantum interfuit, nimirum Bagliſon, ut veniremus Amaſiam. quam quidem attigimus trigeſimo die poſtquam diſceſſeramus Conſtantinopoli, Aprilis ſeptima,

venien-

venientibus aliquot occurrerunt Turcæ, qui gratularentur adventum, & honoris cauſſa deducerent. Amaſia urbs fere præcipua eſt Capadociæ: præfectuſque ejus provinciæ ibi jus dicere, & ſtativa caſtra habere ſolet. ſed neſcio quid infauſtum ea ſedes jam à Baiazetis temporibus habere viſa eſt, & nunc miſerabilis Muſtaphæ caſus comprobavit. Strabo eam patriam ſibi fuiſſe ſcribit. jacet ſub adverſis collibus ad utramque transfluentis Iridis ripam (nam is urbem mediam ſecat) ſic ut fere tanquam ex theatri gradibus undique ex locis declivibus deſpectus in flumen, unaq; pars alteri tota pateat & conſpicua ſit. collibus quidem ita cingitur, ut una tantum via curribus aut jumentis aditum & exitum præbeat. Qua nocte eo venimus, magnum fuit incendium: quod Gianizari ſuo more vicinarum ædium ruina exſtinxerunt, optanda certe Turcicis militibus ſunt incendia. nam cum eorum opera, nec fere niſi contiguarum ædium (ut dixi) ruinâ reſtinguatur; non modo, quorum domus conflagrant, bona rapiunt, verum & contiguarum: itaque illi ipſi ſæpe ignem occulte ſubjiciunt, ut furti occaſio naſcatur. quemadmodum, cum eſſem Conſtantinopoli, fieri memini. nam pluribus ortis
incen-

incendiis cum ſatis conſtaret ea non eſſe fortuita, neque tamen auctores deprehenderentur; vulgo in exploratores Perſicos culpa conferebatur. ſed tandem diligentiore habito examine ſocios navales, qui erant eo in portu, ſuſcitaſſe compertum eſt, ut obtentu incendii furandi occaſionem haberent. In colle, qui editiſſimus Amaſiæ imminet, arx eſt non contemnenda; quæ perpetuo præſidio Turcico tenetur, ſeu contra Aſię populos imperio Turcarum non nimis æquos (ut dicam poſtea) ſeu contra Perſam: qui huc uſque excurſiones aliquando fecit intervallo ſane maximo. in eo colle ſunt non pauca veterum monumentorum veſtigia, fortaſſis ipſorum Cappadociæ regum. ceterum nec domus nec plateæ Amaſianæ pulchritudine ulla viſendæ ſunt. domus ex argilla, eadem fere ratione qua in Hiſpania, ædificatæ. quinimo ipſum domus tectum argillaceum planum eſt & ſine ullo faſtigio. columnæ alicujus veteris fragmentum habent pro cylindro, quo huc illuc impulſo, ſi quid in tecto pluvia vel vento luxatum eſt, denuo ſtipetur æqueturque. in iis tectis incolæ, tempore æſtatis, ſub dio ſomnũ capiunt. pluviæ in locis nec magnæ nec frequentes: ſed tamen, ſi quando ſunt, ſtillante

paſſim ex tectis luto prætereuntium veſtes ſordibus valde contaminantur. Vidi ibi in vicinia noſtra juvenem quendam Satrapem, more veterum de lecto cœnantem. Venimus Amaſiam, ad ſupremum Baſſam Achmat reliquoſque ſalutatum ducti ſumus. nam princeps ipſe aberat; egimuſque de mandatis quæ habebamus à Cæſare, Baſſis, ne cauſæ noſtræ ſtatim viderentur iniquiores, haud admodum adverſantibus, & totam rem ad principis ſui voluntatem rejicientibus. qui poſtquam venit, ſumus ad eum introducti. ſed ille nec orationem, nec rationes noſtras, nec mandata animo aut fronte ſatis benigna ſuſcepit. ſedebat ipſe in ſolio perquam humili, ab humo haud altiore uno pede. erat illud inſtratum pretioſiſſima plurimaque veſte ſtragula, pulviniſque exquiſito opere elaboratis. juxta erant arcus & ſagittæ. frons (ut dixi) minime læta, triſtiſque in vultu, ſed tamen plena majeſtatis ſeveritas. ſinguli, ut ingreſſi ſumus, ad eum à cubiculariis ejus deducti ſumus, brachia noſtra tenentibus. ita enim fert eorum conſuetudo ab eo tempore, quo Croata quidam, in vindictam domini ſui interfecti Marci deſpotæ Serviæ, petito colloquio Amuratem occidit. poſteaque veluti deoſcu-

lata

lata ejus manu, ad parietem oppoſitum ceſſim ita ſumus reducti, ne illi tergum aut ullam poſterioris corporis partem obverteremus. tunc ea me, quæ volui, dicentem audivit. ſed cum exſpectationi ejus non reſponderent (erant enim Cæſ. Majeſtatis poſtulata plena dignitatis & libertatis; ideoque ab eo, qui ſibi nihil negari debere putabat, minus ęquis auribus accipiebantur) veluti faſtidiens, nihil aliud reſpondit, quam *Giuſel, Giuſel*. hoc eſt, pulchre, pulchre. ita ſumus domum dimiſſi. erat ejus aula perquam frequens. aderant magnis muneribus præpoſiti multi. aderant prætoriani equites omnes Sphai, Garipigi, Vlufagi. Gianizarorum magnus numerus. ſed nullus in tanto conventu nobilis, niſi ex ſuis virtutibus & fortibus factis; natalibus nemo à reliquis diſtinguitur: honos cuique pro muneris & officii, quod adminiſtrat, ratione defertur: nullum ibi de loco certamen; muneris genus, quo fungitur, ſuum cuique locum aſſignat. munera vero & officia princeps ipſe diſtribuit. in quo non divitias, non fumum nobilitatis pendit, non gratiam cujuſquam aut multitudinis judicium moratur, ſed merita conſiderat, ſed mores ingeniumque atque indolem intuetur. ex ſua virtute unuſ-

quiſque ornatur. Ita muneribus, qui ſunt ad ea obeunda idonei, præficiuntur. ſuos ibi quiſque natales, ſuam fortunam, quam fingat pro arbitrio, in manu habet. qui rerum primas à principe tenent, fere ſunt paſtorum aut bubulcorum filii: de quo, tantum abeſt ut eos pudeat, etiam inter ſe gloriantur; eoque plus ſibi tribuunt, quo minus majoribus aut natalium fortunæ debent. neque enim aut naſci aut propagari traducive virtutem, putant: ſed partim à Deo dari, partim bona diſciplina multoque labore & ſtudio comparari: utque paternam artem nullam, non muſicam, non arithmeticam, non geometriam: ſic nec virtutem ad filium aut heredem tranſire: nec animum ex ſemine paterno ſuſcitari, ut filium patris ſimilem naſci neceſſe ſit; ſed cœlitus in corpus infundi credunt. ſic ea in gente dignitates, honores magiſtratûs, virtutum & meritorum præmia ſunt: improbitas, ignavia, inertia nullo honore penſantur, jacent contemnunturque. Ergo illi rebus geſtis florent, dominantur, imperii fines quotidie proferunt. apud nos aliis vivitur moribus, virtuti nihil eſt relictum loci: omnia natalibus deferuntur; opinione natalium omnes honoris aditus occupantur. ſed de his rebus aliàs

fortaſſe

ſortaſſe plura: & hæc ipſa ſoli tibi dicta exiſtimato. Nunc ades, & mecum maximam multitudinē turbinatorum capitum ſpecta, multis candidiſſimæ bombycinæ telæ ſpiris involutorum, nitidiſſimum ex omni genere & colore veſtitum, fulgentia omnia auro, argento, purpura, ſerico & holoſerico, longum eſſet omnia perſequi: nec tamen liceret ſpectaculi novitatem dicendo conſequi. nihil unquam vidi, quod jucundius oculis occurreret. In tanto tamen luxu, magna ſimplicitas & parſimonia: veſtium omnium cujuſque ordinis una forma: nihil limborum, nihil nugarum, ut apud nos ſolet, aſſuitur; quod magno conſtat, & triduo deteritur. pulcherrimæ illic veſtes ſericæ, holoſericæ; vel adeo palmatæ; quibus utuntur plurimis. manupretium eſt ducatus. illi noſtram veſtiendi rationem non minus mirabantur, quam nos illorum. veſtitu utuntur prolixo & fere ad talos demiſſo. qui ut eſt honeſtior, ita proceritatem eis conciliare videtur. veſtitus contra noſter adeo curtus & brevis, ut eas partes aperiat, quas natura latere voluit; eaque re parum decorus; huc accedit quod, neſcio qua ratione, demere aliquid de ſtatura & brevitatem addere videtur. Inprimis vero in tanta multitudine,

In luxu parſimonia

Silentiu vulgi. vid. p. 250

dine, ſilentium & modeſtia non mediocrem mihi laudem mereri videbantur. nullæ ibi voces, nullum murmur, quale incompoſitæ multitudinis eſſe ſolet: nulla concurſatio. ſumma quiete quiſque ſui ordinis locum tuebatur. ſedebant ſumma capita, quæ ipſi *Aga* vocant; præfecti, chiliarchæ, tribuni, centuriones. reliquum vulgus ſtabat. digna erant præcipue quæ ſpectarentur, aliquot Gianizarorum millia; qui longo ordine ſejuncti à reliquis tam immoti ſtabant, ut me diu judicii incertum redderent hominesne eſſent an ſtatuæ. aberant enim aliquanto à me longius. donec, ut eos ſalutarem, ſicuti mos eſt, admonitus, ſimul omnes ut ſalutem redderent, capita inclinantes viderem. Poſtquam inde ſumus digreſſi; magna denuo cum voluptate ſpectavimus equitem prætorianum, domum redeuntem, in equis non pulcherrimis tantum & præſtantiſſimis, ſed etiam egregie cultis & ornatis. ita nos quidem cum exigua ſpe quicquam eorum, quæ poſtulabamus, obtinendi diſceſſimus. Venerat Maii decima orator Perſicus: ſecumque attulerat multa & præclara munera, periſtromata melioris notæ, tentoria Babylonica, variis intus coloribus acu depicta, phaleras & ephippia exqui-

ſiti

ſiti operis, gemmis ornatos à Damaſco acinaces, & mira elegantia clypeos. ſed omnia ſuperabat Alcoranus. qui liber continet eorum ceremonias legeſque, quas divino inſtinctu afflatum Mahumetem tuliſſe credi volunt. cujuſmodi munus magno eſt apud eos in honore. Perſarum oratori pax illico data; quo nobis, quibuſcum plus futurum videbatur negotii, major cura injiceretur. Erga ipſum vero oratorem nullum honoris genus prætermiſſum, ut nos de veritate pacis minus dubitaremus. Ceteroqui (ut dixi ante) in utramque partem Turcæ ſolent eſſe immodici, ſive honorem amicis deferant, ſive hoſtes per contumeliam dedignantur. Halli Baſſa Viſiriorum ſecundus, Perſis prandium dedit in hortis, quem in locum, quanquam à nobis interpoſito fluvio ſatis longe diſſitum, tamen proſpectu penetrare poteramus. ita enim loci ſitus declivitaſque ferebat, ut dixi, ut nullus eſſet fere ea in urbe locus, quo non ultro citroque conſpectus pateret. eſt vero Halli Baſſa natione Dalmata, vir eleganti ingenio, & (quod in Turca mirandum) in quo nihil deſideres humanitatis. ſub velo menſam inumbrante Baſſæ unà cum oratore accubuerant. menſæ miniſtrabant centum juvenes,

 pari

pari eodemque omnes veſtitu: epulaſque hoc ordine menſæ inferebant. Procedebant primum paribus diſtantes ſpatiis ad menſam uſque ubi accumbebant convivæ, vacuis manibus, quò nihil ſalutationem impediret, quæ poſitis ſuper femora manibus flexiſque in terram capitibus fiebat. qua ſalutatione perfuncti, qui culinæ proximus conſtiterat, acceptas lances proximo tradebat, ille tertio; tertius quarto, ac ſic deinceps; donec ad eum pervenirent, qui ſtabat menſæ proximus. de cujus manu acceptas architriclinus menſæ apponebat. ſic centum aut eo plura fercula ſine tumultu in menſam (ut ita dicam) influebant. quo facto juvenes illi convivas denuo venerati eodem quo venerant ordine, regrediebantur: niſi quod, qui ultimi fuerant, in receſſu primum locum tenerent; & qui menſæ proximi ſteterant, nunc ipſum agmen clauderent. eadem ratione reliqua etiam in menſam inferebantur. adeo Turcis, vel ubi parvi refert, ordinem eſſe placet, quē nos in rebus quantumvis gravibus negligimus. haud longiſſime ab oratoris menſa ejus comites Turcæque epulabantur. Pace (ut dixi) cum Perſis confirmata, nihil nos, quod quidem æquitatis ſpeciem haberet, à Turcis potuimus impetrare.

Ordo apud Turcas

trare. tantum de ſemeſtrib. induciis, dum deferri reſponſum referrique poſſet, inter nos convenit. Veneram ordinarii oratoris loco futurus. ſed cum nihil etiamnum eſſet de pace confectum; viſum eſt Baſſis, ut cum litteris Suleimanni ad Regem meum abirem; ad quas, ſi ei videretur, reſponſum referrem. ita denuo ad principem introducor. injiciuntur mihi palmatæ duæ, amplæ, talares: quibus vix par eram ferendis. meis quoque famulis omnibus donantur diverſi coloris veſtes ſericæ, quibus induti me comitabantur. procedo cum hac pompa, veluti Agamemnonem aut ſimilem aliquem in tragœdia acturus: & principem, acceptis ejus litteris, panno aureo tectis & obſignatis, valere jubeo. ex famulis quoque honeſtiores ſalutatum ad eum admiſſi. poſtremo Baſſis ſimiliter ſalutatis, diſcedo Amaſia una cum collegis poſtridie Kal. Iunias. Mos quidem eſt, ut diſceſſuris oratoribus prandium in Divano (ſic illi vocant locum ubi Baſſæ jus dicunt) præbeatur; ſed amicis. noſtræ res nondum erant pacatæ. De Suleimanno fortaſſe, qualis mihi viſus ſit, requires. Ætate jam eſt ingraveſcente: oris dignitate totiuſque corporis habitu tanta imperii magnitudine digno: frugi & temperans

ſemper habitus; etiam cum per ætatem Turcarum inſtituto peccare, citra reprehenſionem, poſſet. nam ne in adoleſcentia quidem aut vino ſe dedidit, aut fœdis puerorum amoribus indulſit. quæ fere Turcarum deliciæ ſunt. nec quicquam illi etiam ab iniquioribus objici gravius poteſt, præter animum nimis uxorium, ac proinde in morte Muſtaphæ fortaſſis etiam incautiorem: quod vulgo poculis amatoriis & incantationibus imputabatur uxoris. quam quidem poſteaquam in juſtæ uxoris locum duxit; ſatis conſtat nullam eum poſtea pellicem, tametſi per leges nihil prohiberetur, attigiſſe. Religionis ceremoniarumque ſuarum cuſtos ſeveriſſimus, nec minus illarum, quam imperii propagandi, cupidus: pro ætate (nam ad ſexageſimum annum jam accedit) ſatis integra utitur valetudine: niſi quod coloris vitium, latentis alicujus mali indicium eſt. ulcus immedicabile ſive gangrænam in crure eſſe in vulgus creditum eſt. ſed ille coloris, quod dixi, vitium fuco inductoque genis purpuriſſo corrigit, quoties oratores cum magna bonæ valetudinis ſuæ opinione vult dimiſſos. quod quidem eo pertinere putat, ut eum externi principes valentem & robuſtum magis reformident. cujus

NB Strata gema Solimanni fucandi faciē.

etiam rei non obſcura indicia tum deprehendi. neque enim, cum parum diverſo vultu abeuntem me dimiſit, ab eo quo venientem exceperat. In ſummis Iunii caloribus itineri nos dedimus. quos cum non ferrem, ſtatim in febrem incidi, remiſſam quidem & lentam, tamen continuam: ad quam capitis gravedo & catharrus adjungebatur. ea me Conſtantinopolim uſque perſecuta eſt: eodem die, quo nos diſceſſimus, orator quoque Perſicus Amaſiam reliquit; eadem via profectus. una enim eſt (ut dixi) qua ſit aditus atque exitus ex ea urbe; aſperitate circumjectorum collium à reliquis partibus itineris commoditatem excludente. ſed ea via mox in duas ſcinditur: quarum una in orientem ducit, quam Perſæ; altera in occidentem, quam nos tenuimus. Amaſia egreſſis videre erat paſſim circumcirca per latos campos explicata Turcarum caſtra multis referta tentoriis. hic non puto mihi faciendum, ut narrando reditu pluribus te morer; cum fere per eadem loca eaſdemque manſiones reditus fuerit, per quas fuerat acceſſus: niſi quod aliquanto celerius redierimus, atque aliquot dierum itinera duplicaverimus. Itaque venimus Conſtantinopolim die Iunii vigeſimaquarta, quod iter quam

quam mihi grave acciderit febre continua laboranti, tibi cogitandum relinquo. extenuatiſſimus redii: poſterius tamen quietem nactus, auxilio balneorum tepentis aquæ, quibus auctore medico meo Quaquelbeno ſum uſus, facile vires amiſſas recuperavi. idem me è balneo exeuntem frigida perfundebat: quæ res etſi erat moleſta, tamen magnopere juvabat. Dum eſſem adhuc Conſtantinopoli, quidam è caſtris Turcicis reverſus narravit; (nec me pigebit adſcribere, quod magno argumento ſit, quam populi illi Aſiatici religionem imperiumque Othomannorum gravate ferant) redeuntem Suleimannum uſum fuiſſe hoſpitio hominis cujuſdam Aſiatici, inque illius domo pernoctaſſe. at illum, ubi princeps migraſſet, luſtralibus aquis multoque ſuffitu, & certo ceremoniarum ritu, domum ſuam ut pollutam & contaminatam contagione talis hoſpitis expiaſſe. quod ubi Suleimanno innotuiſſet; juſſiſſe hominem interfici, domumque ſolo æquari. ſic ille magnas averſi à Turcis propenſioriſque in Perſas ſtudii pœnas dedit. Conſtantinopoli ad quatuordecim circiter dies moratus, dum me reficio; iter ingredior Viennam. ſed initio, ut dicam, non ſatis auſpicato. egreſſo Conſtantinopoli

ſtatim

Asiatici populi odium in religionem Turcicam.

ſtatim occurrerunt plauſtra puerorum puellarumque, quæ ex Hungaria Conſtantinopolim venales ducebantur. quo genere mercis nullum frequentius. neq; aliter quam Antverpiâ exeuntibus variæ mercium ſarcinæ ſolent occurrere; nobis ſubinde obviam fiebant omne genus miſera mancipia Chriſtiana, quæ in diram ſervitutem abducebantur; juvenes, provectioriſque ætatis homines gregatim agebantur, aut ita catena illigati, quemadmodum apud nos venales equi, longo ordine trahebantur. Quæ cum viderem, vix lacrymas tenebam, & infelicem populi Chriſtiani conditionem miſerabar. hoc ſi ſatis non eſt, ut inauſpicato iter ingreſſus videar, accipe aliud. commẽdarant mihi collegæ quoſdam de ſuo comitatu, longioris in Turcia moræ impatientes, ut eos mecum reducerem. cum his ergo bidui iter progreſſus, video qui inter eos erat caput, quemque ab officii nomine Veivodam vocabant, ferri in curru, ægrotum nudato pede; in quo peſtilentem anthracem habebat, doloris allevationẽ hac ratione quærens. ea res nos omnes quidem vehementer commovit, verentes ne hic morbus, ut ſolet, latius ſerperet. neque diutius cum hoc morbo eſt conflictatus, quam dum Hadrianopolim, quæ

quæ non lõge aberat, veniremus. quo ex loco migravit ad plures. ecce hic aliud ex alio malũ. reliqui Hungari in mortui exuvias involant: alius caligas, alius thoracem, alius, ne quid periret, interulam, alius linteamina arripit: neq; prohiberi poſſunt, quin ſe nobiſcũ una in apertiſſimum periculũ conjiciunt, circumcurſabat medicus, perq; Deum obteſtabatur, ne illa tangerent, ex quorum contagio certũ paratum eſſet exitium. ſed ſurdis canebat. ergo altero, quâ Hadrianopoli diſceſſeramus, die illi iidem frequentes medicum meum circumſiſtere; adverſus capitis dolorem totiuſque corporis gravitatem cum animi quadam triſtitia & dejectione conjunctam remedium petere; peſtis eſſe initia ſuſpicari. hic medicus: non ſe fruſtra monuiſſe; habere eos quod tantopere expetiviſſent; nolle quidem iis deeſſe: ſed quam facultatem rebus omnibus neceſſariis in itinere deſtituto dari? eo ipſo die cum ambulatum, uti mos meus erat, ſimul ac in hoſpitium veneram, ſi quid forte dignum cognitu reperirem, prodiiſſemus: in prato quodam herba incognita ſeſe mihi offerebat. ex qua folia decerpta cum naribus admoviſſem, odoremque allii percepiſſem, medico, ſi forte cognoſceret, in manus dabam. quam ille

Provi-dentiæ divinæ exempl.

dili-

diligentius inſpectam ſcordion eſſe pronunciat; ſublatiſque in cœlum manibus Deo gratias agit, quod nobis remedio tam opportuno adverſus peſtem ſubveniſſet: dehinc vim magnam colligit, eamque in grandem ollam conjicit, ignique admovet ut decoquatur: Hungaros bono animo eſſe jubet, atque in eos decoctum hoc partitur; ut jam cubitum ituri bene calens cum terra Lemnia electuarioque diaſcordii ſumant; monetque ne ſomnum ante capiant, quam ſudorem multum ſudarint. qua re obſervata, illi poſtridie redeunt; ſibique melius eſſe narrant. eandem potionem denuo flagitant, qua hauſta plane convaleſcunt. ſic nos Dei benignitate terræ illius luis metum effugimus. ſed ne ſic quidem, quod erat itineris reliquum, ſine incommodo conficere potuimus. tranſmiſſis jam Thracibus & Bulgaris, qui in Niſſiam extenduntur: item Servianis, qui à Niſſa Simandriam uſque pertinent, ubi Ratziani incipiunt, perveneramus Belgradum, per æſtum & calores intentiſſimos; Leone nimirum & Canicula furentibus. offertur nobis eo in loco, die, quo nobis piſcibus veſci ſtatum erat, ingens optimorum piſcium copia: inter quos erant magna proceritate plurimoque abdomine cyprini, in Danu-

Danubio (quod genus maxime commendatur) capti. quibus dum mei avidius ſeſe inferciunt; ſive ea cauſſa fuerit ſive occaſio, complures in febrim incidunt. ea omnis piſcium copia quæ ſatiandis XL. hominibus ſatis fuit, dimidiati taleri pretio conſtitit. ſic reliquæ fere res parvo veneunt. fœni inprimis nullum pretium: ſumere cuique licet è plenis campis, quantum velit; ſecandi modo labor & vectura imputātur. quo magis admirati ſumus, cum Sauum trajecimus, priſcorum Hungarorum judicium, qui Pannoniam, felix omnium rerū copiâ domicilium, ſibi delegerunt. Magnū ſpatium terrarum emenſi eramus, cum trans mare tum citra, quo tamen nihil præter torridum & exile & tantum non ariditate enectum gramen, ordeum, avenam triticumq; videramus. at Hungariam ingreſſis ea altitudine gramen fuit, ut præcedentem currum ſæpe poſterior non videret. quæ res magno erat argumento bonitatis ſoli. à Simandria (ut dixi) Ratziani incipiunt, pertinentq; ad Dravum fluvium: genus hominum bibulum, nec, ut putant, ſatis fidum, qui aut unde nomen aut originem traxerint, mihi incompertum, plenam certe ſtudii voluntatem nobis oſtendebant. per eorum aliquot ignobilia

loca venimus Eſſek ſæpe magna ex parte luto inducta clauſum, nobile clade Katzianeri & noſtri exercitus internecione oppidulum. hic me corripuit febris tertiana, vim caloris ferre nequeuntem, quo per apertos & patentes Hungariæ campos torrebamur. ab Eſſeck tranſmiſſo Dravo venimus in Laſquen: ubi cum feſſus de via æſtuque & febre confectus quieti me dediſſem, adveniunt interea ejus loci decuriones ut adventum gratulentur; afferuntque grandiſſimos pepones pyraque & pruna varii generis; vinum præterea & panem; omnia ſane exquiſitiſſima, quibus neſcio an quicquam melius ferat illa decantata & ab ubertate ſoli tantopere celebrata Campania; his oneratur longa menſa in cubiculo ubi quieſco. Hungaros ad cœnam mei retinent; quod ad me non admitterentur, morbum excuſantes. ubi expergiſcor; conjicio oculos in illam menſam, incertus an vigilans an per inſomnium, mihi cornucopiæ videor videre: donec medicum unde illa ſint, percunctor. narrat ille ſe eo loco exponenda curaviſſe, ut ſaltem adſpectu recrearer. num guſtare liceat, rogo. non prohibet, dum guſtentur modo. ſic ſciſſis omnibus & leviter deguſtatis, nō leviter recreatus ſum. poſtridie adſunt Hungari:

ſua officia deferunt: ſeque Cæſari, conqueſti de vicinorum nonnullorum injuriis, commendant. hinc venimus in Mohacz, funeſtum clade Ludovici Regis Hungariæ locum. vidi non procul ab eo municipio rivulum valde depreſſum & profundum præruptis ripis: in quem cum equo delapſus, periit. infelix juvenis! qui neſcio imprudentiore an inauſpicatiore conſilio, cum exigua militum tumultuariorum & magna ex parte ruſticorum inermium manu, contra ingentes eaſdemque exercitatiſſimas Suleimanni copias ſtare non dubitarit. Ex Mohacz veni Tulnam, ex Tulna Felduar. inde trajeci in inſulam Danubii, bene magnam, quæ à Ratzianis incolitur: *Cophin* vocant. unde rurſus trajecto Danubio veni Budam 11. die poſtquam Belgrado profectus eram Auguſti IV. multis in eo itinere amiſſis equis, paſtu recentis ordei & aquæ frigidioris potu ſuffocatis: multis item elapſus periculis propter latrocinia, quibus totus ille tractus infeſtatur, præſertim ab heydonibus. qua de re poſtmodum conſtitit indicio quorundam, quos Baſſa Budenſis ſupplicio affecit: qui faſſi ſunt ſe in alveo lati torrentis, cui pons erat impoſitus peſſime conſtructus, ut nos ex inſidiis adorirentur, delituiſſe.
nihil

nihil eſt minoris negotii, quam plures à paucioribus in hujuſmodi pontibus circumveniri. cum enim propter vitium pontium hianteſque rimas ſive lacunas non poſſis ſine magno equi lapſus periculo, quantumvis advertas, incedere; ſi ſint à fronte qui occurrant, aliique à tergo inſtent; latera vero infeſtentur ab iis, qui pugnant ex alveo, & in fruticibus uluaque abduntur, cum propter vitium pontis in equo vix te movere queas, non eſt dubium, quin pejus quam illi quondam in furcis Caudinis capi vel occidi poſſis. Mihi tamen non conſtat, an multitudo noſtra; an conſpectus Hungarorum, quos habebam mecum, an quod longo agmine incederemus, neq; eodem tempore omnes in ponte conſiſteremus, an quid aliud eos terruerit. quicquid id vero fuerit, Dei gratia incolumes venimus Budam. quo in loco Baſſam non offendimus. tendebat è regione in campis prope Pæſtum. ubi, more Hungarorum, comitia militaria habebat: *Racos* vocāt: aderant complures vicini Singiacci: nonnulli exſpectabantur. ea cauſſa, cum admitti ad eum poſtularé, in diem tertium ſum rejectus: quo major eſſet Singiaccorum & militū frequētia. arceſſitus, trajicio in ejus caſtra. multa conqueſtꝰ eſt de Hungarorū quorundam injuriis. Eſt hoc

omnino utrique genti commune non minus Turcis quam Hungaris, ut cum ipſi injuriam fecerint, ultro expoſtulent. addidit etiam vindictæ minas: & fortaſſe præſentis terrore exercitus, ſe multum proficere arbitrabatur. reſpondi paucis, quam ille culpam in Hungaros conferret, juſtius Turcis aſſignari. me vel in itinere incidiſſe in ejus milites, qui fortunas miſerorum Chriſtianorum R. M. colonorum ferrent agerentque; quemadmodum acciderat. reſpondebat, ſe quoſdam contumaces Chriſtianos domino ſuo ſubditos puniendos diripiendoſque militibus objeciſſe. poſt hujuſmodi altercationem, ego ab illo dimiſſus ſum propemodum enectus, cum eo die me febris acceſſio premeret. altero iter Strigonium proſequimur, accepto aliquot equitum Turcicorum præſidio. Erat mihi animus tranſmiſſo Danubio, pernoctare in pago, qui eſt in adverſa arci Strigonio ripa, quo poſtridie maturius Commaronium pervenirem; atque ita febrem eo die (ut putabam) redituram facilius tolerarem. ideo ducem noſtrum, ut aliquis qui pontonem in hanc ripam traduceret, mitteretur rogabam, quo celerior eſſet trajectus. id tametſi fieri pluribus de cauſis vix poterat; tamen partim quo mihi

mihi ſatisfaceret, partim quo Singiacco adventum meum ſignificaret, duos præmittit. Cum illi unius horæ ſpatio jam præceſſiſſent; vident adſtare equites IV. ſub umbra arboris paulum extra viam. illi Turcas rati, quod erant eo habitu, deflectunt. accedunt propius, percunctantur num iis locis ſatis pacata ſint omnia, illi nihil reſpondent, ſed ſtrictis gladiis faciunt in eos impetum, unique vulnus in adverſum os infligunt; quo naſum ita incîdunt, ut major pars in mentum propenderet. quo facto, equum, quem loro ducebat, arripiunt: cui unus inſiliens ſuum macilentum & nullius pretii pro illo relinquit. qua permutatione facta, capeſſunt fugam, at Turcæ magno cum ejulatu & fœdo ſpectaculo ejus qui vulnus acceperat, ad nos ſe recipiunt: monemurque ut ad pugnam parati ſimus, quo detectas inſidias perrumpamus. ego quoq; in equum, quo meis animum adderem, inferor. ſed ſero, jam depugnato prœlio, venimus. illi de præda, quam erant nacti, conſervanda magis quam de pugna ſoliciti, præcipiti fuga Giaurinum noſtræ ditionis oppidum, cujus erant præſidiarii, repetebant. Turcæ eos nobis procul oſtendebant curſu colles vicinos, qua itur Giaurinum, tranſmit-

tentes. Ita ventum eſt Strigonium, ubi poſtero die humaniter me Singiaccus convenit, monetque inter cætera, meminerim inſolentiæ militum Hungaricorum: quos ne præſentiæ quidem meæ R. M. oratoris reverentia, quominus ingenio ſuo uterentur, retinuiſſet: darem operam ut equus qui eſſet abductus, reduceretur. Stabat interim meus Turca, qui vulnus acceperat, in ejus atrii angulo, capite obvoluto, ob conſutum naſum, raucum & miſerabile quiddam ſonans; poſtulanſque, ut caſum ſuum munere aliquo conſolarer. dixi daturum quod ſanando vulneri eſſet ſatis. Dedi itaque duos aureos ducatos. ille petebat amplius. ſed eum Singiaccus repreſſit, idque illi ſanando ſatis ſuperque eſſe confirmavit; fatale ejus infortunium non debere in me tranſferri. Ita dimiſſus venio eo die Commaronium. ubi cum diu ſtato ſuo tempore meam febrim exſpectaſſem; illâ poſtremo me liberatum ſenſi, neque auſam fuiſſe Turcicam febrim in fines Chriſtianorum tranſire. Itaque Deo egi gratias, qui me & morbi & longæ difficiliſque peregrinationis moleſtiis eodem tempore liberaviſſet. Biduo poſt veni Viennam: ubi Romanorum Regem Ferdinandum dominum meum clementiſſimum

jocus.

tiſſimum

tiſſimum non inveni. eſt Viennæ ejus loco Rex Bohemiæ Maximilianus, cujus humanitas præteritorum laborum memoriam magna ex parte mihi abſtulit. Cæterum ita etiamnum ſqualore & macie extenuatus ſum, & itineris morbi incommodis, ut multi ſuſpicentur mihi infuſum à Turcis venenum. Nuper certe, cum hic eſſet Ferdinandus Archidux, eumque ſalutarem; ex quodam de ſuis quis eſſem rogavit: ille, quod quidem audire potui, me eſſe eum, qui recens ex iis locis veniſſem, è quibus ita affectos redire mos eſſet, reſpondit: boletum fortaſſè, qualem olim Claudius, me deglutiviſſè volens innuere. ſed ego horum nihil eſſe ſcio. nec dubito, quin poſtquam aliquandiu conquievero, & colorem & vires & priſtinū totius corporis habitum ſim recuperaturus, quemadmodum ſenſim fieri quotidie experior. Interea feci Regem Romanorum de meo reditu, ſemeſtribuſque induciis, & ſumma rerum geſtarum certiorem. ubi ex comitiis, in quibus nunc abeſt, domū redierit, ſingillatim omnia ſubtiliuſq; ei commemorabuntur. Multi qui una mecum ire Conſtantinopolim metu aut re alia deterrebantur, magno nunc unà rediiſſe redemptum vellent. ſed appoſitè Plautinus

ille: *Qui nucleum eſſe vult, frangat nucem.* Injuriâ fructus partem deſiderat, qui in laboris parte non fuit. Habes iter meum tam Amaſianum, quam Conſtantinopolitanum, craſſo filo deductum; quemadmodum, ſi præſens eſſes, coram narrarem. ad excuſationem ſtyli debebit valere, quod tibi præpropere petenti morem geſſi: neque te à feſtinante & vehementer occupato elegantiam orationis, quam ne meditatus quidem & otioſus præſtare poſſem, æquum eſt requirere. me quidem in hac mea infantia conſolabitur nullius mendacii ſibi conſcius animus. quod eſt in hujuſmodi narrationibus præcipue ſpectandum. Bene vale. Vienna Auſtriæ Kalend. Septem. cIↃ IↃ LIV.

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. Legationis Turcicæ.

Epiſtola ſecunda.

ACCEPI literas tuas, quibus ſcribis te audiviſſe de mea in Thraciam ſecunda profectione, cęterum mirari, qui me huc impelli paſſus ſim, ut veluti bis ad eundé,

locos

locos illos barbarie & feritate infames reviſerem: ſcire vero cupere, quis fuerit iſtius itineris proceſſus, quem hic rerum ſtatum offenderim, quomodo acceptus ſim, denique ut valeam, quam vivam ex ſententia, ecqua ſit ſpes propinqui reditus. De his ut tibi ſcribam, pro jure veteris amicitiæ noſtræ poſtulas. Ad quæ ego tibi reſpondeo. Primum non fuiſſe vanum, quod de meo in hanc oram reditu audieras neque eſſe quod mireris. tenebar promiſſo; neque abnuere mihi integrum erat, quod ſemel recepiſſem. fueram à Domino meo clementiſſimo rege Romanorum Ferdinando deſtinatus aliquot annorum ad Suleimannum ordinarius orator. Id tametſi ſic accipiendum videbatur, ſi pax conveniſſet: cum tamen pacis ſpes nondum eſſet penitus deplorata, nihil erat quod me labori vel periculo ſubtraherē. donec hoc negotium certo loco conſtitiſſet: ut vel non dubia pax eſſet, vel certum & indictum bellum. Ea propter etſi me non fallebat animus, quantum adirem diſcriminis, maluiſſemque hanc provinciam alii tradere; tamen cum non reperirem vicarium, neceſſitati, hoc eſt, principis humaniſſimi voluntati parendum fuit. Qui quidem ſtatim ut ſe Vi-

ennam ex Imperii Comitiis recepit, eaque de me coram intellexit, quæ erant cum Suleimanno acta, paratum accinctumque ad iter juſſit eſſe, ut ad eum à à quo veneram, ſua mandata referrem. Hiemabat annus; pluviæque & frigus, & venti, cœlum contriſtabant, cum iter Conſtantinopolim repetere jubeor, nullum habiturus Evangelium pro nuncio quem referebam. Hic tu mihi, *Bis ad eundem*, pro quo ego tibi, *Bis quæ pulchra.* Et ita eſt profecto, quo conſiliis honeſtis plus eſt adjunctum laboris & periculi, eo majus decus & pretium eſt. Ego menſe Novemb. digredior Vienna, longum iter ad inhoſpitalem Pontum remenſurus. Non faciam ut abutar patientia tua, teque denuo, audiendis iſtius itineris tricis, fatigem: nam tibi quidem à prioris narratione puta etiamnum dolere aures, præſertim cum iiſdem fere veſtigiis, quibus illud iter feceramus, eodem regreſſi ſimus. Conſtantinopolim veni, initio Ianuarii, itineris incommodis, unius de comitibus meis jactura defunctus, quem febris ardentis impetus conſumpſerat, collegas meos offendi incolumes; cæterum magnas in rebus Turcicis factas mutationes; gravi liberatum periculo Baiazetem Suleimanni minorem filium,

filium, & patri reconciliatum: Achomati Baſſæ primo Viſirio fractam laqueo gulam; Ruſtanum in priſtinum dignitatis locum reſtitutum. De quibus paulo poſt: nunc dicam, quam adverſa principis & Baſſarum & reliquorum Turcarum voluntate exceptus ſim. Nam cum Baſſæ (ut eſt eorum mos priuſquam ad Regem ſuum introducant) audire ex me vellent, quid referrem: ubi viderunt Cæſarem nolle de ſuo jure decedere, ſed cenſere æquum ſervari pacta, quæ neque vi neque dolo cum Ioannis Veivodæ, ſive præfecti Tranſilvaniæ vidua ejuſque filio feciſſet, graviter & indigne ferebant. Tantos longinqui temporis felicitas huic genti ſpiritus fecit, ut nihil iniquum putet quod velit, nihil æquum quod nolit. igitur nobis graviter minari, & magnum denunciare periculum cœperunt, ſi cum hujuſmodi mandatis in conſpectum Regis ſui veniſſemus. Ad quem cum nihilominus admitti poſtularemus, illi negabant velle ſic periculum noſtrum ſecum communicari. quot enim ſibi eſſe capipita, (ſic ipſi loquuntur) ut nos cum tali reſponſo coram principe ſuo ſiſtere auderent? neque enim obſcure haberi eum à nobis ludibrio: quod ipſe non eſſet laturus humaniter. Adeſſe eum cum

victore

victore exercitu, rebus contra Perſas proſpere geſtis præferocem & ſuperbum, filio imperii ęmulo (ex quo cognoſci poſſet, quanta eſſet iracundia) è vivis ſublato: quid ei poſſet eſſe optatius, quã ducere in Hungariam, exercitumque multis laboribus affectum ſpoliis & copiis Hungarorum reficere, & ad ſuum imperium adjungere quod reliquum eſſet ejus provinciæ, quod ſane eſſet non multum. Proinde quieſceremus, ſi saperemus, neque quietum excitaremus, neque mala noſtra acceleraremus, ſatis illa ventura tempori. Hujuſmodi Baſſarum ſermonibus reliquorum Turcarum ſermones congruebant. nam quod fere leniſſimum nobis denunciabant, erat, ut duo in tetrum carceré compingerentur, tertius naſo atq; auribus truncatis (quæ mea pars fuiſſet) ad dominum remitteretur. ad hæc pręter hoſpitium noſtrum commeantium vultus truces, infeſti oculi, nihil niſi ſævum & atrox portendentes notabantur. Ab eoque tempore nos multo aſperius tractare cœperunt, arctius incluſos tenere, neminem ad nos pati introire, nulli de noſtris prodeundi poteſtaté facere, ac reliquis rebus omnibus pæne ut captivos, non ut oratores habere. Quæ quidem jam ſextum menſem perpetimur, ignari quid ultra

futurum

futurum ſit. ſed erit quod volet Deus; certe quicquid futurum eſt, quicquid ferendum erit, in cauſſæ decore & honeſtate magnum nobis erit repoſitum ſolatium. Nunc accipe, quæ expectas de Baiazete: de quo ut planius exponam, paulo altius de Suleimanni liberis repetendum eſt. Suleimanno quinq; fuerunt filii, unus ex concubina Boſphorana natu maximus Muſtapha, de cujus infelici exitu aliàs ſcripſi. Ex Roxolana vero, quam in juſtæ conjugis locum habet, quatuor, Mahometes, Selimus, Baiazetes & Giangir. Mahometes uxore ducta (nam & concubinas uxores Turcæ vocant) adoleſcens fato functus eſt. Superſunt Selimus & Baiazetes; Giangir natu minimus hunc vitæ ſortitus eſt exitum. cum eſſet allatum Conſtantinopolim Muſtapham exſtinctum, adoleſcens nec animo nec corpore ſatis validus (nam gibbo deformabatur) vehementer pertimuit, cum intelligeret ſibi quoque hujuſmodi caſum ex propinquo impendere. non enim ſibi longiorem incolumitatem dari, quam dum pater viveret: quo compoſito, ei quicunq; in imperium ſucceſſiſſet, idem futurū regni initium, quem ſibi vitæ finem; nulli parſurum ex fratribus, ſed omnes ex æquo ut regni æmulos; ſublaturum è medio, de quibus

bus ſe unum fore; qua cogitatione, non ſecus, quam præſente jam exitio, ita exhorruit, ut in morbum incideret, ex quo mors conſequuta eſt. Superſunt (ut dixi) duo; quorum alter, utpote Selimus natu major voluntate patris ad imperium deſtinatur. Baiazetem ſtudium & pietas matris ſublevat, ſive ea commiſeratio eſt inevitabilis exitii, ſive obſequio, ſeu qua alia ratione matris animum ita ſibi devinxit. dubium certe nulli, quin ſi illius ſtetur arbitrio, ipſa Selimo Baiazetem prælatura, atque in imperio collocatura ſit. Sed dandus eſt locus paternæ voluntati, in eo fixæ & confirmatæ, ne poſt mortem ſuam, ſi fata ſinant, regnet alius quam Selimus. Cujus rei non ignarus Baiazetes omnia circumſpicit, ſi qua neceſſitatis vim declinare, & certam cum imperio perniciem commutare poſſit, neque vero matris Ruſtanique favor rebus ſuis penitus eum diffidere patitur, & exiſtimat præclarius de imperio contendentem, fortunamque periclitantem cadere, quam fratris carnificis manu, tanquam victimam inglorium jugulari. Cum eſſet ea mente Baiazetes, & jam à Selimo non obſcura ſimultate diſſideret, viſa eſt non incommoda offerri occaſio, ex invidia cædis Muſtaphæ, faciundi initium eo-

rum

rum motuum, quos jamdiu volvebat in animo. Tantum ſui deſiderium Muſtapha reliquerat, ut multos poſt ejus mortem vivere tæderet, adeo omnem fortunarum ſuarum ſpem in eo collocaverant, quibus illud erat optatiſſimum, ut vel ejus injuriam ulciſcerentur, vel eodem ſortis eventu defungerentur; quoſdam timor ex conſcientia, quod ei ſtuduerant, ita ſollicitos habebat, ut nullam non conditionem præſenti ſtatu potiorem ducerent, itaque rerum novarum cauſas quærebant, omniaque turbare cupiebant. Dux modo deſiderabatur: Muſtapha quidem ad vitam revocari non poterat; vivus ſingi poterat. id conſilium Baiazeti, quem nihil horum fugiebat, ad ea quæ cogitabat, viſum eſt aptiſſimum, ergo per ſuos clientes hominem quendam obſcurum, ſed promptæ audaciæ excitat, qui ſe Muſtapham profiteri, atque ejus perſonam ſuſtinere audeat, cujus neque ſtatura, neque facies, neque reliqui corporis habitus à Muſtapha multum abhorrebat. hic primum tanquam fuga elapſus, in ea parte Thraciæ ſe oſtendere cœpit, quæ ſupra Conſtantinopolim eſt, vergitque ad Danubium, nec procul abeſt à Moldavia & Valachia provinciis; & cum eo nomine ad res novas, magnas

Musta pha fict

nas opportunitates habebat, tum quod multis equitibus abundabat, qui Muſtapham præcipue coluerant. huc tanquam ex itinere ſe applicat. paucis comitatus, & veluti fallere cupiens. Rogati, ut fit, ejus comites, quis eſſet, timide innuunt magis, quam declarant, Muſtapham eſſe: nec ipſe diffitetur, eo magis accenduntur homines cupiditate cognoſcendi. qui facto initio gratulatur ſibi de felici ad eos adventu, & pro incolumitate ſua Deo gratias agit. narrat cum à patre arceſſeretur, non fuiſſe auſum venire in ejus conſpectum, nec ſe irato committere: ſed de ſententia amicorum quendam ſibi ſimilem multis promiſſis oneratum, pro ſe miſiſſe: cujus periculo de patris animo fieret certior. hunc priuſquam ad patrem admitteretur, indicta cauſſa miſerandum in modum fuiſſe ſtrangulatum, projectumque ante ejus tabernaculum: quo tempore fuiſſe multos, quibus fraus ſuboleret; ſed majorem eorum fuiſſe numerum, qui in errorem inducerentur, ut confuſis mortis acerbitate miſeri illius faciei lineamentis falſi opinarentur ſe interfectum. Quibus rebus cognitis, non fuiſſe ſibi cunctandum, quin fugam capeſſeret, & ſaluti conſuleret. profugiſſe vero cum paucis, quo obſcurior fuga eſſet, ac

proinde

proinde tutior. facto ſupra Pontum per populos Boſphoranos itinere eo perveniſſe, ubi plurimum ſibi præſidii in amicorum fide poſitum eſſe crederet: rogare ne ſibi deeſſent, neve minoris facerent per novercæ ſcelus afflictum, quam rebus integris facere ſoliti eſſent. ſibi eſſe in animo, ultum ire injurias, & ſuam incolumitatem armis tutari. nam quid aliud ſibi reliquum? ſe quidem alia re nulla ſuperſtitem, quam alienæ cædis beneficio: ſatis periculi factum, quo animo eſſet in ſe pater. per ejus errorē non pietatem vivere. quarum rerum cauſſa uſus veneficiis novercę ſit, quę miſerum ſenem mente prope alienata & amore ejus inſanientem, qua velit, circumducat, & adminiſtro Ruſtano ad quodvis facinus impellat. Sed gratia ſuperis, non deeſſe ſibi amicos, quorum auxilio ex his malis emergat, & ab inimicis pœnas repetat: animos quidem ſibi etiam ſupereſſe: à ſe ſtare Gianizaros, & majorem paternæ familiæ partem; magnas ad nominis ſui famam confluxuras copias, quicunque nunc mortuum lugeant, qui multi ſint, ad opem vivo ferendam concurſuros. hoſpitem modo benigne ſuſciperent, dumq; auxilia convenirent, inopem ſuo præſidio tegerent. poſtremo hęc jam nō amplius in occul-

 to, ſed

to, ſed propalam ad quoſcunque deverterat, veluti concionabundus agebat. concinebant eadem commemorantes, quos fugæ ſuæ comites credi volebat: eadem affirmabant haud parvæ autoritatis quidam à Baiazete ad eam rem opportune præparati. Sic hominum Baiazeti ignotorum maxima pars in fraudem pellicebatur. Nam ea res tanto gerebatur artificio, ut nonnulli etiam, qui vivum Muſtapham noverant, & jacentem ante patris tentorium recognoverant; tamen quod ſcirent, impenſe nollent credere, & hunc eſſe verum Muſtapham perſuaderi ſibi paterentur. At Muſtaphæ familiares & clientes, in quorum animis facies & memoria Muſtaphæ penitus inſederat, nihil fallebat. tamen partim metu, partim dolore & iracundia cæci, quidvis ſubire quam ſine Muſtapha diutius vivere præoptantes, in primis aderant, ut nomen falſo Muſtaphæ darent. Atque etiam cæteros dubitare prohibebant, quin hic eſſet Muſtapha, quem necatum falſo proditum erat. ipſe vero impoſtor alios pollicendo, alios liberaliter appellando, multos donis & pecunia, quam ex reliquiis veteris fortunæ ſervatam memorabat (nam providerat Baiazetes, ne quid in hac parte deſideraretur) aut

retine-

retinebat, aut ſibi adjungebat. ita paucis diebus magna vis hominum convenerat, augebaturque quotidie jamque pæne ad juſti exercitus modum excreverat; cum ſubito vicinorum Singiaccorum trepidis nunciis & litteris fit certior Suleimannus; quantumque diſcriminis ex concurſu tantæ multitudinis ab hoc Pſeudomuſtapha immineat; docetur. Is (quod erat) ſuſpicatus non ſine conſcientia alterius ex filiis hæc moveri, nequaquam neglectu digna judicavit; ac per literas Singiaccos increpat, quod eo rem devenire paſſi eſſent; neque initio ſtatim, ut fieri debuerat, obviam iſſent: graviterque minatur, ni ſibi impoſtorem illum primo quoque tempore in vinculis mittant, una cum cæteris tanti ſceleris authoribus. id quo fiat facilius, ſe eis unum de Baſſis Viſiriis ſubſidio mittere (is *Pertau* vocabatur, cum quo nupta erat Mahometis, de quo ſupra dixi, vidua) cum eo venire magnum prætorianorum militum numerum. Sed ſi ſibi purgati eſſe vellent, ipſi per ſe negotium conficerent, antequam eo venirent auxilia. Ducebat Pertau copias non tam numero quam fide conſpicuas; Suleimannus enim fidiſſimum quemque tribunorum centurionumque & decurionum, ſeligendum

curaverat: neque enim metus non erat, ne vel ſtudio partium, vel largitionibus & pecunia corrupti, ad eum ſigna transferrent, contra quem venerant. Vulgus quidem Gianizarorum nominis Muſtaphæ, & rerum novarum expectatione ſuſpenſum, favebat ei turbæ, omniaque miſceri ſtudebat; neque res erat extra periculum. Singiacci poſtquam quæ imperabat Suleimannus acceperunt, haud ſegniter agendum rati, atque alius alium cohortari, moliri, feſtinare, & ex omni parte Pſeudomuſtaphæ cœptis occurrere, ſeque opponere cœperunt. Itaque advenientes manus diſtinere, eas quæ jam convenerant diſſipare contendunt; terrore & denũciatione periculi omnia complent. Interea procedebat agmen Pertau Baſſæ; neque jam procul ab iis locis aberat, cum (ut in tali re ſolet) nondum ſatis confirmatis, & celeritate præventis, poſtquam undique contra ſe veniri vident, Pſeudomuſtaphæ milites timor inceſſit, ac primo pauci dilabuntur: poſtremo vero omnes poſito pudore & promiſſorum immemores deſerto duce (quo cui commodum fuit) diffugere. conantem idem facere Muſtapham, cum præcipuis ejus adminiſtris & conſiliariis, Singiacci occupant, vivumque excipiunt: ii omnes Pertau

Baſſæ

Baſſæ traduntur, à quo cum lecto præſidio mittuntur Conſtantinopolim. ibi Suleimannus diligenti quæſtione per tormenta habita, quæ vult exquirit. crimen Baiazetis, & tecta ejus conſilia cognoſcit; cui fuerit in animo, poſtquam copiæ, quantas deſtinaverat, conveniſſent, ad eas ſe cum bona manu adjungere, & vel Conſtantinopolim recta, vel ad fratrem opprimendum (ut ſe dediſſet opportunitas) ducere. Sed dum agit cunctantius, immatura conſilia, celeritate oppreſſa. de quibus rebus poſtquam Suleimanno ſatis conſtitit, illos omnes intempeſta nocte alto mergi imperat, minime ex uſu ſuo judicans, horum quicquam efferri in vulgus, aut domeſtica ſua vulnera finitimis principibus nudari. graviter inde iratus Baiazeti, qui tantum facinus auſus eſſet, quemadmodum de eo ſupplicium ſumeret, animo agitabat. Quod uxorem ejus ut eſt ſagax, minimè latuit. ea paucorum dierum intervallo, dum iræ vis efferveſceret, interpoſito, injecta hujus rei mentione apud Suleimannum, adoleſcentiæ imprudentiam, facti neceſſitatem, majorum exempla colligit: ita natura comparatum, ne quis ſibi nec ſuis deſit, mortem omnes ex æquo fugere. juvenum animos, minimo nego-

negotio, à vero rectoque conſiliis improborum abduci. Primo delicto ignoſci æquum eſſe: ſi reſipiſcat, magnum pretium patri, ſervaſſe filium: ſin eodem relabatur, pro culpæ utriuſque merito non defuturum ſupplicii tempus. quod ſi nollet illi, ſibi daret hanc veniam, pro eo quem peperiſſet, deprecanti: ne ſæviret in communem ſanguinem. Nam quem ſibi animum fore, ſi è duobus filiis, quos Deus ſibi reliquiſſet, patris ſeveritas alterum ſibi eripuiſſet? moderaretur iracundiæ, lenitatemque ſævitiæ quamvis juſtæ præferret. Nec Deum præpotentem illum & juſtiſſimum ſummam ſeveritatem ſemper amplecti, magnam partem duci miſericordia, alioquin non ſuffecturum in pœnas genus humanum. An vero quem locum clementiæ magis convenire quàm in liberos? futurum deinceps in officio Baiazetem, & metum in quo nunc ſit, à tanta indulgentia converſurum in cumulum obſequii & pietatis. generoſos animos nulla re magis retineri, quàm gratia & beneficio. veniæ memoriam impedimento fore ne peccaret iterum; pro eo ſpondere, atque in ſe recipere, eum poſthac omnibus officii & pietatis numeris patri ſatisfacturum. Quibus verbis, ad hoc lachrymis & blanditiis remollitur

mollitur Suleimannus, alioqui plus juſto uxori deditus, flexit animum, & Baiazeti parcere conſtituit, veniret modo & ſua juſſa præſens acciperet. Non deeſt negotio mater, monet occulte per litteras Baiazetem, ne vereatur arceſſitus venire; nihil illi fore periculi, patrem ſua opera reductum in gratiam, amotamque ex animo ejus omnem offenſionem. Quo nuncio in ſpem bonam erectus, ſtatuit ſe patri credere, timide tamen, & ad fratrem Muſtapham ſubinde reſpectans, cujus exemplum ſatis eum admonebat, quantum adiret periculi. Venit ergo ad locum colloquio deſtinatum; id erat diverſorium publicum paucis à Conſtantinopoli milliaribus, *Careſtranum* vocant. Ita fert his temporibus Turcarum principum conſuetudo, ne vivo patre, quiſquam filiorum adultorum intra Conſtantinopolis mœnia pedem inferat. hoc enim ad ſolicitandos militum prætorianorum animos, & imperii mutationem pertinere. De equo deſcendenti, præſto ſunt patris famuli qui gladium & pugionem ponere jubeant, id tametſi non eſt inuſitatum in reliquis, qui ad Imperatorem iſtũ admittuntur, tamen in filio, ſibi male conſcio, timorem augere poterat. Sed mater quę eum timoris plenum acceſſu-

rum animo providerat, propinquo, in aditu ejus domus, & qua Baiazeti prætereundum erat, cubiculo conſtiterat, ex quo per feneſtellam linteo obductam tranſeuntem his verbis compellat, *Corcoma oglan corcoma.* quod valet, ne time, fili, ne time. qua voce matris non mediocriter confirmatur animus Baiazeti. Vt ingreſſus eſt, & pater eum aſſidere juſſit, tum vero ejus temeritatem graviter accuſare cœpit, quod arma ſumere auſus eſſet, quæ contra ſe ſumpta videri poterant; & ut maxime contra fratrem ſumpta eſſent, nihilominus peſſimum id facinus videri. neque enim ſtetiſſe per eum, quominus religionis ſtatus convelleretur, Ottomanorum imperio (cui ſoli hodie inniteretur) per domeſticas diſcordias in ruinæ diſcrimen adducto: quod quidem ſi de religione piè ſentiat, ab eo longiſſime abeſſe debuerit, ut taceat ſe vivo attentatam regni poſſeſſionem, cum magna ſua injuria & contemptione. quibus rebus ſcelus inexpiabile, & quo nullum ſatis dignum ſupplicium reperiri poſſit, contractum. Sed tamen ſtatuiſſe ei parcere, & magis benigni patris quam juſti judicis partes agere cum eo, ut ipſe deinde curam rerum futurarum relinqueret Deo: nihil iſtorum noſtro geri arbitrio,

Dei

Dei nutu regna transferri. Si ita fatum eſſet, ut poſt ſuam mortẽ ipſe regni poti-retur; id ratum fore, ultroque venturum ei regnum, neq; futurum in manu cujuſquam remorari, quod divinitus ſtatutũ eſſet: ſin aliter Deo viſum, inſanum eſſe fruſtra laborare, obniti divinæ voluntati, & veluti cum Deo pugnare: proinde tumultuari deſineret, neu fratrem quietum laceſſeret, neu ſenectutis ſuæ otium turbaret. quod ſi eodẽ revolveretur, & novam tempeſtatem excitaret, eam in ipſius caput caſurã, nec fore ſecundo delicto veniam, nec ſe illum mitẽ patrem, ſed acerbiſſimũ vindicem experturum. quæ cum dixiſſet, & ad ea Baiazetes pauca pro tẽpore reſpondiſſet, ut magis culpam deprecaretur, quàm purgaret, & ſe in poteſtate patris futurum polliceretur; potum de more gentis, Suleimannus afferri juſſit, filioq; porrigi; ea erat ex ſaccharo & certis ſuccis aqua, ex qua Baiazetes (haudquaquam recuſare auſus, tametſi maluiſſet) quod viſum eſt bibit, anxius animi, ne id ſibi ſupremum poculum foret: ſed eum pater, ducto mox eodem ex poculo hauſtu, cura liberavit. Sic Baiazetes meliore quam Muſtapha eventu cũ patre congreſſus, ad ſuam præfecturam reverſus eſt. De morte Achomatis Baſſæ pauca habeo quæ dicã. ſunt

qui putet, ei datum crimini occultum erga verum Muſtapham ſtudium, aut certè in Pſeudomuſtaphæ & Bâiazetis penè ſerò deprehendendis conſiliis negligentiam. Alii in hunc caſum diu reſervatum, graſſatorem & latrocinio infamem, dum privatus & ſine honore militaret, cui tamen ob fortitudinis admirationem & rei militaris ſcientiam, pœna dilata fuiſſet magis quàm remiſſa, quam nunc repetere viſum eſſet. Alii hoc unum morte Achomatis actum putant, ut vacuus priſtinæ dignitatis Ruſtano pateret locus. Nam promiſiſſe Achomati Suleimannum, ſe dum viveret, ſignum ſuum ſive ſigillum ab eo non ablaturum. cum verò res poſtularet, ut id Ruſtano reſtitueretur, ne quid fieret contra promiſſi fidem, morte ejus, mendacio occurrendum fuiſſe. ideoque juſſum mori. Addunt dixiſſe Suleimannum, ſatius eſſe ut ſemel moreretur, quàm ut millies: quod futurum eſſet, ſi vivus continenter cruciaretur ereptæ dignitatis, atque in alium tranſlatæ, dolore. Vtcunque ſit, cum mane in Divanum (is concilii, ut alias dixi, locus eſt) imprudens omnium veniſſet, mox affuit qui ei Regis nomine mortem indiceret: qui nuncius Achomatem haud multo magis commovit, ut erat incredibili

magnitudine animi, quam ſi nihil ad ipſum pertineret. carnificem tantum munus ſuum exequi parantem, à ſe repulit. haud convenire exiſtimans, tanto honore modo uſum, pollutis illius manibus attrectari. cumque oculos ad eos qui adſtabãt circumtuliſſet, hominem honeſtũ ſibi amicum oravit, ut hoc ſibi daret, ut ejus manibus necaretur; futurum id ſibi magni & poſtremi muneris loco: quod ille etiam atq; etiam rogatus non recuſavit. Verũ Achomates eum monuit, ne ſtatim atq; una vice aſtricto nervo ſe ſuffocaret, ſed eo remiſſo, ſemel reſpirare pateretur; quo facto nervum adduceret, donec exanimaretur: in quo mos ei geſtus eſt. Sic mihi pęnę videtur Achomates mortẽ antequam moreretur guſtare, orcumque vivus ſalutare, nec ſemel mori voluiſſe. Ab ejus morte reſtituta Ruſtano priſtini muneris inſignia, primuſq; inter Viſirios locus. De reditu quod ſcire vis, notũ illud; *Facilis deſcenſus Averni.* Qui mihi venienti dux fuit, reducem faciet cum ei viſum erit. Interea ſolitudinẽ & reliquas moleſtias, conſuetudine librorum, veterum amicorum, ſolabor; qui quidem hactenus nullo modo mihi defuerunt, fidemque & aſſiduitatem quam debent, diu noctuq; pręſtant. Vale, Conſtantinopoli pridie Idus Iul. cIↄ Iↄ LV.

AVGE-

empertervit animq.

AVGERII GISLENII BVSBEQVII

D. Legationis Turcicæ

Epiſtola tertia.

NIMIRVM audiſti recte, nihil te fefellit, domum jampridem dimiſſi collegæ mei, ego remanſi ſolus. Sed quæris, quod me vel fatum vel tam dira voluntas tenuerit, ne cum iſtis unà redirem, barbariei iſti valedicerem, & optato patriæ fruerer conſpectu. ſimul exigis reddam quidquid hic interea viderim, aut audierim commemoratione dignum; cujuſmodi tibi ſine ulla exceptione viſum iri ſpondes, quicquid ſcripſero. ſtudia item mea & occupationes, & ſolitudinis ſolatia quæ ſint, requiris: prodeam nonnunquam, an ſemper domi ſedeam. Non literas video, ſed commentarios ſeu mavis diaria à me flagitas, inprimis verò de rebus Baiazetis, de quibus iſtic multa jactari dicis, ſcire deſideras, promiſſum repetis, teque mihi dicam ſcripturum grandem minaris, & jam formulam meditaris, qua mecum ad judicem agas, niſi fidem exſolvero. Mitius ſuadeo, *leniter qui ſæviant* (inquit

quit ille) *ſapiunt magis.* Sed tamen accipe potius cum uſura debitum, quam ego in jus ambulem, homo à litibus (ſi quiſquam) alienus. Tametſi longo ſanè appellas intervallo, ut haud ſciam, an te exceptione ſummovere poſſem. Sed (ut ut ſit) accipe potius quæ vis, quàm ego lites ſequar. Quum mei collegæ, tibi ex ſuperioribus literis non incogniti, viderent nos jam hîc triennium operam ludere, neque de pace neque de longioribus induciis quicquam confectum eſſe, neque in poſterum magnam profectus ſpem oſtendi, niſi ſeram & longinquam; ad id omni ſtudio incumbere cœperunt ut dimitterentur, cumque eò res magno labore perducta eſſet (neque enim ſi quis huc ſe demiſerit, expeditum eſt cum velit revocare gradum) ut Suleimannus deceſſioni aſſentiret: tamen una dubitatio relinquebatur, ipſine ſoli (ut qui priores venerant) an omnes dimitteremur. Nam Suleimannus ne videretur, ſi quem noſtrum retineret, pacis cupidior, ejus rei optionem nobis relinquebat. Collegæ quidem ad rem Cæſaris magnopere intereſſe putabant, remanere unum. neque vero id erat obſcurum, neque mihi ſecus videbatur, niſi quod diſſimulandū & Turcos celandum arbitrabar. propterea

quoties

quoties eis præſentibus fieret ejus rei mentio, à manſione valde me abhorrere præ me ferebam. fateri quidem veniſſe, ut oratoris ordinarii munere fungerer; ſed id ſi de pace conveniſſet. incerta pace non videre quî manere poſſem, niſi aut contra aut certè præter domini mei voluntatem. Sic dimitti omnes verius eſſe. ita ego diſputabam, quo meliore conditione rogatus manerem, quam ſi me obtuliſſem, ultroque intruſiſſem. non me præteribat ſi dimitteremur omnes, non modò magnam ad bellum feneſtram, ſed pænè totas Iani valvas aperiri: quod ſi manere, manere omnia ad pacem integra. Dum nuncii ultrò citroque commearent, longum decurſurum tempus, quo multa accidere poſſent, quibus noſtra cauſſa fieret melior. denique quidvis præſtare, quàm in belli atrociſſimi neceſſitatem non neceſſario præcipitare. neque tamen eram neſcius, quàm mihi ipſi parum conſulerem, cui & labor prorogabatur, & tanti negotii moles ſoli ſuſtinenda relinquebatur, variique & ancipites caſus multi portendebantur, præſertim ſi actionis iſtius exitus in bellum evaſiſſet. Sed hæc, qui talia onera ſubeunt, in minimis habere debent pro publicis utilitatibus, nec quicquam niſi quod in commune proſit,

ſit, ſpectare. Vtique quo hæc liberius agerem, magnam mihi facultatem dabat Ruſtanus, qui ſe manſionis meæ valde cupidum oſtendebat, intelligebat nimirum, quantum fieret ad bellum compendium, ſi profectis omnibus, inchoata pacis actio deſtitueretur. A bello autem cum aliis tum hac maximè de cauſſà alienus erat. quod providebat vir multarum rerum peritus, ſi Suleimannus in Hungariam expeditionem intuliſſet; fieri non poſſe, quin per hanc occaſionem filii ejus ad novos motus excitarentur. quod ſi Selimus maximè quieviſſet, non tamen quieturum Baiazetem, cui ipſe & uxor & ſocrus præcipuè cupiebant, quos quidem motus ei exitiales futuros animo fortaſſe præſagiebat. Cum ergo nos domi adhibuiſſet, prolixè collegas admonebat, quæ agi apud Cæſarem pacis cauſſa vellet. Me vero hortabatur, ut manerem, ne ſuſceptū munus deſererem, ne defatigarer, ante quam ad exitum perduxiſſem. Non eſſe ambiguum, quin Cæſari, qui ſe nunquam à pace averſum oſtendiſſet, manſio mea probaretur. ego contrà, quoad commode & tuto facere poſſum, gravor & recuſo. Eo magis ſudare Ruſtanus, & mihi omnino perſuaſum velle ne ſpem omnē pacis abrumpā, nihil eſſe Imperatori ſuo longius,

longius, quàm ut in Hungariam exercitum duceret, quod jam diu factum eſſet, niſi ipſe auxilio atque opera mulierum (uxorem & ſocrum ſignificans) tanquam præhenſa veſtis lacinia (nam ita loquebatur) eum retineret, ne ſævum hunc leonem quieſcentem laceſſere, & in nos irritare pergeremus. Ego mollius abnuere, & non negare manſurum, niſi ipſorum criminationes metuerem, ſi quid minus ex eorum voto proveniſſet, (quod tamen præſtare meum non eſſet) ſtatim mihi imputaturos, eoque nomine ſuccenſuros. Ruſtanus vereri prohibebat, utcumque res cecidiſſet nihil meæ culpæ aſſignatum iri, manerem modo, habiturum me in ſua tutela (ut ipſe dicebat) in fratris loco. Dico me cogitaturum. ita diſceſſum. poſtridie vocamur in Divanum, (ea eſt ſedes publici conſilii) ubi eadem ferè acta, niſi quod Ruſtanus propter reliquorum Baſſarum præſentiam aliquanto tectior inceſſit. atque ego ad extremum remanſioni aſſenſus ſum, relicto Baſſis libello, quo teſtabar me voluntatis domini mei ignarum manere, eaque de cauſſa libera ei omnia atque integra reſervare. In me vero nihil recipere, neque præſtaturum polliceri, quemcumque tandem negotii exitum Deus eſſe voluiſſet. Qui libellus

poſtea

poſtea temporibus aſperis magno mihi uſui fuit; cum quid accidiſſet, quo nomine Baſſæ mecum durius agendum cenſerent. Habes rationem & cauſſam manſionis meæ. Fuit diſceſſus collegarum meorum ſub finem menſis Auguſti anno ſupra milleſimum quinquageſimo ſeptimo. Quæ ſecuta eſt, hyeme Adrianopolim migravit princeps, ita conſuevit, cum ad inferendum Hungariæ adventus ſui terrorem, tum invitatus aucupii & hyemis intentioris quàm Conſtantinopoli opportunitate. quorum utrumque valetudini ſuæ conducere arbitratur. Reſtagnant vicinis locis propter fluviorum confluentes frequentes aquæ, apud quas ferarum anatum, anſerum, ardearum, pygargorum, gruum, buteonum, atque aliarum avium magna copia eſt, quibus capiendis ferè utitur minorum aquilarum ope atque miniſterio ita aſſuefactarum, ut prædam ſub nubibus petitam, in terram detrahant; humiliùs volantem rapiant, aut veſano impetu ſolo affligant. Audio eum ita doctos habere (quos vocant) falcones, ut gruem aggredi audeant, ſic ſub alam ubi corpori jungitur, involantes, ut ab ictu roſtri tuti ſint, atque ita præcipitem ſecũ trahunt. Quæ tamẽ non ſemper felix temeritas eſt: nam ſi minimum

falco doctus.

K aberra-

aberrarint, præſentarias luunt pœnas & roſtro gruis veluti telo transfixi exanimes ad terram devolvuntur. Quibus dixi de cauſis fere anniverſarium eſt huic principi ſub hyemem tranſire Adrianopolim, neque ante redire Byzantium, quàm ranæ coaxando moleſtæ eſſe incipiant. illò ſum etiam paulò pòſt Ruſtani literis evocatus. addidi mihi equites aliquot qui deducerent. item Gianizari numero ſedecim: ſive is honos fuit, ſive cuſtodia. Facimus magna itinera, nam juſſi eramus properare. Sed vix tridui viam ingreſſus Gianizaros tædere cœpit laboris. ibant pedibus, & via erat lutulenta, ut id temporis anni querebantur de itineris quotidiani magnitudine pæne conduplicati, quod cum Imperatore ipſo in expeditionibus facere conſueviſſent, ferri non poſſe. Mihi moleſtum, ut qui eis gravis eſſe nollem. dum cum meis circumſpicio, qua ratione huic incommodo mederi queam, libenteſque ad iter reddam, injicit aliquis, ſe animadvertiſſe eos valde delectari pultis genere, quod coquus meus ex vino & ovis, addito multo ſaccaro aromatibuſque concinnabat: & quis ſcit (ajebat) an ſi apponatur illud quotidie pro jentaculo, æquiore animo ferant laborem, & faciliores ſe præbeant? ridicu-

ridiculum quidem videbatur, tamen placuit experiri, neque defuit ſucceſſus. illi enim hujus pultis dulcedine mitigati, multoque inſuper vino hilariores facti, ultrò viam depoſcebant, & ſi ita acciperentur, vel Budam uſque mecum ituros ſe offerebant. ſic ventum eſt Adrianopolim, ubi mihi audiendæ fuerunt Ruſtani querelæ, ne dicam convitia, ſuper Hungarorum excurſionibus & rapinis. ad quæ promptam reſponſionem ſuppeditabant militum Turcicorum crebræ injuriæ plurimaque maleficia, quibus noſtros quotidie inceſſabant. Quid mirum, ſi paria paribus noſtri reſponderent? Nam commodum venerat cum literis à Cæſare tabellarius; quibus edocebat quæ quotidie contra induciarum fidem, quas diſcedentibus collegis, in certum tempus pepigeramus, in finibus noſtris Turcæ deſignarent; ut miſeros agreſtes per continuas excurſiones infeſtos haberent, eorum fortunas popularentur, ipſos liberoſque & uxores captivos ducerent. Non videtur prætereundum, quo die is nuncius venerat Adrianopolim, graviter moviſſe terram: cujus rei occaſione ille referebat, ſe terrę tremorem (quem eundem judicabat) & Niſſæ & Sophiæ atque aliis deinceps pluribus locis, per quæ iter habuerat,

ſenſiſſe, ut videretur terræ cavernis incluſus aër cum eo certaſſe, tantumque itineris pari fere temporis ſpatio feciſſe, quantum ipſe eques confecerat. cujus rei fidem utique affirmaverit, quod quatriduo poſt terra ſimiliter moverit Conſtantinopoli, ut idem eſſe motus, atque eo etiam penetraſſe videretur. Tu ut voles interpretaberis. Eſt alioqui terræ motibus perquam obnoxia Conſtantinopolis. ac memini cum paulo poſt mediam noctem, tanto motu diverſorium noſtrum quaſſari cœperit, ut ruinam facturum videretur. qua re ex ſomno profundiore excuſſus, cum pernox lumen haberem, atq; inde ſcyphum, hinc librum, illinc ruentem aſſerem, aut lapidem viderem, omniaq; vacillarent & colliderentur; aliquandiu rei inſolentia attonitus obſtupui, donec in mentem venit terræ motus, tum in eam partem fugi, ubi à ruina me tutiorem fore ſperabam. idem motus per aliquot dies tenuit, ſed non eadē vehementia. Tota vero urbe, & inprimis in diverſorio noſtro, temploque ſanctæ Sophiæ, videre eſt ingentibus rimis ex ejuſmodi labe fatiſcentes denſiſſimos parietes. Adrianopoli circiter trimeſtre commoratus, pactis ſeptem menſium induciis menſe Martio reductus ſum

Con-

terræ motus.

Conſtantipolim. Cum vero me tæderet incluſionis in eodem diverſorio, ago cum meo Chiauſo (genus id eſt, ut tibi ſcripſi aliàs, multiplicis apud Turcas officii, quod etiam ad oratorum cuſtodiam extenditur) ut mihi liceat ære meo domum conducere, more reliquorum oratorum, ubi vel horti vel campi eſſet aliquid, quo liberiore fruerer cælo. Nihil adverſatus eſt Chiauſus, quod in eo certum compendium videretur, ſi ipſe ædes conduxiſſem, quas hactenus princeps ſuo impendio præbuiſſet, quarum annuæ mercedis nomine quadringenti aurei (quos ducatos vocant) ei quotannis expenſi ferrentur. nam tanti illarum fructus recipiendis hoſpitibus æſtimabatur. quo ſumptu dominum ſuum relevari non moleſte ferebat. ita demigro in domum vel inſulam verius propria pecunia conductam, lato circumjacente campo, ubi hortum inſtituere, atque ejus cultura laborioſæ legationis curas lenire cogitabam. Sed poſtquam meus cuſtos uſu cognovit, in domo undique aperta, & patente, magnoque campi ſpatio, non poſſe eandem cuſtodiæ rationem haberi, atque in *Caravaſſarai* (quam vocem & ſuperioribus literis puto tibi adhuc notam) quod clatratis feneſtris

undique munitum eſſet, & unum tantum haberet aditum; mutat ſententiam, & cum Baſſis jam Adrianopoli reverſis ita agit, ut parietibus veteris diverſorii denuò includar, nec tamen mecum non præclare actum putem. ſiquidem Baſſarum aliquot ſententiæ eo inclinarant, ut minore impenſa anguſtius hoſpitium mihi jam ſoli conduceretur. ſed vicit humanior pars. ſic intra conſuetæ domus clauſtra redactus ſum. quam domũ volo etiam tibi magis cognitam. ſita eſt in celeberrima Conſtantinopolis regione edito loco, unde à poſtica parte in mare patet amœnus quidem, ſed longinquus deſpectus, ut tamen exultantes in eo & ludentes delphinos videre poſſis, ac longe oculis objectum habeas Olympum Aſiæ montem perpetua nive candidum. omnibus perflatur ventis, eoq; ſalubris ejus habitatio cenſetur. Turcæ tamen inquilinorum commoditati invidentes non contenti cancellis ferreis luminibus offeciſſe, pluteos adjecerunt, quibus & proſpectus & aëris fruendi libertas impeditur. ſic viſum occurrere ſubjectæ vicinitatis querimoniç, nihil ſe habere à conſpectu Chriſtianorum tecti. Quadrata ædificii æquis lateribus forma. in medio ampla area, in qua & puteus. pars ſuperior quæ ſola

habi-

habitatur, in porticum, qua tota ambitur, & in cubicula dividitur. pars interior quæ in aream deſpicit, conſtat è porticu. exteriorem cubicula occupant, quæ omnia in porticum habent aditum, ea multa ſunt ſed anguſta, inter ſe paria, quales monachorum cellæ. ejus frons in viam publicam obverſa eſt, qua iter eſt ad regiam, & qua princeps ferè ſingulis diebus Veneris (qui eis, ut apud nos dies ſolis, feſti ſunt) ad ſua ſacra proficiſcitur, ut oratoribus videndi ejus de feneſtra facultas nunquam deſit. nam familia è veſtibulo cum Chiauſo & Gianizaris prætereuntem ſalutat, vel reſalutat verius: quod ita ferat Turcarum inſtitutum, ut qui major ſit, minorem ſalutando præveniat. Itaque princeps ipſe ſtantem velut ad officium in compitis populum capitis nutu prior ſalutat, cui populus cum fauſtis acclamationibus omnibuſq; reſpondet. pars inferior equorum ſtabulationi deſtinata eſt. eam domum tutam ab incendio prçſtant intus fornices quibus tota ſtructa eſt, foris plumbum quo integitur. ſunt ejus quidem multæ opportunitates, ſed non pauciora incommoda. omnia ibi ad uſum neceſſarium ædificata, nihil ad elegantiam aut delectationem: nihil eſt quod te ſua ſpecie vel novitate

retineat. Hortus nullus in quem ex-
cas, nulla arbor, nullus frutex, nulla
vireſcens herba, quæ oculos reficiat;
ſed moleſtum multarum beſtiarum
contubernium. ſunt in ea muſtelarum
greges, frequentes angues, ſtellioneſque
& ſcorpiones. ergo evenit interdum, ut
quis mane pileum repetens ab eo loco
ubi pridiè poſuerat, angue redimitum,
magno cum terrore inveniat. Quæ ta-
men beſtiæ, ut hinc de præclaris ſoli-
tudinis noſtræ ſolatiis audire incipias,
delectationem aliquam adferunt. ut,
cùm muſtela magno prœlio cum an-
gue congreſſa non deterretur, quò mi-
nus tota ſpectante domo, renitentem
defenſantemque ſe longe in ſuum ca-
vum victrix trahat; vel, cùm eadem mu-
ſtela ſedem mutat, & catulos aliò trans-
fert, ut nuper una, dum adhuc cum ho-
ſpitibus à prandio accumberem, in
mediam menſam, ſupernè ubi cubile
habebat, deſiliit ore catulum geſtans
quem eo loco retenta reliquit, neque ta-
men à limine longius diſcedebat, ope-
riens quis eum maneret caſus, donec ſa-
tiati informis animalculi conſpectu hu-
mi deponeremus, quo mater advolans
correptum tranſtulit quo deſtinaverat.
Fuit etiam nobis ſpectaculo ſive anguis
ſive draco, certè ſerpens in ſtabulo pedi-

bus

bus equorum obtritus admodum tumida alvo, qua meo juſſu aperta, reperti ſunt tres prægrandes mures. Mirabar qui tardus veloces, repens currentes conſequi, & faucibus (ut videbatur) tam arctis devorare integros potuiſſet. ſed mirari deſii, poſtquam in alium anguem incidi, qui correptum ore maximum bufonem ſive ranam rubetam à clunibus orſus jam magna ex parte deglutiverat. vivebat nihilominus buſo, & quod poterat prioribus pedibus nitens eripere ſe hoſti contendebat. Cum primum vidi, magna me cœpit admiratio, exiſtimantem monſtrum eſſe: animal videlicet bipes, cum tanta cauda, quantus erat ſerpens. re cognita cœpi bacillo tundere, ut capturam dimitteret, quod aliquandiu fruſtra fuit. conabatur quidem ſe præda exonerare, quo expeditior fugeret, ſed invito hærebat in faucibus rana, quam magna vi ſugendo attraxerat. qua tamen ad extremum excuſſa, os vacuum claudere non poterat, rictu fœdum in modum diducto & hiante, qui habitus ejus fuit, donec interficeretur. Bacillum illud, ſi Plinio fides habenda, utile futurum erat parturientibus. ſed ego non contentus indigenis beſtiis, domum implevi extrariis, quibus alendis fa-

milia occupatur & ſe oblectat me vehementer approbante, quo levius ferat longum patriæ deſiderium. Quid enim potius, quando humano arcemur commercio, quam ut ex beſtiarum contubernio ærumnarum oblivionem quæramus: alioqui ſolitudo, ſaxa & parietes quid delectationis adferant? In his primas tenent ſimiæ, quæ mirificos ludos edunt, & magnos riſus faciunt. Itaque raro eas videas ſine circumſiſtentium corona, earum nequitiam & ridiculam improbitatem magna cum voluptate attendentium. Habeo præterea lupos, urſos, cervos platiceratas (quos non recte vulgus *damas* vocat) & cervos vulgares, item hinnulos, lynces, ichneumones, muſtelas, ejus generis quas martas & zibellinas vocant; & ſi ſcire vis, etiam porcum, cujus contagium equis meis ſalutare, qui eos curant, mihi perſuadent. Neque verò prætereundus fuit, cum reliquas animantes nominarem, quando, propter eum, mea domus ab Aſiaticis hominibus frequentetur. accedunt ut videant animal illud immundum, à cujus eſu libris ſuis ritualibus prohibentur, quod eorum finibus exulat, quod antea viderunt nunquam, cujus Turcæ omnes non minus quam nos hominis peſtilentia infecti, contactum

ctum horrent. quo more cognito bellè ſit, ut quì mittere aliquid occultius ad me velit, porcello in ſaccum conjecto puerum oneret. intranti occurrit Chiauſus, & quid intro ferat percunctatur. tum puer ei in aurem, ſe porculum mihi ab amico dono ferre. tentat ille ſcipione, ſtatimque ut grunnitum audit, fugit retrò quantum poteſt, & abi, inquit, intrò in malam rem cum tuo iſto tam illepido munere. Tum deſpuens, & converſus ad confeſſores: *mira*, inquit, *res, quam delectet Chriſtianos eſus iſtius impuriſſimi animalis: prorſus eo carere non poſſunt*. Sic intromiſſus puer unà infert quæ celatum Chiauſum voluit. Sunt item mihi complura avium genera, aquilæ, corvi, monedulæ, anates exoticæ, grues Balearicæ, perdiceſque. His tot animantibus refertæ domus ſpeciem non malè cepit, qui navem Noës ſimilem dixit. Ex his præter eam quam dixi familiæ oblectationem & longæ abſentiæ levamentum, etiam hanc utilitatem capio, quod me multa cognoſcere juvat, quibus lectis in ſcriptoribus minus fidem adhibebam. pleni ſunt libri amorum, quibus feræ in homines inflammatæ fuerunt. in quibus quidem ego ſemper aſſenſum ſuſtinui, veritus ne fabuloſa temere crederem,

derem, donec vidi lyncem quem habui ab Aſſyria ſic affectum erga unum de meis hominibus, paucis diebus cognitum, ut amare negari non poſſet. ubi præſens aderat, multæ & inſignes blanditiæ, complexuſque & tantum non oſcula. cum vellet abire, injectis leniter in veſtis laciniam unguibus retinebat, abeuntem vero oculis proſequebatur, nec eos ferè ab ea parte dimovebat, mœſtus interim, donec redeuntem aſpiceret. hic mira rurſus alacritas & gratulatio, nec tulit diutius abſentis deſiderium, illo mecum in caſtra Turcica trans mare profecto, lynx deſiderii vim continua ægritudine teſtatus, poſt inediam aliquot dierum contabuit. Quod tuli ſanè moleſtè, quod eum cum ichneumone quem habui valde placidum, Cæſari dono deſtinaveram, propter tergoris pulchritudinem quę tanta fuit, ut cum communibus lyncibus compoſitus aliud ferme animal videretur. hos enim elegantiſſimos producit Aſſyria, quorum hic tergora quindecim & ſedecim aureis coronatis veneunt. nec dubito, quin illæ fuerint Babylonicæ pelles, olim in pretio habitæ, quarum in l. interdum. titulo de publicanis. mentio fit. Accipe aliud de ave. Eſt mihi inter cæteras grus Balearica.

id genus à vulgatis diſtat candido plumarum citro ab utriuſque auris ſede demiſſo. deinde nigritie totius partis colli anterioris qua Turcæ tegumenta capitis ornant. nec magnitudine communibus gruibus par eſt. hæc quam dico grus Balearica apertiſſima dedit amoris ſigna erga militem Hiſpanum, quem captivum redemeram, ſic ei dedita, ut per plures horas eo inambulante ambularet unà, illo inſiſtente conſiſteret, aſſidenti vero adſtaret, ſeque ab eo (reliquorum contactum averſata) tractari & demulceri pateretur. Vbi domo aberat, ibat ad ejus cubiculum, oſtiumque veluti pulſatura roſtro appetebat. ſi quis aperiebat, omnia oculis perluſtrabat, ſi eum reperiret. ubi ſe fruſtra eſſe videbat, tum vero totam circuibat domum cum tantis & tam acutis clamorib. ut ferri non poſſet, & neceſſe eſſet aliquo concludi, quo minus ejus clamor aures offenderet. Sed ubi is redierat, paſſis alis ei obviam ferebatur cum abſurdo & incondito corporis motu, ut vel ſtaticulos ſaltationis alicujus tranſmarinæ, vel certè velitationem cum pygmæo meditari videretur. Quid plura: fecit ſibi poſtremo conſuetudinem ſub lecto ejus cubandi, ubi & ovum ei peperit. Habes

Grus quomodo amavit Hispanum

bes duorum brutorũ animalium amoris erga homines indices affectus. nunc contrà audi de animalis ingrati feritate & perfidia. fuit mihi cervus manſuefactus, qui nobiſcum multis menſibus comiter & amice vixit, ſed idem ubi venit tempus coitus, derepente ita efferatus eſt, ut juris hoſpitalis & beneficiorum immemor, omnes nos velut indicto bello pro hoſtibus haberet, in obvium quemque cornibus incurſaret, parceret nemini, ut neceſſe haberemus ejus furorem parietibus & repagulis coërcere. Quibus tamen effractis cum noctu erupiſſet, magnum inter equos, qui in area ſub cœlo conſuetudine Turcica pernoctabant, tumultum concivit. cui ſedando cum equiſones accurrerent, carceriſque effractorem eo redigere conarentur, unde proruperat; tantum abfuit, ut ſe cogi pateretur, ut pleroſque vulneraret. quare illi concitati, in equile quod eſſe ampliſſimum dixi, perduellem compellunt, ibidemque meo permiſſu, haſtis, venabulis, omnique genere telorum, quod cuique in manum venerat, membra omnia transfixum ſternunt, primo quidem fortiter & magno animo ſe defendentem, ad extremum turbæ imparem. nam pluſquam 40. homines

contra

contra unum armati ſtabant. ſic ille fractæ teſſeræ hoſpitalis pœnas dedit. Quo in fruſta ſecto, oratores qui tum erant Conſtantinopoli nocturnæ venationis participes feci. fuit cervus prægrandi & vaſto corpore, quales ferè ex Hungaria autumni principio ad ſuos hymenæos in Auſtriam aſcendunt. Nactus eram à mendicis ex eo quæſtum facientibus. circuibant illi ſtipem colligentes precatione prius facta, in qua cum Dei nomen ſæpius occurreret, ad quod ipſi caput inclinabant, conſuefecerant cervum, ut idem faceret. quo miraculo captum vulgus, ac ſi beſtiæ ſenſus divinitatis ineſſet, in eos certatim quadrantes congerebat, & hunc propter raram corporis proceritatem ad Cæſarem ducere cogitaveram. Quando de mendicis Turcicis incidit mentio, non erit abs re pauca de ratione eorum attingere. ſunt illi quidem multò rariores, quam apud nos, nec niſi ferè errones, qui per ſpeciem religionis diverſas ſanctimoniæ vias profeſſi vagantur. Nonnulli ſtuporem mentis mendicitati obtendunt. quod quidem genus valdè gratioſum eſt; quod ſtolidi & amentes, ut cœlo haud dubiè prædeſtinati, jam in hac vita pro divis habeantur. Sunt & Arabes, qui vexilla circumferunt, cum quibus majores ſuos

propa-

propagandæ religioni Muſulmannæ militaſſe prædicant: qui non paſſim nec ab omnibus mendicant, ſed veſperi prætereuntibus ſebaceam candelam, malum citrium vel punicum obtrudunt, ut nummum qui duplo triplove pluris ſit recipiant, & vendere potius quam turpiter rogare videantur. Cæteroqui qui apud nos mendicant, apud eos ſerviunt; captum uſu membrorum ſervum nihilominus herus alit, nec eſt ita debilitatus quiſquam, quin operæ ejus aliquod ſit pretium. Memini me redimere non ignobilem militem Hiſpanum, qui ordines apud ſuos duxerat: quē cum membris omnibus ex vulneribus debilitatum Turca emiſſet, rationem tamen iniit, quomodo fructum ex eo caperet. trajecit eum in Aſiam, ubi anſerum greges aluntur, quibus paſcendis operas ejus locabat, ex quo non contemnendum lucellum faciebat. Ac neſcio an optimè rebus noſtris conſuluit, qui ſervitutem primus ſuſtulit. Scio ſervitū varia eſſe incommoda, ſed ea commodiorum pondere ſublevantur. Si juſta & clemens & qualem Romanæ leges præſcribunt, ſervitus, præſertim publica, maneret; non tot fortaſſe crucibus, neque tot patibulis opus eſſet ad coërcendos, quibus præter vitam & li-

& libertatem nihil eſt, quos egeſtas ad quodvis audendum ſcelus impellit, libertas ſine re non ſemper ſuadet honeſta. non omnium ingenia inopem ferunt libertatem. nec omnes ita nati ſunt, ut ſe regere & ſuo arbitrio recte uti ſciant, melioris ductu atque imperio tanquam adminiculo opus habent, nullum alioqui peccandi finem facturi. ut ſunt quædam beſtiæ, quarum ferocitas ſemper metuenda ſit, niſi vinculis aut robore coërceantur. Hic quidem mens imbecillior auctoritate herili gubernatur; herus, ſervi labore vivit. Turcæ maxima, qua publice qua privatim, è ſervitio emolumenta capiunt, rem familiarem ſervorum operis præclare tuentur. ideoque proverbio negant eum pauperem videri, cui vel unicus ſervus ſit. Sed & publice ſi quid moliendum, transferendum, eruderandum aut minuendum ſit, id ſervorum opera & aſſiduitate conſequuntur. Nos operum antiquorum magnificentiam nuſquam aſſequimur, quid enim? manibus deſtituitur, hoc eſt ſervili auxilio. ut taceam, quantum inſtrumentum ſervorum doctrina & literæ fuerint veteribus ad omnem ſcientiam adipiſcendam. ſed tu hæc animi cauſſa dici à me puta. Turcicæ quidẽ militiæ fructus haud aliunde

magis conſtat quam ex ſervis. Si miles Turca nihil aliud reportet è bello quam unum aut alterum mancipium, benè rem ſuam geſſit, tulit laborum præmium. Nam vulgare mancipium quadraginta aut quinquaginta coronatis æſtimatur. quod ſi ætatis aut formæ aut opificii acceſſione commendetur, duplicatur pretium. ex quo ſatis liquere arbitror, quantum compendium faciant cum undecunque quinque aut ſex captivorum millia abducunt, quamque quæſtuoſæ ſint illorum deprædationes. Nec Romanos olim hoc lucrum ſpreviſſe adverto, cum ſectiones urbium univerſas viginti quinque aut triginta millium capitum diſtraherent & publicarent, ut eorum ſcripta teſtantur. Turcæ quidem ex tali ſectione plus minus decies quinquies centena coronatorum millia redigerent. Quanquam illi quidem à ſuæ religionis hominibus jure belli abſtinent, ab omnique capitis diminutione habent immunes. Sed regredior ex ſemita in viam. cum ſupra de venatione mea tibi narraverim, proximum eſt, ut de aucupio quoque dicam. Turcę cum omnibus beſtiis indulgeant, tum potiſſimum avibus, & in his vel plurimum milviis, quorum opera mundiorem urbem haberi putant. itaque

magna

magna hic ejus generis alitum, & quod nec laqueos nec tela metuant, pænè manſuetarum, copia eſt. ſibilo invocatæ adſunt, jactaque ſurſum cibaria unguibus rapiunt. jubeo mactari vervecem, convocatiſque illis ad viſcerationem inteſtinorum fruſta in ſublime jaci, adſunt mox decem, duodecim, viginti. ſed paulo poſt adeo frequentes aggregantur, ut pęnè domum inumbrent. quorundam ea confidentia eſt, ut de manibus porrigētium abripere audeant. ego interim cum manuali baliſta poſt columnam ſto. modo hujus modo illius caudæ vel alarum, ut caſus tulerit, pinnas teſtaceis globis verberans, donec mortifero ictu unam aut alteram percuſſam decutio: quæ tamen non niſi foribus occluſis audeo, ne Turcas irritem. nec de perdicibus, quando in hunc ſermonem ventum eſt, prætermittendum, ne quam partem ignores mearum oblectationum, & te quoque fortaſſe quæ me cepit, admiratio capiat. Habui perdices Chio allatas ex eo genere, quod & roſtro & pedibus rubris, tam cicures, ut eo ipſo tædio eſſent, aſſiduè meis pedibus adhærebant, è crepidis holoſericis roſtro pulverem excitantes, quo ſe pulverarent. cum eſſent moleſtæ, & ſecludi in cameram juſſiſſem, omnes

præ nimia pinguedine paucis diebus extinctæ ſunt, ſi modo famulis meis fidem habeo. nam Plinius quodam loco leporem & perdicem negat pingueſcere. Nihil dum hic habes, quod mirere; ſed audi reliqua. plena eſt Chios hujuſmodi avibus, ubi cum hominibus ſub iiſdem tectis hoſpitantur. Agreſtes pænè ſinguli plures paucioreſve nutriunt, ut cujuſque fert animus aut res. primo diluculo paſtor publicus eas ſibilo evocat, procurrunt catervatim, congreganturque in via. inde paſtorem, ut apud nos oves, ſecutæ procedunt in agrum, ubi totum diem apricantur paſcunturque. ſub veſperum eodem ſigno revocatæ, facto agmine domum & ad nota cubilia ſe recipiunt. hanc conſuetudinem ita fieri memorant, ſtatim ut ovis excluſæ ſunt, eas ruſtici in ſinum intra induſium transferunt, itaque una die & altera circumferentes fovent, & ori ſubinde admotas ſaliva nutricant. quo beneficio devinctæ (ut ſunt ferè reliquæ animantes hominibus magis memores & gratæ) nutricios non obliviſcuntur. una tamen adhibenda cautio eſt, ne in agro pernoctent. id enim ſi ſemel atque iterum fiat, facilè ad naturam redeunt, vitę libertatem humano contubernio præferentes. Do maxime

operam,

operam, ut hujuſmodi miniſterii bene peritum hominem ad Cæſarem reducam, qui eandem alendarum perdicum rationem apud nos inſtituat: Hoc etſi non viderim, tot teſtibus tamen & tam gravibus conſtat, ut eandem fidem tribuam auribus, quam adhiberem oculis: quemadmodum & in eo quod ſequitur, quod adeo hic pervulgatum eſt & in confeſſo, ut imprudens habeatur, ſi qui vocare audeat in dubium. Qui ex Ægypto huc veniunt (ut veniunt quotidie multi) conſtanter affirmant, non illic noſtro more gallinis oua incubanda ſubjici, ſed per certos homines, ad quos ea cura pertinet, verno tempore, multo ſtercore fimoque congeſto ingentem veluti furnum conſtrui, in quem tota vicinia longe lateque ova conferat, ubi ſolis & ſtercoris putreſcentis vapore animentur, ſuoq; tempore pullos edunt: quos repetentibus qui ova contulerunt, qui ei muneri prȩſunt, non numerant (id enim nimis longum eſſet) ſed admetiuntur. Quod ut libentius tibi commemorarem, fecit quod eſt apud Vopiſcum in Epiſtola qua Adrianus Ægyptiis iratus, in eos invehitur his verbis: *Nihil opto illis, niſi ut ſuis pullis alantur, quos quemadmodũ fœcundent, pudet dicere.* Non dubito quin hic mos

vetus fuerit Ægyptiis. ea re ſuſpicor Adrianum eis ut probrum objicere obſcœnitatem cibi in ſtercore & fimo nati. fieri poteſt ut fallar, tu judicabis. nunc exſequar quod reliquum eſt noſtrarum oblectationum. Habeo complures generoſos equos, Syros, Cilices, Arabes, Cappadoces, camelos item portandis ſarcinis, ut & reliquum itineris reditusque proviſum inſtrumentum. volo enim ita Turcas credere, me omnibus exhauſtis domini mei mandatis, unam expectare decedendi veniam, quam jam diu urgeo vel importuniſſime, è diſcordiis præſentibus & inteſtino fratrum bello de tolerabilibus pacis conditionibus non deſperans. Ex equis cum aliàs magnam capio voluptatem, tum vel potiſſimum cum veſperi ſinguli è ſtabulo producuntur, collocanturque in area, ut aſpiratione nocturnæ auræ menſibus æſtivis fruantur, & ſuavius quieſcant. ſic læti & exultantes progrediuntur, celſa cervice jubam jactantes, ut ſe ſpectari ſentire videantur. prioribus eorum pedibus aptantur compedes, alter poſteriorum pedum de palo fune religatur. Nihil eſt omnino manſuetius equis Turcicis, neq; quod magis dominum aut eum à quo curetur, cognoſcat. Ita eos Turcæ adhibita omni

leni-

lenitate educant. Vidi, cum per Pontum, ſeu per eam Bithyniæ partem, quam ex re Axilon vocant, haberem iter in Cappadociam, quemadmodum homines agreſtes, pullos equinos, etiamnum novos & tenellos curarent, ut eis blandirentur, ut in conclavia, & tantum non ad menſam adhiberent, pertractarent, demulcerent. diceres ferè liberorũ haberi numero. omnibus cervicem ambit veluti monile. faſcia amuletis plena, adverſus faſcinum, quod præcipuè metuitur. nec pueri, quorum curæ committuntur, minore utuntur clementia, eos ſibi frequenti palpo conciliantes; fuſte nunquam, niſi magna cogat neceſſitas, ſævientes, ergo evadunt illi hominum amantiſſimi: neque tamen eo magis calcitroſum aut mordacem, aut refractarium reperias. rara hic hujuſmodi flagitia. At noſtra ratio dii boni quàm eſt ab hac diverſa! noſtris moribus nihil putant actum agaſones, niſi truci voce uſque intonent, niſi fuſtis continenter in equi coſtis habitet. ita fit, vt ad eorum ingreſſum in ſtabulum equi toti cohorreſcant, & eos perinde oderint ac metuant. Amant Turcæ aſſuefactos habere, ut juſſi procumbant in genua, & ſeſſorem ita recipiant. Bacillum, clavam aut enſem mor-

dicus humo attollant, inſidentiq; domino porrigant. quæ ubi perdidicerunt, ut ſit artis fides, aptant eorum naribus annulos argenteos, honorem & inſigne diſciplinæ. Vidi qui excuſſo ephippiis domino manerent in eodem veſtigio. vidi qui procul aſtante equiſone circuirent, & quoties juberet conſiſterent. vidi qui domino mecum in ſuperiore cœnaculo prandente, arrectis auribus vocem ejus captarent. quam cum percepiſſent, adhinnirent. Sed eſt eorum equorum proprium, ut non niſi porrecta rigidaque cervice curſum conficiant, nec ſiſti nec flecti poſſint, niſi largiore gyro: quod freni (ut ita dicam) crimen arbitror, quod quidem per totam Turciam unius generis & formæ eſt; neque ut apud nos pro oris equi ratione, aſperius molliuſve induitur. Calceant Turcæ equos ſoleis non adeo ut apud nos in medio apertis, ſed pene continuis & ſolidis, quo minoribus offenſaculis pedes obnoxii ſint. Iidem equi haud paulo longius quam noſtri vitam extendunt. videre eſt 20. annorum eo animi vigore, ea corporis firmitate, qua ſunt apud nos annorum octo: & perhibentur aliqui in equilibus Principis ob magna merita perpetuis alimentis dignati, duraſſe ad annum quinquageſimum;

geſimum, & eo amplius. Per noctes æſtivas, quibus calor intentior eſt, Turcæ equos non habent in operto, ſed exponunt (ut dixi) nocturnæ auræ, dorſualibus intectos, arido fimo ſubſtrato. in quem uſum collecta toto anno equorum excrementa ſiccant in ſolem, comminuuntque, & in pulverem redigunt. hoc ſtratum equis ſubjicitur, neque aliud norunt. ſtraminis nullus uſus, ne ad pabulum quidem modica fœni, non maxima hordei portione equos ſuſtentant, magis quàm ſaginant. gaudent macilentioribus ut ad curſum & omnem laborem aptioribus. dorſualibus, quos dixi, equos inſternunt, non minus tempore æſtatis quàm hyemis, ſed tamen pro temporis ratione diverſis. id cùm ad nitorem pili conducere, tum adverſum frigus neceſſarium eſſe ducunt alſioſis eorum equis, neq; ullam rem minus ferentibus quàm frigoris inclementiam. Ex his (ut dixi) jucundum ſpectaculum capio, cum ſole ad occaſum vergente ſinguli ſuis quique locis in area collocantur. appellati à me vel Arabis vel Caramani vel quocunque nomine hinnitu reſpondent, oculoſque in me contorquent. nam ſoleo interdum deſcendere, & cortices peponum mea manu inter eos divi-

dere. hinc illa notitia. Ego verò quacunque ratione poſſum, moleſtiarum quæro oblivia. Habeo camelos fœminas ſex, per cauſam ſarcinarum ferendarum comparatas; ſed re vera ut ad Principes meos ducam, ſi fortè eorum operæ opportunitate adducti hujuſmodi animalis alendi ſtudium eos capiat. Duo ſunt, ex quibus meo judicio maximum Turcæ uſum fructumque percipiunt, oriza inter fruges, cameli inter jumenta. utrumque longinquis expeditionibus, quas obeunt, perquam accommodatum. Nam illa quidem non facile corrumpitur, & ſalubre hominibus præbet alimentum, & multis ſaturandis pauca ſufficit. Cameli graviſſima ſubeunt onera, facile eſuriem & ſitim ferunt, minimumque curæ requirunt. Camelarius unus ſex curandis ſatis eſt. neque aliud fere animal regenti magis obtemperat: non pectine, non ſtrigili opus habent, ſcopis mundantur, ut nobis veſtimenta. in nudo ſolo accumbunt verius quam procumbunt. itaque onerandos ſe præbent. quod ſi onus fuerit juſto gravius, fremitu teſtantur, & recuſant ſurgere. ſub graviore pondere facile rumpuntur, præſertim via lutulenta & lubrica. Iuvat videre, quemadmodum in orbem conſi-

dentes

dentes, collatis capitibus, ex eadem pelui vel patina ſumma concordia pabulum & potum ſumunt, contentæ minimo. Cum res exigit, in pabuli penuria, vepres & ſpinas rodunt, quibus quanto magis os cruentatur, eo impenſius delectantur. camelorum nonnullos mittunt Scythæ, ſed plures ferunt Syria Aſſyriaque, ubi maximis paſcuntur armentis, tantuſque eorum proventus eſt & vilitas, ut equa generoſior, interdum centum camelis permutetur. in quo tamen fortaſſe non tam camelorum vilitas, quàm equarum caritas, & pretium, admirationem faciat: quod hujuſmodi equæ tanti illic æſtimentur, ut qui unam habeat, ſe divitias habere putet. Bonitatis periculum fit ex arduo monte per præceps inoffenſo pede decurſu. Proficiſcens ad bellum Turcarum princeps multa camelorum millia ſecum ducit, ſupra quadraginta, nec multo pauciores ſarcinarios mulos, quorum magnam partem, ubi in Perſiam itur, onerant omne genus frugibus, ſed præcipuè oriza. Iidem tam muli, quàm cameli, tentoriis atque armis reliquoque bellico inſtrumento & apparatu portando deſerviunt. Quæ regiones nomine Perſiæ ei regnantur quem Turcæ *Chiſilbas*, nos Sophi vocamus, non ea fertilitate

ſunt

ſunt qua noſtræ. Tum mos eſt ei genti, ubi hoſtis ingruit, omnia flamma & ferro corrumpere, & ita hoſtem fame ſummovere. Qui niſi annonæ vim ſecum ferat, magno conflictatur periculo. Nec tamen temerè ubi ad hoſtẽ ventum eſt, comportato commeatui manus admovent. in reditum potiſſimum reſervatur, ubi referre pedem tempus admonet, & per ea loca remeandum eſt, quæ vel vaſtavit hoſtis, vel tanta hominum jumentorumq; multitudo in modum locuſtarum penitus (ut ſic dicam) abraſit: tum Principis commeatus recluditur, expenditurque quotidie aliquid Gianizaris aliiſque mancipiis regiis, quod ſatis ſit ad vitam fugientem retinendam. reliquis malè conſultum eſt, niſi de ſuo proviſum habeant, quo utantur. Nam plerique talium difficultatũ frequenti bellorum uſu experti, equites præſertim, equum loro ducunt, in quo multa vehunt, quæ vitæ uſus exigit. Breve velum quo tentoriolo utantur, ſub quo ſole vel imbre infeſto latitare poſſint. veſtium item aliquid & ſtragulorum huc addunt: peculiarem penum ſcorteum ſacculum unum atque alterum, puriſſimæ farinæ plenum. præterea exiguam ollam butyri, aliquid aromatum & ſalis: quibus ubi ad extremum famis ventum

tum eſt, vitam tolerent. deprompta farinæ pauca cochlearia in aquam injiciunt: addunt butyri nonnihil: deinde ſale & aromatibus condiunt: quæ admota foco ubi ferbuerunt intumeſcunt, ſic ut capacem impleant patinam. eo veſcuntur die ſemel aut bis, pro copia, ſine pane, niſi ſi quem igne induratum ſive buccellatum ſecum attulerunt. eo modo annonæ anguſtias per unum menſem, & ſi ſit opus amplius eluctantur. Sunt qui folliculum ſiccatæ, & in pollinem redactæ carnis bubulæ complent, qua, ut firmioris nutrimenti, magno cum fructu (ut dixi de farina) utuntur. Neque vero interim equorum carnibus abſtinent, quorum fieri non poteſt, quin in tanto exercitu magnus numerus intereat. ſed ut quiſque paulo adhuc habitior periit, enectis fame hominibus lautum præbet obſonium. At domini amiſſorum equorum (ut hoc quoque dicam) movente caſtra Principe, viæ qua iturus eſt, longo ordine adſiſtunt, receptis in caput ephippiis ſive ſellis; ita jacturam equi ſignificantes, emendoq: novo auxilium implorantes. quibus munere quo videtur ſubvenit princeps. Sic Turcæ cum extremis difficultatibus patientia, ſobrietate victus & parſimonia, pugnant,

&

& ſe rebus melioribus ſervant. longe aliter quam milites noſtri, qui quotidianos cibos in caſtris faſtidiunt, molliculas eſcas, turdos, ficedulas, & conviviorum apparatus requirunt. Quæ ſi nō ſuppetant, tumultuantur ac pereunt: & ſi etiam ſuppetant, pereunt tamen. Nam ſibi quiſque certiſſimus hoſtis eſt, neque capitaliorem habet inimicum quàm ſuam intemperantiam; quæ ſi cunctetur hoſtis, eum jugulat. Quæ cogitantem horror corripit, quid poſtremo futurum ſit, cum hanc noſtram rationem cum eorum comparo, ſuperare alteros, alteros interire neceſſe eſt; ambo certè incolumes eſſe non poſſumus. ab illa parte ſtant immenſæ imperii opes, vires integræ, armorum uſus & exercitatio, miles veteranus, victoriarum aſſiduitas, laborum patientia, concordia, ordo, diſciplina, frugalitas, vigilantia. ab hac noſtrâ, publica egeſtas, privatus luxus, diminutæ vires, fracti animi, laboris & armorum inſolentia, contumaces milites, duces avari, diſciplinæ contemptus, licentia, temeritas, ebrietas, crapula; quodque eſt peſſimum, illis vincere, nobis vinci ſolitum. Et dubitamus etiam quid eventurum ſit? unus modo Perſa intercedit: quem ad nos feſtinans hoſtis, reſpicere cogi-

cogitur, ſed is moram adfert, non ſalutem. hoc compoſito, cum totius orientis viribus in noſtras cervices ingruet, quam paratos non audeo dicere. Redeo nunc unde diverti. dixi jumentis portari in bellum arma & tentoria, ea ſunt fermè Gianizarorum. Magnæ Turcis curæ eſt, ut benè valentem tutumque ab *injuria* tempeſtatis militem habeant, à vi hoſtili ipſe ſe defendat, valetudo ſtat præſidio publico. hinc melius videas veſtitum Turcam quàm armatum. Frigus inprimis timetur, quod etiam æſtatis tempore tribus arcent veſtimentis, quorum intimum (ſive ea ſubucula eſt, ſeu quocunque nomine vocanda eſt) craſſo filo contextum, plurimum adfert caloris. Ejuſdem frigoris depellendi cauſſa & adverſus imbrem tentoria eis circumferuntur, in quibus tantum cuique tribuitur loci, quantum corpore occupat: ita unum tentorium 25. aut 30. capit Gianizaros. earum quoque veſtium, de quibus attigi, pannus publice ſuppeditatur. Ne vero qua querela ſit, & gratiæ quid datum videatur, ita eum diſtribuunt. Manipulatim milites primis noctis tenebris ad locum ei rei deſtinatum evocant, ſive id diribitorium, ſive quod aliud ei nomen eſt) tot jam paratis ſepoſitiſque portionibus, quot ſunt ejus mani-

manipuli milites: ingreſſi ſumunt quiſque quod ſors in tenebris offert, cui ſoli imputatur ſi quod fuerit panni melioris deteriorisve diſcrimen. Eadem de cauſſa ſtipendium eis non numeratur, ſed appenditur, ne quis leviores acciſoſve nummos ſibi datos criminetur. nec ſtipendii dies expectatur, ſed pridie repræſentatur. Arma vero potiſſimum comportantur in uſum equitis prætoriani. Nam Gianizari fere pugnant expediti eminus & ſclopeto. ergo ubi hoſtis in propinquo eſt, & ſperatur prœlium, promitur armatura, ſed ferè generis antiqui, variis collecta prœliorum caſibus, exuviæ & ſpolia veterum victoriarum. ea diſtribuitur in equites prætorianos, alioqui levi tantum clypeo tectos. Iam vero cogitare potes, quemadmodum ea armatura unicuique quadret, ſic temerè partita. huic thorax anguſtior, illi laxior galea, iſti ponderoſior lorica quam ut ferre poſſit, obtigit. aliud alibi vitium. ferunt tamen æquo animo. armaturam accuſare ignavum putant, & ſub quibuſcunque armis egregie pugnaturos ſibi pollicentur. tanta eſt frequentibus victoriis & multo belli uſu confidentia. hinc eſt etiam, quod peditem veteranum, qui nunquam pugnavit ex equo, tamen ad equum re-

ſcribere

ſcribere non dubitant. Nam ita habent perſuaſum, in quo ſit militiæ uſus, & conſtantia, eum quocunque pugnæ genere fortem operam navaturum. Neque mihi aliter videntur ſenſiſſe Romani, & in his vel maximè Iulius Cæſar, quem dicere ſolitum ſcribunt, *milites ſuos etiam unguentatos bene pugnare poſſe.* Nam quid ſpectaſſe eum judicemus, cum legionem decimam, venturus cum Arioviſto in colloquium, equis impoſuit, ut ex equis opinor pugnaret, ſi foret opus, genere pugnæ cui minimum aſſueverat. Nam ſcimus longe aliam peditis apud Romanos, aliam equitis fuiſſe diſciplinam. Quod ſi defendas Cæſaris fuiſſe conſilium, ut in equis quidem deportaret legionem, ſed pedeſtris ejus opera uteretur; plenum periculoſæ aleæ videtur futurum fuiſſe negotium, ſi cum Arioviſti exercitatiſſimi equites tam eſſent in propinquo, ut Romanos lapidibus inceſſere poſſent, magno derepente impetu in eos incurriſſent, dum legioni temporis momento ad pedes deſiliendum, equi amoliendi, ordo aciei inſtituendus fuiſſet. Ac neſcio an noſtris moribus videri poſſit quicquam abſurdius. Sed utrumcumq; ſit, armorum uſu freti, inſtitutis quanquam à noſtris moribus alienis &

Romani olim bella conficiebant, & hodie Turcæ proſpero ſucceſſu pugnant. Atque hæc quidem hactenus. nunc eo revertor, quod ſcripſi erga omne genus animantum Turcas ſe præbere indulgentes. Canis apud eos obſcœnum & impurum animal habetur, ideoque domo arcent: in ejus locum ſuccedit felis, multo caſtior, & (ut videtur) verecundia quadam & pudore præditus. quam conſuetudinem firmant exemplo Mahumetis legiſlatoris ſui, cui ſic felis fuit in deliciis, ut cum lectitante eo in menſa ſuper manicam ejus obdormiviſſet, atque eum tempus ad rem ſacram vocaret in templum, abſcindere ſibi manicam maluerit, quàm feli ſomnũ turbare. Nihilominus cum ita de canibus ſentiant, atq; illi communes ſint, nec proprios habeant dominos, vicorum potius & regionum quàm certæ domus cuſtodes, victitentque de purgamentis quæ in publicũ ejiciuntur: tamen ſi qua ſit in vicinia fœta canis, accedunt, oſſa, pultis & offarum reliquias congerunt, idq; pietati conſonũ putant. In quo cum eos accuſo, quod ea præſtet brutæ animanti, quæ haud ſcio an pręſtarent rationis participi & ſibi congeneri, certe minime darent homini Chriſtiano; reſpõdent conceſſam homini à Deo rationem, egregium ad

omnia

omnia inſtrumentum, qua tamen ille abutatur; ſic ut nihil ei cadat incommodi, quod non ſua culpa contraxerit, idcirco minore miſericordia dignum. At brutis nihil à Deo tributum pręter quoſdam motus & appetitus naturales, quos non ſequi non poſſint, ideoque humana ope & commiſeratione ſublevandos. Ea de cauſſà ferunt graviter, ſi qua beſtia per cruciatum interficiatur, aut voluptas ex ejus laniena quæratur: cujus rei documento nuper fuit aurifex quidam Venetus. Is delectabatur aucupio: cœperat inter reliquas aves unam, coccygis magnitudine atque ejuſdem fere coloris, non magno quidem roſtro, ſed faucibus ita vaſtis & patentibus, ut cum diducerentur, prodigiosè hiarent, & quemvis magnum hominis pugnum caperent. cujus rei novitatem miratus homo alioqui ridiculus, avem januæ ſuæ ſupęro limini paſſis alis affigit, faucibus ita bacillo diductis ut immenſum hiarent. qui illac iter habebant frequentes Turcę, conſiſtebant ſuſpiciebantque. ſed ubi moveri avem & vivere animadverterunt, in miſerationem verſi clamant, indignum facinus, innocentem avem ſic diſcruciari: aurificem domo evocant, arreptumque obtorto collo trahunt ad judicem rerum capitalium.

jamque in eo res erat, ut malè verberibus acciperetur, cum à Bailo Veneto (ſic eum vocant qui illic inter cives Venetos jus dicit) quidam intervenit, qui hominem repeteret: quem à benevolo & favente judice, tamen frementibus reliquis Turcis vix impetrat. Sic ille ſervatus eſt. Riſi ſatis (nam ad me crebro ventitat) cum mihi totam rem, quantoque in metu verſatus eſſet, commemoravit. quin etiam avem ad me attulit, ut inſpicerem. ea eſt qua dixi figura, noctu volare & vaccarum mammas ſugere ajunt. conjectura ducor ut veterum *caprimulgum* fuiſſe credam. Tales ſe erga omne brutorum animantium genus præſtant Turcæ, ſed maxime pinnigerum. eſt è regione diverſorii noſtri procera platanus, amplitudine ramorum & opacitate frondium ſpectanda: ſub ea interdum conſiſtunt aucupes, cum magno avicularum numero: accedũt multi, & parvo ære captivas redimunt, quas ſingulatim deinceps manu emittunt. Illæ ferè in platanum ſubvolant, ubi ſe à carceris ſquallore & ſordibus purgant, pinnaſque explicant, pipilantes interim. tum Turcæ qui redemerunt, *Aydin*, inquiunt alter alteri, *ut ſibi gratulatur, & mihi gratias agit?* Quid ergo? adeone Pythagoræi Turcæ, ut omne

animal apud eos ſacroſanctum ſit, nulloque veſcantur? minime, imo fere à nullo abſtinent, quod ſit appoſitum, ſive elixo ſive aſſato. Ovem quidem laniene naſci dicunt, ſed non ferunt ex earum cruciatu & tormento voluptatem quæri. Minores quidem aves, quarum cantu rura campique celebrantur, ſunt qui nulla ratione adduci queant ut interficiant, imo ut caveis incluſas teneant, nimiam libertati earum injuriam ſic fieri exiſtimantes. Sed non eſt omnibus una ſententia. Luſcinias certe egregie canoras ſunt qui domi nutriant, quarum operas ad canẽdum veris tempore locent. Vidi qui cardueles ita doctas circumferrent, ut cum eis de feneſtra ſuperne nummus oſtenderetur, quamvis procul advolarent, nummumque peterent; quem ſi qui tenebat extorqueri ſibi non pateretur, manum ejus inſidentes in aliud atque aliud cubiculum tranſeuntem comitabantur, cum nummo interea luctantes: quem ſimulatque adepti eſſent, itineris quod feciſſent memores, ad dominum ſtantem in via ſonituque tintinnabuli revocantem revolabant, cui tradito nummo operæ præmium grana aliquot canabis accipiebãt. Sed quieſco ne me Pliniũ aut Ælianũ imitari, & hiſtoriam animalium

Uxores conclusæ.

componere velle cenſeas. Tranſeo ad alia, ac volo tibi caſtimoniæ mulieris Turcicę exemplum commemorare. Turcæ, ſi qua alia gens, uxorum pudicitiæ ſtudent; ideo concluſas ſervant domi atque abdunt, ut vix ſol aſpiciant. quod ſi in publicum neceſſitas evocet, ita tectas, ita pannis obvolutas emittunt, ut meræ larvæ aut ſpectra occurrentibus videantur. ipſis quidem viros per linteum aut ſetaceum videndi copia eſt, viris nulla earum corporis pars ad conſpectum patet. eſt enim apud eos recepta opinio, non poſſe mulierem quam vel minimum forma aut ætas commendet, à viro ſine potiundi libidine, ac proinde ſine mentis labe conſpici. ob id omnes habent abſconditas. Fratribus quidem earum, videndi facultas permittitur: at maritorum fratribus non item. Qui ſunt opulentiores aut in aliquo honoris gradu, ea lege ducunt, ne limine unquam pedem efferant, ne quis quæve ad eas viſendi vel quacunq; de cauſſa admittatur, ne conſanguineorum quidem proximi, excepto patre & matre, qui die Paſchatis viſere filiam non prohibentur. pro quo ſi mulieres eminenti dignitate patrem habeant, aut dotem attulerunt grandiorē, repromittunt viciſſim mariti, ſe nullas habituros pellices, ſed eis ſolis

conten-

contentos fore. alioquin Turcas, quot velint, ad juſtas uxores pellices aſſumere nulla lex vetat. neque ullum inter harum & illarum liberos honoris diſcrimen, eodemque jure cenſentur. Pellices verò aut ſibi emunt, aut bello acquirunt: quarum ubi tædet, nihil impedit quo minus in forum productas vendant. Liberis tamen ſuſceptis libertatem conſequuntur. quo inſtituto Suleimanni uxor Roxolana ad uſum ſuum converſo, cum ei adhuc ſerva filium peperiſſet, eoque libertatem conſequuta & ſui juris facta eſſet; Suleimanno amore flagranti amplius morigerari recuſabat, niſi in juſtæ uxoris locum duceretur, præter Ottomannorum principum conſuetudinem. Vxor juſta à concubina ſola dote dignoſcitur. ſervarum nulla dos eſt. dote dicta veluti matresfamilias in reliquas mulieres totamque mariti domum imperium habent. ſic tamen ut mariti optio ſit, cum qua nocte cubet. quod cum uxori ſignificavit, illi imperat ancillæ ut ad eum dormitum eat, eaque paret haud paulo fortaſſis alacrius quam domina jubeat. Vna nox ſingulis hebdomadib. diei Veneris apud eos feſti, uxori reſervatur; qua ſine querela defraudare eam maritus non poteſt; cæteræ noctes ejus arbitrii ſunt.

Divortia fiũt inter eos pluribus de cauſſis, quas viris cõminiſci facile eſt. Dimiſſæ redditur dos, niſi probrum aliquod diſſidio cauſſam dedit. Mulieres ægriùs à viris divortunt. in cauſſis quibus id eis permiſſum hæ continentur: ſi mariti debitis eas alimentis fraudent: item ſi præter naturæ præſcriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. Tunc ad judicem profectæ ſe non poſſe diutius apud maritũ manere teſtantur: judice cauſam quærente, nihil reſpondent, ſed exutum pede calceum invertũnt. id judici abominandę Veneris indicium eſt. Qui potentiores ſunt, & frequens habent gynæcium, ejus cuſtodiæ eunuchos apponunt, non modo teſtibus captos, ſed toto cole. alioqui ſimplicibus eunuchis ſe parum tutò mulieres ſuas putant committere, quod eis ſuperet quo delectare poſſint, quamvis ad generandũ non ſint pares. Iidem potentiores balnea habent domi, quibus ipſi mulieresq; laventur, ſed tenuiores balneis utuntur publicis. Corporis ſordes inſtar piaculi deteſtantur, magis etiam quàm animi impuritatẽ. crebræ ea de cauſſa lotiones. nec alvũ excrementis exonerãt quin aquam ſecum portent, qua partes obſcœnas lavent. Cum vero vulgus mulierum promiſcuis ſui ſexus balneis utatur,

tur,

tur, eo plures cum ſervæ tum liberæ aggregantur: in quibus puellæ multæ ſunt eximia forma, ex diverſis orbis regionibus variis caſibus collectæ: quæ cum nudæ ut in balneis reliquarum oculis exponantur, miros in quibuſdam excitant amores, nihilo minores quam quibus apud nos adoleſcentium animos virginei commovent. Vide quid proficiat cuſtodia; quamque non omnia fugit, qui vitavit adulterum. mulieres inter ſe amant, conciliatrices vero nefariorum amorum ſunt balneæ: à quibus propterea quidam mulieres ſuas quoad poſſunt arcent, penitus tamen abſtinere non poſſunt, permittente lege. Sed hæc vulgi labes: ditiores (ut dixi) lavant domi. Evenit ut in tali cœtu mulier magno natu caperetur amore juvenculæ, filiæ cujuſdam incolæ Conſtantinopolitani, hominis in tenui re. cumq; apud eam procãdo & blandiendo nõ tantum proficeret, quãtum ejus inſania poſtulabat, ré auſa eſt noſtris moribus pene incredibilé: mutato cultu mentitur virum, cõducit ędes in propinquo, ubi habitabat puellæ pater: nomen edit inter mancipia imperatoris de numero Chiauſſorum; breviq; ut fit inter vicinos inſinuat ſe in ejus conſuetudinem, nec multo poſt de filiæ nuptiis mentionem

 injicit.

injicit. quid multa? viſa eſt conditio patri non aſpernanda. libenter annuit, dicitur dos pro facultatibus, & item dies nuptiis, qua ingreſſus in thalamum ad novam nuptam, bellus ille ſponſus, ubi capitis tegmen depoſuit, & colloqui cœpit, ſtatim agnoſcitur. exclamat virgo, & parentes revocat. illi cognoſcunt non ſe viro, ſed fœminæ collocaſſe filiam. poſtridiè ducunt ad præfectum Gianizarorum, qui per abſentiam principis urbi præerat. increpat mulieris tam grandis natu veſaniam, ecquid puderet propudium tam fœdæ libidinis, tamque vecordis incepti. tum illa; *Abi ſis* (inquit) *neſcis quid valeat amor. faxit Deus ne ejus vires unquam experiaris.* Ad vocem tam abſurdam non tenuit riſum Præfectus, ſtatimque è conſpectu amoveri illam & profundo mergi juſſit. ſic vetulæ malè proceſſerunt ſui amores. Turcæ in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniæ: manifeſtaria & comperta graviter puniunt. Vereor ne tam nefarii exempli commemoratio gravior ad tuas aures acciderit; volo, ſi poſſum, commodiore narratione abſtergere ſi quid tædii adhæſerit. nam quod ſequitur, ſat ſcio, non ſine riſu leges: Venerat nuper turbatis in Hungaria rebus à Cæſare

tabella-

tabellarius. Eum Baſſæ non rectà ad me ut conſuetum, ſed prius in Divanum duci voluerunt. inceſſerat eos cupido cognoſcendi quid Cæſaris literæ continerent, antequam mihi redderentur. ſuſpicabantur me pleraque ſupprimere, neque literarum ſententiam fideliter eis aperire. ſed tabellarius futuri providus literas Cæſaris abdiderat, ſolaſque amicorum protulerat. Iam docti erant à ſuo interprete, Ebrahimo natione Polono, literas in quibus eſſent ſecretiora mandata, non uſitatis characteribus, ſed genere notarum novo (quas *Ziffras* vocaremus) ſcriptas. Dum literas omnes ſcrutantur, forte incidunt in epiſtolam hominis mihi amici Burgundici Secretarii. advertit Ebrahimus pertenuiorem chartam translucentibus literis, non uſitato more conſcriptam. exclamat ſe inveniſſe. vetat attingi reliquas, hanc eſſe quæ rem contineret. reſignatam Baſſæ jubent ut legat & interpretetur. intenti ipſi ora tenebant. At Ebrahimus negat ſe vel unam literam noviſſe. mirari Baſſæ, & an literas Chriſtianas nunquam didiciſſet aut dedidiciſſet, quærere: reſpondet Ebrahimus, hoc genus literarum iis tantummodo notũ, qui eſſent Principibus à ſecretis. illi non ſatis intelligere,

ſed

ſed tamen ſi ita eſt, inquiunt, quid ceſſas? cur non ocius confers te ad Secretarium vel Baili Veneti vel Florentini? Nihil cunctatus Ebrahimus eo tranſvolat. erāt iis notis ſcriptæ literæ ut à puero decem annorum legi poſſent. ſed uterq; Secretarius, quod erant ad me ſcriptæ, vix inſpectas rejecit, cauſatus hujuſmodi literas à nemine legi, niſi cum quo communicatum eſſet earum exemplum. Cum hoc reſponſo recurrit Ebrahimus. Baſſę deliberant quid facto ſit opus. tum neſcio quis: Eſt in hac urbe vir multarum literarum ſciens Patriarcha, aut hunc, cum ſit ſenex & Chriſtianus, literas iſtas lecturum opinor, aut alium neminem. Itur in iſtius ſententiam. Patriarcha negat ſe vel unum apicem noviſſe: non enim literas Græcas, non Latinas, non Hebræas, neque Chaldæas eſſe. ſic irrito labore referuntur. hic Hally Baſſà, tametſi aliàs vir minimè inſulſus, ad Ruſtanum converſus, *Cardaſſi*, inquit (id Turcis fratrem ſignat) recordor mihi fuiſſe ſervum natione Italum, omnium linguarum & literarū peritum. is ſi viveret, mihi haud dubium eſt quin literas iſtas legere & interpretari poſſet. ſed jampridem diem ſuum obiit. Ignari quid præterea conſilii caperent, optimum ſtatuunt literas nulli

nulli ſibi futuras uſui, ad me mittere. ego omni re per Ebrahimum cognita (neque enim celari poterat) graviter queror & ſuccenſeo, quod ita literas meas intercepiſſent, nulla juris publici, nulla Cæſaris, à quo veniſſent, reverentia: & ſimul jubeo illum expectare, ut tranſlata quædam ex iis literis die ſequenti ad Baſſas deferat. Qui ut poſtridie comparuit in Divano, quærunt Baſſæ, ecquid ego literas illas legere potuerim? tam facile, inquit Ebrahimus, quam nomen ſuum: & ſimul quædam quæ cum Baſſis nunciare volueram, exponit. hîc Ruſtanus: orator iſte juvenis eſt, & ea intelligit quæ ne legere quidem potuit ſenex Patriarcha: haud dubie evadet in virum magnum, ſi pervenerit ad ſenectutem. qua re an alia haud ſcio adductus, idem Ruſtanus, cum interpoſito dierum aliquot ſpatio de communibus negotiis cum eo egiſſem, cœpit familiarius (quod ei rarum) ſeſe mihi dare, atque eo poſtremo evaſit, ut me interrogaret, cur non religioni eorum initiarer, & veri Dei cultus fierem particeps. ſi faciam, ex eo mihi magnos honores & magna parata à Suleimanno præmia. Reſpondeo, mihi certũ eſſe manere in ea religione, in qua natus eſſem, quamq; dominus meus profite-

Laus a...

ſiteretur. Pulchre, inquit Ruſtanus, ſed tamen de anima quid fiet? Et de anima, inquam, bene ſpero. tum ille, cum paulliſper intercogitaſſet, Ita eſt profecto, inquit: neque ego ab hac abſum ſententia, æternæ beatitudinis conſortes fore, qui ſancte innocenterque hanc vitam traduxerint, quamcunque illi religionem ſecuti ſint. Ea eſt quorundam inter Turcas hæreſis, neque vero Ruſtanus per omnia nimis catholicus habetur. Turcæ pietati & officio ſuo convenire exiſtimant, ut homini Chriſtiano, de quo bene ſentiant, ſacrorum & religionis ſuæ communionem ſemel deferant; ut ſervent, ſi poſſint, certo exitio deſtinatum. qua re nullum majorem honorem haberi, neque majus beneficium à ſe dari poſſe arbitrantur. Accipe aliud cum Ruſtano colloquium, ut intelligas quanto intervallo Perſas à Turcis religio diſiungat. Interrogabat me aliquando, num bellum inter reges Hiſpanum & Gallum maneret. cum manere reſpondiſſem; Quo jure, inquit, inter ſe bellum gerunt, cum religionis ſocietate jungantur? eodem (inquam) quo vos cum Perſis. Sunt civitates, provinciæ, regna, de quibus controvertunt & armis diſceptant. Alia res eſt, inquit Ruſtanus. Nos

enim

enim ne ſis neſcius, magis averſamur Perſas, magis profanos habemus quàm vos Chriſtianos. Nunc de rebus Hungaricis aliquid. Ex quo huc redii, res in Hungaria vario eventu geſtæ, de quibus ſingulatim perſcribere longũ eſſet, & à meo inſtituto alienum. Rediit in Tranſilvaniam Iſabella, regis Ioannis uxor, unà cum filio, repudiata tranſactione pactiſque infirmatis quæ cum Cæſare Ferdinando fecerat, & populis Tranſilvaniç Turcicorum armorùm terrore, ſub vetus jugum cervicem denuo ſubmittentibus. Quibus feliciter peractis, Turcæ non contenti, ne de tota quidem Hungaria deſperare videbantur. Itaque cum alia ſibi attentanda putarunt, tum inprimis Sigheti obſidionem, (ea vox Hungaris inſulam ſonat) loci natura valde muniti. Ad eam rem ducem deligunt, qui ſuperioris temporis felicitate ſuis multum fiduciæ, hoſtibus contra plurimum adferret formidinis. is fuit Hally Baſſa Epirota, cum reliquis rebus in Hungaria cui præfuerat, feliciter geſtis, tum maxime clade Sfortiæ Palavicini & Epiſcopi quinque Eccleſienſis famoſi. Arceſſitus ab ultimis contra Perſam Turcicæ ditionis finibus, ubi præerat, venit cum magna expectatione Conſtantinopolim.

lim. Erant etiamnum hic mei collegæ; ſuum reditum urgentes. Placitum eſt Baſſis, ut eum videremus, quem belli quoddam fulmen à nobis habitum iri judicabant. excepit nos humaniter, multa locutus in eam ſententiam, ut paci conſuleremus, ne ferro flammaque vaſtari Hungariam vellemus: ad eas potius conditiones accederemus, quas ſuus Imperator nobis ferebat. Reſpondimus, nobis nihil pace antiquius, modo daretur iis conditionibus, quæ Imperatori noſtro tolerabiles eſſent; ea pace prohiberi quę eſſet contra rem & dignitatem Majeſtatis ſuæ. Ita diſceſſimus, prius aquæ ſaccaro dilutæ potione ab eo honeſtati. Erat enuchus Hally, ſed quod uni demptum erat corpori, hoc additum animo videbatur. ſtatura erat brevi, ſufflato corpore, colore buxeo, triſti aſpectu, torvis oculis, latis & eminentibus humeris, inter quos depreſſum latebat caput. Ex ore duo veluti aprugni prominebant dentes. vox ei rauca; ut uno verbo dicam, Furiarum quarta. Is poſtridie magno apparatu in Hungariam pergere contendit: ubi ſumpto ad comparationem belli ſpatio, poſtremo ducit ad Sighetum, reſtituenteſq; Babocham (ea arx eſt Cæſaris) homines diſturbat. Sed Cæſar de cōſiliis

ejus jampridem factus certior, de tribus filiis unum nomine Ferdinandum juvenem, cuilibet veterum Imperatorum animi magnitudine parem, deſtinaverat, quem ruenti Hally Baſſæ opponeret, cujuſque virtute rebus Hungaricis opitularetur. Atque is non quidem maximis copiis, ſed equite ſelecto, contra Hally exercitum ſtetit. Narrarunt mihi Turcæ qui interfuerant, fuiſſe operæ pretium videre earum copiarum ſplendorem, ordinem, conſtantiam. Furebat pro inſita animo ferocitate Baſſa, qui longe ampliores copias habebat, audere Chriſtianos ſuum conſpectum ferre. Neſcio quid paludoſi ſoli inter utrumque exercitum intercedebat, qua tranſiri ſine diſcrimine non poterat. Ferdinando quidem, cui Sigheti ſubſidium, & ut hoſtem ab obſidione averteret, conſilii ſcopus erat, tranſeundi neceſſitas nulla. Hally Baſſæ contra ſummę rei diſcrimen neceſſarium, niſi cedere turpiter, periculoſique receptus aleam ſubire mallet, ut eventus docuit. Is ergo proſpiciens in quam neceſſitatem adductus eſſet, rei ſummam in caſum dare decreverat; jamque eo flexerat equum ut ſe in locum illum impeditum demitteret; cum ex circũſtantibus Singiaccus quidã, cujus mihi nomẽ excidit, animad-

verſa periculi magnitudine, equo deſilit, & fræno equi Baſſæ manu injecta, Ecquid, inquit, vides *Sultáne* (ita dignitate præcellentes Turcæ nominant) in quàm apertum diſcrimen teque & nos omnes conjicias. Non cogitas quantum illa palus incommodi habeat. expectant Chriſtiani armis animiſque parati, ut nos partim vix emerſos, partim etiamnum in cœno hærentes, diſſipatos certè omnes perturbatoſque ipſi conferti opprimant, imprudentiaque noſtra ad exploratam victoriam abutantur. Quin moderare iracundiæ, redi ad te, tot viros fortes tecum unà Imperatori noſtro & melioribus temporibus ſerva. Dabit Deus locum his incommodis ſanandis. Quibus dictis Hally, tandem tanquam mente recepta, ſe continuit. Nemo tum fuit Turcarum, qui non ejus Singiacci conſilio ſervatum exercitum confiteretur. Sed tamen cum eſſet res delata Conſtantinopolim, etſi ne Baſſæ quidem Viſirii, hoc eſt primarii, idem inficiari poterant, nihilominus impunitatis tam audacis facti ſupereſſe memoriam noluerunt. Laudabant quidem muſſantes & fidem & prudentiam; ſed exemptum licentiæ, utut ſucceſſerat, ſine debita animadverſione ad poſteros tranſmitti alienum à diſciplina

judica-

judicabant. ea re loco motum revocant Conſtantinopolim, ubi inter abactos verſari cogunt; donec purgato quoad viſum eſt flagitio, haud paulo meliore præfectura rurſus ornant, ut facile appareret diſciplinæ magis conſervandæ, quàm delicti merito, eas pœnas dediſſe. At Hally paullo poſt amiſsâ in reditu inſidiis atque incurſu Hungarorum bona parte exercitus, fractus & inglorius Budam ſe recepit, ubi dolore atq; ignominia expeditionis inauſpicatæ vitam inviſam cum morte commutavit. Contrà Archidux Ferdinandus cum merita laurea ad patrem Ferdinandum ſe retulit, re non ſolum ad præſentem utilitatem, ſed multo etiam magis ad poſteritatis exemplum bene & feliciter geſta; dato Turcis documento, ſi moleſti eſſe pergerent, Cæſari neque vires neque duces deeſſe, quibus eorum inſolentiam caſtigaret. Nec ab eo tempore paulo modeſtius Turcæ illis finibus ſe habuerunt. Dum eſſet adhuc in caſtris apud Sighetúm Hally, noſtri milites ſcalis in mœnia egreſſi, urbem Strigonium, ejuſdem cum vicina arce nominis ceperant, unde prædæ nonnihil egeſtum, abducti habitatores ferè pueri mulieresque. Cujus rei cum trepidus ad Hally Baſſam nuncius veniſſet, qui ipſa vultus con-

ſternatione magnum aliquod malum profiteretur, quærit Baſſa, Satin' ſalvæ? & quę tantę conſternationis cauſſa? tum illi ingentem acceptam cladem, captum direptumque Strigonium memorat. Sic Baſſa, quam tu mihi (malum) cladem ingentem, quod tantum incommodum narras? Ea demum fatue mihi clades animadvertenda contigit, cum hinc (genitalium ſedem oſtentans) ea mihi membra ablata ſunt, quæ me virum teſtabantur. ita non ſine circumſtantium riſu, conſternationi nuncii illudens, & Strigonii amiſſionem, quod nullo negotio recuperari poſſet, elevans. In Croacia quoque finitimiſque regionibus variæ ultro citroque excurſiones factæ, & utrinque ſupinæ & nimiæ ſecuritatis audaciæque pœnæ exactæ. è quibus exemplum unum referam: quod ut mihi lætitiæ fuit, ſic tibi quoque non injucundum auditu futurum confido. Quanquam iſtud aliquando prius fuit, quam ea quę de Sigheto modo recitavi; ſed ego ut in epiſtola non magnopere temporũ ordinem mihi attentendum puto. Ex iis locis allatũ erat ad Ruſtanum, quendam quẽ ipſe magnis ferebat laudibus, & nominabat ſuum conſanguineum, Chriſtianis, qui ſe cum locorum ſpatio, tum ignoratione Turcarum, bene tutos arbitra-

Ferox animus.

bitrabantur, magno conventu nuptias celebrantibus, de improviſo armatum ſuperveniſſe, haud commodum hoſpitem. diſieciſſe omnia, multos homines interfeciſſe, abduxiſſe complures, & inter eos cum ſua ſperata infelicem ſponſum. Enimvero exultabat Ruſtanus, & præclarũ illud neceſſarii ſui ſtratagema glorians omnibus ingerebat. Nihil dum hic habes quod gratulatione dignũ ſit, ſed ſumma potius commiſeratione. hi ſunt caſus tragici fortunæ inſolentis ludi. Verum non diu affuit Nemeſis, quæ riſumRuſtani lacrymis & luctu mutaret. Venit non ita multo poſt ab iiſdem regionibus magna celeritate equesDalmata, ex eorum genere quos ab enormi ſtolidaque audacia *Dellios*, hoc eſt, amentes ſive inſanos Turcæ vocant, qui male rem geſtã, adverſo Marte pugnatũ nunciaret: pleroſque Singiaccos alioſq; præſidiorum præfectos conjunctis copiis in hoſticum feciſſe excurſionẽ, multa millia pervagatos tuliſſe, egiſſe omnia, magnã prędam adeptos eſſe: ad extremum cum modũ non facerent, incidiſſe in exercitum Chriſtianorũ, equites ſclopetarios, à quibus magna clade ſe fuſos fugatoſque multos deſideraſſe, in quib. & Achillem illum cecidiſſe Ruſtani propinquũ, tantis modo laudib. celebratum. Tam triſti

nuncio perculſus Ruſtanus lachrymas non tenuit, inanemque ſuperioris temporis lætitiam juſto dolore propter amici interitum rependit. Audi reliqua, quæ nō minus habent feſtivitatis. Cum eques ille Dalmata, cladis quam dixi nuncius, in Divano ſubinde à Baſſis interrogaretur, quot tandem fuerunt veſtrûm? atque ille ſupra duo mille & quingentos fuiſſe reſponderet, pergebant Baſſæ; cedo, quantum jam fuit Chriſtianorum? arbitrari ſe aiebat non fuiſſe ultra quingentos, niſi ſi (quod ſuſpicabatur) in inſidiis delituiſſent. Baſſæ prælio hercule non interfuiſſe plures. hic ſtomachari, ut nihil pene puderet juſtum Muſulmannorum exercitum (ſic ſuæ religionis homines nuncupant) à tantilla Chriſtianorum manu profligatum, & homines dignos quos alat Suleimannus, in quos panem ſuum partiatur, bellatores egregios. Tum is nihil commotus, non recte accipitis, inquiebat. an non auditis vi ſclopetorum nos obrutos, ignis nos profligavit, non virtus hoſtium. Alius longe medius fidius pugnæ fuiſſet exitus, ſi vera virtute nobiſcum congreſſi fuiſſent. illi ſibi in auxilium ignem aſciverunt. ignis violentia ſuperati ſumus, fatemur, ignis unum eſt ex elementis, & quidem acerrimum,

Et quæ ſunt cujuſquam mortalium vires tantæ, quæ elementorum violentiæ non cedant? Hæc cum Dalmatica magniloquentia plenis faucibus pronuntiaret, vix (quanquam in re triſti) qui adſtabant, erumpentes cachinnos reprimebant. Hæc res me non mediocriter exhilaravit, mœſtum etiamnum à memoria ſuperioris caſus. Ex quo diſcere potui, Turcis magno terrori eſſe minores ſclopetos, quorum ex equis uſus eſt. Idem uſu venire audio Perſis. ex quo fuit non nemo, qui ſuaderet Ruſtano ad bellum adverſus Perſas cum ſuo rege proficiſcenti, ut turmam ducentorum equitum ex ſuis domeſticis inſtitutam ſclopetis armaret, magno terrori futuram hoſtibus, & ſtragem magnam facturam. Nec conſilium aſpernatus Ruſtanus eam turmam inſtituit, ſclopetis inſtruit, curat exercendam. Sed nondum dimidiam partem itineris confecerant, cum aliud ad ſclopeti uſum neceſſarium deficere cœpit. amittebatur quotidie aliquid aut frangebatur, raris qui poſſent reficere. ſic bona ſclopetorum pars jam inutilis reddita erat: & cum ea de cauſſa pœnitebat ejus teli, tum quod mundiciei, cui valde ſtudent Turcæ, adverſabatur, conſpiciebantur manibus fuligine infectis, veſtitu macu-

loſo, informibus thecis & pyxidibus undique pendulis, ut riſui eſſent commilitonibus, & ab eis per ludibrium medicamentarii vocitarentur, ita cum nec ſibi nec aliis cum hoc habitu placerent, Ruſtanum circumſiſtunt: mancos & inutiles ſclopetos proferunt. quem nam ex his fructum ſperet, ubi ad hoſtes ventum ſit: rogant ut ſe illis deoneret, arma reddat uſitata. Re diligenter conſiderata, non putavit cauſſam eſſe Ruſtanus ut refragaretur. ſic cum bona ejus venia ſagittas & arcus ſuos reſumpſerunt. facta paulo ſupra rerum in confiniis Hungariæ geſtarum mentio, me admonet ut exponam, quid Turcæ ſentiãt de Monomachia, unico apud nos præclaræ fortitudinis teſtimonio. Fuit in regione Hungariæ, nobis contermina, magna virium fama Singiaccus Arſſambegus. Nemo eo validius intendebat arcum. nullius ferrum altius penetrabat. neque hoſtibus erat formidoloſius. Huic ſe æmulum comparaverat Velibegus ejuſdem laudis affectator, finitimorum locorum & ipſe Singiaccus: æmulatio aliis forte rebus aucta, ad ſummum odium, inſidias & vulnera proceſſit. hac an alia de cauſſa arceſſitus Conſtantinopolim Velibegus, mihi incompertum, venit certe. ex quo cum alia

multa quæſiviſſent in Divano Baſſæ, poſtremo de diſſidio ipſius cum Arſlambego [*Arſla Leonem Turcis ſignificat.*] audire voluerunt. Tum prolixe recitavit totam illarum ſimultatum ſcenam, cauſſas, progreſſum, & quo denique evaſiſſent, & ut cauſſam ſuam faceret meliorem, ſubjunxit ſe ex inſidiis ab Arſlambego vulneratum: quibus nihil fuiſſet opus, ſi ſe dignum ſuo nomine Arſlambegus præſtare voluiſſet. quandoquidem ipſe pugnam cum eo nunquam ſubterfugiſſet, ut quem ad ſingularem pugnam multoties provocaſſet. Hoc Baſſæ averſantes, Tune commilitoni tuo ſingulare certamen denunciare auſus es? deerant quippe Chriſtiani, in quos pugnares. vivit uterque veſtrum pane noſtri Imperatoris. nihilominus inter vos de vita decernere parabatis. quo jure, quonam exemplo? an ignorabatis, utercunque veſtrum cecidiſſet, Imperatoris damno caſurum? Quo dicto duci eum in carcerem juſſerunt, in quo multis menſibus maceratus, vix tandem liberatus eſt, exiſtimatione valde deminuta. Apud nos multi hoſte publico nunquam conſpecto, quod in civem aut contubernalem ſtrinxerunt ferrum, clari & memorabiles habentur.

Monomachia punita

Quid iis moribus facias, ubi virtutis lo-cum vitia occupant. & quod pœnam meretur, gloriæ & honori vertitur? Re-ſtat, ut quoniam omnia ſcire vis, ne ad-ventu quidem in hanc urbem Col-chorum regis te fraudem. Regnat ad Phaſim fluvium, in ſinu maris Euxini, haud procul à monte Caucaſo. Nomen ei Dadiano. vir eſt & dignitate oris & proceritate corporis conſpicuus, ſed moribus ut fertur incultior. venit cum magno comitatu, ſed ferè pannoſo, ve-ſtitu vili & obſoleto. Colchos hodie Itali *Mingrellos* appellant. ſunt ex iis populis qui intra portas Caſpias, quas Turcæ *Demit capi*, hoc eſt, ferreas por-tas nominant, & maria Ponticum & Hyrcanum ſiti: an à genere Chriſtianæ religionis quod ſequuntur, an ab anti-quo nomine (quod verius videtur) Ge-orgiani hodie vocantur, in quibus cen-ſentur Albani & Iberi. Cauſſa adven-tus incerta. Sunt qui ſuſpicentur veniſſe evocatum à Turcis. Nam Colchi reli-quique ejus tractus populi, belligerante cum Perſis Turca, ſi ab eo ſteterint, magno adjumento eſſe poſſunt. in vul-gus tamen credibilior cauſſa præfertur, veniſſe petitum auxilium aliquot trire-mium, adverſus vicinum Iberum. quod ſi obtineat, non recuſaret ultro ſe ve-

ſtigalem huic principi facere. ejus patrem Iberi interfecerunt. Antiquis & inveteratis odiis ab Iberis Colchi diſſident: ſed quodam tempore cum de concordia & reconciliatione conſtitutum eſſet colloquium; magnoque numero hinc Colchi illinc Iberi conveniſſent, facetum illud commemoratur, magnis inter eos poculis cœptum pugnari, & de bibendi gloria certamen initum, in quo inferiores Colchi profundo ſomno ſternûtur. At Iberi mala fide uſum ſopitum & ſtertentem bonum Dadianum in currum conjiciunt, & veluti juſto prælio captum ſecum avehunt, & in editam turrim condunt: quam injuriam ut ultum irent Colchi, & ut regem ſuum recuperarent, ad xxx hominum millia cogunt, quorum dux regina captivi uxor, magni mulier animi, nec equitandi imperita, nec tractandorum armorum. In eo exercitu rerum capita potentioreſque ponderoſis & inhabilibus loricis tegebantur, gladioſque habebant & prępilatas haſtas. Erat item (quod mirere) certa ſclopetariorum manus. reliqua multitudo nullis armis tecta, ſagittis pugnabat aut præuſta ſude aut grandi lignea clava, in equis ſine ephippiis vecta. cæterum ordo ibi nullus, nulla imperia. ſic cum tumultuoſe

ad

ad eum locum appropinquarent, ubi rex cuſtodiebatur, paucarum bombardarum fragore perterrefacti ad unum milliare trepida fuga retroferuntur. hinc collectis animis redeunt: ſed eodem modo terrore bombardarum aliquoties proturbantur. At Dadianus propinquum auxilium deſpiciens, ſciſſis in faſcias, quibus lectus ſternebatur, linteis noctu per feneſtram ſe demittit, & ad ſuos profugit. quod ſtratagema ut mirificum hodieque multo populorum illorum ſermone celebratur. Colchorum regio omnis generis frugum uberrima, tantum non ſponte provenientium, præterquam frumenti & hordei. quamquam nec ea defutura putant, niſi parceretur operæ. juvat indulgere deſidiæ. negligenti cultura panicum ſeritur, quod copioſiſſimum provenit, tantoque fœnore redditur, ut ſemel ſatum in biennium ſuppetat. eo aſſueti ſaturantur, neque meliorem frugem deſiderant. Vinum conſitis ad pedem altiſſimarum arborum vitibus multum & non contemnendum legunt: atque hujuſmodi vites per arboris maritæ ramos ſparſæ in multas ætates ſufficiunt. Cera & melle feris apibus per ſilvas opus facientibus abundant. unus illis inveſtigandi labor. eædem ſilvæ venationis

nis magnam copiam ſuggerunt: plena omnia phaſianis & perdicibus. Terræ fertilitatis vel pepones argumēto ſunt, qui præterquam quod ſuaviſſimi ſunt ſaporis, in longitudinem trium pedum ſæpe excreſcunt. Argenti ſignati minimum eſt. argenteum nummum norunt pauci, aureum pauciores, habent fere nulli. quare neſcio an fortunatos illos nefas ſit dicere, qui tanta careant peccandi illecebra: tametſi (ni fallor) noſtratum pauci hanc eis felicitatem invideant, apud quos nemo diteſcat. eatenus tamen argento honos eſt, ut ſi quod è peregrinorum commercio redactum eſt, ut fieri neceſſe eſt, id omne ad uſum templorum transferatur, crucibus aut calicibus aut aliis templorum ornamentis conflandis. quæ Rex, ubi viſum, per ſpeciem publicæ neceſſitatis omnia convaſat, ad ſeque avertit. unum inter ſe norunt commercii genus, permutationem. ergo quo quiſque abundat, in forum portat; ut permutet cum eo quo indiget. ita pecunia non deſideratur: mutua merces pro pecunia eſt: quin & regi ſuum vectigal terræ fructibus penditur. large illi ſumminiſtrātur, quę uſus vitę cultuſq; requirūt, quod edat, quod bibat, quod veſtiat, quo famulitium & bene promerentes remu-

remuneret. Penu ei inexhauſtum, cum ex decimis, aliiſque juribus regiis, tum ex muneribus quæ aſſidue congeruntur. in quibus prodigendis nihilo ſegnior eſt, quam in accipiendis. Ejus regia tanquam horreum publicum eſt, omni copia rerum refertum: inde victus omnibus ſuppeditat. qui indigent, quos circumvenit inopia, quos malignior proventus & ſpes anni fefellit, regiis cibariis aluntur. Mos eſt, ut qui mercatores illuc navem appulerunt, munere aliquo regem impertiant. id qualecunque rex non ſpernit: ipſos in terram egreſſos convivio adhibet. Eſt vaſtum quoddam ædificium, quod ab utroque capite regiis ſtabulis clauditur, in quo regi menſa ſternitur. ea eſt longiſſima. ipſe accumbit in ſummo, mediocri ſpatio interpoſito accubant reliqui. menſa oneratur variis eduliis, ſed potiſſimum venatione, nec parce miniſtrantur vina. quæ ut quiſque largiſſime hauſerit, eo hoſpes gratior habetur. in eodem cœnaculo cibum etiam ſumit Regina, cum muliebri comitatu, ſeorſum tamen. nec magna ibi gravitatis aut decori ratio. eadem fere poculorum licentia, ineptæ geſticulationes, cachinni, nutus, nictus; ut ſi ſint Iaſones, non defuturæ Medeæ videantur. A prandio rex cum

Calc Eorum Politica

cum ſuis hoſpitibus it venatum. ibi paſſim in ſilvis, in umbraculis ampliſſimarum arborum, huc illuc projectam plebem videre eſt, inter vinum & choreas & cantus dies feſtos agentem. in longam perticam ſive aſſerem fides intendunt, eaſque bacillo ad numerum percutiunt, ad quem ſtrepitum cantant ſuas amicas, & laudes fortium virorum, inter quos (ſi vera ſunt, quæ memorantur) frequens Rulandi nomen, unde eo tranſlatum, non conjicio, niſi trans mare migravit una cum Gothofrido Bollionio. de quo Rulando multa narrant prodigioſa, magis etiam ridicula, quam noſtri talium fabularum architecti. In tanto otio, tantaque victus affluentia non conſtant mores. rara ibi pudicitia. Maritus uxori vel ſorori adventorem commedat, ut eum oblectet, ne tædium ſit temporis, de reliquo parum ſolicitus. quin placere ſuas uxores glorioſum ducunt. nec puellarum aſtrictior cuſtodia eſt, aut melior diſciplina. paucas invenire eſt adultas, quę ſint virgines. oſtenduntur pleræque matres anno ætatis decimo. quod cum mirere, neque propter corporis parvitatem credas, juſſæ infantem proferunt grandi rana haud multo majorem, cum alioqui gens procera. ſit & forma membro-

rum

rum egregia. adeo vero omnis leporis & urbanitatis expers eſt, ut inter cætera ſonitu quodam gutturis ructus haud abſimili, ſe tibi blandiri, & honorem habere arbitretur. una in re vim ingenii oſtendunt, in faciendo furto: furandi ſolertia in magna laude ducitur. qui dextro Mercurio furatur, magnus cenſetur: qui neſcit, ut ſtipes & truncus deſpicitur: imo vix communi luce dignus judicatur. adeo quidem ut hujuſmodi vel frater vel etiam filius, ut degener & ſpei deploratæ, mercatoribus advenis donetur, aut parva merce permutetur, quocumq; terrarum aſportandus. Narrabat mihi mercator Italus, qui in ea regione fuerat, ſacerdotem in templo cultrum ſibi ſentienti ſed diſſimulanti ſurripuiſſe; cui, ne ſe putaret fefelliſſe, vaginam dono dederit, ut haberet videlicet quo cultrum reconderet. Templum ingreſſi, Deiparæ virginis, Petri, Pauli, aut aliorum divorum imaginum præſentia mediocriter afficiuntur: unam requirunt divi Georgii in equo ſedentis effigiem. ante hanc venerabundi ſe proſternunt: deinde omni ex parte deoſculantur, ne equi quidem ſoleis prætermiſſis. hunc demum virum fortem fuiſſe prædicant, bellatorem inſignem, qui ſæpe ſingulari certamine,

paribus

paribus armis, cum malo dæmone congreſſus victoriam reportarit, aut certe non inferior diſceſſerit. Nunc dicam quod attonitus legas: regnorum orientalium principes non ſolent adiri ſine munere. Dadianus Suleimanno munus attulit tantæ claritatis ex gemma carbunculo cavatam patinam, ut ad ejus lumen ducendi homines noctu non minus quam meridie iter facere poſſent. Non credo (inquis) nec ego, neque ut credas poſtulo. aliorum eſt affatim qui credant. Cordatiores brevem capedunculam dicunt è lapide carchedonio ſive granata naufragio interceptam, cujuſdam filii regis Perſarum, quem Conſtantinopolim transfugere conantem tempeſtas in littus Colchicum ejecit. Attulit etiam falcones quos vocant albos (ſive id genus aliud accipitrum fuit) viginti, quos in Colchide frequentes reperiri ajunt. Hæc ſunt quæ de Colchis & eorum moribus audita, communia tecum eſſe volui. De ſtudiis reliquaque vitæ meę conſuetudine quod quæris, & an domo prodeam numquam, equidem non ſoleo prodire, niſi cum adferuntur à Cæſare literæ, quas huic principi reddam; aut mandata, ut de Turcorum præſidiorum rapinis & maleficiis expoſtulem: quod

O anno

Munus gemma inſigne

anno fit bis, terve. quod ſi velim interdum cum meo cuſtode per urbem obequitare, jam fortaſſe non denegetur. ſed nolo id gratiæ mihi apponi, malo exiſtiment cuſtodiæ acerbitatem à me nihili pendi. & quæ mihi voluptas ſit circumvectari per ora Turcarum, aut obloquentium, aut etiam conviciantium? Me rus & agri delectant, non urbs, ea præſertim quæ pene ruinam minatur, in qua nihil ſit reliquum ſplendoris priſtini præter ſitum; quæ quondam Romanæ urbis æmula inceſſit, nunc indigniſſima premitur ſervitute. quæ intuentem quem non ſubeat commiſeratio; quem non moveat rerum humanarum inconſtantia? Et quis ſcit an ex propinquo nos eadem fata urgeant? Domi me contineo, ubi cum libris veteribus amicis rationem habeo, cum his verſor, his me oblecto. ipſe mihi valetudinis cauſſa ſphæriſterium ſtruxi, in quo me minore pila ante prandium exerceo. à prandio exerceor arcu Turcico, quo genere armorum dici non poteſt quam iſti excellant. Ab octavo aut etiam ſeptimo ætatis anno, arcum tendere incipiunt, idque continuis 10. aut 12. annis uſurpant: ex quo maximam brachio firmitatem acquirunt, & tantam ſcientiam, ut nihil ſit tam minu-

tum

tum quod ſagitta non conſequantur. Arcubus utuntur ut haud paulo quam noſtri ſunt validioribus, ita propter brevitatem multo habilioribus, qui non ex ſimplici ligno, ſed è nervo & cornu bubulo multaque glutine & lino componuntur. Horum etiam firmiſſimorum nervum exercitati Turcæ ad aurem uſque facile adducunt: quos tamen aliquis qui non aſſueverit, tametſi robuſtus, tantum intendere nequeat, ut nummum erectum, inter arcum & nervum in angulo ubi crenæ inditur, loco moveat. ictu vero tam certo ſagittas deſtinant, ut in prælio hominis oculum, aut ſi qua alia pars vulneri pateat, configant. Videre eſt in ludo ubi diſcunt, tanta arte dirigentes ictum, ut in ſcopo album quod fere minus eſt tallero, quinque aut ſex ſagittis ita circumvallent, ut ſingulæ ſagittæ albi oram contingant, non violent tamen neque comminuant. A ſcopo haud fere longius triginta pedibus abſiſtunt. annulis utuntur in pollice dextræ manus oſſeis, quibus incumbentem nervum attrahunt, ſiniſtræ manus pollicis eminentis juncturæ nodo ſagitta coërcetur, longe quam apud nos diverſa ratione. Scopi aggerem à ſolo quatuor plus minus pedes excitant, è terra ſabu-

loſa tabulis circumſepta. At Baſſæ, & qui ampliorem habent familiam, ejus generis ludo ſuos ſervos exercent domi, quos inter quidam ceteros præcellentes alios inſtituunt. ex his aliquot ſolemni Paſchatis (nam & ipſi ſuum habent Paſcha) in magna ſupra Peram planicie conveniunt, ubi æqua fronte humi conſidentes cruribus ita compoſitis ut ſartorum apud nos conſuetudo eſt (ea eſt enim propria Turcarum ſeſſio) à precatione orſi (ita ſua omnia Turcæ auſpicantur) inter ſe quis longius ſagittam mittat contendunt. agitur ea res magna modeſtia & ſilentio, quamvis adſtante ſpectatorum multitudine. Arcus habent ad eam rem breviſſimos, eoque rigidiores, nec ulli niſi exercitatiſſimo flexibiles: ſed & peculiares in eum uſum ſagittas habent. victori linteum acu pictum, quo faciei ſudorem ſolemus abſtergere, præmium proponitur. ſed multo maximum gloria. Quantum vero ſpatium ſuis ſagittis tranſmittant, creditu difficile. Locus quo adacta eſt ejus ſagitta, qui eo anno longiſſime jaculatus eſt, lapide ſignatur. eorum lapidum jam à priſcis temporibus plures extant, illis qui hodie ponuntur, multis paſſibus remotiores, quos majorum ſuorum metas fuiſſe perſuaſum habent: ad quorum
robur

robur & jaculandi ſcientiam ipſi ſe adſpirare non poſſe fateantur. In diverſis vero urbis Conſtantinopolis vicis & quadriviis hujuſmodi ludi ſunt, quo non modo pueri & adoleſcentes, ſed & provectioris ætatis homines congregantur. Scopo præeſt aliquis, ad quem ejus tuendi cura pertinet, qui quotidie aggerem aqua rigat, exariturum alioqui ſic ut ſagittæ (quibus utuntur in ludo obtuſis) figi in eo non poſſent. qui quidem ſcopi cuſtos aſſidue aſtans terra extractas mundataſque ſagittas jaculantibus rejectat. quo nomine à ſingulis certa donatur ſtipe, qui ei quæſtus eſt. Scopi frons oſtioli ſimilitudinem refert: ex quo forte uſurpatum eſt Græcis proverbium, ut cum toto ſcopo aberrare aliquem ſignificare volunt, eum *jaculari contra januam* dicant. Nam & Græcos eodem ſcopi genere, jam olim uſos arbitror, & Turcas ab iis ſumpſiſſe. non quod ignorem arcus uſum Turcis antiquiſſimum. ſed nihil vetat quin ubi in urbes Græcas victores ſucceſſiſſent, hanc inventam ſcopi atque aggeris rationem retinuerint. Non enim facile gentem aliam minus piguit aliorum bene inventa ad ſe transferre. Teſtes majores minoreſque bombardæ, multaque alia, quæ à noſtris excogitata ipſi ad ſe

avertunt. ut libros tamen typis excude-rent, horologia in publico haberent, nondum adduci potuerunt: quod ſcri-pturam, hoc eſt ſuas literas ſacras, non amplius ſcripturam fore, ſi excudere-tur. & ſi horologia publicè haberentur, aliquid de æditHuorum ſuorum & priſci ritus authoritate diminutum iri ar-bitrentur: aliàs plurimum tribuere ſo-liti vetuſtis aliorum inſtitutis, pene vel cum aliqua religionis ſuæ injuria: de vulgo dico. Quis eſt qui neſciat, quam ſint averſi ab omni ſenſu Chriſtiana-rum ceremoniarum? ſed tamen cum Græcorum ſacerdotibus mos ſit, certo veris tempore aquas conſecrando mare clauſum veluti reſerare, ante quod tem-pus non facile ſe committunt fluctibus, ab ea ceremonia nec Turcæ abſunt. Paratis ergo rebus ad navigandum; ſubinde ad Græcos accedunt, percun-ctanturque an nondum etiam ſit aquis dictum bene. quod ſi negent, naviga-tionem differunt: ſi factum reſpon-deant, naves conſcendunt ac navi-gant. Fuit item Græcorum inſtitutum, ut non niſi ſexto die Auguſti feſto transfigurationis Domini ſpecus reclu-deretur, unde in Lemno terra quam *agos ſphragida* vocabant, hauritur. idem inſtitutum hodieque ſervant Turcæ: &

ut

ut olim ſacerdos Græcus liturgiam ibi celebrabat, ſic & hodie illam celebrari volũt. ipſi quidem ſacrorum ex longinquo tantum ſpectatores. Quod ſi quis roget, cur tamen ita faciant, reſpondent, multa exſtare antiquitus inſtituta, quorum utilitatem diuturnus uſus comprobarit, cauſſæ ignorentur. plus quam ſe ſciviſſe & vidiſſe veteres, non eſſe convellenda eorum placita. malle ea ſervare, quam cum ſuo damno quicquam mutare. quæ opinio apud nonnullos adeo invaluit, ut ſciam quoſdam ſacro baptiſmate voluiſſe ſuos filios in occulto luſtrari, quod dicerent ſe ſuſpicari eum ritum aliquid boni continere, & non temere inſtitutum. Sed ut nec iſtud omittam de eorum exercitationibus, mos eſt antiquus gentis jam à Parthis uſq; deductus, ut in equo fugam ſimulantes hoſtem temere ſubeuntem ſagitta feriant: quod ut faciant expeditius, ita conſequuntur. ſummam altiſſimæ perticæ, ſive mali in plano erecti, partem æreo globo induunt, quem ad malum ubi celerrimo curſu equum incitarunt, jamque nonnihil prætervecti ſunt, repente converſi reſupinatiq; equo curſum perficiẽte, ſagittam in globũ illũ mittunt: cujus rei frequẽti uſu efficiunt, ut nullo negotio arcu in fuga verſo ho-

ſtem incautum figant. Tempus eſt ut me in diverſorium recipiam, ne cuſtos meus mihi ſuccenſeat. Quicquid his quas dixi exercitationibus temporis mihi ſuperat, id omne libris impenditur, aut colloquutionibus cum amicis, vel Peræ civibus, origine Genuenſibus vel aliis; non tamen ſine venia Chiauſſorum. Neque vero illi eodem modo ſemper affecti ſunt. habent dilucida intervalla, quibus ſe tractabiliores præbent. Cum ergo ſunt in mari Halcyonia, frequentes ad me ventitant ſalutandi gratia, vel aliis de cauſis, Raguſæi, Florentini, Veneti, Græci etiam interdum, aliarumque nationum homines. Deferuntur etiam huc ex longinquioribus terris homines, quorū ſermonibus vehementer capior. venit ante paucos mēſes ſuccini mercator quidam Dantiſco, qui univerſum ejus ſucci ſive bituminis proventum redemptū habebat. cujus cum magnus in Turciam numerus exportetur, cupido eum inceſſerat cognoſcendi, quis ejus hic uſus eſſet, aut quo porro ferretur. Demum cognovit portari in Perſiam, ubi in magno honore eſt. ornant eo ſua conclavia, muſęa & ſacraria. Donavit is me vaſculo ligneo. ejus cereviſiæ quam *Iuppenbier* vocant, ſane præſtantiſſimæ. ſed riſi ſatis convivas meos,

Græcos

Græcos & Italos; qui hujuſmodi potus inſolentes, quo nomine vocarent, non reperibant. poſtremo quod valetudini conducere ex me audiebant, & medicamenti genus eſſe rebantur. ſirupum nominarunt. quem dum ſibi miſceri ſubinde petunt, ut magis ac magis etiam guſtent pitiſſando, meum vas uno prâdio abſumpſerunt. Enimvero utor tanta aliquando Chiauſſorum facilitate, (nam ſubinde mutantur) ut non modo ſi prodire velim, non repugnent, verum ultro invitent. ſed ego (ut dixi) recuſare ſoleo, ne in ſua manu poſitum putent, ut mihi gratificentur, vel moleſti ſint. excuſo autem ita cavillans, ut dicam, tam diuturna in ea domo manſione, me in ejus ędificii partem coaluiſſe, ut non ſine ruinæ periculo inde avelli queá. ſemel proditurũ, cum daretur in patriam reditus. Familię meę libertate gaudeo, quo æquiore animo ferat longum exilium. In quo rurſus eſt illa moleſtia, quod occurſantibus temulentis Turcis crebræ rixæ oriãtur, maxime ſi abſunt Gianizari: ſed nec ſi adſunt, ſemper prohibere poſſunt, ne plagæ inferãtur aut accipiãtur. Itaq; magno cum tædio meos accuſantium calũnias refutare cogor, ſed me hoc onere majore ex parte levat Chiauſſorũ importunitas, ſedulo fores clauſas habentium:

cujus nuperum exemplum volo tibi commemorare. Venerat ad me miſſus à Cæſare Philippus quidam Baldus Italus, & ſexaginta natus annos, majore celeritate quam ea ætas tolerare poſſet, ex quo in morbum incidit. Imperaverat medicus clyſterem: quem cum pharmacopœus attuliſſet, eum Chiauſſus aditu prohibebat, neque medicinam ægroto inferre patiebatur. nimis inhumaniter. Habebam id temporis Chiauſſum, qui diu comem & benignum erga nos ſe geſſerat, ſed tunc veluti derepente efferatus, adeo ſævum ſe præbebat, ut ferri non poſſet. fuſtem etiam & verbera ad me adire volentibus intentaret. poſtquam ſatis me movit, demonſtrandum ei ſtatuo, quam ſumat inanem operam cum his ineptis & puerilibus terriculis. appono de meis unum, intra limen qui januam peſſulo obductam habeat, reſeret nemini, niſi meo juſſu. aderat Chiauſſus mane, ut fores de more aperiret: ſed ubi clavis nihil proficiebat, ſenſit intus occluſas. inclamat hominem meum, qui per valvarum rimas ei perſpicuus erat, ut ſe intromittat. meus recuſat. iraſci Chiauſſus, conviciari & maledicere. Tum famulus, blatera tu quantum voles: huc quidem non introibis, neq; tuorum quiſquam.
Nam

Nam cur ego tibi magis aperiam, quam tu nobis: tu nos incluſos, nos te excluſum tenebimus. Tu foris oſtium occlude quantum voles;ego ut intus clauſum ſit, providebo. tum Chiauſſus, itane juſſit orator? juſſit. At equum ſaltem ſine ut collocem in ſtabulo. non patiar. fœnum tamen & pabulum ſuppedita. tantundem eſt in vicinia unde emas. Solebam eum Chiauſſum aſſumere mihi convivam aut de menſa ad eum mittere: tum mutata ſorte ante fores jejunus excubabat, equo ad platanum quæ eſt è regione religato. hac iter habent Baſſæ & plerique purpurati,cum è regia domum ſe recipiunt : videbant equum Chiauſſi, quem ex ornatu ſatis norant, ad pedem platani fœnum rodentem. percunctabantur, cur illic haberet, ac non potius in ſtabulo, ut conſueverat. ille rem ut ſe habebat commemorat; ut nos includat, ſic ſeipſum à nobis excludi, ac non modo ſe, ſed & equum: nec ſibi cibum, nec equo pabulum ſuppeditari. hæc ad reliquos quoque Baſſas perlata cum riſu accipiebantur. atque ab eo tempore dubium eſſe deſiit, quam nihil proficerent, occludendis foribus, quamque ſpernerentur hujuſmodi frivolæ vexationes. Ac paulo poſt amoto illo Chiauſſo libe-

riore

riore cuſtodia haberi cœpti ſumus. cujus rei paucis diebus animadvertendam mentionem fecit Ruſtanus. Nam cum ad eum veniſſet ſalutatum quidam grandis natu, qui pietatis & ſanctimoniæ opinione magnum habebat nomen, in reliquo ſermone quæſivit à Ruſtano, cur cum manifeſta eſſet principis filiorum inter ipſos diſcordia, ex qua graves motus impenderent, jamque eſſent pro foribus; cur (inquam) cum Cæſare pacem non firmaret, ab eaque parte Suleimannum cura liberaret? Tum Ruſtanus nihil ſibi ait optatius, ſed qui poſſet? quæ ego poſtularem, mihi non poſſe ipſum concedere: quæ vero mihi offerret, me nolle accipere. nec ipſe, inquiebat, cogi ſe patitur. quid non expertus ſum, ut eum ad meas conditiones adducerem? habeo eum jam multos annos incluſum multis modis. moleſtus ſum, & tracto aſpere. Sed quid proficio: ad omnia occalluit. cum damus operam ut eum quam arctiſſima cuſtodia contineamus, ultro ſe oppeſſulatis foribus includit. ſic mihi fruſtra labor ſumitur. alius, ut moleſtiis defungeretur, credo jam ad noſtram religionem deſciviſſet: iſte nihili pendit. hæc mihi retulerunt, qui ſermoni interfuerunt. Propenſum in ſuſpiciones hominum genus

nus

nus ſunt Turcæ, animis imbiberunt, habere Chriſtianorum principum oratores varia mandata, quæ pro re nata & ingenio temporum, deinceps proponant. ac primo quidem ſi poſſint, commodiſſimis legibus depaciſcantur. quod ſi minus procedat, ad ea pedetentim deſcendant quæ graviora ſint. ob id perterrefaciendos, oſtendendum bellum, veluti carcere concluſos habendos, omnibus modis vexandos, quo malis victi, quæ ad ultimum reſervare juſſi ſint mandata, maturius edant. Quam ad rem multum olim juviſſe oratorem quendam Venetum nonnulli arbitrantur: quo tempore de reſtituenda Turcarum regi Romaniæ ſive Græciæ urbe Neapoli inter Venetos & Turcas diſceptabatur. Qui cum haberet in mandatis à ſuo ſenatu, ut omnia experiretur, ſi qua ratione cum Turcis ſalva Neapoli tranſigere poſſet: quæ ubi feciſſet, potius quam ad bellum veniretur, demum in ejus urbis deditionem conſentiret, contigit proditione quorundam civium Venetorum, ut hæc Turcis enunciarentur. quorum ignarus orator, cum levioribus conditionibus proponendis actionem auſpicari & animos Baſſarum tentare cogitaret, atque illis ut mandata omnia expromeret inſtantibus, pernegaret

aliud

aliud ſibi mandatum: poſtremo Baſſæ indignantes eo proruperunt, ut dicerét, videret quo progrederetur: non ſolere ſuum dominum haberi ludibrio. ſcire eum cum quibus mandatis veniſſet. quæ ſingulatim ei recitarūt, ad amuſſim cum iis quæ habebat, congruentia. Quæ niſi ſtatim omnia proferret, cum ei tanquam impoſtori & mendaci non leve impendere periculum, tum certam Reipub. ejus perniciem maturari, concitata ob ejus fraudem implacabili irà Suleimanni, & domino illo in belli exitialis flammam conjecto. haud longum eſſe conſulendi tempus, ſi mandata omnia edidiſſet: ſin fruſtrari pergeret, nullum fore ad pacis ſpem regreſſum neque pœnitentiæ locum. Suleimannum rogare neminem: habere, Dei beneficio, vires quibus poſſet cogere. Quibus commotus orator fruſtra celari exiſtimans, quæ eſſent apertiſſima, nihil reticuit, ſed ut quidque habebat ab illo ſenatu commiſſum, ingenue faſſus eſt. quæ tamen res ei magnæ invidiæ domi fuit. Ab eo tempore Turcæ videntur impenſius indulſiſſe ſuſpicionibus, cum nullo oratore ſe bona conditione transacturos rati, niſi quem diu maceraviſſent. Hinc VelduvicKium Caroli Imperatoris oratorem octodecim menſibus,

bus, meos collegas triennio amplius diſtinuerunt, & nulla re confecta dimiſerunt. Me vero quamdiu jam exerceant, nondũ ullum animo finem providentem, tibi non eſt ignotum. Cum vero veniſſet hic, quem dico, Baldus homo id ætatis, ſuſpicabãtur attuliſſe nova mandata, quibus nos incommodioribus pacis legibus illigari pateremur. quæ ne ego inverterem verebantur, quippe curarum eorum interiorum conſcius. ea de cauſſa immitius agendum putabant, quo citius illa & certiore fide extorquerent. Ab eodem conſilio, Ruſtano venit in mentem, mihi tanquam per jocum belli metum incutere. quid ergo? mittit ad me prægrandem cucurbitam ex earum genere quas nos angurias, Germani *Waſſer plutzer* vocant. proveniunt mira ſuavitate Conſtantinopoli, ſeminibus intus rubris, quæ Rhodo ut originem, ſic nomen ducunt: harum uſus ad mitigandam in magnis caloribus ſitim. ejus formæ unam Ruſtanus, cum eſſet calor intentior, ad me per interpretem meum mittit, cum hac præfatione, uterer tempori accommodato fructu, nihil eſſe refrigerando calori aptius; ſed ſcirem Budæ & Belgradi magnã ejus fructus & quidem grandioris aliquanto copiam eſſe. deſignans bombarda-

Cucurbita.

bardarum globos. Renunciari jubeo, me pro munere habere gratiam, libenterque uſurum. ſed quod de Buda & Belgrado diceret, mihi non videri mirum? quando etiam hujus generis fructuum equidem nihilo minorum magna eſſet ubertas Viennæ. juvit Ruſtanum ex reſponſo intelligere, non me latuiſſe cavilli ſui argutiam. Nunc me tempus vocat ad res Baiazetis, de quibus tu inprimis ſcire deſideras. Meminiſti haud dubie, quemadmodum fuerit ante annos aliquot Baiazetes à patre dimiſſus, ea lege, ne quid deinceps moveret adverſus fratrem, neu novarum turbarum concitator eſſet: pacem & amicitiam, ut fraterna neceſſitudine dignum erat, coleret. Recordaretur quid ſibi recepiſſet, neque ſuam ſenectutem ultra ſollicitaret, alioqui non laturum impune. Quæ quidem apud animum Baiazetis pondus habuerunt, dum ei vixit mater, magis ut ejus voluntatem retineret, neque ſpem quam unicam in ejus erga ſe indulgentia habebat, corrumperet, quam quod vel fraterna charitate, vel patris in ſe benevolentia conſideret, utcunque ſit, in gratiam matris quieſcebat tamen. verum poſtquam ea biennio poſt fato conceſſit; tanquam nulla ſpe ſalutis reli-

qua,

vid. Ep. 2. p. 136.

qua, omnibuſque pietatis vinculis exſolutus, priora conſilia reſumere & veteres cum fratre ſimultates gravius exercere cœpit. ac modo inſidias ex occulto vitæ ejus ſtruere, modo aperte vim intentare, ſæpe provinciæ ejus ſines per ſuos homines incurſare (nam provincias confines obtinebant) & ſi quos deprehendere poterat ejus domeſticos, in domini contumeliam male multare: denique nihil reliqui facere, eorum quibus fraternam exiſtimationem, (quando vitæ nocere non poterat) minui violarique arbitrabatur. Addictos ſibi quoſdam habebat Conſtantinopoli, per quos militum prætorianorum animos, quibus poterat artibus, alliciebat. nec dubitabat, cum res ita ferret, eo ipſe tranſire, atque apud conſcios & ſuæ factionis homines latitare. quarum rerum præſertim ex Selimi literis nihil Suleimannus neſciebat: quibus identidem admonebatur, ut curam haberet ſuæ ſalutis. Errare eum, niſi iſtas Baiazetis nefariorum conſiliorum proluſiones, ad extremum, in caput ſuum verſuras intelligeret. Nihil penſi habere Baiazetem; non homines, non Deum curare, modo regnaret. Non minus indomitæ cupiditati ejus, patris incolumitatem, quam fratris interce-

 dere.

dere. per ſuum latus vitá ejus peti, cujus ſceleris jamdiu captum ſit conſilium, modo occaſionem quæri. videret ne prius inſidiis circumventus teneretur, quam ſciri poſſet aut ſubveniri. Sibi quidem facile eſſè Bajazetis injurias tolerare, ſed magnitudine periculi paterni commoveri. Quibus rebus Suleimanni odium adverſus Bajazetem magis ac magis accendebatur. Ergo per literas officii ipſum commonefacit, quanta in eum uſus eſſet clementia, quid ſibi promiſiſſet, vetera illa in memoriam revocat. Non fore ſemper veniæ locum. Fratrem injuriis laceſſere, ſibi moleſtiam creare deſinat. Breve ſibi vitæ tempus, quo exacto fore Deo curæ quæ ſit amborum fortuna. interea debere eos quieſcere, ſuæ & publicæ tranquillitati conſulere. Sed hæc ad Bajazetem fruſtra erát, ut cujus animo penitus inſediſſet, quamvis experiri fortunam potius quam ignavum & torpentem mucroni fratris jugulũ ſubjicere: quam ſe ſortem manere in regno Selimi tam clare providebat, quam ea quæ poſita ſunt ante oculos. Reſpondebat tamen ad paterna juſſa non incommode. ſed facta cum dictis non congruebant, neque de ſuſcepto conſilio quicquam mutabat. Quod ubi vidit Suleimannus, alia ratio-

ne

ne agendum, filioſq; à ſe longius amovẽdos, & inter ſe majore ſpatio disjungẽdos ratus, indicat ſibi placere utrumq; intra certam diem decedere de ſua prçfectura (Chiutaiæ præerat Bajazetes, Magneſium regebat Selimus) ac Bajazetem ire Amaſiam, Selimum migrare Iconium. Selimo nihil erat quod imputaretur, integra apud patrem gratia: ne tamen cauſſa maturaretur Bajazeti deſcendendi ad extrema, ſi ſolus præfectura moveretur, ex æquo habitos Suleimannus videri volebat. Mandatis additum, quo locorum ſpatio disjunctiores eſſent, eo animis conjunctioribus inter ſe fore. vicinitatem ſæpe obeſſe concordiæ, dum miniſtrorum ſervorumque improbitate multa utrinque peccantur, quibus dominorum voluntates exulcerentur. dicto audientes ſint. qui ſegnius paruerit, non vitaturum contumaciæ ſuſpicionem. Nihil cunctatur Selimus, ut qui ſciret hæc magnam partẽ gratiæ ſuæ dari. Bajazetes tergiverſabatur, ac paulum modo progreſſus ſubſtitit. querebatur vel recenti fratris cæde damnatam infauſti ominis Amaſiæ prçfecturam ſibi dari: quamvis potius provinciam boni conſulturum, quam eam ubi propinquorum miſerabiles exitus ſemper in oculos incurrant, & fune-

ſta memoria animum vulnerent. Hybernare ſaltem liceret in iis locis aut certe unde frater deceſſiſſet. Suleimannus nihil audiebat: jam dierum aliquot iter præceſſerat Selimus cum copiis, quas ei pater adjunxerat (nam Baiazetis inſidiæ metuebantur) Baiazete etiamnum cunctabundo & reſtitante; cum derepente converſo itinere regreditur, captoque circuitu fratri à tergo apparuit, Pruſiadem contra Conſtantinopolim in littore Aſiatico Bithyniæ urbem petens, non inſcio conſilii patre, cui cunctatio Baiazetis non placebat. Quid enim ſi conciliatis prætorianorum animis Pruſiadem aut ipſam Conſtãtinopolim petere contendiſſet? quantũ ſummæ rerum, quantum ſibi & Selimo periculum? in communi metu ibi conſiſtere Selimum viſum tutiſſimum, unde plurimum mutui præſidii è propinquitate oſtenderetur. Nondum tantas vires habebat Selimus, ut cum fratre quidvis auſuro ſine metu manum conſereret. Baiazetes ubi Selimum à tergo reſpexit, & nihil aliud ſua mora effectum, quam ut ille certus imperii hæres eſſet, ſi quid patri humanitus contigiſſet, cujus rei pro continua ejus invaletudine, ac tum ſolito etiam graviore, metus non aberat: dat literas ad patrem, quibus fratrem criminatur,

non

non potuiſſe eum apertius declarare, quam eſſet in eum animo impio & contumace; qui non alia de cauſa eo iter flexiſſet, quam ut imperio inſidiaretur, & brevem haberet trajectum, ſi qualem de morte ejus ſperaret nuntium accepiſſet. Quod ſi votum ejus longior vita patris moraretur, ipſe rem occulto facinore per ſuos ſcelerum miniſtros tranſigeret, parricidioque imperium interciperet. Nihilominus hunc talem, ut egregia pietate & patris valde reverentem, geſtari in ſinu: ſe contra recte ſentientem, & cui nihil tale unquam venerit in mentem, qui patris nutus omnes obſervet, repudiari. cujus ſumma poſtulatorum ſit, ut omen infelicis profecturæ vitet. inde vertit ad preces, & patri denuo ſupplicat, ut ſibi de alia præfectura gratificatum velit, vel ea unde migrarit frater, vel alia quacunque modò auſpicatiore quam Amaſia. Ad hæc ſe reſponſum expectaturum eo loco ubi jam conſtiterit, ne ſi voti compos fiat, longius ſibi regrediendum ſit. Quod ſi nihil impetraverit, iturum tunc quocumque pater juſſerit. De Amaſia quod cauſabatur Baiazetes, non erat de nihilo, quod ſic mos ferat Turcarum, ut è minimis rebus maximarum auguria capiant. ſed aliter accipiebantur à Suleimanno,

c. gr. ex equi lapsu. vid. Ep. 1. p. 38.

manno, cui filii lachrymæ non erant ignotæ, quem ſciebat affectare locum novandis rebus Amaſia opportuniorem, longius à Conſtantinopoli diſſita. Sic Bajazetes alias ex aliis moræ cauſſas nectens, patris quod poterat voluntatem eludebat. neque ceſſabat novo milite adlegendo ſuas copias augere, armare, pecunias facere, omniaque apparare, quæ ad ſui defenſionem & fratris oppugnationem pertinerent. Quæ Suleimannus ita accipiebat, tanquam ſibi ipſi vis pararetur, nihilominus magnam partem ſilentio tranſibat. nolebat cautus ſenex incitatum Bajazetem, magis etiam præcipitem agere. Non fugiebat eum, omnium gentium oculos in hoc filiorum diſſidium verſos; ſtudebatque, ut quam minimo ſtrepitu, tempore interpoſito turbæ ſedarentur. Reſpondit Bajazeti leniter, de præfectura mutari non poſſe, immotam ſtare ejus rei ſententiam. facturos recte, ſi ambo proficiſcerentur, quo juſſi erant. de reliquo bonam ſpem haberent ſibi fore curæ, ut omnia ſic adminiſtrarentur, ut neutri juſtæ querelæ locus relinqueretur. Qui hæc mandata ad eum perferret, deligitur Pertau Baſſarum Viſiriorum quartus: cum iiſdem vero, ut res ſine ſtudio geri videretur ad Selimum

mum deſtinatur Mehemet Viſiriorum Baſſarum tertius. datur utrique negotium, ne ante ab eorum latere ad quos miſſi erant, digrediantur, quam illi ſuas provincias attigiſſent: haud abſurdo Suleimanni conſilio, ut tales viros apud filios aſſiduos officii monitores haberet. Quod quidem facile paſſus eſt Selimus: non item Bajazetes, qui cum ruere & miſcere omnia haberet in animo, nihil alienius à ſuis inceptis ducebat, quam habere affixum ſibi unum de paternis conſiliariis, qui ſua dicta factaque arbitraretur. Igitur humaniter appellatum, & donis pro copia cultum, fruſtra renitentem dimittit; præfatus ſe velle eo defenſore & patrono apud patrem uti: alioqui ſe habere neminem, qui ſuam cauſſam tueretur. non futurum ſe ingratum; neque indecorem clientem. Cæterum referret patri ſemper ſibi primam futuram mandatorum ejus authoritatem, ſi per Selimum liceat, cujus injurias & ſuæ ſalutis oppugnationem diutius tolerare non poſſet. Sic dimiſſus Pertau ſatis certum reddidit Suleimannum, quæ filii mens, quod conſilium eſſet. Tametſi Bajazetes ne nihil actum ea legatione videretur, ſe Amaſiam ire ſimulabat. nihilo ſecius adverſus eum Suleimannus omnia

comparabat. Bellerbegum Græciæ cum ſuo equitatu quamvis podagra tardum feſtinare, & Selimo ſubſidio ire imperat: & reverſum è legatione Mehemet Baſſam cum fidiſſimis prætorianorum eadem de cauſſa in Aſiam mittit: ipſe quoque accinctus eodem properare videri volebat, ſed milites prætoriani detrectantes & inuiti ad ſigna convenie-bant, fraternum bellum ut ſceleris plenum abominantes. Nam in quem ſtringerent ferrum? an non & ipſum imperii heredem? poſſe ſuperſederi hoc bello, ut minime neceſſario, nec cogendos ſociali ſanguine maculare manus, & piaculo ſe obſtringere. Baiazetis conatus neceſſitate defendi. Quæ poſtquam ad Suleimannum perlata ſunt, ad ſuum Mufti (quem ſupremum Turcarum, ſacris antiſtitem haud dubie memineris) à quo in rebus dubiis tanquam à quercu Dodonea reſponſa petuntur, refert? Quomodo habendus ſit, qui ſe vivo pecunias & manus cogat, oppida expugnet, imperii quietem turbet. Quid item de iis cenſeat, qui caſtra ejus ſequantur, & talia conanti auxilio ſint: ac poſtremo de iis qui arma capere recuſent, & nihil eum peccare defendāt. Reſpondit Mufti, eum hominem, & qui ejus ſectam ſequantur, videri quovis

ſuppli-

ſupplicio dignos: qui vero contra eum arma ferre detrectarent, tanquam profanos & religionis deſertores pro inteſtabilibus habendos. Hoc reſponſum in vulgus effertur, atque opera præfecti Chiauſſorum ad Bajazetem mittitur. Paucis poſt diebus rediit Conſtantinopolim quidam de corpore Chiauſſorum, quem à Suleimanno ad Selimum ablegatum Bajazetes interceperat. per quem patri nunciabat, ſibi cum eo cuncta pietatis officia conſtare; nulla contra eum arma mota, neque recuſare, quin ei in rebus omnibus dicto audiens ſit. cum fratre ſibi negotium & de vita certamen: cujus ferro ſibi neceſſario cadendum ſit, aut illi ſuo. nefas ſupereſſe utrumque. hoc diſſidium eo vivo finire ſibi certum eſſe: proinde ipſum rectius facturum, ſi ſe certamini eorum non interponat, neque alterutri auxilio ſit. Quod ſi (ut ferebatur) mare trajiciat, ut Selimo ſuppetias eat; ne ſperet ſe facile in poteſtatem redactum iri. exploratum habere perfugium. ſed eum non prius tranſiturum in Aſiam, quam ipſe incendiis, cædibus, ruinis totá deformaſſet, nihilo mitius, quam aut Tamerlanes, aut alius quivis hoſtis importuniſſimus. Hæc ita renunciata haud mediocrem Suleimanno cu-

ram attulerunt. Simul audiebatur Axuar oppidum, cui filius Selimi pro Singiacco præfuerat, à Baiazete captum, exactaque magna pecunia fœdum in modum direptum. At Selimus audito fratrem proficiſci Amaſiam, & jam veniſſe Ancyram, inſidiarum ſuſpicione depoſita, quas in itinere metuerat, & ipſe Iconium properaverat, quod ei impoſito præſidio ſervabatur. nam in cæteris curis, quibus angebatur animus Suleimanni, non erat poſtrema, ne Baiazetes intercepto Iconio in Syriam ſe demitteret, inde in Ægyptum irrumperet, apertam nec ſatis firmam provinciam, neque dum oblitam veteris Cercaſſiorum ſive Mamelucorum imperii, ac proinde novitatis cupidam: è qua Baiazetem ejicere, magnæ molis negotium futurum erat, præſertim promptis ad omnem motum, unde ſpes prædæ eſſet, finitimis Arabibus. Ex qua etiam, ſi ad ultimæ neceſſitatis caſum compelleretur, in quamcunque Chriſtianæ ditionis oram trajectus pateret. Ea re ſumme laborabat Suleimannus, ut hoc iter quod conſiliorum Baiazetis ultimum videri poterat, interſepiretur. ea re dederat ad pleroſque minoris Aſiæ præfectos mandata, parati excubarent, ut cum innuiſſet Selimus, præſto eſſent.

Cum

Cum iis in omnem Baiazetis motum intentus Selimus, pro mœnibus Iconii caſtra poſuerat. Certus eo loco patris auxilia manere, neque immaturo congreſſu ſalutem ſuam in diſcrimen ancipitis pugnæ committere. At Baiazetes ex altera parte non immemor, quantum operis ſuſcepiſſet, nequaquam cauſæ ſuæ indormiebat; magna fortitudinis opinione equitem, quem hodie *Chiurtum* vocant; neſcio an olim Gordiæum, conduxerat: in cujus virtute magnam fortunæ melioris ſpem habebat. Illi quo die in caſtra ad eum venerunt, equeſtris pugnæ ſimulachrum ediderunt, tanta veri ſimilitudine, ut multi caderent, plures vulnerarentur. caſtra habebat in patentibus & porrectis ad Ancyram campis, è cujus urbis opportunitatibus, quæ multæ ſunt, magnum uſum capiebat. in arce collocarat pellices unà cum liberis. A mercatoribus quos opulentiores cognorat, pecuniam mutuabatur, ea lege, ut ſi quem optabat belli eventum Deus dediſſet, cum fœnore reſtitueret. Inde etiam quæ erant ad inſtruendos armandoſque ſuos opus deſumebat. Præter familiam (quam numeroſam alere ſolent Turcorum proceres) & quos dixi Chiurtos, convenerant, qui matris, qui ſororis, qui Ru-

ſtani beneficia habebant. item è reliquiis Muſtaphæ & Achomatis clientum plerique, viri acres & armorum periti; quibus dominorum indignam necem vel cum ſuo exitio ultum ire propoſitum. Nec deerat præſentis ſtatus pertæſa & novi cupida colluvies. Nonnullos attraxerat miſericordia infortunati Bajazetis, cui nulla uſquam niſi in armis ſpes reliqua. Favebant juveni paterni vultus imaginem referenti, cum in Selimo nulla oris ejus ſimilitudo appareret. NB. maternæ quidem faciei & habitus expreſſę notæ, ſed mulieris in vulgus dum viveret odioſæ, multo gravis abdomine incedebat, inflatis buccis, facie nimia rubedine indecora, ut militari facetia *pollentâ ſaginatus* diceretur. ei vita iners fere per vinum & ſomnum traducebatur. ſed neque in appellando ſalutandoque comis erat: neque ſibi quenquam beneficio demerebatur. nolebat (ut ipſe aiebat) populari gratia colligenda patris animum offendere. ſic uni patri carus, reliquis agebat inviſus. Quanquam ab eo genere hominum maxime faſtidiebatur, quorum ſpes omnes ſitæ erant in imperatore munifico, & rerum gerendarum cupido. iidem milites Bajazetem *Soſti* vocare ſoliti, hoc eſt, quieti & literarum ſtudio deditum,

tum, poſtquam viderunt pro ſua liberorumque ſalute, captis armis quamcunq; aleam paratum ſubire, admirari tanquam virum fortem cœperunt. Cur pater hunc talem ſuam ſpirantem imaginem abdicaret? cur ventricoſum illum & ſocordem nihil paternæ indolis præ ſe ferentem ei anteponeret? nullam in armis culpam, ad quæ neceſſitas impellat. An non idem feciſſe Selimum horúm avum: cujus rei haud aliàs authorem meliorem poſſe reperiri, quem non modo contra fratrem ſe armare, verum etiam patris fatum accelerare vis neceſſitatis coëgiſſet. quo tamen facinore regnum filio & nepotibus paraviſſet. Quod ſi regnum ita paratum non injuſtè poſſideret Suleimãnus, cur filius eodem jure uti vetaretur? cur in eo tam graviter vindicaretur, quod avo licuiſſet? quanquam longe aliam rationé eſſe illius Selimi, ac iſtius Bajazetis. Hujus in patrem innoxia eſſe arma. optare hunc ut diu ſuperſit pater. ne fratri quidem nociturum, ſi ſibi per eum vivere liceat, ſi finem injuriis faciat. fas ſemper habitum vim armis repellere, & poſitum ante oculos exitium (ſi fata ſinant) declinare. Ergo talibus ſtudiis copię Bajazetis augebantur. quæ ubi pene in juſti exercitus modum excreverunt; nullum Bajazetes

iazetes paratis rebus interponendum ſpatium ratus, recta ducit adverſus fratrem, de ſalute, de fortunis, de imperio unius prælii eventu decreturus. vel irritæ fortitudinis aliquam eſſe laudem. conandum, ſi poſſet, in Syriam tranſgredi, quod ſi procedat, de reliquo nihil fore difficultatis. venientem expectabat ſub Iconii mœnibus Selimus paternis opibus munitus, & à rebus omnibus paratiſſimus. Copias habebat magnas, ductores gerendi belli gnaros, bene multos, quos ei pater adjunxerat, diſpoſitarum opportunis locis bombardarum præſidio tegebatur. Sed nihil his territus ut venit in conſpectum Baiazetes paucis ſuos adhortatur, ut fortiter rem gerant. veniſſe tempus quod optaſſent, dari virtutis oſtendendæ locum, præberent ſe fortes, ſe illos beatos præſtiturum. omnem in manibus eorum fortunam. quem ſuæ ſortis pigeret, patere campum, ubi cum meliore permutaret, & in quo vitæ ſuperioris miſerias deponeret. A ſe dignitates, opes, honores, & quæcunque virorum fortium præmia expectarent, ſi viciſſent. Vnius aciei victoria ſpes quantumvis largas expleri. Eam vero comparari virtute, qua ipſi abundent. fraternum tantum agmen, quod eſſet in oculis, ignavi ducis ignaviores

viores copias, ferro prorumpendum. Nam qui patris ibi ſint milites, corporibus illinc ſtare, animis ſecum facere. eundem Selimum obſtare ſuæ incolumitati, & eorum fœlicitati, ultum irent communem hoſtem. Ne multitudinem pertimeſcerent. non numero, ſed animi conſtantia victoriam quæri. Cœli quoq; & terræ potens numen non pluribus, ſed melioribus adeſſe. ſi meminiſſent, quam immani cum hoſte, & quam ſitienti ſanguinis ipſorum præliarentur, non fore difficilem victoriam. ac poſtremo non mea, inquit, dicta, ſed facta vos intueri volo. nec dubitabo, ſi ut me pro veſtris commodis pugnantem videritis, vos quoque pro mea ſalute pugnaveritis, exploratam victoriam vobis polliceri. Quo dicto magno animo ſigna in hoſtem ferri juſſit, ubi diu inter primos verſatus, omnique & ſtrenui militis & boni ducis officio functus, non minorem ab hoſtibus, quam à ſuis egregiæ fortitudinis laudem reportavit. Certatur acriter. Multi utrinque cadunt. ſic cum aliquandiu magna pertinacia dubio Marte dimicatum eſſet, eò denique victoria inclinare cœpit, unde plus virium, cauſa juſtior, & meliora ſtabant conſilia. Hic machinam movent Turcæ. ajunt à vicino delubro

vete-

veteris cujuſdam ſui herois magnam vim veluti exortam tantum in ora militum Bajazetis pulverem tuliſſe, ut pene lucis uſu privarentur, & veluti capti oculis pugnarent. Multis hoſtium cęſis, multis ſuorum deſideratis, receptui ſignum dare cogitur Bajazetes. ſed recipit ſe ſenſim, & ſine trepidatione, pene victoris quam victi ſimilior. Nec ſe loco movit Selimus. pulſo hoſte lætus, ſatis habuit abeuntium terga ſpectare. At Bajazetes poſtquam contempto patris imperio, animo ſuo morem geſſerat, conſilio depulſus, atque itinere quod affectaverat deſperato, haud falſo Amaſiam petere inſtituit. Sub hoc tempus, & (ut affirmatur) de pugnæ exitu citiſſimo nuncio certus jam Suleimannus tranſmiſit in Aſiam. Nam ut Baſſis antequam ei de victoria conſtitiſſet, non videbatur transfretandum: ſic ea nunciata non videbatur cunctandum, ne res Bajazetis adverſæ, eorum qui cauſſæ ejus occulte favebant, pectora nudarent. ex quo majores motus orirentur. Famam ejus tranſitus, cum ad frangendos Bajazetis ſpiritus, tum ad perterrefaciendos ejus amicos plurimum valituram. Inſtandum victo, neque dandum tempus, ut ſe colligeret: exemplo Selimi, Suleimanni patris, qui formido-

loſior fuiſſet victus quam integer; eaque re maxime viciſſe videri poterat, quod prius male pugnaſſet. Neque iſta temere diſſerebantur: ſi quidem incredibile eſt, quantum admirationis & gratiæ prælium illud, etſi adverſum Baiazeti, conciliarit. Auſum eſſe cum fratre multo paratiore, & paternis opibus ſubnixo, cum parva manu confligere: neque loci iniquitatem, neque vim bombardarum timuiſſe: neque in acie verſatum ut tironem, ſed ut ducem veteranum, fortuna quidem illum inferiorem diſceſſiſſe, ſed virtute ſuperiorem. jactaret ſe patri quantum vellet victor Selimus, Baiazetem meruiſſe ut vinceret. Selimum cuivis potius rei debere victoriam, quam ſuę virtuti. Hæc ut gratioſum in vulgus reddebant Baiazetem, ſic patris curas ingeminabant, odiumque incitabant, quo magis perditum vellet: immotum ei non alium imperii hæredem relinquere, quam Selimum natu majorem, ſibi ſemper fidum & obſequentem, hunc alterum ut contumacem, & imperio ſe vivo inhiantem averſabatur. à quo ſibi eo magis metuendū intelligebat, quo majore eſſet fortitudinis opinione, quantoque apertius ipſe Selimi partes juviſſet. His de cauſſis mare trajecerat, eo tamen animo, ne longius à
Q littore

littore diſcederet, & tantum è longinquo Selimi rebus aſpiraret. Quid enim admovendis propriis copiis periculum adiret, ne dubiæ fidei exercitus inopinata defectione perverteretur? Vidi Conſtantinopoli excedentem anno quinquageſimo nono, die quinta Iunii, vel invito meo Chiauſſo. ſed quid vetat imitari milites glorioſos, & tibi duas pugnas meas narrare. Sum otioſus, (niſi continua animi ſolicitudo, inſtar negotii eſt) & quo pluribus ad te ſcribo, eo diutius à moleſtiis abſum. Cum ſatis conſtaret in procinctu eſſe principem, ut mare tranſiret, jamque & dies præfinitus eſſet, denuncio meo Chiauſſo, me velle videre diſcedentem: veniret eo die bene mane, ut mihi fores recluderet. nam claves veſperi ſecum aſportabat. benigne pollicetur. do præterea negotium Gianizaris, & interpretibus meis, ut mihi cœnaculum conducant viæ imminens, qua princeps exceſſurus erat. illi mandata exequuntur. Vbi dies venit, evigilo tempore antelucano, Chiauſſumque ad fores expecto ut aperiat: ſed ille etiam atque etiam moratur. mitto complures qui arceſſant, modo Gianizaros qui pro foribus cubare ſolent, modo interpretes meos qui foris aſtabant, ut intromitterentur. atque

hæc

hæc omnia per valvarum rimas, quibus illæ jam veteres fatiſcunt. Chiauſſus alias ex aliis moras fingere, & modo jam jamque ſe venturum dicere, modo aliquid ſibi præuertendum. dum hæc aguntur, abeunt horæ, donec fragor auditur ſclopetorum, quo Gianizari aſcendentem in equum principem ſalutabãt. hic meum jecur urere bilis, video mihi illudi. movet dolor meus & juſta indignatio ipſos quoque Gianizaros. admonent, ſi mei intus magna vi connitãtur, ſe foris adjutantibus luxatas vetuſtate valvas ita poſſe impelli, ut excuſſis obicibus aperiantur. placet conſilium. illæ dant exitum validius impulſæ. effundimur ad domum, ubi cœnaculum conduci juſſeram. Animus fuerat Chiauſſo me fruſtrari, homini tamen non malo. nam cum mea deſideria ad Baſſas detuliſſet, non placuerat ſuum principẽ contra filium exiguas copias ducentem ſpectaculo eſſe homini Chriſtiano. ei ſuaſerant ut me benigne pollicendo differret, donec Imperator navem conſcendiſſet, tum cõminiſceretur aliquid, quo ſe mihi purgaret. ſed dolus recidit in authorem. Vbi ventum eſt ad illã domum, reperimus occluſam, ut in eam nõ magis nobis liberum eſſet introire, quam paulo ante fuerat exire de noſtra. Cùm

pulſantibus nemo reſponderet, denuo adſunt Gianizari, & ſi ſim auctor, vel fores effracturos, vel per feneſtram ſe intro demiſſuros, & mihi aperturos pollicentur. effringi quicquam veto. quominus per feneſtram intrent, non prohibeo. Illi dicto citius ut ſe obtulerant, ingreſſi, fores reſerant. ut aſcendi, invenio plenam Iudæorum domum, juſtam ſynagogam. at illis portentum videri me per occluſas fores potuiſſe intrare. re cognita ſiſtit ſe mihi matrona quædam magno natu, cum ſatis decoro veſtitu, & de vi deque injuria illi domui facta, ſermone Hiſpanico, mecum expoſtulat. ego non ſervatam pactorum fidem, & factam mihi eo nomine injuriam, nec me ſic ludibrio haberi debuiſſe, regero. illa ſatisfactionem non accipiebat; nec tempus longiorem ſermonem patiebatur. Ceditur mihi una feneſtra. ea à poſtica parte deſpiciebat in plateam, qua princeps urbe migrabat. hinc cum magna voluptate ſpecto abeuntium luculentũ agmen, Geminos cum Garipigos tum Vlufagos. Singulares vero Selictaros, Spahioſque. ea ſunt equitum prætorianorum nomina ſuis locis turmiſque diſtinctorum. conficere creduntur plus minus ſex capitum millia. præterea ipſius principis Baſſarum & reliquorum

purpuratorum , domeſticorum manci-
piorum multitudinem. Neque vero non
elegans præbet ſpectaculum eques Tur-
cicus, Cappadoce vel Syro, vel alio quo-
vis generoſo equo phaleris & ephippiis
argenteis, auro & gemmis interlucenti-
bus vehens. ipſe veſtitu nitet auro ar-
gentoque intertexto, aut ſerico aut ho-
loſerico , vel certè è nobiliſſimo panno
confecto, coccineo vel hiantino ferrigi-
neove. geminæ latera honeſtant thecæ,
quarum altera arcum capit, altera eſt de-
pictis plena ſagittis. utraq; viſendo ope-
re, nimirum Babylonico, quo etiam ela-
boratus clypeus brachio ſiniſtro apta-
tur, ſagittis & ictib. modo, qui vel cla-
va vel gladio inferuntur, reſiſtere aptus.
Manum dextram, niſi vacuam habere
præoptet, impedit levis haſta, viridi co-
lore ut plurimũ depicta. Acinace cingi-
tur gemmis diſtincto. è calibe ab ephip-
piis ſive equeſtri ſella clava pendet. Tan-
tum , inquies , armorum ? imo, ut ſis
ſciens, horum omnium tractandorũ uſu
exercitatus eſt. cedo qui poteſt aliquis
arcu uti & haſta? an ubi haſtam conje-
cerit, aut fregerit , tunc demum arcum
arripiet? ne id quidem. haſtam enim pe-
nes ſe ſervat, quoad poteſt: verũ ubi ar-
cus viciſſitudinẽ res poſcit, levem eoque
habilem haſtã, recipit inter ſellam, & fœ-

mina, ſic ut cuſpis alte retro emineat, atque ita genu preſſam tenent, quandiu viſum eſt. Arcum vero, ubi haſtâ pugnare res monet, in corytum recondit, aut ſiniſtro brachio trans clypeum induit. Sed non eſt mihi propoſitum, eorum in armis ſolertiam longa belli conſuetudine multaque exercitatione quęſitam pluribus verbis explicare. Capitibus tegmina induunt ex candidiſſimo eodemq; leviſſimo xelino linteo, è quibus mediis holoſericus apex purpureus ſurgit, per ſtrias diviſus. hoc capitis tegumentum plerique pinnulis atris decorant. Equitatu jam prætervecto excipiebat longum Gianizarorum agmen, raro aliis armis quam ſuis ſclopetis inſtructorum. omnibus ferme eadem veſtitus forma & color, ut ejuſdem domini ſervitium & veluti familiam agnoſceres. Nullum ibi enormis veſtitûs prodigium, nihil conciſum aut perforatum. ſatis ſibi cito veſtes atteri dicunt, etiamſi non ſcindant. in pinnis modo & criſtis ſimilique ornatu militari luxuriant vel inſaniunt verius, præſertim in noviſſimo agmine veterani. pinnarum quas frontalibus inſertas habent, ſylvam credas ambulare. Subſequuntur in equis illorum centuriones & tribuni, propriis inſignibus diſtincti. ultimo loco ſolus

incedit

incedit ſupremus eorum prefectus. Succedunt purpuratorum principes, inter quos & Baſſæ: deinde pedites, cuſtodia corporis regii peculiari cultu atq; habitu, tentos arcus (nam ſagitarii ſunt omnes) manu geſtantes. mox complures ipſius principis equi, forma & phaleris inſignes, manu ducebantur. Ipſe ſedebat in eximio equo, frõte ſevera & contracta, ut iratũ ſcires. pone eum tres pueri: quorum unus aquæ lagenã gerebat, alter penulam, arcã tertius. hos ſequebantur aliquot eunuchi cubicularii. univerſum agmen claudebat turma ducentorum fere equitum. Quæ cum omnia lætus deſpexiſſem, una mihi cura relinquebatur placandæ hoſpitæ. Nam mulierem illam, quæ me ingredientem lingua Hiſpanica compellaverat, audiebam uxori Ruſtani perfamiliarem. verebar, ne quid per eam in illam domũ deferretur, quod à me minus comiter factum argui poſſet. Iubeo venire hoſpitam: dico debuiſſe eã recordari conventorum, neque mihi januam occludere, quam pacta mercede apertã fore promiſiſſet. tamẽ utut merita eſſet, mihi eſſe in animo fidem, quam ipſa neglexiſſet, preſtare, eique addito etiam corollario ſatisfacere. promiſiſſe aureos ſeptem, accepturam decem, ne pœniteret ſuas ædes

 mihi

mihi patuiſſe. Illa ut ſibi præter ſpem auro manum impleri vidit, tum derepente mutato animo in blandimenta, & agendas gratias deflexa, quicquid erat ibi ſynagogæ convertit. Accedit & illa, quam dixi Ruſtani conjugis familiarem: partes agit ſecundas, concinit cum hoſpita, & mihi ejus nomine ingentes gratias agit. vinum Cretenſe & bellaria proferuntur, ſi velim guſtare. ego rejicio, & quod poſſum, me domum abripio, cum fauſtis totius gentis Iudæorum precationibus, novum certamen cum Chiauſſo meditans, ob reſeratas eo abſente fores, quem reperio mœſtum aſſidentem veſtibulo, ubi mihi longam orditur querimoniam. non debuiſſe me ſine ſuo conſenſu prodire, neque fores effringere. videri in eo jus publicum violatū, aliaque ejuſdem generis multa. Reſpondeo paucis, ſi mature quemadmodum mihi receperat, adeſſe voluiſſet, nihil iſtorum opus futurum fuiſſe: verum cum ipſe promiſſum non ſervaſſet, dediſſe cauſſam cur illa fierent, qui mihi illudere voluiſſet. Quæro denique utrum me pro oratore habeant, an pro captivo? Reſpondet pro oratore, ſi pro captivo, inquam, fruſtra conficiendæ paci adhibeor, quando hominis captivi nullum eſt arbitrium. ſin pro oratore, ut dicis,

cis, cur liber non ſum, ſi orator ſum? cur domo egredi cũ volo prohibeor? Solent, inquam, captivi includi, non oratores. libertas apud omnes gentes ſervatur oratoribus. hoc magis jus eſt publicum. Sciret ſe mihi additum, non ut carceris cuſtodem aut lictorem, ſed qui me (ut ipſemet dictitare conſueverat) ſuis officiis ſublevaret, caveretque ne qua mihi aut meis injuria fieret. Is deinde ad Gianizaros converſus, rixari cum iis quod id mihi conſilii dediſſent, quodque in aperiendis foribus, meis hominibus auxilio fuiſſent. Illi negabant me ipſorum conſilio indiguiſſe. jubenti aperire, paruiſſe. in quo haud magno molimine fuiſſe opus, leviter impulſos ceſſiſſe obices (ut acciderat) nihil uſquam fractum aut deminutum. Ita placato nolente volente Chiauſſo, hujus rei poſt id ſilentium fuit. Paucis ab eo tempore diebus vocor & ipſe trans mare. Iſti non alienum à rebus ſuis judicabant, me verſari in ſuis caſtris & tractari liberaliter, ut amici principis oratorem. ea de cauſſa aſſignatũ mihi in conjuncto caſtris pago hoſpitium, ubi erã ſane commodiſſime. Turcæ in proximis campis tendebant. cum vero eo loco tribus menſibus vixerim, fuit mihi facultas videndorum ipſorum caſtrorũ, & cogno-

ſcendæ aliqua ex parte diſciplinæ. qua de re niſi pauca attingam, habeas fortaſſe quod me accuſes. Sumpto habitu Chriſtianis hominibus in illis locis uſitato, cum uno aut altero comite quacunque vagabar ignotus. primum videbam ſummo ordine cujuſque corporis milites ſuis locis diſtributos, & (quod vix credat, qui noſtratis militiæ conſuetudinem novit) ſummum erat ubique ſilentium, ſumma quies, rixa nulla, nullum cujuſquam inſolens factum. ſed ne vox quidem aut vitulatio per laſciviam aut ebrietatem emiſſa. Ad hæc ſumma mundities, nulla ſterquilinia, nulla purgamenta, nihil quod oculos aut nares offenderet. Quicquid eſt hujuſmodi, aut defodiunt Turcæ, aut procul à conſpectu ſubmovent. Ipſi quotieſcunque alvi exonerandæ neceſſitas urget, ſcrobem ſibi ligone cavant, in qua excrementa multa obruunt. ſic tota caſtra ſordibus vacant. Sed nec ullas compotationes aut convivia, nullum aleæ genus, magnum noſtratis militiæ flagitium, videre erat. nulla luſoriarum chartarum neque teſſerarum damna norunt Turcæ. occurrebat modo horridus aliquis, à finib. Hungaricis cum ſuis gregalibus, miles, qui flebili in chelyde mœſtum quiddam triſtis ipſe ululabat verius quam cantabat.

bat. Ea erant ſuprema verba commilitonis in herbido prato ad Danubii ripam è vulneribus morientis: quibus Danubium obteſtabatur, ut quoniam curſum teneret verſus eorum regionem, unde ipſe ortus eſſet; meminiſſet referre amicis & popularibus, ſe pro religionis incremento & pro gloria gentis non indecoram neque inultam mortem oppetere. Ad quæ ingemiſcentes ſocii, ô ter fœlicem, beatum, & cum quo ſuam ſortem permutatam vellent, vocibus ingeminabant. Habent hoc in opinione Turcæ, ut nullorum animas majore compendio in cœlum evolare credant, quam virorum fortium, qui in bello ceciderunt. pro quorum etiam incolumitate virgines quotidie ad Deum preces & vota faciunt. Volui per lanienam quoque, ubi pecudes mactabantur, duci, ut viderem quid carnis venale extaret. vidi quatuor aut quinque ad ſummum verveces pendere excoriatos: atque ea erat laniena Gianizarorum, quos arbitror in illis caſtris haud pauciores fuiſſe quatuor millibus. mirabar tot hominibus tantillum carnis ſufficere. eà uti paucos reſpondebatur. Nam magnam eorum partem ſuum obſonium habere Conſtantinopoli tranſportatum. Quærenti quod eſſet, oſtendebatur mihi

hi aliquis accumbens Gianizarus, qui è fictili aut ligneo catino rapum, cæpe, allium, paſtinacam, cucumerem trucidabat, omnia ſale & aceto condita: quanquam ea verius condiebat fames, ut nec perdicibus nec phaſianis ſuavius ſaturari poſſe videretur. Potus erat animantium omnium communis, aqua: cujuſmodi frugalitate corpori ſimul & peculio conſulitur. Et quo me magis horum caperet admiratio, tempus faciebat, quod eorum ſuberat jejunium, ſive (ut noſtro more loquar) Quadrageſima. quo tempore apud nos etiam in bene moratis civitatibus, nedũ in caſtris, omnia perſtrepunt ludo, choreis, cantu, clamoribus, comeſſationibus, ebrietate, furore, denique & inſania. ut non fruſtra creditum ſit hominem Turcam, qui eo tempore ad nos publici negotii cauſſa legatus veniſſet, reverſum domum retuliſſe, Chriſtianos certis diebus bacchari & furere, donec genere quodam cineris in templo reſperſi redirent ad ſe & convaleſcerent. Eſſe operæ pretium videre, quantum ejus remedii beneficio mutarētur. prorſus non videri eoſdem: diem cineralium & ejus profeſſum ſignans. Quod magis ſtupebant, quibus hæc narrabantur, quod Turcis medicamenta multa ſunt, quibus ſanitatem mentis amittant, pau-

legati Turcici de Bacchanalib[us] sententia.

ca

ca vero quibus confeſtim recuperent. Ipſi diebus illis qui inediæ tempus proxime antecedunt, nihil mutant in peius de priſtino vitæ inſtituto, nec ventri nec genio nec licentiæ largius indulgent. Quin potius contra demendo aliquid de ſuo (ut ita dicam) dimenſo, ſeſe abſtinentiæ præparant, ne ſubitam mutationem non tollerent. Iejunii eorum tempus ita ſtatum eſt, ut tamen ſingulis anni diebꝰ ferè quindecim citius recurrat, quod duodecim lunæ annuum ſpatium non impleant. Hinc fit ut jejuniũ quod fuit initio veris, poſt ſex annos habeant ineunte æſtate. Nam Turcis decurſu lunæ unius eſuriales feriæ terminantur, nec ullæ ſunt graviores quam quæ in æſtatem incidunt ob longitudinem dierum. Cum ita ſervent, ut nihil guſtét, ne aquá quidem; imo nec os eluere fas habeant, antequã veſperi ſtellæ appareant: fieri neceſſe eſt, ut longiſſimi quiq; dies, quiq; plurimum habeant caloris & pulveris, moleſtiſſimi accidant, pręſertim eis qui opus faciunt & ſuo labore victum quærunt. Liberum tamen eſt eis ante exortum ſolis (nam Sol veſcentem toto jejunii tempore videre neminem debet) antequã ſtellæ ejus ſyderis luce hebetentur, veſci ſi lubeat, quo etiam hibernum jejunium facilius toleratur. Cęterum ne

die

die nubilo errori locus ſit, ſacerdotes templorum æditui, ex altis turribus (unde ut apud nos æris ſono, ſic ipſi alta voce ad rem ſacram populum convocant) candelas proponunt in earum turrium pinnaculis, genere quodam laternæ chartaceo conditas, quarum luminis indicio, evidens fit veniſſe cibi ſumendi tempus. Illi tum demum templum ingreſſi, ac Deum ſuo ritu venerati, ad cœnam redeunt. Sed æſtivis diebus memini videre cum à templo tabernam è regione diverſorii noſtri frequentes peterent (in ea venalis habebatur nix, quæ ex Aſiæ monte Olympo nunquam deſit) aquamque nive rigentem poſcerent, quam ceſſim ſubſidentes biberent. Turcis enim bibere aut veſci aut urinam facere ſtantibus, niſi quid cogat, religio eſt, ſed hæc faciunt ita demiſſis coxis, ut apud nos reddituræ lotium mulieres. Cum vero per incertam crepuſculi lucem ſatis diſcernere non poſſem, quid ſibi eo habitu vellent; docebar ab hominibus moris eorum non ignaris, ſingulos aquæ gelidæ magnum hauſtum educere, ut eſcæ viam aperirent, alioqui æſtu & inedia ſiccis faucib. inhæſurum, etiam humoris frigiditate appetentiam cibi excitari. Eduliorum nullum habent delectum: nec eos ab

ullo

ullo cibo jejunii religio arcet, quo aliis temporibus veſci nefas non ſit. Quod ſi quid morbi incidat, qui locum inediæ non relinquat; jejunium negligunt; cum eo tamen, ut quot dies abſtinentiæ morbi vis exemerat, totidem poſtea valentes reponant. At cum verſantur in hoſtico, & inſtantis pugnæ metus urget, ne fame confecti cum hoſte confligant, monentur jejunium in aliud tempus proferre. quod ſi cunctentur, tum Imperator ipſe palam de medio die inſpectante exercitu cibum ſumit, ut exemplo ejus provocati omnes idem faciant. Cum vero cætero tempore anni, religio eos à vini potu abſtineat, nec ſine ſcelere eo uti poſſint; tum vero id conprimis ſervant cunctis jejunii diebus, ut nemo tam profanus aut diſſolutus reperiatur, qui non vel odorem ipſum vini fugiat, nedum bibere non vereatur. At cur tantopere Mahumetes ſuis ſectatoribus vini potu interdixerit, ſæpius mihi cauſſam ſciſcitanti memini quantoque hanc narrari fabulam. incidiſſe Mahumeti iter ad amicum. in eo itinere ſub meridiem divertiſſe ad hoſpitem, apud quem nuptiale convivium frequentabatur. à quo invitatum cum reliquis accubuiſſe: inprimis vero admiratum fuiſſe ſummam convivarum hila-

ritatem,

ritatem, plurima non fictæ benevolentiæ ſigna, dextrarum conjunctiones, complexus, oſcula, tum quæſita ex hoſpite cauſſa didiciſſe, vinum hos habitus animorum facere: atq; illum abeuntem, propterea benedixiſſe ei liquori, quo tanta charitate homines jungerẽtur. cæterum redeunti poſtridie, idem ſuggreſſo tectum, longe aliam rerum faciem occurriſſe, atrocis ubique pugnæ veſtigia, ſanguine tetro ſolum infectum, diſiecta membra, hic brachium, ibi pedẽ, alioſque alibi jacentes truncos artus: percunctantem vero unde tantum mali? audiviſſe, convivas quos pridie viderat, poſtquam ſe vino ingurgitaviſſent, actos in rabiem in mutuam perniciem ſæviſſe & magnam patraſſe cædem. Qua de cauſſa mutata ſententia Mahumetẽ vini uſum execratum, eoque ſuis in perpetuum interdixiſſe. Ergo illis in caſtris tranquilla omnia, & ſummo ſilentio compoſita, cum aliàs tum maxime trigeſimæ (ut ſic dicam) tempore. tantum caſtrenſis diſciplina & ſumma ſeveritas per manus à majoribus tradita poſſunt. nullum ſcelus neque flagitium inultum relinquunt Turcæ. Supplicia ſunt muneris dignitatiſque privatio, bonorum publicatio, fuſtuarium, mors. frequentiſſimum tamen fuſtuarium, à quo non ſunt immu-

nes

nes ne Gianizari quidem, tametſi à ſummo ſupplicio vindicentur. leviora admiſſa fuſtis caſtigat, graviora exauctoratio, militiæve mutatio, quod genus gravius morte ducunt, quæ fere ſequi ſolet. Nam exuti Gianizarorum inſignibus, relegantur ad longinqua extremorum finium præſidia, ubi contempti & inglorii vitam ducunt: aut ſi rei atrocitas gravius exemplum poſtulat, quæſita cauſſà morte illic afficiuntur. Nec tamen ut Gianizari moriuntur, ſed ut gregarii milites. Eſt vero comprimis admirabilis Turcarum in accipienda caſtigatione patientia, in ſuris, in ſolis, in natibus, ſæpe ultra centum plagas excipiunt, ut plures cornei fuſtes nonnunquam confringantur, & illo identidẽ ſit opus, *cedo alterum*. ac tametſi in promptu ſint remedia, fit tamen aliquando ut plures libræ vitiatæ carnis è locis illis contuſis ferro circumcidendæ ſint. Nihilominus adire eum cujus juſſù cęſi ſunt, & manum deoſculari, & gratias agere coguntur, & lictori pro ſingulis verberibus certam mercedem ſolvere. Nam fuſtem quidem illi quo caſtigantur, ſacrum habent, nec dubitant primum cælo delapſum credere, non minus quã Romani ſua ancilia. huc addunt, ne tantæ acerbitatis nullum ſolatium ſit, par-

Turcarum patientia in caſtigatione

fuſtis. tes eas quas fuſtis contigerit, poſt hanc vitā immunes fore ab expiatricis flammæ ſævitia. Cum dico ea caſtra rixa & turbis vacua fuiſſe, unæ mihi excipiendæ ſunt, quas mei homines excitarunt. proceſſerant pauci exſpatiatum extra caſtra, ſecundum littus, ſine Gianizaris, aſſumptis tantum ſecum aliquot Italis religionem Turcicam profeſſis: quorum hominum cum in aliis rebus variæ ſunt opportunitates, tum præcipuè in redimendis captivis. ſiquidem accedunt ad eos in quorum poteſtate ſunt, fingunt, ſibi vel conſanguineos vel affines certe populares, propterea calamitate eorum commotos rogare ut accepto pretio eos manumittant, vel ſibi addicant, domini non gravatim aſſentiuntur. Quod ſi Chriſtianus id poſtulet, recuſent, aut multo pluris vendant. Cum ergo mei (ita ut dixi) prodiiſſent, incidunt in Gianizaros, qui ſe in mari natando abluerant, ſine capitis inſignibus, linteis tantum tegminibus temere injectis. Gianizari in meos ut in Chriſtianos probra jaciunt. Nam Turcæ non modo licere putant contumelioſius appellare Chriſtianos, & conviciis inceſſere, verum etiam pietatis loco ducunt, ut ignominiæ pudore adducti religionem, propter quam ita audiant, cum meliore

ſcili-

ſcilicet mutent. Mei laceſſiti reſpondent, & convitia regerunt: denique à verbis venitur ad manus, adjuvantibus meos quos dixi Italis. cujus certaminis exitus fuit, ut deſideraret unus ex Gianizaris linteum capitis involucrum neſcio quo abjectum. Gianizari abeunt ad ſuum præfectum, & damni injuriâ dati meos (nam quo ſe recepiſſent obſervarant) deferunt. Edicit pręfectus, ut meum interpretem, qui velitationi interfuerat arceſſant. illi ſedentem præ foribus corripiunt, me ſupernè ex porticu deſpectante. Mihi verò videri indignum hominem meum ſine meo conſenſu eo abripi, unde niſi verberibus oneratum (nam cauſſam jam intellexerã) ſpes non eſſet rediturum. etenim ditioni Turcicæ ſubjectus erat. Deſcendo, injectaque manu jubeo ut dimittant, dimittunt quidem, ſed multo gravius apud præfectum ſuum conqueruntur. is interloquitur, ut plures eant, homineſque illos ex Chriſtianis factos Turcas, eos Italos quos dixi, ad ſe trahant; ſic tamen ut mihi neq; domui in qua divertebam, vim faciant. adſunt denuo magno cum ſtrepitu, conſiſtunt in via, homineſque illos magnis clamoribus & minis depoſcunt. Sed illi jam quod futurũ erat providentes, trajecerant Conſtantinopolim. Diu res acta

eſt magno hinc inde jurgio. Demum Chiauſſus quo tum utebar ſene capulari, metū trepidus me inſcio aliquot aureos eis obtruſit, veluti pretium amiſſi lintei. ſic rixæ facta eſt pauſa. Quod eo libėtius commemoro, quod per hanc occaſioné ex ore ipſius Ruſtani cognovi, quæ eſſet principis de Gianizaris ſententia. Siquidem accepto hujus tumultus nuncio hominem ad me miſit, qui ſuis verbis moneret, ut cauſſam omné contentionis cum illis peſſimis hominibus præciderem. An ignorarem bellum eſſe, quo tempore ipſi regnarent, ſic ut ne Suleimannus quidem eorum potens eſſet, & ſibi ab eis male metueret? Quod non temere Ruſtano exciderat, ægritudinis domini ſui probè gnaro. Nihil enim magis formidabat princeps, quàm ne quod perfidię ulcus in Gianizaris lateret, quod erūperet, cum remedio locus non eſſet. Sic eſt profecto. ſunt proprii & continui exercitus magnæ utilitates: ſed ſunt etiam, niſi bonis rationibus obviam itum ſit, non levia incommoda, illud inprimis quod aſſiduè defectionis metus ſollicitos habeat Imperatores; & ſit in poteſtate militum, ut regna transferant quo velint. quarum rerum magna extant exempla, ſed tamen viæ ſunt multæ quibus occurri poteſt. Venit ad

me

me in ea caſtra Albertus de Vbiis, vir honeſtus & bonis literis non leviter imbutus, patria ni fallor Amersfordienſis. attulit à Cæſare ad hunc principem dona, ſcyphos aliquot inauratos, cum horologio affabrè elaborato, quod elephãtis dorſo turris inſtar vehebatur. item pecuniæ aliquid, quod inter Baſſàs divideretur. Quæ Suleimannus in caſtris in conſpectu exercitus à me ſibi offerri voluit, quo conteſtatior eſſet amicitia, quam ſibi cum Cæſare intercedere, & nihil à Chriſtianis armorum impendere credi volebat. Redeo unde diverti ad Baiazetem, qui à pugna Iconienſi ſe receperat Amaſiam ad ſuam præfecturam, tanquam ibi jam quieturus ſi pater permitteret. Dolori ſuo juvenilique cupiditati fuerat obſequutus: ita deinceps ſe comparaturus videbatur, ut paternæ voluntati ſatisfaceret. neque ceſſabat per literas & idoneos homines animum patris explorare, neque ſe Suleimannus alienum à reconciliatione præferebat. haud gravatim initio nuncios admittebat. legebat literas, neque reſpondebat inclementer: ut tota caſtra rumor pervaderet, patri cum filio conventurum. veniam datum iri ætatis infirmitati, modo reliqui temporis officia conſtarent. Sed hæc Baſſarum conſilio

à prudente ſene ſimulabantur, dum veluti clauſum indagine Baiazetem vivum in ſuam poteſtatem redigeret. Nam metus erat, ne ſalute deſperata, tanto impetu in Perſarum regis fines (quod unicum ei perfugium) rueret, ut præfectorum cuſtodiam & diligentiam anteverteret: quos quidem continuis nunciis Suleimannus admonebat, ita exitus omnes in Perſiam ſervarent, ne qua Baiazeti ad fugam rima pateret. Interea qui in manus ejus inciderant ſtudii & favoris in Baiazetem ſuſpecti, per tormenta interrogati clam tollebantur è medio: in his etiam quidam, quos Baiazetes miſerat ut ſe purgarent. Regnum hoc tempore obtinet in Perſia, ſub quo nomine continetur quicquid gentium inter mare Caſpium & ſinum Perſicum (cum parte aliqua majoris Armeniæ) incolit (tametſi Suleimannus multa bello abſtraxerit: Babyloniam ipſam, Meſopotamiam & partem Mediæ) regnum inquam hodie in Perſia obtinet Sagthanas, dominaturque, cùm eo quo dixi ſpatio, tum etiam ulterioribus regionibus uſque ad ditionem principis quem *Homajum Patiſach* Turcæ vocant. Hujus patrem in campis Chalderoniis vicit olim magno prælio Selimus. Res Perſica ab eo tempore inclinare cœpit, inſultante

ſultante acerrimo Imperatore Suleimã-no, ſegniter & lente defendente Thama, patre magnitudine animi longe inferiore. Qui quidem nunc otio & inerti vitæ deditus, regiæ parietibus incluſus inter pellicum greges conſeneſcere dicitur, variis earum delinimentis ſe oblectans, & plerunque ſortibus in res futuras inquirens, exigua juſtitiæ juriſque adminiſtrandi cura. qui neglectus magnum ad maleficia & latrocinia atque omne licentiæ genus per ejus Imperii gentes campum aperit. Itaque qui minus opibus valent, paſſim à potentioribus omni genere injuriarum opprimuntur; nec ullum in ejus æquitate, innocentiæ præſidium viget. nihilominus apud eos populos ejus auctoritas ſanctitatiſque opinio in tantum, ut beatos credant qui regię ejus poſtes oſculo contigerunt, & aqua qua manus abluerit, ad varia morborum genera abutantur. Sunt ei complures liberi, in quibus unus, cui Hiſmaëli nomen, non minus avitam indolem quàm nomen refert, inſigni pulchritudine, Ottomanicæ gentis capitalis hoſtis. hic cum in lucem ederetur, pugnum cruore plenum utero matris extuliſſe dicunt, ex quo fama per eas gentes percrebuit, hominem forę bellicoſum, quam ipſe admodum adoleſ-

cens multa cum Turcarum cæde inſignique victoria confirmavit. Sed eum pater facta cum Suleimanno pace, ne concordiæ obeſſet, ex pacto, in intimã ditionis ſuæ regionem cuſtodia clauſum ſepoſuit. qui tamen poſt obitum patris communi voto heres Imperii deſtinatur. Veritus ergo Suleimannus ne Sagthamas (qui nobis ſub nomine *Sophi* notior eſt) magis veterum ſimultatum quàm recentis & coactæ pacis memor, filium ſi in Perſiam ſe ejeciſſet, non ſine magna molitione extorqueri ſibi pateretur, ex eoque fortaſſe longius & difficile bellum oriretur, omnem operam dabat, ut priuſquam eo perveniret, opprimeretur. Meminerat paucis ante annis Helcam Thamæ fratrem ad ſe profugum, ſuis opibus ſuſtentatum, longum fratri faceſſiviſſe negotium, ut non immerito Thamam parem relaturum gratiam ſuſpicaretur, & fortaſſe quæ ei bello eripuerat, per hanc occaſionem repetiturum. Quæ Suleimanni conſilia tametſi magnopere ſecreta haberentur, tamen Baiazetis amicos non fallebant; à quibus ſubinde monebatur, ne patri crederet, caveret inſidias, & quacumque ratione poſſet ſaluti maturè conſuleret. Quod ut faceret Baiazetes, ut ſæpe ad magnas res parvæ momentum adfe-

N3.

adferunt, cauſſam dediſſe ferebatur deprehenſus in caſtris quidam ejus miles explorator, moxque juſſu Suleimanni palam in crucem actus, eo obtentu quod eſſet à Baiazete conductus, poſtquam ei interminatus eſſet, ne quem præterea militem ſcriberet. Ea veluti teſſera Baiazeti fuit, ne quod conſilium fugæ celeritati anteponeret. At Suleimannus qui jam ſe conſequutum arbitrabatur, ne poſſet elabi, & fortaſſis ut magis falleret, exercitui ſuo reditum Conſtantinopolim indixit poſtridie paſchatis. Baiazetes ipſo paſchatis die Amaſiæ ſtatim à peractis ſolemnibus ſacris vaſa conclamari juſſit, iterq; inauſpicatũ in Perſiam auſpicatur, gnarus quidem ſe ad veterẽ Ottomannicæ domus hoſtem proficiſci; ſed animo confirmato cujuſuis potius miſericordiam experiri, quàm in patris manus devenire. Exceſsêre omnes pręter imbellem turbam, ſexum muliebrem & pueros ferendis longinquæ viæ laboribus impares, inter quos unus cum matre relinquitur Baiazetes filius recens editus, quem inſontem avi clementię relinquere pater maluit, quàm ærumnoſæ & miſerabilis fugæ comitem aſſumere. quem quidem Suleimannus incertus adhuc, quæ patris futura ſors eſſet, educari Pruſiæ juſſit. Reverſurus fueram

Conſtantinopolim pridie paſchatis, niſi me videndi ejus diei ritus cupido retinuiſſet. in aperto & plano campo ante Suleimanni tentoria Turcę paſchales ceremonias celebraturi erant: ambigebam an videndi unquam talis ſe offerret occaſio. Do negotium meis, uti in tumulo tentoria Suleimanni ex adverſo deſpectante, promiſſis aliquot nummis, in tabernaculo militis Turcæ mihi locum quærant, unde videre illa poſſim, eoque ſolis exortu tranſeo. Video in ea planitie magnam conglobatam turbinatorum capitum multitudinem, ſummo ſilentio verba præeuntis ſacerdotis excipientium. Singuli ſuis quique locis ordines conſtiterant, & cum in loco aperto & patente verſarentur, ipſi corporum ſuorum ſerie, tanquam ſepta ſive parietes, ſibi conſtruere videbantur: honoratiore quoque ordine, ei loco, ubi princeps conſtiterat, propinquiore. omnium erat veſtitus eximius nitor. capitum tegmina, de candore cum nivibus certabant. grata diverſorum colorum varietas multa cum voluptate in oculos incurrebat. ſic vero ſtabant immobiles, ut in illo ſolo defixi aut ibidem ſuccreviſſe viderentur. nulla tuſſis, nullus ſcreatus, nulla vox, nullus circumacti capitis aut reſpicientis motus. Sacerdote

dote Mahumetis nomen pronuncian-te, pariter unà omnes capita ad genua uſque ſummittebant. cum nomen Dei profaretur, in faciem venerabundi procidebant, & terram deoſculabantur. magna cum ceremonia, & attentione, ſuis ſacris interſunt Turcæ. nam ſi vel digito ſcalpant caput, periiſſe ſibi precationis fructum arbitrantur. Quid enim, inquiunt, ſi cum Baſſis tibi ſermo habendus ſit, non aliter facias quàm toto corpore ad reverentiam compoſito? quanto æquius eſt idem ſervari erga Deum omne humanum faſtigium tantopere excedentem? Sic illi ratiocinantur. Peractis precationibus omnis compages illa ſoluta eſt, miſcerique & per campum fluctuari & totam planiciem inundare cœpit. Mox Imperatori ſuum prandium inferebant, quibus ferre mos eſt. cum ecce Gianizari manus ferculis injiciunt, omnia diripiunt, atque ipſi multa cum feſtivitate & jocis veſcuntur. Datur illud ex vetere inſtituto, diei illius hilaritati. Principi aliunde proviſum. Quo ſpectaculo lætus refero me Conſtantinopolim. Reſtant de Baiazete pauca, quæ ubi narravero, te abſolvam, non minus fortaſſe legẽdo feſſum, quam ego ſum ſcribendo. Baiazetes, ita ut audiſti, Amaſiâ cum expedito comitatu profe-

profectus tanta celeritate uſus eſt, ut adventus ſui famam penè locis omnibus præverteret, ac pleriſque quibus tranſitum ejus obſervare propoſitum erat, inopinantibus imparatiſque incidere. Baſſæ Sabaſtonopolitano ſic illuſit, ut cum eſſent duæ viæ, quarum una interſepta magno ejus itineri impedimento futura eſſet, eamque Baſſa ille inſediſſet, miſit quoſdam ſpecie transfugarum, qui indicarent, jam altera via eum prætergreſſum. quod dum Baſſæ probabile fit, ac locis viæ quam occuparat relictis, ut veſtigiis ejus inſiſteret, propere copias traducit, qua Baiazetem ire credebat, liberum ei tranſitum reliquit. Sed & Baſſæ Erzerumenſi non multum abſimili aſtu impoſuit, à quo cum non procul abeſſet, ſciretq; in tranſitu ejus prçfecturæ multum ſibi paratum periculi, arte eum aggreſſus eſt, miſſis qui ei ſalutem nunciarent. Deinde ſuis calamitatibus quàm maxime miſerandum in modum exponendis ejus miſericordiam captarét. poſtremo ſoleas equis comparandi poteſtatem ſibi fieri peterét. ſe venire omnium rerum inopia confectum, cogitare in iis locis ubi pabuli copia ſit, quiete unius atque alterius diei equos reficere, & novis ſoleis calceare. Commodè reſpondit Baſſà, ſe non vetare quominus ea ſumeret,

ret, quorum indigebat: ſive commiſeratio ea fuerit fortunæ Baiazetis, ſive non alienus à partibus ejus ſenſus, quod nonnulli judicarunt: ſive certè conſiliũ, quo facilius incogitantem opprimeret, & forte adhuc temporis opus habebat ad conducendum in unum locum militem, celeritate Baiazetis deceptum. Mittit etiam honoris cauſſa ad eum munuſcula, & de incolumitate deque adventu gratulatur Baiazeti: nihilominus progrediebatur, nulla diei, exigua noctis parte ad quietem ſuis permiſſà. Baſſa Erzerumenſis ubi continuare iter Baiazetem cognovit, accelerat, & ſe reliquis Baſſis conjungit, qui veſtigia ejus legebant. Nam plures Singiacci & Baſſæ, ubi migraſſe Amaſià Baiazetem auditum eſt, mandato Suleimanni eum perſequebãtur, pœna capitis indicta, niſi vivum aut extinctum ſtitiſſent. Verum nequidquã, propter ꝑproperũ Baiazetis diſceſſum, & quod major eſſet hujus in fugiendo quam ipſorũ in ſequẽdo celeritas. Quanquã nulli pluris ſtetit Baiazetis fuga, quã Baſſæ de quo modo dixi Erzerumenſi, quem hac de cauſſa præfectura à Suleimãno motũ Selimus interfecit, unà cum duobus adoleſcentib⁹ filiis deteſtandum in modũ prius conſtupratis. Sed & Selimus & Mehemet Baſſà & Bellerbeg⁹ Græ-

ciæ,

ciæ, quanquam longiore intervallo, Baiazetem inſequebantur. Graviſſimus Suleimanno acciderat ejus deceſſus, certum habenti quod erat, Perſiam peti: & vix ſibi temperabat, quin cum universo tam milite quam equite prætoriano accurreret, Perſæ belli timorem ex propinquo inferret. Sed moderabantur veſanos impetus conſiliarii, demonſtrantes, quantum eſſet ab infido milite diſcriminis. Quid item: ſi temerarius & præceps Bajazetes ſupra Pontum & Paludem Mæotidem devio itinere Conſtantinopolim ſe retuliſſet, & ſervitia & tyrones quos *Agiamoglanos* vocant, propoſita libertate ad arma vocaſſet, itaque in vacuam imperii ſedem ſe inſinuaſſet? hæc monita Suleimannum retinebant. Cæterum Baiazetes quacunque inceſſerat, ædium poſtibus inſcriptum relinquebat, ſe duplex ſtipendium daturũ militibus, qui ad ſe tranſiſſent. quæ res ſuſpectos ducibus milites faciebat: & quod identidem voces audiebantur magnæ in Baiazetem benevolentiæ indices. Tandem ad Araxem fluvium, qui Turcarum regionem à Perſia dividit, Baiazetes evaſit. quo trajecto ne ſic quidem ſecurus: quo tranſitu ſubſequentes Singiaccos prohiberet, cuſtodias è ſuis in ejus flumi-

nis

nis ripa diſpoſuit, qui ſibi eam provinciam depoſcebant. ſed eos Singiacci facilè dejecerunt,& ſe bene penitus in Perſici imperii fines intulerunt, donec obvios habuerunt Satrapas cum magno equitatu, quibus percunctantibus, quid ſibi vellent, quid in aliena ditione quærerent? Turcæ reſponderunt, ſe Regis ſui transfugam filium repetere. Contra Perſæ non æquum facere, quod extra ſuos limites armati vagarentur contra fœderis leges. Sagthamæ cum domino eorum pacem & amicitiam eſſe, quam ſervari par eſſet. de Baiazete cogitaturum quod ſe deceret, neque defuturum officio. interea facturos recte ſi è regione, in qua nihil haberent juris, exceſſiſſent. His moti Turcæ iter retro vertunt. Adſunt mox à Perſa homines allegati ad Baiazetem, qui ſalutent, & ſciſcitentur quid veniat, copias item quantas ſecum ducat, explorent. Exponit Baiazetes, ſe fraternis injuriis & patris iniquitate patria ejectum, ad Perſarum principis fidem tanquam ad unicam ſalutis aram confugere. ſperare humanæ ſortis memorem non repudiaturū ſupplicis preces, cæteroqui omni ope deſtituti. Ad hæc à Perſa refertur feciſſe eum parum conſiderate, quod ad ſe venerit, cui cum patre ejus pacem & amicitiam eſſe ſciret.

ret, iis legibus ſancitã, ut eoſdẽ hoſtes & amicos haberent: quas leges violare ſibi nefas duceret. tamẽ, quando res ita tuliſſet, accederet, bonis avibus dextram jungeret, hoſpitale tectũ ſubiret: ſe nihil reliqui facturum, quo cum patre reducat in gratiam. Sic cum Perſa congreditur Baiazetes, quanquam principio plena gratulationis omnia, amici vultus, hoſpitalia utrinque dona, crebra colloquia, epulæ menſæque communes, per quæ optime animorum occulta teguntur. fit etiam affinitatis mentio, promiſſa Orchani Baiazetis filio una de Perſæ filiabus, ſpeſque confirmatur Baiazeti non quieturum Perſam, donec Suleiman. vel Meſopotamiæ vel Babyloniæ vel Arzerumi ſatrapiam ei dediſſet. Extolluntur verbis earum præfecturarum commoda: poſſe ibi ſine ullo fratris metu ętatẽ agere longe ab eo, longe à patre ſemotum. quod ſi quid durius ingruat, habiturum à tergo aſylum ſoceri fidem, cujus præſidio ab omni caſu tutus ſit. Qui ſermones vulgabantur, quo Baiazetis animus ab imminẽtis periculi ſenſu magis averteretur. An verò de reſtituẽdo in gratiam patris Baiazete Perſa per oratores, quos multos miſit, ſincere egerit, in dubium vocari poteſt. neque enim interea, quæ ad ejus perniciem pertinebant, ſegniter inſtruebantur. Magno timore Sagthamas affi-

cieba-

ciebatur, ne ſerpentem nutriret in ſinu. tametſi non deſint, qui Perſam eò compulſum quorundã ſcelere, qui beneficiorum parũ memores Baiazeti ſuadebant, ut regno Perſam ſpoliaret: cujus rei non ambigua extitiſſe indicia. quin etiam vocem unius de pręcipuis Bajazetis ducibus ſceleris plenam ad ipſum Perſam delatã. Quid agimus, cur iſtum hęreticum interficere, & regnũ ejus occupare moramur? Nam cui dubium, quin per ejus fraudem nobis omnibus exitium inſtet? Qua re adductũ Sagthamam, ad conſilium magis neceſſarium, quàm ſpecioſum deſcędiſſe. Habebat Baiazet. non quidem magnas copias, pugnaces tamen, in quibus erant viri fortes, ad quidvis audendum prompti, quos nõ injuriâ metuebat Perſa. erat ſibi conſcius nec veteris & per ſimulationẽ religionis quæſiti regni. Quis præſtaret quin in tot populis, quos ſubditos habebat, pleroſque pręſentis ſtatus pœniteret, ac proinde res novas mallẽt? Quibus nihil opportunius fieri poterat adventu Bajaz. adhuc quid. m ſe magis in ejus poteſtate videri, quam ipſum in ſua. utẽdum viciſſitudine, nec ut hoſpitẽ diutius habendũ, ſed ut beſtiã vinculis circũdandũ. Quam ad rẽ via eſſet facillima, ſi diſſipatis copiis nudatus ſuorũ pręſidio opprimeretur. Non enim ſine multa cęde aperto Marte poſſe expugnari. deſidẽ
 longo

longo otio Perſam nec conductum in unum, contra Bajazetis militem præſentem, promptum & exercitatum. Ita communicato cum eo conſilio de diſjungendis ejus copiis & commoditatibus collectis, quas ea res adferret, non licuit refragari Bajazeti: tametſi viros cordatos & longius proſpicientes gravis ſuſpicio perculit. Sed quid recuſari poterat, ubi tanta incumbebat neceſſitas? ubi alia nulla ſpes reliqua? ubi alieno quidem nutu de lucro tamen vivebatur? ubi de fide hoſpitis dubitare ſummæ perfidiæ imputari poterat? Ergo haud aliàs inter ſe viſuri in diverſos pagos diducuntur, collocanturque ubi Perſis viſum. ac paucis interpoſitis diebus, capto tempore, pauci à multis circumventi cæduntur. Equi, arma, veſtes & quæcunque ſuppellex in prædam interfectorum cedunt. eodem tempore indita Bajazeti vincula, & quo ſit indignius, ut nonnulli volunt, inter menſæ ſacra atq; epulas hoſpitales. liberi quoque ejus cuſtodia incluſi. Habes quod ſcire voluiſti, quid ad hunc uſque diem ſit actum de Bajazete. Quid porro futurum ſit, neminem eſſe arbitror, cui promptum ſit conjectura augurari. Variæ ſunt ſententiæ: ſunt qui Babyloniam aut ſimilem provinciam in extremis

utriuſ-

utriuſque principis finibus ſortiturum cui pro Singiacco præſit. alii nihil nec in Thama nec in Suleimanno ſpei reponunt, pro conclamato habente Bajazetem, quem huc ad ſupplicium remiſſum iri arbitrantur, aut in carcere fœde periturum. Neque vero non multa circumſpectaſſe Perſam cum Bajazeti vim adferret: nimirum ne ſi in regno patri ſucceſſiſſet juvenis impiger & magni animi, fratre bello non paullo melior, ex eo ſibi & ſuo regno multa mala crearentur. Suis rebus multo aptius, ſi regnaret Selimus ventri & ſomno natus, ex quo pacis ſpes & longa ſecuritas oſtenderetur. propterea Perſam de manibus vivum Bajazetem nunquam dimiſſurum, in carcere potius necaturum, fide non difficili, juvenis tædio & impatientia carceris morte abſumpti. certe non eſt quod ſperet ſibi unquam amicum fore, quem tanta injuria læſerit. Aliis aliud: mihi ſic videtur, ſpiſſum (ut res cadat) fore negotium, quod opto. neque enim fortuna Bajazetis leviter cauſam noſtram contigit. non facile iſti in nos arma vertent, donec eis de exitu hujus negotii conſtiterit. Quin jam mihi literas, & pacis leges neſcio quas obtrudere conantur, quas ad domini mei voluntatem proxime accedere
 mihi

mihi perſuaſum volunt; ſed nullum, ut fieri ſolet, dant exemplum: ex quo mihi fraus ſuſpecta eſt. itaque pernego me literas ad Cæſarem miſſurum, de quarum ſententia non mihi prius liqueat. Quod ſi me exemplo communicato tamen fallant, tum in eorum manifeſta impoſtura nihil erit quod mihi imputetur: in quo perſeverare certum eſt, & dominum meum ad literas captioſas, difficultate reſpōſionis exonerare. Nam is quidem niſi æquas, nullas pacis conditiones accipiet. At in rejicienda qualicunque pace gradus ad bellum ſtrui videtur. libera omnia poſteri temporis eventis ſervare conſultius arbitror. Interea nō miſſarum literarum penes me culpa erit, qua me facile liberabo, ſi eventus optatis eorum de Bajazete non reſponderit. Sin contrà evenerit, pluſculum quidem erit negotii, ſed nihil quod explicari non poſſit, & cōmoda purgatione mitigari. Non ſolent iſti implacabiliter iraſci iis, quos laborare vident, ut rem domini quàm optime gerant. præterea me ętas principis ingraveſcens juvabit, quę Baſſarum judicio ocii & quietis magis indiget, quàm non neceſſariorum militiæ laborum: onus quidem & moleſtiæ mihi prorogabuntur, ſed hæc æqui bonique facienda, modo bene collocen-

locentur. Habes librum non epiſtolam, in quo ſi qua mea culpa eſt, tua eſt non minor: tu exegiſti, tuo deſiderio datum eſt, quicquid hoc fuit operæ. ſola facilitas mea reprehendi poteſt, quę tamen in amicitia ſæpe laudi datur. Etſi non deſpero quin tibi non gravia lectu futura ſint, quæ mihi ſcriptu jucunda fuerunt. me quidem juvit ut ſemel ad ſcribendum ingreſſus ſum, quam diutiſſime cuſtodiam meam fallere, animo peregrinari, & tecum tanquam præſentem verſari. quæ erunt (ut erunt multa) caſſa & frivola, ſic accipere debebis, ut quæ in familiaribus colloquiis inter amicos temere excidunt. Eadem ſemper epiſtolæ licentia fuit, quæ ſermonis, ut nemo in quotidiano ſermone judicii ſeveritatem, aut anxietatem linguæ requiſivit; ſic ab epiſtolis cenſurę moroſitas abeſſe debet. In communi conſuetudine licet quicquid in buccam. idem permittitur in epiſtolis familiaribus: quæ ſi circumſpectius loquantur, non jam jus ſuum retinere videntur. Quę monumenta in oculis omnium locari debent, quæ templis & porticibus deſtinantur, ſummam perfectionem requirunt: non item quæ domeſticis tantum uſibus & privatis parietibus comparãtur. nihil hic publico conſpectu dignũ. Hæc tibi & paucis amicis,

Epiſtola[rum] li[-]centia

cum quibus communicare voles, ſcripta ſunt, nulla vel eruditionis vel ingenii quæſita laude. quæ ſi tibi probabuntur, hoc eſt, ſi libenter leges, jam finem ſuum conſecuta fuerint. Poterant magis Latine & elegantius ſcribi. quis negat? ſed quid ſi ego non potui? ingenii iſta culpa eſt, non voluntatis. Quanquam quid hodie è Græcia, bene Latinum; aut è Turcia, penitiſſimaque barbarie elegantius expectes? Hanc denique tibi fero legem, ut ſi iſta non aſpernere, accipias reliqua, donec Viennam rediero, ſi tamen unquam rediero: ſin minus, hic finem faciam, ne tibi ultra moleſtus ſim. Vale, Conſtantinopoli Calendis Iunii 1560.

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. Legationis Turcicæ

Epiſtola 4. & ultima.

QVOD mihi de reditu gratularis, agnoſco humanitatem & veterem benevolentiam tuam. Quod reliqua exigis legationis meæ, & quæ à poſtremis quas ad te dedi, Illuſtriſſime, uſu venerint, aut

quæ ſcitu jucunda obſervaverim, non mones immemorem. probe recordor quid tibi receperim: neque mihi eſt animus fruſtrari promiſſum, aut tam commodum fraudare creditorem. Accipe ergo quæ ab eo tempore ſequuta ſunt, nugas, joca, ſeria, quicquid in memoriam, ut aliàs: quanquam auſpicabor ab initio minimè læto. Vix dum requieverat animus ab infortunio & carcere Bajazetis, cum nuncio nihilo meliore percellimur. Erat in expectatione eventus claſſis Turcicę, quæ famâ rerũ ab Hiſpanis in Meninge inſula (nunc *Gerbas* vocant) proſpere geſtarum excita, eo curſum tenuerat. Factus certior Suleimannus eam inſulam à Chriſtianis expugnatam, additis ad veterem arcem novis propugnaculis, præſidioque impoſito muniri, ſibi id in tanto imperio, & tam florentibus rebus, minime ferendum arbitrabatur. Ea re miſſis cum claſſe auxiliis, nationi ejuſdem religionis ſenſu ſecum conjunctæ ſubvenire in animum induxerat, ac Pihalio Baſſæ maris præfecto, ut eam expeditionem obiret, negotium dederat. Is claſſem multo quidem & ſelecto milite adornaverat, anxio tamen, & longinquam navigationem & hoſtem famoſum reformidante. Inſederat animis Turca-

rum magna virtutis Hiſpanicæ opinio, quod cognoverant, multa bella vetera & recentia, fœlicibus auſpiciis magna cum ejus gentis gloria confecta. meminerant Imperatorem Carolum: de filio, rege Philippo, paternæ virtutis & regnorum herede, quotidie audiebant. Quæ res tantam curam adferebant, ut plerique veluti ſupremum adituri periculum, tabulas quoque ſuprèmæ voluntatis teſtes conderent, & ut nunquã redituri Conſtantinopoli proficiſcerétur. Sic tota urbs in vario metu, nec erat quiſquam, ſive conſcenderet, ſive maneret, quem non expectatio exitus hujus belli vehementer ſolicitum haberet. Sed claſſis ſecundis vecta ventis, imprudentibus noſtris intervenit, tantumque terroris inopinato adventu intulit, ut nec ad pugnam, nec ad fugam animus, aut conſilium ſatis ſuppeteret: triremes aliquot expeditæ fuga ſalutem peterent: reliquæ hærerent, & aut vadis fœdè illiderentur, aut ab hoſtibus circumventæ opprimerentur. In arcem Medinæ, idemque belli Dux unà cum Ioanne Andrea Doria, claſſis præfecto, ſe receperat. hi primis noctis tenebris ignorati, fœlici auſu inter ſtationes hoſtium ſcapha in Siciliam transfretarunt. Ejus victoriæ triremem nunciam huc miſit Pihalius; quæ ut aper-

tius

tius profiteretur quid ferret, ingens vexillum, in quo Chriſti ſalvatoris cruci affixi imaginem depictam Turcæ ajebant, à puppi per fluctus trahebat. Ea ut portum ſubiit, tota urbe Chriſtianæ cladis rumor percrebuit, gratulantibus inter ſe tantam victoriam Turcis. Iidem catervatim ad meas fores conveniebant, meoſque homines, ecquem fratrem, propinquum, aut neceſſarium in claſſe Hiſpana habuiſſent, per ludibrium rogitabant. ejus (inquiebant) videndi brevi vobis poteſtas erit. Ad hæc multis verbis ſuam virtutem inſolenter efferebant, ac noſtram deprimebant ignaviam, quæ arma ſupereſſe, quæ ſibi reſiſterent? jam etiam domitum Hiſpanum. Quæ mei magno cum dolore audire cogebantur: ſed ferendum erat, quod Deo ita placitum, & mutari non poterat: Vna nos ſpes ſuſtentabat arcis, quam Hiſpani magno præſidio tenebant, ſi tutari eam poſſent, donec hoſtem aut hyems, aut quis caſus ab obſidione avertiſſent. Prævalebat tamen metus, victoribus omnia fore procliviora quam victis, ut accidit. Siquidē rerum omnium, ſed præſertim aquæ penuriâ conflictati obſeſſi, arcem poſtremo ſeque dederunt. Fecerat hoc Don Alvarus de Sande, qui militibus illis præerat, ingentis

vir animi, vetere militia clarus: ut cum videret ultra ſuſtineri non poſſe, arce cum paucis excederet, naviculamque arriperet, veluti trajecturus in Siciliam: ne parta multâ virtute belli decora, quamvis neceſſaria deditione contaminaret, atque ut ejus loci amiſſio cuivis rei potius imputaretur quàm ſibi. Sic venit in hoſtium poteſtatem arx. Milites enim portas, quæ diutius fruſtra claudebantur Turcis, quo mitiores experirentur, patefecerunt. Don Ioannes de Caſtella propugnaculo ſuæ fidei commiſſo excedere noluit: ſed ibidem cum fratre hoſti repugnans vulneratus, & ipſe ad extremum capitur. Magna conſtantia arx ea trimeſtri ſpatio amplius ab Hiſpanis defenſa fuit, pene rerum omnium neceſſariarum uſu, atque etiam auxilii ſpe (quod eſt miſerrimum) defectis. Sed nihil fuit in illius cœli caloribus quo premerentur gravius, quam ſitis. Vna modo erat ciſterna, magna illa quidem, & aquæ abundans, ſed quæ tantæ multitudini non ſufficeret. Inde ſingulis certa aquę portio quotidie dividebatur, quantum vitæ ſuſtinendæ ſatis eſſet. Hæc augebatur à pleriſque aquæ marinæ mixtione, vi ignis à ſalſiore parte ſtillatim repurgatæ. hoc opportune docuerat quidam alchimiæ

peritus.

peritus. quanquam non omnibus ea facultas ſuppetebat. Itaq; videre erat multos humi ſtratos, morti propinquos, rictu hiante unius aquæ nomen aſſidue frequentantes. quibus ſi miſertus quiſpiam paulum quid aquæ in os infudiſſet, levati erigebantur, aſſidebantque, donec ejus aquæ auxilio conſumpto eodem relaberentur, ac demum torridi animam efflarent. Sic multi quotidie peribant, præter eos quos belli caſus, morbique, in illa ſolitudine, omni medicamentorum ſubſidio deſtitutos abſumebāt. Menſe Septembri victrix claſſis Cōſtantinopolim refertur, captivos, ſpoliaq; & triremes noſtras ſecum trahens, tam lætum Turcarum oculis ſpectaculum, quàm luctuoſum & flebile Chriſtianis, ſtetit ea nocte ad ſaxa è regione Byzantii, quo ſplendidiore pompa & majore celebritate in portum inveheretur. Deſcenderat Suleimannus in porticum portus faucibus vicinam, hortorum ſuorum appendicem, ut propius intrantem, monſtratoſque Chriſtianos duces ſpectaret. Oſtentui erant in puppi prætoriæ triremis Don Alvarus de Sande, Don Sanchius de Leyva, & Don Bellingerus de Requeenes. hic Siculatum triremium, ille Neapolitanarum præfectus. Remulco trahebantur captæ
trire-

triremes, remigio & acroſtoliis deſpoliatæ, nuda corpora, ut ſic præ Turcicis parvæ, deformes, contemptibileſque haberentur. Qui tum Suleimanni vultum viderunt, negant in eo ulla inſolentis lætitiæ ſigna deprehendiſſe. Ego certè altero poſt die ad ſua ſacra proficiſcentem vidi, eodem quo ſemper vultus habitu. eadem erat frontis ſeveritas & triſtitia, pene ac ſi nihil ad eum hæc victoria pertineret, nihil novum, aut inexpectatum contigiſſet. Tam capax in illo ſene quantævis fortunæ pectus, tam confidens animus, ut tantam gratulationem veluti immotus acciperet. Ductus paucis poſt diebus in Regiam captivus miles, prius fame cruciatus, & tantum non enectus. Vix pedibus plerique inſiſtebant: multi præ imbecillitate concidebant; animoque linquebantur: quidam utique moriebantur, per ludibrium agebantur, armis ridiculum in modum ac fere præpoſtere injectis. Circumcirca Turcarum voces audiebantur, inſultantium, & ſibi totius orbis imperium deſpondentium. Nam quem ultra, victo Hiſpano, ſupereſſe hoſtem qui timeri poſſet? Fuerat in ea expeditione primorum ordinum ductor Turca quidam mihi non ignotus, in cujus manus inciderat ſignum

Suleimanni in victoria modeſtia.

primum,

primum, ſive regium triremium Neapolitanarum, in quo erant in complexu imperialis aquilæ regum Hiſpaniæ provinciarum omnium inſignia. Quod cum eum Suleimanno velle offerre intelligerem, dandam mihi operam putavi ut anteverterem, & ab eo auferrem. Quod non difficulter obtinui, miſſo duarum veſtium ſericarum munere. Sic cavi ne clariſſima Caroli quinti inſignia ad æternam ejus cladis memoriam apud hoſtem remanerent. Erant in numero captivorum, præter eos quos dixi, clari natalibus, Don Ioannes de Cardona, Don Bellingeri gener, & Don Gaſto ducis Medinæ filius pene quidem puer, honorato tamen in patris exercitu militiæ munere defunctus. Don Ioannes haud inſipienter id egerat, magnæ pecuniæ pactione, ut in Chio (ea tenetur à veteribus incolis Genuenſibus) relinqueretur. Gaſtonem Pihalius occultarat, allectus ſpe ingentis pro redemptione pretii. Sed hoc conſilium ferè in perniciem ei vertit. Id enim quibuſdam veſtigiis odoratus Suleimannus, ſane quàm ægre ferebat, neque quicquam enixius ſtudebat, instigante Ruſtano, quam ut Gaſtonem è latebris erueret, ut in manifeſto facinore juſtiorem cauſſam haberet in Pihalium animad-

verten-

vertendi. Verum incaſſum is labor ſumebatur, ſublato è vivorum numero Gaſtone, an peſte, quidam credunt; an (quod eſt veriſimilius) ne quid emanaret, ipſius Pihalii opera. Certè magna cura à patris miniſtris requiſitus, inveſtigari non potuit. Credibile eſt Pihalium, quo propriæ ſaluti conſuleret, Gaſtonis vitę non pepercisse. Nihilominus in magno metu diu vixit, vitato Conſtantinopolis acceſſu, perq; varias cauſſas circũ maris Ægæi inſulas cum paucis triremibus vagatus. Irati domini conſpectum, ut ſibi exitioſum, ac ne cauſſam è vinculis dicere cogeretur, fugiebat: donec Suleimannus eunuchi Cubiculariorum decurionis, & filii Selimi precibus mitigatus, delicti gratiam fecit ſub iis verbis, quæ me referre non pigebit. *Habeat is quidem à me tanti delicti veniam & impunitatem: cæterum debitas pœnas poſt hanc vitam de eo ſumat juſtiſsimus ſcelerum vindex Deus.* Adeo ei inſedit, nullum malum facinus inultum relinqui debere. Don Ioanni Cardonæ res ceſſit fœlicius: qui quidem cura atque auxilio viri illuſtris, Adami à Ditrichſtein, Baronis Auſtriaci, qui ejus ſororem lectiſſimam fœminam habet in matrimonio, meaque fidejuſſione ſublevatus, incolumis in Hiſpaniam rediit. Introductus

in

in Divanum ſive conſeſſum Baſſarum Sandæus, interrogatuſque à Ruſtano, Quid domino ejus veniſſet in mentem, ut, cum ſua tueri non poſſet, aliena oppugnatum iret? reſpondit, ad ſuum judicium hoc non pertinuiſſe: ſuum munus fuiſſe, ut quod haberet à domino mandatum, qua fide par erat exequeretur. In quo ſortem habuiſſet adverſam. Deinde genu nixus Baſſas precatus eſt, ut ſalutem ſuam Suleimanno commendarent: ſibi domi uxorem eſſe,& paucos liberos:orare,ut ſe iis ſervatum vellent. Reſpondit Ruſtanus, ſuum Imperatorem ingenio eſſe miti, ſperare de ejus ſalute impetrari poſſe. Sic Sandæus in arcem, quam *Caradenis*, hoc eſt, maris rubri, vocant, duci jubetur. Verum non longè abierat, cum revocaretur. Non viderat eum Cubiculariorum decurio,cujus ſuprà memini,magnæ apud dominum authoritatis. Ea de cauſa redire jubebatur. Commemorant qui revertentem viderunt, verum aliàs intrepidum, aliquanto commotiorem rediiſſe, verentem ne mutatâ ſententiâ ad necem retraheretur. Reliqui captivi qui erant præcipui nominis in turrim Perenſem, ſive Galatenſem conduntur. in iis Don Sanchius de Leyva,cum duobus filiis nothis; atque item Don Bel-

lingerus.

lingerus. Poſtquam ſum factus iſtorum certior, & quanta penuria omnes laborarent, putavi mearum eſſe partium, non deeſſe eorum miſeriis. Miſi itaque qui eos viſerent, & meis verbis conſolarentur, omniaque quæ in mea eſſent poteſtate deferrent. Atque ab eo tempore toti captivorum nationi mea domus ſemper patuit, neque in ullo, quoad ejus fieri poſſet, adverſus eos officio ceſſatum. Turcæ ſuis captivis, modo panis & aqua ſuppetat, abunde proviſum arbitrantur. Quid cujuſque ætas, quid conſuetudo, quid valetudo, & tempus anni poſtulet, impenſe ſecuri, ſanos, ægros, convaleſcentes, robuſtos, valetudinarios, juvenes, ſenes, eodem modo accipiunt omnes. ex quo magnus opitulandi campus mihi patebat, variis vitæ neceſſitatibus diverſa ſubſidia poſtulantibus. Magna ægrotorum multitudo decumbebat in templo quodam Peræ, quod oppidi nomen eſt, ſtatim trans fretum ſiti è regione Byzantii. Ibi eos Turcæ veluti depoſitos & abjectos habebant. Plurimos aut in ipſo morbo, aut jam convaleſcentes idonei victus inopia perdebat, quod juſculum, aut offam non haberent, quo languentem ventriculum foverent, & vires amiſſas ſenſim recuperarent. De eo admonitus,

tus, do negotium civi Perenſi, mihi amico, ut verveces aliquot quotidie emat, quos domi elixos inter captivos illos dividat, his jus, illis carnes, ut cujuſque morbi vel valetudinis ratio exigeret, quæ res non paucis profuit. Atque hæc quidem cum infirmis; aliam opem poſcebant, qui recte valebant. Plenæ erant ædes meæ à ſummo mane ad veſperam turba eorùm, qui adverſus varia incommoda auxilium petebant. Alii lautioribus mẽſis aſſueti ad atri panis ejuſdemque ſicci quotidianum eſum nauſeabãt: opus habebant qui compararent aliquid obſonii: aliorum ſtomachus continuum aquæ uſum non ferebat, pauxillo vino opus erat. erant quos offendebat in nudo ſolo cubantes nocturnum frigus, quibus veſte ſtragula ſubveniendũ erat: huic amiculum, illi calcei deſiderabantur. Pars multo maxima adverſus heri, vel cuſtodis ſævitiam ſubſidium orabat, quo commodioribus iis uteretur. Ad medendum iſtis omnibus incommodis una remedio erat pecunia, ea flagitabatur. hic nullus abibat dies, quin plures aurei inſumerentur. Sed hoc malum tolerabile, neque exitioſum: pernicioſius aliud ab iis impendebat, qui grandiores ſummas ſibi credi poſtulabant, aut me vadem pro redemptionis pretio cupie-

bant. horum nulli deerat, quo ſe venditaret, ac ſuam cauſſam præcipuam videri vellet. hic afferebat nobilitatem & conſanguineos, aut affines illuſtres aut primarios: iſte ductos in exercitu ordines, multorumque annorum ſtipendia: tertius divitias domi magnas, & in promptu ſatisfaciendi facultatem. Nec deerant qui ſuam virtutem, & clara in bello facinora prædicarent. Omnes denique quacunque de cauſa ſibi ſuccurri æquum cenſebant. De fide cum quæreretur, & an ſolvendi memores futuri eſſent, vetabant dubitare. Nam quid injuſtius, quàm non moleſtia & damno liberare eum, à quo tantum beneficium accepiſſent, cui libertatem, cui vitam deberent, qui eos tanquam ex Orci faucibus eripuiſſet? Ac ſanè mihi graviſſimum erat audire, Niſi mihi jam in numerato ſint ducenti aurei, actum eſt de me: traducor in Aſiam, aut conjicior in triremes ad remum, avehendus neſcio quò, ſine ulla ſpe recuperandæ unquam libertatis, aut reviſendæ patriæ. Eſt mercator, qui tantum mercium ſuppeditare, unde ea ſumma confici poſſit, non recuſet, modo tu fidejubeas. Hæc fere erat omnium cautio: qua non moveri non poteram, cum veniret in mentem vera eſſe quæ dicebantur. Fieri non poſ-

ſe,

ſe, niſi eſſet ſubventum, quin magnam partem variis caſibus perirent: eſſe autem eo loco neminem, qui majorem opitulandi facultatem haberet, aut à quo juſtius id expectaretur quàm à me. Sed tu, *nuſquam tuta fides*, mihi ingeris ſcio, ſed cadit in cujuſquam animum fore tam immaniter ingratum aliquem, ut ex tanto periculo ereptus ſolvere nolit, quod ſit pro ejus capite expenſum? Fac uni, atque alteri non voluntatem, ſed facultatem deeſſe. id ſuſque deque habendum. Non perit, quod bonis bene fit. major certè pars in officio manebit. His rationibus adductus, meam fidem pro multis aureorum millibus obſtrinxi, meque in tam altam voraginem demiſi, ut neſciam quo modo ſim emerſurus: ac verear, ne compedes quas iis ademi, ego meis pedibus aptarim. Qua de re pluribus ad te ſcribo, ut me purgem, quod à quibuſdam inſipientiæ accuſari me ſcio, ob nimiam credendi facilitatem; tum quod nonnullorum in ſolvendo negligentia me in ſuſpicionem adducit, fore ut non ſine gravi damno ex hoc negotio exeam. Quinimò jam fuit neceſſe, me quod pro quibuſdam ſpopondi, dependere: ac memini cum ad me nonnullorum voces referebantur, qui cum eſſent meo be-

Beneficium in bonos collatum.

 neficio,

neficio ſervati, tamen deridiculo habebant tantam facilitatem, ut hominis inepti, & parum conſiderati. Ex quo poſſum colligere, quæ mens quorundam futura ſit. Sed erit quod volet Deus. utut ceciderit, non video cur me pœniteat multis benigne feciſſe. Ipſa ſibi virtus ſemper pulcherrima merces. præcipuum mihi nullum pretium expecto, nullos honores, nullam ſtatuam decerni mihi volo; opto tantum ut eatenus grati ſint, ut quod pro eorum incolumitate expenſum ſit, fideliter reſtituant. Quod de cordata natione, cujuſmodi hęc habetur, non deſpero. Ego verò lętor non modo me repoſuiſſe, verum etiam exemplo fuiſſe, quo provocati plerique & ipſi bonam operam navarunt. Sunt Peræ cum cives, tum peregrini, generis Italici, multi mercatores, quorum extitit in captivis ſublevandis inſigne ſtudium, ſed unius non poſſum obliviſci, prorſus à reliquis diverſi, propter ſententiæ abſurditatem. is erat Italogræcus, hoc eſt, mixta origine & moribus Græcis atque Italis. hic cum certatim omnes in tam pium opus incumberent, adduci nunquam potuit, ut teruncium in ullum impenderet. Quo nomine cum accuſaretur, ita ſe defendebat abſono & incompoſito ſermone Italico, (nam

Virtus.

fami-

familiarior ei Græcus) Ego iſtos quales ſint non novi: ſed facile poſſum conjicere, non niſi juſto Dei judicio in hanc miſeriam conjectos. Nolo venire contra voluntatem divinam: maneant per me quo loco eos Deus eſſe voluit. Vos, qui iis quæ divinitus decreta ſunt, tam audacter interceditis, mirandum non erit ſi pœnitebit. nemo mihi perſuaſerit, ut vel unum obolum horum cauſſa erogem. Sic ille. Sed vanum iſtum & ineptum vatem omittamus. Hæc Chriſtianorum maritima clades cum Baiazetis calamitate conjuncta, magnam mihi curam adferebat, ne Turcæ redderentur inſolentiores, ac proinde in ferendis conditionibus intolerabiliores. Ad mala publica accedebat privatum, peſtis, quæ domum meam invaſerat, jamque unum de fidiſſimis meis famulis rapuerat: cæteros contagii metu vehementer turbarat. de quo dicam paulo poſt, ſi prius de alia ſolicitudine nobis injecta, minore quidem illa, ſed tamen non contemnenda, attigero. Fit indies hic Princeps ſuæ religionis obſervantior, hoc eſt, ſuperſtitioſior. Solitus erat oblectare ſe puerorum fidibus, & voce canentium muſica. Sed hoc omne ſublatum Sibyllæ cujuſdam interventu, hoc eſt, anus

 ſancti-

ſanctimoniæ profeſſione celebris, quæ magnas, niſi finem faceret, paratas ei pœnas poſt mortem denunciarat. Eo commotus, quicquid erat inſtrumentorum ſymphoniacorum, quanquam auro, gemmiſque egregio opere diſtinctorum, comminuit, & in ignem injecit. Cibum ſumebat ex argentea ſupellectile: hoc quoque neſcio quis tam graviter apud eum increpuit, ut poſtea nullis quàm fictilibus vaſis ſit uſus. Poſtremò inventus eſt, qui tantam uſus vini licentiam in urbe non ferret, eoque nomine religionem ei injiceret, ac ſi præceptorum prophetæ ſui parum retinens eſſet. fit ergo edictum ne vinum deinceps Conſtantinopolim importaretur, ac ne Chriſtianis quidem, neque Iudæis. hoc edictum ad me meoſque non parum pertinebat, aquæ potioni minimè aſſuetos. unde enim nobis vinum, ſi à mœnibus urbis arceretur? longum patriæ deſiderium, & incertum adhuc quo noſtra actio evaderet, ſatis nos macerabant; niſi hæc etiam mutandi victus neceſſitas adjungeretur, cui ſine multorum invaletudine locus eſſe non poſſet. Do negotium meis interpretibus, ut noſtram cauſſam apud Baſſas in Divano diligenter agant, & veterem poſſeſſionem defendant. variatum ibi ſententiis.

Erant

Erant qui cenſerent, nos quoque aquæ potu debere contentos eſſe. quid enim dicturam viciniam, ſi vinum ad nos inferri videant? Ejus uſu ſibi ſevere interdici. At Chriſtianos in media Conſtantinopoli eo ſe quantum libéret ingurgitare, fœtorem vini circumcirca late diſferri, atque omnia profanare. Sed & Muſulmannos, qui ad me venirent, vinum eructantes prodire. Ex quo nihil propius factum eſt, quam ut cauſſa caderemus. Vicit tamen eorum ſententia, quorum auctoritate noſtri ratio habebatur, qui nobis tantam mutationem intolerandam fore, morborumque & mortis cauſſam pleriſq; allaturam contendebant. Permittitur nobis unius noctis optio, qua vini quantum vellemus ad portam maritimam, quæ nobis opportuniſſima videretur, appulſum haberemus: qua nocte item currus & equi ad manum nobis eſſent, quibus vinum quanto minimo cum ſtrepitu fieri poſſet, in domum inferremus. Sic nos jus noſtrum retinuimus. Non defuerunt Græci, qui Principis animum eo quo dicam ſtratagemate periclitarentur. Cum exploratum haberent, eum per loca frequentibus vineis conſita iter facturum, magno numero conveniunt, viteſque radicitus convellunt. quarum congeſtis

acervis alii viam complent, alii currus onerant. Vbi ad eum locum venit Princeps, rei novitatem miratus, conſtitit: vocat ad ſe proximos, quærit quid moliantur. Illi reſpondent, quando ſibi ejus edicto vini potu interdictum ſit, ſe vites, quarum deinceps nulla futura ſit utilitas, extirpare, ut lignis ad focum utantur. Tum Suleimannus: Non recte facitis, neque mentem meam, ut debuiſtis, aſſecuti eſtis. Ego ſi vini abſtinentiam indixi, non propterea veſci uva quenquam prohibeo. Inter præſtantiſſimos fructus, quibus genus hominum donavit Deus, annumerari debent uvæ. harum recentium ſucco nihil vetat quo minus fruamini, dum ne in doliis conditum pernicioſo invento depravetis, atque in alium vertatis uſum. An vos pomiferas arbores, quod vinum non ferunt, eradicandas cenſebitis? Quieſcite, fatui, & vitibus, egregios vobis fructus laturis, parcite. Ita Græcis ſine effectu ſuum commentum fuit. Revertor nunc ad peſtem, quam ſub eodem tecto nobiſcū verſantem reliqui. Cujus vitandæ gratia mitto ad Ruſtanum rogatum, ut mihi ejus permiſſu aliquo migrare liceat, ubi ſim extra metum aëris contagione infecti. Quod quidem faciebam diffidenter, quod erat mihi cognitum ejus
inge-

ingenium: faciebam tamen, ne viderer in mea meorumque valetudine tuenda, fuiſſe negligentior. Reſpondit Ruſtanus, ſe relaturum ad Principem. poſtridie renunciat, eum ſic reſpondiſſe. Quid mihi vellem, aut quo cogitarem? an neſcirem peſtilentiam ſagittas eſſe Dei, quæ à propoſito ſcopo non aberrarent? ubi ubi deliteſcerem, ut ab ejus teli jactu tutus eſſem? Si me percuſſum vellet, nihil fugam, nihil latebras profuturas. Fruſtra vitari, quod evitari non poſſet. Suas ędes ne nunc quidem peſte vacuas, in quibus nihilominus maneret. me quoq; facturũ rectius, ſi me loco non moviſſem. Sic mihi in domo funeſta, & peſte contaminata manendum fuit. Sed accidit haud multo poſt ut Ruſtanus ad plures migraret, aqua extinctus intercute. Cui ſuffectus eſt Hally Viſiriorum Baſſarum tum ſecundus, vir (ſi Turcarũ quiſquam) humanus, & prudens. Ad quem cum novę dignitatis initio gratulatum miſiſſem, adjunxiſſemque amplum ſericeæ veſtis munus, liberale reſponſum acceperã, me in quibuſcunq; rebus uſurum ſe amico; ne vererer, ubi uſus eſſet, compellare. Neque id re parcius præſtitit quàm verbis promiſerat. quod primum ſum expertus, cum ex intervallo rediviva peſtis in domo mea denuo turbaret, eumq; nobis

bis eripuiſſet, cujus ope & præſidio in conſervanda valetudine ſecundũ Deum potiſſimum niti ſolebamus, atque alios plures (ut ſic loquar) afflaſſet. Mitto ad Hally Baſſam eandem petitum veniam quam antea petieram à Ruſtano. Reſpondet ſe quidem mihi poſſe permittere, ut irem quo vellem, ſed futurum conſultius ſi id poſtularetur à Principe: ne, ſi forte in homines meos incidiſſet liberius vagantes, ægrè ferret me ſine ſuo ſcitu verſari extra hoſpitium. Multum referre, quomodo quidque Principi proponeretur. Se ita ad eum relaturum, ut non eſſet quod de aſſenſu dubitarem. Pauloque poſt me facit certiorem, non prohiberi me quocunque viſum ſit proficiſci. Seceſſui viſa eſt aptiſſima inſula quam vocant *Principo*, quatuor horarum navigatione ab urbe diſtans. ea fere amœniſſima eſt complurium minutarum inſularum, quæ Conſtantinopoli proxime ſubſunt. Nam aliꝫ ſingulos, aut nullos habent pagos, hæc duobus habitatur. Quod dixi, eum cujus fiducia maximè niti ſolebamus, morte nobis ereptum, fuit is medicus Gulielmus, optimus mihi & fidiſſimus longinquæ peregrinationis comes. Correptum quendam peſte, quemadmodum eventus palam fecit, imprudens redemeram.

Ei dum Gulielmus medicinam facere conatur, neque ſatis ſibi cavet, venenum peſtiferum hauſit. Erat in ea hæreſi, ut graſſante peſtilentia plus eſſe metus quàm periculi diceret: oriri eodem tempore, ut ſemper, varia morborum genera. quorum majorem partem timori aſſignaret peſtilentiæ: ſic fieri ut quodlibet ulcus, aut tuberculum pro peſtilenti anthrace curaretur. Itaque etſi jam ex peſte langueret, longe tamen à peſtis ſuſpicione aberat, donec malum diſſimulatione auctum cum tam ſævis acceſſionibus erupit, ut fere inter manus opem ferentium extingueretur. Nec dum tamen adduci potuit, ut ſe peſte laborare crederet. Cum pridie quàm è vita diſceſſit, miſiſſem qui percunctaretur, quî ſe haberet: reſpondit ſibi factum eſſe melius: rogare, ſi commodum eſſet, ut ad ſe venirem. Diu ei aſſedi, quum mihi narraret quàm graviter æger fuiſſet. Nam ſibi cum ceteros, tum videndi ſenſum ita debilitatum fuiſſe, ut neminem diſcerneret. quo affectu ſe nunc liberatum, atque omnibus ſenſibus vigere: unam ſupereſſe deſtillationem, quæ ſpiritum impediret: qua ſi levetur, continuò valentem fore. Ab eo diſcedens, dico me audiſſe, habere eum neſcio quid abſceſſus in pectore, fatetur, rejectoque

lecti

lecti ſtragulo mihi monſtrat, ſed nihil eſſe incommodi. contractum id è nodulis anguſtioris thoracis, quem novum induiſſet. Ad veſperam, cum ex familiæ diſciplina duo è reliquo comitatu meo ei noctu miniſtraturi acceſſiſſent, jamque munda interula induere eum pararent, advertit ipſe in nudato corpore maculam purpuream, quam ipſi morſum pulicis eſſe dicebant. Et vero plures & grandiores vidit. Non ſunt, inquit, iſti morſus pulicum, ſed mortis appropinquantis nuncii. Hoc ergo agamus. hinc totam noctem Deo precibus placando, piis colloquiis, & ſacræ lectionis auditioni vacavit, donec mane ſumma cum miſericordiæ divinæ fiducia vita exceſſit. Sic ſum orbatus homine mihi chariſſimo, & rebus meis opportuniſſimo. Nec minus damni fecit in ejus morte reſpub. literaria. Multa viderat, didicerat, annotaverat, quæ in communem uſum aliquando edere cogitabat: mors pręclaros conatus interrupit. Ejus quidem fidelitas, & rerum uſus tanti à me fiebat, ut ſi fuiſſent paſſa tempora & mihi reditus permiſſus fuiſſet, dubitaturus non fuerim eum loco meo Conſtantinopoli relinquere. Ab eo tempore mihi viſi labores mei conduplicati: neque ſane eo relicto totus mihi

rediiſſe

rediiſſe videor. Pax ſit piis boni viri manibus. Poſui ei monumentum, quo debitum virtuti ejus teſtimonium dedi. Sed redeo ad meas inſulas: in quibus trimeſtri ſpatio ſumma cum voluptate vixi. Mira ibi ſolitudo: nihil turbæ, neque ſtrepitus: pauci Græci, apud quos divertebam. Turca nullus, cujus præſentiæ oblectationes meæ obnoxiæ eſſent. Nam Turcæ domeſtici, quibus aſſueveram, nihil interpellabant: licebat qua vellem libere diſcurrere, & circum illas inſulas, quæ plures ſunt, pro arbitrio vectari. Omnia ibi plena diverſimodi generis plantis, ſtœchade, myrto aculeata, ſtœbe, aliiſque pluribus. Mare vero omnis generis piſcium copia refertum, quibus nunc hamo, nunc reti inſidias faciebam. Erant ad manum cymbæ cum piſcatoribus Græcis, quibus utebar adjutoribus. Vbi plus amœnitatis, aut major capturæ ſpes oſtendebatur, eo trajiciebam. Interdum aperto Marte juvabat rem gerere, in vadoque pellucidi maris, trepidantem cancrum, aut locuſtam fuſcina confixum in navim rapere. Sed omnium non modo jucundiſſima, verumetiam fructuoſiſſima erat venatio, quæ ſagena, ſive verriculo fiebat. Qua in parte piſcatores judicaverant plus eſſe piſcium, ea circumjiciendum verri-

verriculum curabam: ſicut magnum ſpatium cõplecteretur primum ipſo reti, deinde prælongis funibus, quibus expaſſæ in diverſum alæ ad littus trahebantur. Ad illos funes nautæ crebros virides ramos implicuerant, quo terrore piſces coërcebantur, ne evadere, atque in altum refugere tentarent. Ita cum utrinque verriculi alæ ad terram adductæ eſſent, redacti in anguſtum piſces trepidare, neque tamen ſe deſerere. Ad eas quiſque artes, quibus erat à natura doctus, confugiebat. Alii audaci ſuper rete ſaltu periculum effugiebant. Alii contra arena obruti, ne reti involverentur cavebant. Erant qui quamvis craſſiore lino conſertas maculas dentibus ſcindere niterentur, inprimis ſynodontes, armatum firmis dentibus genus, quibus ea induſtria, ut, ubi tantum lini morſu contriverunt ut uni fugæ via pateat, qua primus erupit, totum agmen conſequatur, ut è magno numero nullus piſcatori relinquatur. Id metuens (nam eram præmonitus) ſtabam in prora contum tenens, quo rictum corrodentium retondebam, non ſine meorum riſu. nec tamen obtinebam quin paucis exceptis reliqui (qui multi erant) fuga ſibi conſulerent. Adeo ne piſcibus quidem in extremo diſcrimine ſolertia

deeſt

deeſt. Nobis tamen præter hos diverſorum piſcium multitudo remanebat, melanurorum, ſcorpionum, draconum, ſcarorum, julidum, & chanum, quos ibi vocant. quorum varietas cum aſpectu delectabat oculos, tum nominum & naturarum cognitione valdè mihi jucunda erat. Ergo ſub noctem me recipiebam in caſtra cum puppi laureata, præda & captivis onuſta. Poſtridie faciebam participes ſpoliorum, Hally Baſſam, atque ejus magiſtrum curiæ, qui valde ſibi munus acceptum præ ſe ferebant. Iuvabat interdum pertica, ferroque, in eum uſum parato, pinnas, quarum in illo mari tanta copia eſt, ut ibidem data opera conſitæ videantur, fundo avulſas capere, in quibus Ciceroni, Plinio, & Athenæo celebratos pinnotheres, ſive pinnophylaces, deprehendebam, fere binos, marem, & fœminam, quandoque plures. Sed vereor ne cætera quæ de iis præfati ſcriptores memorant, non utique liquida fide conſtent, & ſpecioſa magis ſint quam ſatis explorata. Narrant illi, pinnam patulis hiulcam conchis inſidias facere minutis piſcibus, quos tamen illa, utpote cæcum & brutum corpus, intra ſua præſidia verſari neſciret, niſi pinnophylacis morſu commonefieret; tum illam conchas

contra-

contrahere, piſciculoſque incluſos communem prædam cum pinnophylace partiri. Pinna qua figura ſit, notum ex Bellonio. Qua parte acutior eſt, ſic ſolo maris infigitur, citroque capillamentorum, ſive fibrarum, ita adhæret, ut plantata videri poſſit. Quibus quidem fibris alimentum fugit. Quæ res hinc ſatis liquet, quod ſua ſede convulſa inopia nutrimenti computreſcit, quemadmodum olera, & plantæ. Eam vero ſibi ſedem deligere pinnophylacem credibile eſt, ut firmum propugnaculum adverſus rapacium piſcium vim habeat, quietumque in concitatorum fluctuum agitatione portum, unde excurrat cum velit, & quò ſe tuto recipiat. Quæ tamen nolim ſic à me dicta accipi, ac ſi de tantorum virorum auctoritate quicquam detractum velim. Sed ut iſta relinquam aliis curioſius inveſtiganda. Cymbam nos quidem pinnis facilè complebamus, eſca vili & cujus te citò faſtidium capiat, carne perquam ſimili muſculorũ. Sed piſcatores ſeponere pinnophylaces monebant, ex quibus cum palato gratum obſonium, tum ventriculo non inutile parabatur. Eſt inter reliquas parva inſula ab humano cultu deſtituta, ad quam mera rerum monſtra & portenta, ſtellas, ſerras, vuas, hyppocampos,

pos, prodigioſas cochleas, & ſphærulas quaſdam luteas pomis ſimiles, quæ nos aurantia vocamus, piſcium nihil, præter unam rajam, & paſtinacam, ſævo aculeo metuendam, quo dum nos apperteret, ſe ipſam ſubinde transfigebat, capi à nobis memini. Cum tempeſtas à mari arcebat, in terra me oblectabam quærendis rarioribus, nobiſque inuſitatis plantis. Interdum exercitationis cauſſa totam inſulam pedibus circuibam, Franciſcani ordinis monachum, bonum virum, juvenem quidem, ſed obeſum, & laboris inſolentem, mecum trahens. Is à cœnobio Perenſi comes mihi prodierat. cæterum incedentem me pleno gradu quo magis incaleſcerem, ægrè conſequebatur anhelans fremenſque, & quid tanta feſtinatione eſſet opus, quem fugeremus aut perſequeremur? An literas magnis de rebus ferendas ſuſcepiſſemus, & pro tabellariis aut curſoribus operam locaſſemus? Nec finis, donec ei ſudor in modum argolici clypei in tergo per veſtimenta erumperet. Vbi in hoſpitium reditum erat, tum vero gemitibus & lamentis omnia complebat, abjiciebat ſe in lectum, actum de ſe clamitans: cur de nobis non male meritum ſic perdere properaremus? vixque adduci poterat, quamvis cre-

brò invitatus, ut veniret ad prandium. Inviſebant nonnunquam à Conſtantinopoli Peraque amici, & ex Hally familia Germani quidam, de quibus cum quærerem an nondum etiam peſtis remitteret? & quidem inſigniter, reſpondebat unus. quot ergo quotidie jam decedunt? ferè quingenti (ajebat) Tum ego, bone Deus hoccine eſt peſtem remittere? Quot moriebantur cum ſæviret maximè? ad mille, aut mille & ducentos. Turcas à peſte ſecuros, ſed non tutos præſtat opinio, qua mortis tempus & genus, uniuſcujuſque fronti à Deo inſcriptum perſuaſum habent. Si mori fatum ſit, fruſtra declinari; ſin contra, ſtulte metui. Itaque veſtes & lintea in quibus peſte ægri animam exhalarunt, etiamnum à mortifero ſudore madentes contrectant, imò iis perfricant faciem. Si Deo, inquiunt, viſum ut ſic moriar, fieri neceſſe eſt; ſin minus, obeſſe non poterit. Sic contagioni latus patefit aditus, totæque interdum familiæ ad unum emoriuntur. Fuit mihi dum in illis inſulis vixi, notitia cum Metrophane Metropolita, qui cœnobio in Chalci, una iſtarum inſularum præeſt, viro humano & non indocto; concordiæ inter Latinam & Græcam Eccleſias percupido, præter conſuetudinem

reliquæ

reliquæ gentis, quæ fere noſtræ religionis homines ut impuros & profanos averſatur. Adeo ſuus cuique mos placet. Cum jam ferme duobus menſibus in illa inſula verſatus eſſem, Baſſarum quibuſdam mea mora ſuſpecta eſſe cœpit; cum Hally colloquuntur, & ſibi commodius videri ajunt, ſi in urbem revocer. Quid enim ſi profugiam? eſſe mihi paratas (fugæ inſtrumenta) naves, nec reliqua, ſi velim, defutura. Hally jubet eos ſine cura eſſe, de mea fide nihil ſe dubitare. Chiauſſum nihilominus ſummittit, qui hæc nunciet. Is diſſimulanter circumſpectis omnibus, nulloque indicio comperto quod fugæ ſuſpicionem faceret, revertitur, accepto à me munuſculo, juſſus renunciare Hally Baſſæ, ne quid vereretur, non commiſſurum me ut fides quam mihi habuiſſet, ei noceret. Ita in tertium menſem mea ruſticatio extenditur, ac tum demum cum eſt viſum, nullo revocante in urbem me refero. A quo tempore magna mihi interceſſit cum eo Baſſa familiaritas, perpetuaque de pace actio. Eſt natione Dalmata, quem quidem ſolum vidi in illa barbarie meo judicio minimè barbarum, natura miti & ſedata, comem, acriter intelligentem, ingenio quantumvis magnarum rerum capaci,

multi uſus cum domi, tum militię. Nam eſt ætate provectior, & maximis muneribus ſemper præfuit. Statura ei procera, plena, amabilis cujuſdam gravitatis facies. Summa erga dominum pietate, ut cui nihil ſit optatius quam ut & otium & quietem conficiat, quo tolerabilius ætatem, annis morbiſque gravem ferat. Quæ Ruſtanus ſævitia, terrore & minis perficere ſtudebat: hic operam dat ut comitate & æquitate, ac veluti per amicitiæ ſpeciem conſequatur. Ruſtanus ſẽper triſtis, ſemper atrox, ſua dicta pro edictis haberi volebat. Non erat neſcius ille quidem, quid tempora, quid principis ſenectus poſtularet: ſed metuebat, ne ſi quid indulgentius faceret, aut loqueretur, id avaritiæ cauſſa (cujus nomine vehementer domino ſuſpectus erat) feciſſe videretur. Ideo nihil de conſueta importunitate mutabat, tametſi conglutinandæ pacis cupiens eſſet. Ergo ubi non reſpondebantur volentia, nihil audiebat, jubebat faceſſere, nec unquam aliter quam velut ab irato diſcedebatur. Ac memini cum de rebus ad pacem pertinentibus cum eo egiſſem, quæ is tanquam indigna rejeciſſet, dixiſſetque, ſi nihil haberem aliud, abirem: confeſtim me ſurgere & redire domum, præfatum

tum mihi liberum non eſſe quicquam, quàm quod à domino mandatum non haberem, proponere. quod cum viſus eſſem præter conſuetudinem feciſſe commotior, revocat meum interpretem, percunctatur ecquid iratus eſſem? Quum negaret, Quid putas, inquit, ſi ab Imperatore meo obtinuiſſem, de quo aliquando ipſe mecum egit, putaſne (inquam) ipſum ſervaturum fidem, & donum quod mihi pollicitus eſt repræſentaturum? Cum interpres ſe nihil addubitare diceret, quin quicquid promiſiſſem, optima fide præſtiturus eſſem. Tum Ruſtanus, Abi domum & quære ex eo. Erant mihi in numerato quinque millia ducatorum quos vocant, ea ſex millia coronatorum conficiunt. quæ habebam in omnem eventum proviſa, ſi quid incidiſſet, ut opus eſſent. illis onero meum interpretem, ac jubeo Ruſtano ita dicere, haberet hoc meæ fidei ſpecimen & ſolutionis initium: reliqua ſequutura ubi negotium ad exitum perductum eſſet (nam majorem etiam ſummam promiſeram) non eſſe meum fidem fallere. Vidit lætus eam pecuniam Ruſtanus, & attrectavit, deinde reddidit interpreti. Ego, inquiens, de ejus fide non dubito; ſed illud negotium plenum eſt magnæ difficultatis, & de quo

nihil certi polliceri poſſum, neque adhuc ſcire quæ mens domini mei futura ſit. I, refer argentum oratori, ut mihi ſervet, donec certum ſit quo ſe negotium det. Interea ejus arca ſit arca mea. Sic argentum illud tanquam poſtliminio ad me rediit. ipſum Ruſtanum aliquot poſt menſibus mors è medio ſuſtulit. Cognoſce nunc benignitatem optimi Imperatoris, cum fruſtra diutius ea pecunia ſervari videretur, ipſo prius certiore facto, converto eam in unius anni expenſas (tantum enim in ſingulorum annorum ſumptus mihi expenſum ferebatur, cujus me poſtea pœnituit, cum cœpiſſem mecum cogitare, quot jam annos & quantis in laboribus periculiſque in ea legatione verſarer: viſus ſum mihi defuiſſe, qui cum recte factis præmia deberi ſcirem, & haberem optimum & liberaliſſimum dominum, meritorum cujuſque æquiſſimum æſtimatorem, uti occaſione, & eam pecuniam præter ſpem ſalvam veluti agnam è lupi faucibus ereptam, mihi petere non meminiſſem. Eſſe in aula multos, qui nequaquam paribus meritis majora præmia conſequuti eſſent. Viſum eſt hæc in mentem redigere Imperatori, erratum meum confiteri, & poſtulare ut reſtitueret integrum; & quod ego per im-

prudentiam neglexiſſem, ipſe pro ſua benignitate corrigeret. Facile fuit obtinere cauſſam apud tam æquum judicem: de ſuo ærario totidem aureorum millia mihi reponi juſſit: cujus ſi beneficiī tanta cum animi propenſione dati memoriam apud me unquam intermori patiar, tum ego me indignum judicabo, qui lucem diutius aſpiciam. Sed redeo unde digreſſus ſum. Diverſi Baſſarum Hally & Ruſtani mores, diſpar ingenium. Vita illi ſine ſordium ſuſpicione, non metus, nec ejus comitas aut facilitas apud principem reprehenſionem haberet. At contra Ruſtanus, ſemper avarus, ſemper ſordidus, & qui primam utilitatis & pecuniæ rationem duceret. Quæ Ruſtanus colloquia mecum breviſſima habere ſolitus erat, Hally dabat operam, ut in plures horas extenderet, & multa humanitate condiret. Fremebant interea Turcę, qui vel officii vel negotii cauſſa convenerant, quod propter meam præſentiam tamdiu à Baſſæ aditu prohiberentur. Me vero cruciabat fames, quod poſt meridiem ad eum arceſſebar, nec fere niſi jejunus accedebam, quo ſolutiore ingenio hominis acuti colloquio vacarem. In his ſermonibus erat in eo multus, ut quod uterque in rem domini ſui maxime judicaret, id

id ei ſuaderet. ſe quidem non ignorare, nulla re magis indigere dominum ſuum quàm quiete, decurſa jam ætate victoriis & gloria ſatiatum. Nec à domini mei rationibus (quod ipſe ſcire poſſem) pacem & otium aliena. Si ſaluti & tranquillitati populorum ſuorum conſultum vellet, non eſſe quieſcentem leonem denuo in arenam revocandum. Animos principum habere ſe ad modum ſpeculorum: ea eſſe natura vacua, ſed in illa migrare quarumcunque rerum imagines, quemadmodum objectæ eſſent. Sic animos principum per ſe puros, earum rerum ſimulachris velut imprimi quæ objecta eſſent. proinde debere nos animis dominorum noſtrorum ea exhibere, quæ ipſorum rationibus maximè conducerent. Debere item imitari bonos coquos, qui non ad hujus vel illius palatum cibos condirent, ſed conſulerent in commune: ſic nos in conditionibus conſtituendis ita debere moderari, ut ea ſequeremur, quæ utrique parti convenirent & tolerari poſſent. Hæc atque hujus generis plura non nimis inſulsè congerebat. Vbicunque vero res patiebabatur, non alienam à me voluntatem præ ſe ferebat: ac ſi quid viciſſim à me officioſius in eum profectum eſſet,

id

id quàm illuſtri gratia excipiebat. Evenerat per eos dies, ut cum ipſe à Divano domum rediret, ventumque eſſet ad viæ flexum, ubi ſalutatos collegas dimittere conſueverat, ut dum equum celerius circumagit, ſalutationique intentus toto corpore in equi cervicem propendet, magnitudinẽ ponderis equus haud dum firmiter fixis pedibus non ferret, ſed unà cum domino in terram præceps iret: quod cum eſt à me auditum, do negotium hominibus meis, ut eum inviſant, & percunctentur, num hic caſus aliquid offenſæ attuliſſet? lætatus hoc officio, cum mihi gratias egiſſet, reſpondit ſe nulla parte læſum, neque eſſe mirandum, ſi miles ætate confectus, ad lapſum proclivis eſſet. Tum converſus ad eos, qui aſtabant, Dici, inquit, non poteſt, quanta benevolentia me proſequatur iſte Chriſtianus. Commemorabat mihi aliquando ſibi opum, honoris ac dignitatis abunde contigiſſe; nihil aliud nunc ſtudere, quàm ut de multis bene merendo præclaram ad poſteros nominis ſui memoriam tranſmitteret. Cum jam aliquandiu nos pacis negotium tenuiſſet, ac magna eſſem in expectatione deſiderati eventus; caſus intervenit, qui labefactare & pervertere totum poſſet. Græcus

quidam natione, quem Deſpotæ nomine honeſtabant, præſidio Cæſariani militis, qui fines Hungariæ tutabatur, in Moldaviam irruperat, eamque Veyvoda exacto, à quo poſſidebatur, inſederat. Quæ res Turcas graviter commovit, verentes ne tale principium longius procederet, tametſi ſane illud per ſe haud exiguum videri poterat: ſed prudentiæ ſuæ eſſe arbitrabantur curam tegere, neque malum indecora trepidatione majus facere. At Hally ſibi non prætereundum exiſtimavit, quin mecum communicaret, & quid ſentirem cognoſceret. fit mihi notum indicio cujuſdam ex ejus domeſticis, paucis poſt horis ea de re me ad eum accerſitum iri. Nonnihil (ut fatear) is nuncius animum meum momordit. Erat pene ad cataſtrophen perducta actio noſtræ fabulæ, & tantum ultimus actus reſtare videbatur. eram in magno timore, ne hæc novitas omnia turbaret, noſque è conſpectu portus in altum denuò referret. Vocor, ut eram præmonitus, ad Hally Baſſàm. Excipit me ſolita comitate. ſermonem confert de variis rebus, præſertim ad pacis clauſulam ſpectantibus: nullum in vultu neque in verbis novitatis ſignum, donec jam abire pararem, & ſurrexiſſem ei valedi-

ſturus: tum ac ſi demum) Moldavia in memoriam veniſſet jubet me reſidere, ac Mehercule, inquit, pene fui oblitus, quod tibi dictum volui (prorſus quemadmodum ſolemus, quum quid levius in memoriam redit.) Audiſtine tuos Germanos veniſſe in Moldaviam? In Moldaviam inquam? ego verò, minime, neque mihi fit veriſimile. Nam quid Germanis cum Moldavia, tanto terrarum ſpatio diſiunctis? Atqui hoc verum eſt, inquit, & ita eſſe comperies. tum idem pluribus affirmare, & veniſſe certos nuncios, aſſerere cœpit. Denique quo minus dubites, inquit, curabimus, ut Germanum aliquem capiamus, quem ad te mittam, ut ex eo cognoſcas. Hic in eum ſermonem deflexi, ut dicerem, quicquid hujus eſſet, unum ſcire me, nihil factum juſſu neque mandato Imperatoris. Germanos gentem eſſe liberam, peregrinis ſtipendiis aſſuetam. ex iis forte dimiſſos aliquos, qui ducibus Cæſareis militaſſent, cui conducto milite eſſet opus, dediſſe nomen. Ac meo judicio nihil erratum iri, ſi hujus motus cauſſa ad optimates ejus viciniæ Hungaros referretur, qui pertæſi quotidianarum injuriarum, quibus à Turcis onerarentur, de referenda gratia cogitaſſent. Ac ſi mihi licet

dicere

dicere, quod ſentio, non video, inquam, quo nomine accuſari poſſint, ſi toties laceſſiti & veluti ſtimulis fodicati, ſe viros meminerunt, & ultum iri injurias voluerunt. Quid jam multis annis veſtri milites ſibi licere in Hungaria non putant? quod genus maleficii aut hoſtilitatis à noſtris abſtinuerunt? Hic quidem pacis ſpes præfertur, ſed illic nullum atrociſſimi belli exemplum prętermittitur. Ego ut captivus multos jam annos detineor, nec eſt qui apud nos certum ſciat, etiamnum vivam, an in vivis eſſe deſierim. Qui veſtras contumelias tulerunt tam diu, laude non reprehenſione dignos judico, ſi cum oblatum eſt vindictæ tempus, eo utantur. Eſto inquit Hally, utantur, ut valent, modo intra ipſius Hungariæ fines aut locos finitimos: ſed ut in ipſam Moldaviam invadant, paucorum dierum itinere Adrianopoli diſtantem, id vero tolerandum non eſt. Tum ego, Non debet à viris bello aſſuetis, & tractandorum armorum quàm juris peritioribus delectus aut diſcrimen requiri. quæ prima opportunitas oblata eſt, eam arripuerunt: nec ſibi cogitandum putarunt, ubi aut quatenus liceret. Sic ab eo diſceſſi (ut mihi videbatur) minime irato: neque ſane puncto difficiliorem

liorem ſequentibus diebus in negotio pacis ſe præbuit. Dum hæc maximè agebamus, non levi affectus ſum (ſic enim interpretor) Chriſtianiſſimi regis oratoris beneficio. Erant in principis ergaſtulis Conſtantinopoli homines tredecim, plerique juvenes, in quibus & nobiles aliquot: partim Germani, partim Belgæ, quos animadvertendus caſus eo redegerat. Navim conſcenderant Venetiis, qua quotannis interpoſita fide publica, qui ſacram urbem Hieroſolymorum viſere cupiunt, in Syriam deportantur. Quoſdam pietas, alios peregrinandi, & longinquas regiones viſendi ſtudium eo adduxerat: ſed ſiniſtro auſpicio. quo tempore terram attigerunt, milites Maltenſes facta exſcenſione illam oræ Phœniciæ partem populati fuerant, captoſque complures homines abſtraxerant. At Syri, quibus parentes, liberi, propinqui abducti fuerant, cum neque ultionis neque recuperandi ſuos alia via pateret, manus injiciunt in iſtos Venetorum hoſpites, criminantur eos eſſe de numero piratarum: aut reddendos ſibi curarent ſuos, aut eandem ſervitutis conditionem ne recuſarent. Nec profuit monſtraſſe diplomata dominii Veneti, fidem publicam, leges fœderum protuliſſe,

liſſe, quin vis plus quàm jus valeret, & Conſtantinopolim conſtricti vinculis aveherentur. Multum oberat florens annis juventus, quæ ne Baſſis quidem probabile videri patiebatur, eos ſanctimoniæ cauſſà Hieroſolymam petere voluiſſe. quod Turcæ non niſi jam natu grandiores religionis ergo peregrinari ſolent. Quæ poſtquam ad me delata ſunt, equidem movi omnem lapidem, quo eos ex illa miſeria eriperem: ſed nihil eſt à me profectum. Appellatus Bailus Venetus, quod per fidem ejus Reipub. in eam calamitatem deveniſſent, non negabat æquum eſſe eis ſubveniri. ſed quam facultatem dari in tanta immanitate inſolentiſſimæ gentis? ſublevabam interea illorum infortunium, quibus poteram ſolatiis. Quum omnes quadam die præter ſpem ad me ingrediuntur, ajunt ſe mihi dono miſſos ab oratore Chriſtianiſſimi regis: ejus opera ſe libertatem conſequutos. Sane ſum lætatus, nec opinato eventu, magnaſque oratori gratias agendas curavi. Fecerat hæc præfatus orator Lavinius (ſic enim vocabo quem *Lavigne* vocant) ut cum diſceſſurus valediceret Suleimannno, manumque de more oſcularetur, ſchedulam ei obtruderet, in qua homines illos,

quibus

quibus religio calamitatis cauſſa fuiſſet, in gratiam regis ſui libertate donari poſtulabat. Aſſenſit Suleimannus, ac ſine mora miſſos fieri juſſit. Ego viatico adiutos, & in navim impoſitos Venetias, atque inde in patriam remiſi. Fuerat hic Lavinius initio multis modis mihi moleſtus: ubicunque poterat meis actionibus intercedebat, nihilque omittebat, quo me immerentem apud Baſſas in invidiam vocaret. Narrabat me regi Hiſpaniæ ſubjectum, ortum in Belgio, non minus ei regi ſervire quàm ipſi Imperatori. Eum per me de rebus omnibus, quæ Conſtantinopoli gererentur, certiorem fieri: habere homines ad eam rem pretio redemptos, qui mihi etiam arcaniſſima quæque enunciarent, in quibus præcipuas partes teneret Ebrahimus, primarius Turcæ interpres, de quo dicam poſtea. Atque hæc quidem omnia antequam pax inter reges Hiſpanum & Gallum conveniſſet: pace facta, videbatur quæſiviſſe tempus, ubi illa corrigeret. Erat Lavinius aſperæ cujuſdam & horridæ libertatis, qui nihil ſibi tacendum aut diſſimulandum putaret, quodcunque veniſſet in mentem, tametſi parum æquis auribus acciperentur. Ex quo fiebat, ut ab ejus congreſſu ipſemet Ruſtanus refugeret,

cum

cum cæteri propter ſermonis acerbitatem à Ruſtani colloquio abſterrerentur. Mittebat Lavinius ſuos interpretes, ut ſibi aditum peterent, tergiverſabatur Ruſtanus, & jubebat per ipſos potius indicaret quid vellet, parceret operæ, nihilominus, ut ipſe abeſſet, poſſe perfici: ſed nequicquam, nam mox aderat, eaque expromebat, quæ rarò ſine offenſione à Ruſtano audiebantur; ut accidit, cum aliquando non eam haberi domini ſui rationem, quæ debebat, expoſtularet. Nam quid vos, inquiebat, arbitramini Budam, Strigonium, Albam Regiam, ac reliqua Hungariæ oppida fortaſſe veſtro Marte capta exiſtimatis? ſed fallimini, vos ea per nos habetis. nam niſi fuiſſent diſcordiæ & continua bella, quæ inter noſtros & Hiſpaniæ reges interceſſerunt, tantū abfuiſſet, ut illis potiri potueritis, ut per Carolum quintum vix Conſtantinopoli tuti futuri fueritis. Non tulit diutius Ruſtanus, ſed graviter excandeſcens: Quid mihi tuos, quid Hiſpaniæ reges narras? ea Domini mei potentia eſt, ut ſi omnes veſtri Chriſtiani principes arma conjungant, & ſimul ei bellum inferant, non flocci faciat, ac facilem victoriam de cunctis reportet. Quo dicto in cubiculū iratus ſe recepit,

pit, faceſſere iuſſo oratore. Non poſſum hoc loco præterire, quæ de gente accepi, quæ etiamnum incolit Tauricam Cherſoneſum, quam ſæpe audiveram ſermone, moribus, ore denique ipſo & corporis habitu, originem Germanicam referre. Itaq; me diu cupiditas tenuit videndi ab ea gēte aliquem, & ſi fieri poſſet inde eruendi aliquid quod ea lingua ſcriptum eſſet, ſed hoc conſequi non potui. Caſus tamen utcunque deſiderio meo ſatisfecit. Cum eſſent duo huc illinc delegati, qui neſcio quas querelas nomine eius gentis ad principem deferrent, meique interpretes in eos incidiſſent, memores quid eis mandaſſem, ſi id vſu veniret, ad prandium illos ad me adduxerunt. Alter erat procerior, toto ore ingenuam quandam ſimplicitatē præ ſe ferens, vt Flander videretur aut Batavus: alter erat breuior, compactiore corpore, colore fuſco, ortu & ſermone Græcus, ſed qui frequenti commercio non contemnendum eius linguæ vſum haberet. nam ſuperior vicinitate, & frequenti Græcorum conſuetudine ſic eorum ſermonem imbiberat, vt popularis ſui eſſet oblitus. interrogatus de natura & moribus illorum populorum, congruentia reſpondebat. Aiebat gentem eſſe
 belli-

bellicoſam, quæ complures pagos hodieque incoleret, ex quibus Tartarorum regulus, cum expediret, octingentos pedites ſclopetarios ſcriberet, præcipuum ſuarum copiarum firmamentũ: primarias eorum urbes, alteram *Mancup* vocari, alteram *Sciuarin*. Adhæc multa de Tartaris eorumque barbarie: in quibus tamen ſingulari ſapientia non paucos reperiri memorabat. Nam de rebus graviſſimis interrogatos, breviter atque appoſite reſpondere. Ea de cauſſa non temere dictitare Turcas, reliquas quidem nationes ſcriptam in libris habere ſapientiam; Tartaros libros ſuos devoraſſe, ideo in pectoribus eam habere reconditam; quam promant cum opus ſit, & veluti divina fundant oracula. Eoſdem eſſe perquam immundis moribus: ſi jurulentum aliquid apponatur in menſa, nulla requirere cocleariа, ſed jus volâ manus haurire. Enectorum equorum carnem devorare, nullo foco admotam. offas tantum ſub equeſtri ſella explicare, quibus equino calore tepefactis tanquam opipare conditis veſci. Gentis regulum è menſa argentea cibum capere. primum inferri ferculum caput equi, ut & poſtremum, quemadmodum apud nos primo noviſſimoque loco honos habetur butyro. Nunc adſcribam

ſcribam pauca vocabula de multis, quæ Germanica reddebat. nam haud minus multorum plane diverſa à noſtris erat forma: ſive quod ejus linguæ natura id ferat, ſive quod eum fugiebat memoria, & peregrina cum vernaculis mutabat: omnibus verò dictionibus proponebat articulum *tho* aut *the*; noſtratia aut parum differentia hæc erant:

Broe. Panis.
Plut. Sanguis.
Stul. Sedes.
Hus. Domus.
Wingart. Vitis.
Reghen. Pluvia.
Bruder. Frater.
Schvveſter. Soror.
Alt. Senex.
Wintch. Ventus.
Silvir. Argentum.
Goltz. Aurum.
Kor. Triticum.
Salt. Sal.
Fiſch. Piſcis.
Hoef. Caput.
Thurn. Porta.
Stern. Stella.
Sune. Sol.
Mine. Luna.
Tag. Dies.
Oeghene. Oculi.

Bars. Barba.
Handa. Manus.
Boga. Arcus.
Miera. Formica.
Rinck ſive
Ringo. Annulus.
Brunna. Fons.
Waghen. Currus.
Apel. Pomum.
Schieten. Mittere ſagittam.
Schlipen. Dormire.
Kommen. Venire.
Singhen. Canere.
Lachen. Ridere.
Criten. Flere.
Geen. Ire.
Breen. Aſſare.
Schvvalch. Mors.

Knauen tag erat illi Bonus dies: *Knauen* bonum dicebat, & pleraque alia cum noſtra lingua nonſatis congruentia uſurpabat, ut

Iel. Vita ſive ſanitas.
Ieltſch. Vivus ſive ſanus.
Iel uburt. Sit ſanum.
Marzus. Nuptiæ.
Schuos. Sponſa.
Baar. Puer.
Ael. Lapis.
Menus. Caro.
Rintſch. Mons.

Fers.

Fers. Vir.

Statz. Terra.

Ada. Ovum.

Ano. Gallina.

Telich. Stultus.

Stap. Capra.

Gadeltha. Pulchrum.

Atochta. Malum.

Wichtgata. Album.

Mycha. Enſis.

Liſta. Parum.

Schedit. Lux.

Borrotſch. Voluntas.

Cadariou. Miles.

Kilemſchkop. ebibe calicem.

TzoWarthata. tu feciſti.

Ies Varthata. Ille fecit.

Ich malthata. Ego dico.

Iuſſus ita numerabat. *Ita, tua, tria, fyder, fyuf, ſeis, ſevene,* prorſus, ut nos Flandri. Nam vos Brabanti, qui vos Germanicè loqui facitis, hic magnifice vos efferre, & nos ſoletis habere deriſui, ac ſi iſtam vocem pronunciemus rancidius, quam vos *Seven* effertis. Proſequebatur deinde, *Athenyne, thiine, thiinita, thunetua, thunetria,* &c. Viginti dicebat *ſtega,* triginta *treithyen,* quadraginta *furdeithien,* centum *ſada, hazer* mille. Quin-etiam cantilenam ejus linguæ recitabat cujus initium erat hujuſmodi:

Wara vvara ingdolou:
Scu te gira Galizu.
Hæmiſclep dorbiza ea.

Hi Gothi an Saxones ſint, non poſſum dijudicare: Si Saxones, arbitror eo deductos tempore Caroli Magni, qui eam gentem per varias orbis terrarum regiones diſſipavit. Cui rei teſtimonio ſunt urbes Tranſilvaniæ hodieque Saxonibus incolis habitatæ. Atque ex iis ferociſſimos fortaſſe longius etiam ſummoveri placuit in Tauricam uſque Cherſoneſum, ubi quidem inter hoſtes religionem adhuc retinent Chriſtianam. Quod ſi Gothi ſunt, arbitror jam olim eas ſibi ſedes tenuiſſe Getis proximas. Nec erraturum fortaſſe, qui ſentiat majorem partem ejus intervalli, quod eſt inter Gothiam inſulam & Procopiam, quam hodie vocant, à Gothis aliquando infeſſam. Hinc diverſa Gothorum, VVeſtgothorum & Oſtrogothorum nomina: hinc peragratus orbis victoriis, & ſeminarium ingens barbaricæ multitudinis. Habes quæ de Taurica Cherſoneſo ex his Procopienſibus didici. Audi nunc quæ ex quodam errone Turca de urbe, & regione Cathaia. Erat is è ſectæ genere, cui pietas eſt per longinquas regiones vagari, & in altiſſimis montibus in locis deſertis & vaſtis Deum venerari.

percurrerat pænè totum orientem, ubi ſibi cognitos Luſitanos commemorabat: incenſus deinde cupiditate viſendæ urbis & regni Cathaini, adjunxit ſe proficiſcentibus eo mercatoribus. Nam ſolent illi magno numero convenire, atque ita catervatìm regni illius fines petere. Paucis iter illud pervium eſt, aut certe parum tutum. Infidæ multæ peregrinantibus gentes ſunt in medio, quarum aggreſſuræ ſingulis momentis timendæ ſunt. Vbi eſt à Perſarum finibus aliquanto longius diſceſſum, occurrunt civitates Sammercanda, Borchara, Taſchan, cæteraque loca à Demerlanis ſucceſſoribus habitata. Hinc magnæ ſolitudines aut regiones ſequuntur, modo feris & inhoſpitalibus, modo à manſuetioribus populis cultæ: ſed paſſim victus & annonæ penuria infeſta eſt. idcirco unumquemque proviſa ſibi habere cibaria, & quæ vitæ uſus requirat. quibus rebus magno numero cameli onerantur. talem numeroſæ multitudinis comitatum *Caravvanam* vocant. Poſtquam multorum menſium labore ad anguſtias ac veluti clauſtra regni Cathaini perventum eſt (nam bona pars ditionis regis Cathay mediterranea eſt, aſperis montibus præruptiſque ſaxis circundata, nec poteſt intrari niſi per

certas fauces, quæ regis illius præſidiis tenentur) ibi mercatores interrogantur: Quid ferant, unde veniant & quot ſint numero? Quæ regii præſidiarii cognita interdiu fumo, noctu per ignes proximæ ſpeculæ tradunt, illa viciſſim ſequenti, ac ſic deinceps, donec aliquot horarum, quod plurium dierum ſpatio fieri non poſſet, nuncius Cathaium ad regem de mercatorum aduentu transferatur. qui quidem pari celeritate eademque ratione quid ſibi placeat reſpondet, admitti omnes, an partim excludi aut differri velit. Admiſſi per diſpoſitas juſtis ſpatiis manſiones ſub certis ducibus incedũt: ubi quæ ſunt ad victum & cultum neceſſaria iuſto pretio ſubminiſtrantur, donec ipſum Cathaiũ attingant. hic inprimis quid ſinguli portent profitentur, dein regem honoris cauſa, quo viſum eſt munere impertiunt. Cui nihilominus fas eſt æqua æſtimatione facta, merces quas velit emere. Reliquas pro arbitrio vendunt, aut permutant, die ad reditum præſtituta, intra quam negotii gerẽdi contrahendique poteſtas ſit. Nam Cathainis peregrinorum hominum diuturnius contubernium non placet, ne quid labis peregrinitatis contagione patrii mores contrahant. Sic illi per eadẽ hoſpitia quem-

quem-

quemadmodum venerant, comiter dimittuntur. Gentem illam magnæ eſſe ſolertiæ, idem peregrinator memorabat, humaniterque & politice vivere, religionem habere propriam, à Chriſtiana, à Iudaica, à Mahumetana diſcretam, Iudaicæ tamẽ exceptis ceremoniis propiorem. Iam à multis retro ſeculis artem typographicam fuiſſe apud eos in uſu. Quod ſatis teſtarentur ibidem typis excuſi libelli. Quam ad rem uterentur charta ex involucris exuviiſque bombycum confecta, adeo tenui, ut in altera tantum parte typorum impreſſionem ſuſtineat, pars altera vacua relinqueretur. Frequentes in ea urbe eſſe tabernas odori illius aromatis, quod *muſcum* vocant. eam eſſe ſaniem beſtiolæ cuiuſdam hœdi magnitudine. nulli merci maius apud eos pretium, quàm leoni: hanc feram regionibus illis inuſitatam ſummæ eſſe admirationi. neque quicquam pluris rependi. Atque hæc de regno Cathaino ex illius erronis ore, quorum penes auctorem fides ſit. nam ſane fieri potuit, ut cum ego de Cathaio quærerem, mihi de alia aliqua vicina regione retulerit, & iuxta proverbium, cum falcem poſtularem, mihi de ligone reſponderit. Quæ cum ex eo excepiſſem, viſum eſt percunctari,

Typographia apud Cathainos.

Sicut apud Aſſyrios equi. pag. 171.

nunquid alicunde retuliſſet vel radicis vel fructus vel lapilli rarioris? Nihil admodum, inquit, niſi quod radiculam hanc in uſum meum circumfero, cujus minima particula manſa & devorata, cum me languor aut frigus occupavit, excitor & incaleſco. & cum dicto prægustatam mihi donat, ſubinde admonens ea parciſſime utendum. guſtavit eam meus medicus Gulielmus, tum etiam vivus, qui ex fervore, quo illi os inflammatum eſt, verum napellum eſſe judicavit. Sequitur hoc loco, ut alterius peregrinatoris & monachi Turcici tibi miraculum narrem. Is incedebat cum tunica, & pallio albo, ad pedes uſque demiſſo, cæſarie promiſſa, quales fere noſtri pictores depingunt Apoſtolos. Sub facie liberali latebat impoſtor animus, ſed Turcæ ut miraculis inſignem venerabantur. Iidem interpretes meos impulerunt, ut ad me adducerent, ut viderem. Sumpſit unà mecum prandium ſobriè & modeſtè. Inde deſcendit in aream domus, pauloque poſt revertit, ſublato vaſti ponderis ſaxo, quo ſibi in nudatum pectus aliquot ictus inflixit, quibus pæne bos percelli potuiſſet. hinc manum injecit ferro, quod in foculo ad eum uſum accenſo candens factum erat. Id ori inſertum omnem in

partem

partem aliquandiu verſat, non ſine ſalivæ ſtridore. Erat ferrum illud oblongum, ſed altero capite craſſius, & quadrangulum, quod ore recepit, vi ignis ſic fervefactum ut à candente carbone nihil differret. Quo facto ferramentum in ignem recondit, meque ſalutato & accepto munere diſcedit. Admirabantur qui circumſtabant mei domeſtici, præter unum, qui ſe plus reliquis intelligere arbitrabatur: Et quid vos, inquit, fatui iſta miramini? An fieri hæc revera creditis? præſtigiæ ſunt iſtæ & mera oculorum ludibria. ac ſimul ferrum, qua parte alte è foculo extabat, arripit probaturus ſine noxa contrectari. Sed non citius manum comprehenderat, quàm rejecit, vola & digitis ſic aduſtis, ut pluribus diebus perſanari ægrè potuerit: quem caſum magnus ſociorum riſus conſequutus eſt, rogitantium, Iamne illud calere, an nondum etiam crederet? invitantiumque ut denuo contingeret. Idem Turca inter prandium commemorabat, ſuum cœnobiarcham, vitæ ſanctimonia & miraculis clarum, conſueviſſe in lacum qui eſſet cœnobio propinquus, extendere pallium, in eoque ſedentem, qua viſum eſſet ſuaviter circumvectari. Eundem excoriato exenteratoq; verveci nudum alligari ſolitum

ut priores pedes brachiis, poſteriores cruribus ejus aptarentur: ita coniectum in ferventé furnum manere, donec percocto vervece ut jucūde edi poſſet, illæſus ipſe promi ſe iuberet. Non credo, inquies, nec ego. audita modo refero. ſed de ferramento candente quod vidi teſtor. Nec tamen ea res tantam habet admirationem, haud dubie dum in area ſaxum ſe quærere ſimulabat, aliquo medicamento ſibi os adverſus ignis violentiam præmunierat, qualia reperiri non ignoras. Nam memini me in foro Veneto videre circulatorem, plumbum igne liquefactum contrectare, eoque ſine offenſa tanquam manus lauare. Iam à paucis ante mortem Ruſtani diebus me ſolutiore cuſtodia habitum ſuprà attigi. Erat id mihi valde gratum propter libertatem acceſſus externorū longinquorumque hominum, ex quibus multa cognoſcebam quæ me delectarent, ſed ea voluptas non minore incommodo rependebatur, quod data liberioris egreſſus facultate mei abuterentur, & ſæpe ſine cuſtodia Gianizarorum per urbem vagarentur. vnde rixæ cum Turcis & turbæ mihi perquam moleſtæ, è quarū multis, ut nihil ignores, volo tibi unā referre, ut de reliquis conjecturā facias. Duo mei famuli traiece-

jecerũt inPerã ſine Gianizaris, vel quod illi domo aberant, vel quod iſti non eſſe opus judicabant. Alter mihi pro Pharmacopœo dabat operam, alter cellæ vinariæ præerat. Confectis in Pera rebus quarum gratia eò ierant, cymbam qua Conſtantinopolim remearent, conduxerant: ſed vix conſederant, cum puer adeſt ab ejus loci judice, quem illi *Caddy* vocant, qui eos exire juberet, & domino ſuo cymba cedere. mei recuſant, & circumcirca ſatis eſſe navicularum oſtendunt, quibus Caddy trajiciat. hanc ſibi jam conductam. pergit nihilominus, & vi conatur expellere. mei renituntur, nec parcunt operæ. res pugnis geritur. quæ cum jam fierent in oculis adventantis judicis, tẽperare ſibi non potuit quin accurreret, ut puero dilecto (quo ad nefandos uſus abuti dicebatur) opitularetur. ſed dum per gradus per quos ad mare deſcenditur, glacie lubricos (nam hyems erat) incautus ruit lapſantibus veſtigiis, in mare præceps ibat (jamque pedes aqua ſumma tingebantur) niſi comites ei ſubveniſſent. fit clamor, & Turcarum tota Pera concurſus. homines Chriſtianos vim & manus intuliſſe judici, parumque abfuiſſe quin mari obruerent. comprehendunt meos, magnoque tumultu ad prætorem

torem ſive judicem rerum capitalium trahunt. Expediunt fuſtes, pedes aſſeribus inſeruntur, quibus ſublati in ſoleis (ut mos eſt) verberentur. Interim meorum alter, qui Italus erat, ira percitus clamare non deſinebat, *Vour chiopecklar vour*, verberate canes, verberate. Fit nobis injuria. nihil commeriti ſumus. ſervi ſumus oratoris Cæſaris. vos pœnas pendetis Imperatori veſtro, ubi reſcierit. Atque hæc quidem non perfecte ſermone Turcico, ſed tamen ut ſatis intelligi poſſet. Fuit tum in illo tumultu Turcarum non nemo, qui iſtius confidentiam admiratus exclamaret, Hunccine vos hominem exiſtimatis ſic deformatum altero oculo (nam luſcus erat) non eſt credite mihi, ſed eſt de genere coelitum cacodæmonum. unus VVeyvoda (hic eſt eorum lingua prætor) & ipſe tanta animi præſentia commotus, ne plus minuſve faceret quàm par eſſet, optimum ſtatuit intactos ad Ruſtanum mittere. itur eo magna comitante caterva falſorum teſtium, ita comparatorum, ut ſuis teſtimoniis inſontes opprimerent. Turcæ magnæ pietatis loco ducunt dicere falſum teſtimonium adverſus hominem Chriſtianum: non expectant ut rogentur, injuſſi adſunt, ſeque ultro ingerunt, ut tum accidit.

dit. Ergo uno ore clamare omnes, latrones illos peſſimum auſos eſſe facinus, judicem pugnis concidiſſe. Quod niſi obviam itum eſſet, etiam mari merſuros fuiſſe. Mei negare, & ſe immerito accuſari dicere, tum ſe famulos meos profiteri. Mox ſuboluit Ruſtano, genus eſſe calumniæ: ut tamen iram concitatæ multitudinis declinaret, vultu ad ſeveritatem compoſito interloquitur, ſibi eos pœnas daturos moxque in carcerem duci jubet. Carcer eis adverſus vim furentis turbæ pro arce erat. audit eorum teſtimonia, quibus fidem habendam putabat: comperit meos eſſe extra noxam, judicem eſſe in culpa. Ego per interpretes famulos meos repeto. Ruſtanus rem dignam exiſtimabat, de qua referretur ad concilium. vereri ne ſi Princeps reſciſceret, ſuſpicaretur nummorum interventu judicis injuriam neglectam. Erat mihi jam tum nonnullus uſus cum Hally Baſſa: ad eum per eoſdem interpretes graviter expoſtulo, finem injuriarum fieri peto. ſuſcipit cauſſam Hally, & me ſecuri animi eſſe jubet, hanc moleſtiam citò finem habituram. Ruſtanus ſe non expediebat: metuebat ſemper ne pecuniæ cauſſa mihi æquior fuiſſe videretur: ob id ita componi negotium maluiſſet, ut ne qua judici

dici querela relinqueretur. nunciat mihi videri ſibi conſultiſſimum, vt judicem illum placem obiecto aureorum aliquot bolo, vigintiquinque ducatos ad eam rem ſuffecturos. Ego me gratiam ei habere de conſilio, reſpondeo. Si jubeat me quinquaginta ducatos ſua gratia in mare abjicere, nihil cunctaturũ: ſed non hic pecuniam agi, ſed exemplum. nam ſi ita inſtituatur, vt quicunque meos homines offendiſſet, argentum ultro acciperet, nullam pecuniam ſuffecturam. ut cuique veſtis atteri aut lacerari cœpiſſet, de inferenda meis injuria cogitaturum, ut qui ſciret eo nomine ſibi paratum pretium, habiturumque à me qui novam compararet. quo nihil indignius, neque à rationibus meis alienius eſſe poſſet. Sic illi, maxime procurante Hally Baſſa, mihi remittuntur. At Bailus Venetus ubi audivit, interpretem unum de meis arceſſit, obſecrat ut ſibi dicat quantum huic turbæ ſedandæ impendiſſem. iſte, nullum obolum, reſpondit. tum Bailus, ſi noſtrum, inquit, negotium fuiſſet, tibi adjuro vix ducentis ducatis defuncti fuiſſemus. Nulli pluris conſtitit quàm bono judici, qui propterea fuit officio motus, quod ſic ipſorum mores ferunt, ut turpe & flagitioſum habeatur, vapulare

à Chri-

à Chriſtiano, quemadmodum de ſe faſſus erat. Quod ſcire vis de primariis Hiſpanorum ducibus, quos à me carcere liberatos, fama iſtic percrebuiſſe dicis: hi fuerunt. Sandæus militaribus copiis præfectus, & duarum claſſium, Neapolitanæ, & Siculæ præfecti, Leyva & Requeſenæus. Quod quemadmodum actum ſit, paucis expediam. Angebat nonnihil Turcas facta inter Hiſpaniæ & Galliæ Reges pax, rebus eorum parum opportuna, præſertim cum non invenirent quod initio crediderant. Et perſuaſum eis fuerat, ſe adſcriptos inter primos, ut ejuſdem pacis commodis fruerentur. Itaque præteriti, tanquam mala relata gratia, diſſimulabant quidem, ſed locum quærebant ubi alienioris animi ſignificationem aliquam darent. Suleimannus ad Regem Galliæ ſcripſerat, eam ſibi pacem probari, veruntamen recordaretur, neque veteres amicos facile hoſtes fieri, neque veteres hoſtes amicos. Ea Turcarum offenſio non parum actioni meæ ſuffragata eſt. Huc acceſſit benevolus Hally Baſſæ erga me animus, tum magnum in Ebrahimo gratiæ referendæ ſtudiū. Meminiſti me ſupra adſcribere, cum me Lavinius criminaretur, eodem tempore ſolitum & Ebrahimum accuſare, tanquā mihi ejus

 indicio

indicio quæcunq; Turcarum conſilia paterent. Erat hic Ebrahimus primarius Turcarum principis *Dragomanus* (ſic illi interpretem vocant) natione Polonus, propterea Lavinio inviſior, quod in odio capitali, quod cum Codognato ſuperiore ejuſdem regis oratore exercuerat, Codognato impenſius faviſſe videbatur. Longum eſſet illa perceníere, neq; valde ad rem faciunt. Memor hujus Lavinius, infeſtiſſimo ſemper fuit in Ebrahimum animo: quodcunq; tempus dabatur, eum tertio quoque verbo apud Baſſas exagitabat: neque ante deſtitit, quam dignitatis gradu dejectum ad privatum ſtatum redigit. Parum ea res me tangebat. nam mihi nulla cum Ebrahimo gratia, ſed potius ſimultas quędam, quod eum ſæpe rebus noſtris adverſarium expertus fueram. Dolebam tamen ita in vulgus efferri, eum mea cauſſa officio motum. Cum ſic viveret Ebrahimus dignitatis expers; non expers ægritudinis, ut ſolent qui quod fuerunt, eſſe deſierunt; quod poteram, meis officiis caſus ejus ſuſtentabam, &, cum de pace actio mea, tum ut cum maxime caleret, frequenter eum ad meos interpretes adjungebam, eoq; utebar ad Baſſas internuncio. Quod Hally pro ſua in me benevolentia, &

quod

quod Ebrahimum per injuriam pulſum non ignorabat, facile patiebatur. Deniq; perficio ut in priſtinum honoris locum reſtituatur. quæ res mihi ejus animum valde adjunxit, ſic ut nihil ei eſſet antiquius, quàm ut ſe memorem & gratum probaret. ſumma cum fide cauſam meã ubique agebat, neque quicquam prætermittebat, quod ad gratiã omnium mihi conciliandam pertineret. Quod ei proclivius erat in illa novę pacis offenſione, propter quam ſubirati, (ut dixi) Gallis Turcæ, cum veniſſet Conſtantinopolim vir nobilis Salviatus, ut regis Chriſtianiſſimi nomine Sandæo libertatem conficeret, nihil obtinuit, neque ullus ejus incœpti fructus fuit. Magna in expectatione iſtius legationis Sandæus vixerat, omni undecunq; (ſi ea falleret) ſpe præciſa: magnos ſumptus fecerat cõparandis muneribus, quibus Baſſis Principiq; ipſi ex conſuetudine honos haberetur. quæ omnia (ne ſim longus) digreſſo jam Salviato ad nihilum redierãt. Qua re territi, quos illic famulos procuratores ſuos Sandæus habebat, ad me veniunt: fatentur ſe non audere tam inexpectati evẽtus eum certiorẽ facere: totum ab hujus legationis ſpe pependiſſe, qua nunc deceptus vereri ne ferre poſſet: atque ei deſperatio morbum, morbus mortem

adferret: rogare ut meam operam interponerem, atque ipſe ei ſcriberem. Ego recuſabam, quod mihi non ratio, non oratio ſuppetebat, qua hominem tam graviter afflictum conſolarer. Erat Sandęus ingentis ſpiritus vir, ſpei abundans, timoris inſcius. Sed qui ſunt hujuſmodi, ut omnia quæ optent ſperent, poſtquam cuncta retro ferri & contra animi ſententiam evenire experiuntur, ita plerumque animis concidunt, ut non ſit facile ad æquitatem eos erigere. Dum nobis negotium ad hunc ſilicem hæret, commodum offert ſe interpres Ebrahimus; qui cum in vario ſermone injecta eſſet mentio captivorum illorum Hiſpanorum, eo evaſit ut aperte demonſtraret, ſi eos petiviſſem non mihi negatum iri. Scire ſe quid diceret, habere ex bono auctore. Solitus quidem erat antea quędam in medium obſcurius jacere, quibus mihi ſpem faceret illorum ſi adniterer liberandorum, ſed parum me movebat. quid enim pacis etiamnum incertus tentare ea auderem? etiam illud me retinebat, ne dum importune inſtarem, cum ipſe nihil proficerem, tum Salviati actionem fortè impedirem. Sed cum poſt ejus diſceſſum ſic affirmantem viderem Ebrahimum, hominé mihi obſtrictum; non viſum eſt eſſe de nihilo, & cœpi aliquan-

quantũ verbis ejus aures præbere, identidem tamen admonens, videret quo impelleret, ne hominem amicum præberet deridendum. quod mihi haud dubie eventurum eſſet, ſi rem fruſtra ſuſcepiſſem communi opinione factu incredibilem, & præjudicio jam damnatam. perſeverabat nihilominus, & me vetabat dubitare. Experirer ſuo periculo, ſe rem certam adferre. Hujus auctoritate adductus ſcribo ad Sandæum, quò evaſiſſet Salviati actio, tamẽ deſperare prohibeo. Nam aut nihil unquam credendum homini Turcæ, aut multum ſpei ſupereſſe. deinde quæ ex Ebrahimo cognorim, memoro. His jactis initiis conſulo tamen amicos, quos magnum rerũ Turcicarum uſum habere ſciebam: illi reſpondent, velle ſe mihi quæ agerem proſpere evenire. Sed non videre, qua ratione impetrare poſſem, quod modo regis amici veteris oratori denegatũ fuiſſet, præſertim ambiguo etiamnum pacificationis noſtræ exitu: omnibus omnis memoriæ exemplis ſatis conſtare, quàm eſſent magnis captivis reſeratu difficiles carceris apud Turcas fores. Scribo nihilominus ad Cæſarẽ, & quæ mihi ſpes facta ſit oſtendo, ut eos captivos à Suleimanno petat, oro atque exoro. Vt rem conferam in pauca, magnis muneribus Baſ-

ſis promiſſis, ſi ſe lubentes & propitios illorum liberationi præbuiſſent. Pridie diei Laurentii exempti carcere omnes in hoſpitium meum traducuntur. odio plus quam fraterno diſſidebant Sandæus & Leyva, cui ob eam cauſſam neceſſe fuit menſam ſeparatim ſterni, quo cum cænavit Requeſenæus. Sãdæus eidẽ mẽſæ mecum accubuit. Cœnantibus intervenit ab eo, qui Regis Galliarum oratoris vicem exhibebat, diſpenſator, neſcio quid literularum quæ in ejus manus inciderant, ad me ferens. Quærit ex eo Sandæus, num ſe noſſet? Arbitror, inquit, te eſſe Don Alvarum. ſum vero, inquit, nunciabis domino tuo multam ſalutem, eique dices, quemadmodum hic me videris hujus oratoris opera liberum. Tum ille, video ſane, ita tamen, ut vix credam oculis meis. Hoc ideo à Sãdæo fiebat quod is oratoris vicarius, vir alioqui bonus, unus fiebat ex iis quibus perſuaderi non poterat, eos captivos in gratiam Imperatoris Ferdinandi Suleimannum dimiſſurum. Ceterum antequam è carcere promerentur, fuerat in hanc ſententiam conſultus Mufti Turcicorum ſacrorum antiſtes, num fas eſſet cum paucis Chriſtianis plures captivos Turcas permutare? nam haud pauciores quam quadraginta Turcas

capti-

captivos,ſed communes & proletarios contra redditum iri promiſeram. Mufti reſpondit, duorum auctorum ſuper ea re diverſas extare ſententias.uni permutationem probari, alteri non placere: ſed itum eſt in ſententiam commodiorem. Reſtat ut de ſupremo Bajazetis caſu tibi narrem, nam id quoque te expectare ſcio. Quemadmodum à Sagthama in cuſtodiam datus fuerit,opinor te meminiſſe. Ex eo plures ultro citroque nuncii commearunt, etiam oratoris titulo quidam à Perſa ad Turcam cum muneribus,cujuſmodi ſolent eſſe exquiſito opere elaborata tentoria, tapetes Aſſyrii & Perſici,& ſacra eorum myſteria comprehendens liber Alcoranus, & in his aliquando inuſitati generis animantes, qualem memini dictum fuiſſe allatam formicam Indicam mediocris canis magnitudine, mordacem admodum & ſævam. Adventus cauſſa obtendebatur Bajazetis cum patre reconciliatio,iiſque magnus habebatur honos, & à Baſſis magnificis epulis accipiebantur, quarum Hally me quandoque participem eſſe voluit,miſſis ingentibus octo dulciariorum murrhinis patinis. Romanis uſitatum fuit de menſa ad amicos mittere, quem morem etiamnum hodie retinent Hiſpani. Turcæ è

confer p. 103.

NB. Formica magna.

menſis opiparis ſibi potius auferunt, ſed tamen non ferè niſi familiares, & quibus uxores & liberi ſunt domi. Plena ſudaria fruſtorum eſculentorum è menſa mea domum plerumque aſportabant, nec verebantur veſtem ſericeam guttis jurulentis oblinere, quamvis apud eos primo loco commendetur mundities. Hujus rei mentio mihi reducit in memoriam caſum jocularem, quem non me pigebit tibi referre. Ridebis, ſat ſcio, quemadmodum & ego affatim riſi: nec riſum contempſeris homini maxime proprium, & quo nulla re melius humanæ miſeriæ condiuntur. Tum Catones non ſumus. Hic mos eſt Baſſis, ut paucis ante jejunia ſua, quæ nos quadrageſimam vocamus, diebus, prandium omnibus qui venire volunt præbeant, excluditur nemo. Sed tamen ferè accedunt vicini, clientes noti, & amici. ſtratum eſt humi ſuper tepetem oblongum ſcorteum mantile, quod denſatis ferculis oneratur. Ea menſa multorum hominum capax eſt. Baſſa ipſe in ſummo aſſidet, circumque eum qui ſunt honoratiores, longa dein ſerie minorú gentium convivæ, donec nulli amplius ſuperſit locus, plures adſtant, non enim menſa ſimul omnes capit, ſed ubi qui conſederunt, famem depulerunt, quod

ſit raptim, magna modeſtia & ſilentio, ac potione mellis aut ſaccari aqua diluti prandium finiverunt, ſalutato convivii patre diſcedunt. in quorum locum ſuccedunt ex circumſtantibus alii, ac deinceps alii, donec brevi ſpatio multi ex eadem menſa ſaturentur, famulis interea haud ſegnibus novos diſcos & patinas deterſis prioribus ſuccénturiare. Cum hujuſmodi convivium haberet domi ſuæ Baſſa, adventorem forte Singiaccum invitarat ut ſibi accumberet. ſecundum ab iſto locum tenebat quidam ſenex ex eo genere quos *Haggias* Turcæ vocant, hoc eſt, literatos. hic cum ante ſe magnam diverſorum ciborum congeriem videret, velletque jam ſatur portare aliquid ad uxorem, cœpit quærere ſudarium quo reponeret: ſed illud domi reliquerat. non tamen ſibi deeſt: capit ut bonus gladiator conſilium in arena. dependentem à tergo manicam arripit non ſuam, (ut putabat) ſed Singiacci. hanc infercit quantum poteſt, eamque poſtremò bono panis fruſto, ne quid elabatur, veluti obſignat. nam remitteret pauliſper. vale dicturus hoſpiti neceſſe erat, quod eorum ita ferat conſuetudo, ut manibus ad pectus vel ad femora applicatis ſuos optimates ſalutet. quo functus officio denuo mani-

cam ſed ſuam colligit, quam ubi eſt triclinio egreſſus, ſedulo pertentans inanem offendit, obſtupeſcit. Sed quid faceret? triſtis domum redit. Surgit haud multo poſt & ipſe Singiaccus, Baſſámque veneratus abibat, ignarus oneris quod pendebat à tergo. ſed mox ad ſingulos egreſſus manica quod continebat parere cœpit. longam ducebat à tergo Singiaccus reliquiarum lineam. ridere omnes. reſpicit ac videt non ſine rubore offas vomentem manicam. Tum Baſſa (conjectura aſſequutus id quod erat) eum revocat, ipſum reſidere & Hoggiam illum accerſiri jubet: ad quem converſus, Cum (inquit) ſis & mihi vicinus & vetus amicus, & domi habeas uxoré & liberos, nec tibi defuerit quod à menſa mea ad eos portares, miror cur id facere neglexeris. Tum Hoggia, Nulla domine mea culpa id factum, ſed genio irato meo. nam cum imprudens ſudarium domi reliquiſſem, in manicam meam recondideram prandii reliquias, quam tamen triclinio egreſſus neſcio quo caſu vacuam offendi. Sic abſterſus Singiacco pudor, literatoriſque presbyteri fruſtratio & caſus novitas maiorem etiam riſus materiam circumſtantibus dedit. Sed redeo in viam. erant in anguſto Bajazeti ſpes, inclemente patre vi-

vum

vum ad ſupplicium poſcente, dedere tergiverſante & veluti patrocinãte Perſa, ſed parum certa fide. Suleimannus tamen modo blandius agebat cum Perſa fœderis admonens, quo convenerat eoſdem utrique hoſtes & amicos haberent, modo minis & belli denunciatione territabat, niſi Bajazetes ſibi traderetur: loca omnia ſuæ ditionis finibus Perſæ proxima, firmis præſidiis munierat. Meſopotamiam totamque Euphratis ripam frequẽte milite compleverat, præſertim prætoriano, & quo uſus fuerat adverſus Bajazetẽ. quibus copiis Mahemet Baſſà Viſiriorũ tertius & Græciæ Bellerbegus præerant. Nam Selimus maturè domum redierat. Sed & ii populi quos Georgianos vocant, qui inter mare Hircanum & Pontum incolunt, viciniq; ſunt Mediæ, ut in Perſam arma caperent, aſſiduis nunciis ſolicitabantur. Illi non inſulsè reſpondebant: Sibi non eſſe tantam ſuarum virium fiduciam, ut per ſe Sagthamam laceſſere auderent: veniret modo cum exercitu Suleimannus: ubi præſentem vidiſſent, ſcituros quid ſe facere oportet. neque tunc conſilium neque animum ſibi defuturum. Hircani ex alia parte quinque ſuperſunt ex Demirlanis poſteris: invitabãtur ut ſocia arma contra com-
munem

munem hoſtem jungerent. Ipſe Suleimannus iturum ſe Haleppum, (ea eſt Syriæ urbs ad ripam Euphratis ſita) atque inde Perſæ bellum facturum credi volebat. Nec erat extra metum Perſa, quid bello Suleimannus valeret, ſæpius expertus. Sed Turcam ſævientem averſa militum voluntas alienuſque ab eo bello animus facile continebant. Detrectabant impiam militiam, à ſigniſq; dilabebantur. Quorum magnus numerus præſertim equitum, ducum injuſſu Conſtantinopolim reverſus, confeſtimque in caſtra redire juſſus, paruerant illi quidem, ſed ita ut teſtatum relinquerent, quomodo animati futuri eſſent, ſi quis caſus aut ſi qua mutatio incidiſſet. Ea de cauſſa poſtquam Suleimanno ſatis perſpicuum fuit, à Perſa vivum Bajazetem non obtineri (ultionẽ tam graviter offenſi hominis ſi qua elaberetur excuſante) ſequendum ſibi quod erat proximum, ut illic necaretur judicavit: quod ſperabat impetrari poſſe. eo magis quod ita ei poſtremo Perſa ſcripſerat, ſe ejus rationem valde mirari, quod tantam rem tam negligenter ageret: oratores ſe ad eum aliquoties, illum ſibi contra nihil præter literas & nuntios miſſitaſſe. Non arbitrari id negotium ei eſſe cordi. Quin viros optimates

mates præcipuæ auctoritatis ac nominis legaret, cum quibus agi & tranſigi pro negotii magnitudine poſſet. Non ſibi nihil eum debere, magno ſibi detrimento fuiſſe Bajazetis adventum, magnos ſumptus factos antequam in poteſtatem redigeretur. horum rationem haberi æquum eſſe. Senſit Suleimannus pecuniam quæri. Itaque potius quam non neceſſario bello aliena ætate ſe involveret, ſtatuit Baſſarum ſequi conſilium, & cum Perſa pecunia citius quam armis pugnare. Primum deligitur in Perſiam orator Haſſan Aga unus è cubiculariorum principibus. Cui comes ire jubetur ætatis honore conſpicuus Baſſa Maraſſienſis. Diſcedunt illi cum ampliſſimis mandatis media fere hyeme, ſumma celeritate: itinere difficilimo proficiſcuntur, pluribus ſuorũ deſideratis: demum Casbinum ad Perſam perveniunt. Imprimis poſtulant videndi Bajazetis ſibi fieri poteſtatem. inveniunt ſitu & pędore carceris deformatum, & barba capilloque adeo promiſſis, ut niſi raderetur ſatis agnoſci non poſſet. Tum demum genuina ejus vultus ſigna Haſſan recognovit. fuerat is à primis annis pueritiæ cum eo educatus: eaq;de cauſſa potiſſimum id munus Suleiman. ei delegaverat. Convenit, ut quod

quod Perſa detrimenti ſe feciſſe diceret, ei reficeretur, & munus præterea acciperet tanto negotio dignum. tum demum Suleimanno facultas eſſet interficiendi Bajazetis. Recurrit Haſſan, & legationē domino ſuo renunciat. Munus ſimul cum impenſis quæ poſtulabantur adornatur, quod præſidio Turcico ad ditionis Perſicæ initium deducitur. Adeſt iterum Haſſan infortunati Bajazetis deſignatus carnifex: ſiquidem ita mādarat Suleimannus, ut eum ſuis manibus extingueret. Sic injecta fidicula Bajazetes ſtrangulatur, qui quidem unum ante mortem rogaſſe dicitur, ut videndorum liberorum dividendorumque inter eos noviſſimi officii oſculorum copia ſibi fieret; ſed incaſſum, juſſus agere quod inſtaret. Hic finis inauſpicatorum Bajazetis conſiliorum, eo citius in exitium præcipitati, quo magis vitatum cupit. Quod patris fatum, idem quatuor filiorum fuit. Vnum dixi relictum Amaſiæ cum profugeret, recens natum, quem avus transtulerat Pruſam, ubi educabatur: ſed cum cognovit de Bajazete actum, Eunuchum cui fidebat, Pruſam miſit, ut eum interficeret. Sed cum Eunuchus eſſet teneriore animo, ſibi de numero janitorum quendam aſciverat obfirmati

ad quodvis facinus animi, cujus opera puerum extingueret. Is cubile ingreſſus, cum collo puerili laqueum aptaret, nfans ei arridens ſeque quod poterat attollens, apertis ulnis complecti & ferre oſculum conabatur, quæ res ferum alioqui hominem ſic commovit, ut ferre non poſſet, animaque defectus conideret. Moram admiratus Eunuchus, qui foris aſtabat, eodem ſe infert, janiorem in ſolo ſtratum offendit: tum ne uſcepto muneri deeſſet, ſuis manibus nſontis pueri animulam eliſit. Ex quo atis conſtitit, non avi miſericordia eo uſque nepoti parſitum, ſed ex opinione quæ Turcis inſedit, ut res quocunque onſilio inſtitutas, ſi benè cadant, ad Deum auctorem referant. Propterea quàndiu incertum fuit, quem exitum Bajazetis conata ſortirentur, abſtinendas ab infantis injuria manus, Suleimannus ſtatuit: ne ſi poſtmodum res melius vertiſſet, obniti voluntati Dei voluiſſe videretur. Sed nunc illo extincto, ac veluti divina ſententia damnato, cauſſam eſſe non putabat, cur filio diutius parceretur: ne malum ovum ex malo corvo relinqueretur. Fuit mihi aliquando longa ſuper eo cum meo Chiauſſo diſputatio: cum eſſem in inſulis (de quibus ſupra) & mihi viſum eſ-

ſet

ſet longius evagari. Contigit ut revertens littoris partem paulo altius in mare porrectam reflante vento ſuperare non poſſem. Quo in loco poſtquam aliquandiu fruſtra luctati ſumus, exſcenſionem facere, & prandium ſumere nobis neceſſe fuit. Nam in eum eventum ſemper cibariorum aliquid coctum in navi circumferebam. Fecêre idem complures Turcæ, quos par caſus eo detulerat. Menſa mihi poſita eſt in virenti prato. Mecum unà Chiauſſus & interpres diſcumbebant. Injecta forte Bajazetis mentione, cœpit Chiauſſus in eum inclementius invehi, quod arma ſumpſiſſet contra fratrem. Ego contra dicebam videri mihi miſeratione dignum, cui inevitabilis neceſſitas impoſita eſſet, aut capiendorum armorum, aut certæ peſtis ſubeundæ. Sed cum Chiauſſus nihilominus execrari pergeret, Vos, inquam, immanis facinoris reum facitis Bajazetem. At Selimum, hujus Imperatoris patrem, qui non modo contra patris voluntatem, verum etiam ſalutem arma tulit, nullius criminis arguitis. Recte, inquit Chiauſſus: nam rerum exitus ſatis docuit illum, quod fecit, divino feciſſe inſtinctu, & cœlitus fuiſſe prædeſtinatum. Tum ego, ſi hoc more agetur, quid-

quid

quid quamvis peſſimo conſilio ſuſceptum, ſi bene cedat, recte factum interpretabimini, & Dei voluntati adſcribetis, Deum facietis auctorem mali, neque quicquam bene aut ſegnius factum, niſi ex eventu pendetis. Sumus aliquandiu in hoc ſermone commorati, cum uterque non ſine animorum & vocis contentione, quod propoſuiſſet, defenderet. Collecta utrinque plura ſacræ ſcripturæ loca, *Nunquid poteſt vas dicere figulo, cur me ita finxiſti? indurabo cor Pharaonis. Iacob dilexi: Eſau odio habui.* atque alia, ut veniebant in mentem. Admirantibus quid altercaremur, qui prope aberant Turcis, poſtquam ſublata menſa conſurreximus, Chiauſſus recta abit ad ſuos. illi recipiunt in medium. Video dein pœne in modum concionantis multa dicere cum magna illorum attentione. demum cum inſtaret meridies, facto ſilentio, ſuo ritu, in frontem conſiſtentes Deum venerantur & adorant. Mihi longum videbatur, dum rediret ad me Chiauſſus, ut ſcirem, quem tam ſerium ſermonem cum ſuis habuiſſet. Subverebar, ne quid eorum, quæ dixiſſem, in pejus retuliſſet, quanquam eſſet mihi ſatis perſpecta ejus probitas. Tandem cum poſuiſ-

ſet ventus & tempeſtas, ad conſcendendum vocaret, referimus nos in navem & cœptum proſequimur iter. Hîc mihi nihil prius fuit, quam ut ex Chiauſſo quærerem, qua de re apud ſuos populares tam accurate ſermocinatus eſſet. atque is ſubridens, Fatebor, inquit, tibi ingenuè, quid fuerit. Voluerunt ex me ſcire, qua de re fuerit inter nos tanta contentione diſputatum. Ego dixi, de prædeſtinatione, & quæ tu pro tua parte loca collegiſſes, & quæ à me adducta agnoviſſes, eis recitavi: ex quibus te libros noſtros legiſſe, & ſacræ ſcripturæ ſcientiſſimum eſſe conſtaret: nec tibi ad omnem fœlicitatem quicquam deeſſe, quá ut ſacris noſtris initiarere: quam tibi mentem dari à Deo cohortati inter nos ſumus, ut eum in precibus, quas nos habere vidiſti, rogaremus. Nuntio de Bajazetis interitu Conſtantinopolim allato, magnus me metus inceſſit de noſtri negotii exitu, ſtabamus quidem pulchrè, finemque qualem optabamus, proſpicere videbamur: ſed caſus Bajazetis curam revocabat, ne Turcæ inſolentiores facti, quæ acta eſſent retexerent, & nos ad conditiones graviores revocarent. fueramus fœliciter prætervecti complures ſcopulos, in quibus cladem Gerbenſem, vincula Bajazetis, &
pulſi

pulſi è Moldavia Veyvodæ fortunam: reſtabant duo nihilominus formidoloſi, mors (de qua dixi) Bajazetis, & item alter: de quo mox dicam. Me primus per ſervum domeſticum ejus nuncii participem his verbis fecerat Hally. Certo ſcirem ſublatum è vivis Bajazetem. non eſſe, quod ejus fiducia luderem diutius: meminiſſem facilius inter duos principes eorundem ſacrorum conſortes veterem gratiā integrari, quam inter duos diverſæ religionis novam conciliari. Crederem hoc ſibi non eſſe tutum tergiverſari ulterius: neque nodum in ſcripto quærere. Hæc meum animum non leviter pupugerunt. Sed quod autor ſuſpectus haberi poſſet, mitto circum amicos ſciſcitatum, nunquid certe de Bajazetis nece ſit allatum? reſpondent ad unum omnes, de eo nullam dubitationem relinqui. Intelligo mihi contrahenda vela. Non eſſe quod deinceps ad meliora aſpirarem: mihi ſatis eſſe debere, ſi locum quem ceperam, tueri poſſem, ſi nihil in conditionibus mutaretur. Iam diu eas Turca viderat, neque erat averſatus, paucis additis aut circumciſis, in quibus tamen erat nonnihil quod deſiderarem. Erant quædam poſita obſcurius, & quæ controverſiam

facere poſſent; ſi quis malignius interpretaretur. Adnitebar ut aut tollerentur aut corrigerentur, ut noſtræ parti commodius eſſet. Iam ſemel atque iterum eas conditiones ad ſe miſſas Imperator meus viderat, clementerque approbarat: ſed ipſe mihi non ſatisfaciebam, adjungique ſemper aliquid, quod magis etiam eſſet in rem noſtram cupiebam. Cum me hęc agentem is de quo dixi, nuncius oppreſſit: ſed & antea grave impedimentum inciderat ex quorundam optimatum Hungarorum à Veyvoda Tranſilvaniæ ad Cæſarem defectione, vel (ſi verum dicendum eſt) ex errore in viam & ad officium reverſione, cum arcibus atq; oppidis quæ ab iis tenebantur. quæ novitas quicquid erat de pace inchoatum, turbare & pervertere potuit. Siquidem Turcis ſpecioſa oratio non deerat: Non debuit, dum de conditionibus agitur, quicquam novari. Si pax cordi eſt, quæ perverſe acta ſunt, in integrum reſtituere: de ſe ſtatuant defectores ut volent: quæ poſſederunt penes Veyvodam remaneant, clientem & beneficiarium noſtrum. Verum non modo nihil iſtiuſmodi ab Hally propoſitũ fuit, verum etiam cum in conditionibus pacis nominatim adſcripſiſſem ut illa manerent, rata liben-
ter

ter comprobarat. Sed qui tum ſupervenerant à Veyvoda recentes oratores, eam cicatricem acerrime refricabant, aulam clamoribus implebant, prodi miſerum juvenem, profanari jus amicitiæ, veteribus amicis hoſtes anteferri. quibus quidem reliqui Baſſæ præter unum Hally movebantur. Sic denique in pacis legibus, de quibus jam convenerat, manſum. Ego verò, tametſi nulla dubitatio eſſe poſſet de mente domini mei, memor tamen nunquam deeſſe in comitatu Principum, qui aliorum benefacta, etſi præclara denigrarent, præſertim hominum externorũ, omnia quatenus fieri poſſet ei quàm liberrima reſervanda ſtatuo. Sic ergo cũ Hally ago, ut oſtendam, tametſi conditiones propoſitæ ex toto expectationi Principis mei non reſponderent, tamen confidere illis acquieturum, modo una mecũ mitteretur aliquis qui ea quæ eſſent obſcuriora, aut alioqui in controverſiã vocari poſſent, declararet. Ad id videri optimum Ebrahimum, per quem ipſi viciſſim de Cæſaris voluntate erga pacem cognoſcerent. facile itum eſt in hanc ſentẽtiam. Ita longinquo huic pacis negotio ſuprema manus impoſita. Mos eſt, ut diſcedentem cum gratia oratorem Baſſæ in Divano menſę ſuæ adhi-
 beant.

beant. Sed quando omnia ſuſpéſa & incerta donec à domino meo reſponſum referretur, manere videri volebam, is mihi honos non eſt habitus, quo me carere animo æquiſſimo tuli. Erat mihi in votis aliquod præſtantes equos mecum educere. Idcirco negotium dederam meis famulis, ut crebro verſarentur in foro, ſi quos ejuſmodi reperire poſſent. cujus rei factus certior Hally, ipſe generoſum atque optimum equum ex ſuis tanquam venalem producendum curat. Concurrunt mei, licentur, indicatur centum viginti ducatis, ipſi offerunt octoginta, ignari cujus eſſet. recuſant dare tanti, quibus commiſſus erat. Poſt unum atq; alterum diem idem equus cum duobus aliis nihilo deteriorib. mihi ab Hally Baſſa dono mittitur, quorum unus erat Arabs gradarius inſigni forma. Cum agerem gratias pro munere, quæſivit idem Baſſa, an equum illum quem homines mei 80. ducatis in foro emptum voluiſſent, non pluris æſtimarem? reſpondi, longe pluris. Sed eos à me mandatum habuiſſe ne pretium illud excederent, ne mihi nimiæ fraudi eſſet, ſi vitiis latentibus affectum (ut fieri ſolet) per imprudentiam mercati eſſent. Admonuit me deinde de ratione alendorum initio

itineris

itineris equorum Turcicorum: nimirum minima pabuli portione, utque minima facerem itinera, donec equi itineri aſſueviſſent: & quod iter Adrianopolim quinq; diebus confici ſoleret, ut partirer in dies novem aut decem. Idem donavit me veſte ſane quam eleganti auro intexta, & plena pyxide præſtantiſſimæ theriacæ Alexandrinæ: poſtremo adjecit vaſculum vitreum plenum balſami, ſed non ſine verborum honore. Cætera quæ mihi donaſſet, non ſe magni ducere, quod pecunia comparari poſſent, hoc eſſe munus rarum, quo dominus ſuus nullum majus amico aut cõfœderato Principi donare poſſet. Se aliquot annos Ægypto præfuiſſe, ex quo ſibi datam ejus habendi facultatem. duplex ejus fruticis ſucci genus: unum quod ex oleo decoctorum foliorum cogitur, quod nigrum eſt & vile; alterum flavum, quod ex vulnere inciſi corticis ſtillat, quod eſt genuinum, quo ſum ab eo donatus. Ipſe viciſſim quædam ſibi mitti voluit, loricám ad modum ſui corporis ſane ampli & proceri. Equum robuſtum, cui ſe ſecurum à lapſu committat. Nam propter membrorũ molem equus qui ei ferendo par ſit, non facile reperitur. Poſtremo materiæ genus vermiculatæ, ſive ea

aceris eſt, ſeu cujuſcunque alius arboris, cujus laminis noſtri menſas incruſtant. A Suleimanno nulla mihi munera data quam communia, cujuſmodi quibuſlibet oratoribus diſcedentibus dari ſolita, qualia fere ſuperioribus annis, cum ei valedicerem. Paucis in Heydonum & præſidiariorum Sigheti inſolentiam invectus eſt. Quid, inquit, attinuit nos hic pacem facere, ſi eam diſturbabunt, qui Sighetum præſidio tenent, & bellum continuabunt? Dixi me relaturum ad Cæſarem, ſperare ei rei proviſum iri. Sic bonis avibus ſub finem menſis Auguſti optatum iter ingreſſus ſum, mecum referens annorum octo fructum octennales inducias; quas tamen niſi aliqua mutatio inſignis inciderit, facile erit quandiu libebit prorogare. Cum eſſet ventum Sophiam, qua non minus Rhaguſium iter eſt quã Belgradum, atque inde Venetias paucorum dierum trajectus eſt, petierunt à me Leyva & Requeſenæus, ſibi darem veniam itineris habendi Rhaguſio, quo majore compendio in Italiam pervenire, & fidem quam Baſſis de muneribus dederant, maturius liberare, & æs quod Conſtantinopoli in varios uſus contraxerant, diſſolvere poſſent. Daturos mihi literas ad Cæſarem, qui-

bus

bus ei gratias agerent de recuperata libertate: libentius ſe id coram facturos fuiſſe, niſi impedirentur eo quo dixi officio, in quo eis à me non gravatim mos geſtus: cujus quo me minus pœniteret, fecit propinqua mors Requeſenæi, qui cum antequam Rhaguſium attingeret, ætatis ultimę ſenex deceſſiſſet. Id quoque eum à me munus habere facilè paſſus ſum, quod recuſatio aliquid fortè ad cauſſam morbi attuliſſe videri potuiſſet. Sandæus & ego, prorſus jucundè reliquum quod fuit itineris, ſine graviore incommodo confecimus. Eſt Sandæus multi joci multarumque facetiarum, & qui ubi opus eſt preſſa animi ægritudine magnam hilaritatem oſtendat. Multa ſe quotidie offerebant, quæ à nobis in ludum jocumque vertebantur. juvabat interdum relictis curribus experiri, uter diutius itineris pedeſtris laborem ferret. In quo ego facilè ſuperabam macilentus, nec ulla ventris ſaburra gravis, hominem obeſum & pondere corporis tardiorem, ad hæc etiamnum ex carceris deſidia torpentem. Vt quiſque pagus occurrebat, feſtivum erat videre accurrentem Ebrahimum, qui multa cum gravitate cum ſuis Turcis in equo ſequebatur, obteſtantē per ea quæ nobis

eſſent chariſſima, referremus nos in currus, ne tantam turpitudinē admitteremus, ut talis loci hominibus iter pedibus facientes conſpiciendos nos præberemus. id enim magno dedecori eſſe apud Turcas. Quibus vocibus nos aliquando in currus compellebat, aliquando eas cum riſu tranſmittebamus. Vnum de multis Sandæi facete dictis accipe. Cum diſcederemus Cōſtantinopoli, erat nō modo adhuc moleſtus æſtus, verum ex præteritis caloribus etiamnū languebam, ſic ut pœne cibum faſtidirem, minimo certe contentus eſſem. At Sandæus homo robuſtus, & multo cibo aſſuetus, quem ſecum unà ſemper ſumebat, non tam veſcebatur, quam vorabat, me ſubinde commonefaciens, ut ſuo exemplo virum me præberem, & fortiter eſſem. In quo nihil proficiebat, donec ſub initium Octobris finibus Auſtriæ appropinquaremus. ibi partim regionis, partim temporis ratione altiori cœlo recreatus, cum valetudine fieri melior, tum liberalius quam ex ſuperiorum dierum conſuetudine eſitare cœpi. Quod à Sandæo animadverſum, exclamat ſibi magnum operæ pretium factum, non fuiſſe inanem laborem, neque diſciplinam quam mihi impendiſſet, ut qui ſe præceptore & magiſtro

eſſe

eſſe didiciſſem, rei tam neceſſariæ tot annos natum nondum neque ſcientiam, neque uſum habuiſſe. deberet mihi, quantum vellem, quod eum carcere Turcico exemiſſem: me ſibi nihilo levius devinctum, à quo comedere didiciſſem. Sic ludibundi Tulnam pervenimus, ubi nonnihil moleſtiæ objectum eſt. Solebat Sandæus ſub eodem tecto mecum manere, ubi plura erant cubicula: ſed ubi unum tantum erat, divertebat in proximo, ne mihi moleſtus eſſet. Id cum Tulnæ facere vellet, mandat Gianizaro, qui mihi apparebat, quem Conſtantinopoli Budam mecum ducebam, ut ſibi proſpiciat de hoſpitio. cum Gianizaro eunt ſimul unus de meis famulis, & doctor quidam medicus Hiſpanus, ære Sandæi Conſtantinopoli redemptus. forte ingrediuntur in vicinam nobis domum Gianizari, qui fuerat illi oppido præpoſitus tutelę cauſſa. nam ita Turcis uſitatum, ut ſingulis lautioribus pagis aut oppidulis unus alterve Gianizarus attribuatur, qui Chriſtianos à commeantium injuriis prohibeant. ex quo Gianizaris illis multæ multarum opportunitatū utilitatumque acceſſiones. Hic neſcio quo commiſſo delicto commeritus erat, ut ab officio removeretur, ideoq; animo agebat anxio

anxio & exacerbato. Hujus ædes noſtri libere inſpiciunt, perluſtrant omnia. quum non placerent, recipere ſe incipiunt. Præcedebat Gianizarus meus, ſequebatur famulus, tertio loco incedebat medicus. Fit interim certior Gianizarus loci incola, qui verſabatur in horto, Chriſtianos ſibi hoſpitium quærere domi ejus. Approperat inſaniens cum fuſte, Herculis clavę non abſimili, eumque tacitus quanta vi maxima poteſt in humeros medici impingit: qua accepta plaga ne geminaret, medicus ſe domo ejicit. Reſpicit meus famulus, & ſibi videt imminentem, ut eodem modo ſe accipiat Gianizarus. Iamque erat in ictum ſublatus fuſtis: ſed hic meus ſecuriculam manu gerebat, ut fere illic mos eſt, cujus aciem una manu, altera manubrii partem extremam apprehendit, atque ita tranſverſam ſupra caput attollens, plures ictus tutus excipiebat, cum tamen alter feriendi fine n non faceret, cœptum eſt infringi ſecuris manubrium. Qua neceſſitate meus famulus adductus intra ictum Gianizaro ſubit, ut ei caput cominus dedolaret: ſed Gianizaro non placuit mutata pugnæ conditio, & ſe protinus in pedes conjecit: quem cum meus aſſequi non poſſet, in fugientis tergum ſecuriculam

jactu

jactu dirigit. Quo ictu Gianizarus ſaucius, concidit: ſic noſtri ſe expediunt. Interim medicus viciniam clamoribus ciebat, de ſe actum, nullam vitæ ulterioris ſpem ſupereſſe, omnia ſibi oſſa comminuta. quæ Sandæus audiens & ringebatur & ridebat. Non movebatur medici vocibus, quod in eo plus eſſe timoris quam periculi exiſtimabat. Sed eum cura atrox coquebat fore, ut Conſtantinopolim revocaretur, nec poterat ſibi perſuadere hoc negotium ſincere agi. quæſitum à Baſſis locum, ubi falſo mihi gratificarentur, eoſdem mox animum detecturos, & cauſam inventuros, cur ipſum Conſtantinopolim retraherent, ubi eſſet in perpetuo carceris ſitu putreſcendum. idcirco graviter ferebat famuli mei rationem, qui cum tam graviter ſaucium Gianizarum reliquiſſet, juraret tamen ſibi graviſſimum eſſe, quod adhuc ſpirantem audiret. Ergo ſic eum compellabat, amiciſſime Henrice(nam id ei nomen) quæſo moderare iracundiæ. Non eſt hic oſtentandæ fortitudinis, neque vindicandæ injuriæ locus: hic fas eſt ſine ignaviæ nota contumeliam accipere. velimus, nolimus, ſumus in iſtorum poteſtate. Etiam atque etiam conſidera, quantum iſta importuna iracundia nobis

nobis importare mali poſſit, nimirum, ut omnes reducamur Conſtantinopolim, & quæcunque acta ſunt, pro irritis habeantur, aut certe in dubium revocentur: ex quo novæ moleſtiæ, & longus labor renaſcatur. rogo te, ſis aliàs vel mea cauſſa temperantior. Sed hæc ſurdo canebantur. Erat Henricus pervicacioris ingenii, nec ſatis ipſe rationis capax, utique cum ira efferbuiſſet. Quid mea (reſpondebat) referret, etiam ſi occidiſſem? an non ei propoſitum fuit me trucidare, ſi vel unus ictus, quibus tot me petivit, non fefelliſſet, nonne me ut pecudem mactaviſſet? Deberem credo quicquam illi qui me interfectum voluit, ſi illum præveniſſem? Dolet mihi ex intimis animi ſenſibus, ſi non ſit vulnere mortifero affectus. deinde dejerabat, ſe Turcæ nemini parſurum, qui ſibi vulnus inferre voluiſſet, ſed quocunque propoſito periculo vitam ſi poſſet erepturum. Hæc Sandæo non placebant. Gianizarus eo quo dixi accepto vulnere rem etiam majorem faciebat. Veniunt ad me duo Iudæi linguæ Hiſpanicæ non ignari. Ajunt periculoſe laborare Gianizarum, videndum mihi ut ei ſatisfaciam, alioqui rem non ita abiturã: multas mihi magnas eo nomine paratas moleſtias. Reſpondeo quæ viſum eſt. Sed

cum

cum Turcarum calumnias & morem noviſſem, mature occurrendum judicabam. Per puerum confeſtim ab Ebrahimo poſtulo, ut mihi accommodet de comitibus ſuis aliquem, quo duce unus de hominibus meis Conſtantinopolim eat. Sic facto opus eſſe, miratur quid cauſſæ ſit Ebrahimus: nec mora, adeſt ut cognoſcat. Dico ab Hally Baſſa petendum, ut de itineris ſecuritate certiore fide mihi caveatur: alioqui non confidere poſſe me incolumem fines patrios attingere. Nihil propius factum, quam ut duo de comitatu meo interficerentur, & quemadmodum res acta ſit, ei commemoro. Intelligebat Ebrahimus, quantopere ea res ad ſe pertineret. Rogat ut feram patienter non longiſſimi temporis moram: atque è veſtigio tranſit ad illum Gianizarum, quem cubantem offendit. Accipit illum vehementi jurgio, quod ſe talem adverſum meos præbuiſſet: redire nos confecta pace, cum magna Suleimanni Baſſarumque omnium gratia. mihi nihil negatum eorũ quæ petiviſſem: multa ultro conceſſa: ſe adjunctum itineris comitem, ut mihi honorem ubique habendum curaret. Illum primum inventum, qui nos injuria læderet, qua de re velle me queſtum mittere Conſtanti-

ſtantinopolim. quod ſi fiat, ipſum intelligere quid de ſe futurum ſit. Quo ſermone decuſſæ Gianizaro criſtæ, terrorque ultro injectus. Sequenti die iter noſtrum Budam verſus proſequuti ſumus, medico ex tantæ plagæ contuſione nullo momento ad iter tardiore. Cum jam eſſet in conſpectu Buda, veniunt nobis obviam juſſu Baſſæ ex ejus familia aliquot cum pleriſque Chiauſſis; ſed inprimis viſenda juvenum in equis multitudo propter novitatem ornatus, qui erat hujuſmodi. In aperto capite, quod eis plerumque raſum eſt, cutem longa linea inciderant, cui vulneri plures pinnas cujuſq; generis inſeruerant: ipſi ſtillantes cruentis guttis, diſſimulato dolore veluti ſenſus expertes læti & hilares ferebantur. Ante me proxime pedites aliquot ambulabant, horum unus veluti anſatus ſubnixis nudis brachiis ingrediebatur, quorum utrumque ſupra cubitum cultello (quod genus nos Pragenſes vocamus) transfixũ habebat. alius à ſuperiore parte umbilico tenus nudus incedebat. ſic ſciſſa duobus locis infra ſupraque lumborum cute, ut illac trajectam clavam tanquam è cingulo pendentem haberet. alius in vertice capitis equi ſoleã pluribus clavis fixerat. Sed id vetus erat, clavis ita cum

carne

carne coalitis, ut nihil moverentur. Hac pompa Budam ſumus ingreſſi, & ad Baſſam introducti: cum quo mihi de fide induciarum adſtante Sandæo ſermo prolixior. Conſtiterat intra limen atrii egregia illa contemptrix doloris juventus, in quam cum oculos forte conjeciſſem, quærit ex me Baſſa quid mihi videatur? recte inquam, niſi quod illi de ſua cute faciunt, quod ego de mea veſte nollem. nam malim mihi ſervari integram. Riſit Baſſa, nosque dimiſit. Poſtridie tetendimus Strigonium: inde proceſſimus Commaronium, primam Cæſ. Majeſtatis arcem, ad flumen VVagæ ſitam. In cujus ulteriore citerioreque ripa loci præſidium cum ſociis navalibus, quos ibi *Naſſadiſtas* vocant, præſtolabatur. Antequam trajicerem, accedit ad me Sandæus, curam diu diſſimulatam aperit, me complexus denuo agit gratias pro recuperata libertate. Nam fateri ſe fidem hactenus ſibi fieri, non potuiſſe hoc negotium bona fide à Turcis geri, ac proinde in perpetuo metu fuiſſe, ne ſibi Conſtantinopolim redeundum eſſet, & in vinculis ſeneſcendum. Nunc demum ſe agnoſcere, quæ à me beneficia haberet, rata & firma eſſe, quo nomine mihi ad extremum vitæ ſpiritum devinctum

jocus Burbequii.

fore. Paucis inde diebus attigimus Viennam. Erat tum temporis in comitiis imperialibus Cæſar Ferdinandus cum filio Maximiliano, de cujus in regem Romanorum inauguratione agebatur. facio Imperatorem certiorem de meo reditu, deq; adventu Ebrahimi, & quid de eo fieri placeat, conſulo. Nam is quidem vehementer urgebat, ut Francofordiam duceretur. Reſpondit primo Imperator, ſibi videri conſultius ut Viennæ ad reditum ſuum Turcæ ſubſiſterent: fore abs re alienum, ſi gens tam infeſta per tantum tractum, quantus eſt à Vienna Francofordiam, per ipſius Imperii penetralia duceretut. Sed expectare longum erat, & multas ſuſpicionum anſas Turcis dare poterat. Nec erat ullus metus, ſi Ebrahimus cum ſuo comitatu iter per florentiſſimam imperii partem feciſſet, imo optabile ut per ea vires & magnitudinem imperii æſtimaret. Tum autem maxime ut videret Francofordiæ, quanto conſenſu ſummorum Imperii principum Imperatori patri ſucceſſor Maximilianus deſignaretur. Quæ cum eſſent à me Imperatori reſcripta, aſſenſus eſt, ut Ebrahimus cum ſuis Francofordiam duceretur. Sic nobis iter Praga, Bamberga, VVirtzburgo illuc inſtitutum. Nolebat Ebrahimus,

himus, cum iter per Bohemiam haberet, tranſire inſaluto Archiduce Ferdinando: ſed ei ſe offerre, ſic ut noſceretur, non viſum Archiduci. Quum paucorum modo dierum itinere abeſſem à Francofordia, viſum eſt mihi ut de quibuſdam rebus ad meam legationem pertinentibus Cæſarem præmonerẽ, unius atque alterius diei itinere Turcas præcurrere. Itaque eo delatus ſum per equos diſpoſitos, ac veni Francofordiam pridie ejus diei, quo ante annos ſeptem alterum iter Vienna Conſtantinopolim auſpicatus fueram. Ea humanitate atque indulgentia clementiſſimi Imperatoris exceptus ſum, non qua me dignũ erat, ſed quam ejus conſuetudo & innata bonitas ferebat. Tu cogita quid mihi lætitiæ fuerit poſt tot annos frui conſpectu non modo incolumis, verum etiam omnibus rebus florentis domini, qui me ampliſſimis bene atque ex ſententia ſua confectæ legationis teſtimoniis ornaret, diuturnos labores meos, & quæcunque à me acta eſſent grata & accepta ſibi eſſe oſtenderet, nihilque prætermitteret quod ad propenſam voluntatem ſignificandam pertineret. Pridie inaugurationis venit Francofordiam multo jam veſpere, clauſis ejus urbis portis; quas toto ſequenti die ve-

tus ceremonia reſerari non patitur. Sed diſerto Cæſareæ Majeſtatis mandato factum eſt, ut Turcis portæ poſtridie aperirentur. Aſſignatus eis locus, unde poſſent prætereuntem electum Cæſarem cum omni pompa atque apparatu ſpectare. Viſum eſt eis hoc amplum (ut erat) & magnificum ſpectaculum. monſtrabantur inter reliquos, qui Cæſarem honoris cauſſà comitabantur, tres duces, quorum ſinguli ſuis opibus juſtum exercitum conficere poſſent, Saxo, Bavarus, Iuliacenſis: multaque alia de viribus, dignitate & amplitudine Imperii eis referebantur. Ad Cæſarem paucos poſt dies introductus Ebrahimus, cauſſã adventus ſui expoſuit, obtulitque munera quę Turcis honeſtiſſima habentur: quem Imperator pace confirmata ampliſſimis auctum donis ad Suleimannũ remiſit. Euolare me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiamnum privata negotia. Nam mihi quidem vita aulica uſquequaque cordi non eſt. notæ mihi ejus ærumnæ. Falſo ſplendore multæ ejus miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, candoris parum eſt. nulla eſt aula quæ vacat invidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, ubi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuẽda non ſit. Nam principes

Aulicæ vitæ deſcriptio.

& ipſi

& ipſi homines ſunt. Vidi qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato rege, vix cum uno comite domum redire. Aula vera bona nõ novit niſi ſero. umbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari ducitur. Vt eos fortunatos dicere non dubitem, quibus illa cito & cum parvo incommodo defungi datum ſit. Optabile eſt ſibi poſſe vivere, & Muſis; & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nulla eſt in hoc terreſtri exilio, aut ea demum vera vita eſt. Nimiũ quantum ſępe pluris fiat in aula nobilis ſcurra quam vir bonus, ut non abſurde boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubjeciſſe videãtur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De cõmmunibus aulis loquor. Nam me nõ fugit, multas, atq; hanc præcipue, viris in omni laudis genere præſtantibus tanquã rariſſimis luminibus illuſtrari. Vt ut ſit, mihi ſolitudo & ſtudiorũ nutrix quies, turbâ & ſtrepitu aulico potior. Sed diſcedere cupientem vereor ne Princeps optimus retineat, aut certe domo jam abditum retrahat. Annuit is quidem meo diſceſſui, ſed ea lege ut revocatus redeam. Quod ſi fit (nam quis ei qui nutu quidvis imperare poſſit, & cui tantum debeat, comiter petẽti quicquã deneget?) tum vero unum

 relin-

relinquetur ſolatium, in quo conquieſcam, quod mihi ſanctiſſimi Imperatoris faciem, vel (ut melius dicam) ſpirantem verę virtutis imaginem aſſidue ſpectare & contemplari dabitur. Nam cave putes, Solem hoc Principe quicquam illuxiſſe melius, neque cui juſtius rerum arbitrium delatum ſit. Suſpicienda quędam res eſt imperii majeſtas: ſed mereri imperium, eoque ſe dignum præſtare, mihi majus quiddam videtur. Nihil dico de natalibus, nihil de claritate majorum. Non habet opus adjumentis procul arceſſitis, propriis adminiculis nititur. ex ſe atque adeo ex ſuis virtutibus magnus eſt. Multi Imperatores fuerunt non boni, indigni qui ad tantam dignitatem producerentur. hoc uno ex omnibus ſuæ virtuti magis debitum honorem nemo cepit. Rurſus potiti ſunt rerum non pauci, ſatis illi quidem inter initia caſti & innocentes, ſed qui mox nimia licentia & corruptelis aulæ in omne vitium præcipites abierunt. Se mortales obliti, ſpiritus humanis altiores ſumpſerunt: locari cœlo & deorum contubernio inſeri voluerunt, cum eſſent indigni qui in hominum numero cenſerentur. Non omniũ cervices ferunt magnæ fortunæ pondus: ſuccumbunt plerique & ſeipſos in

tam

tam alto gradu poſiti requirunt. Arduum eſt poſſe omnia quæ velis, nolle tamen niſi quæ honeſta ſunt. Nullius luminibus fortunæ altitudo minus offecit. Nemo conſtantius virtutem retinuit, neque diligentius cavit, ne purus animus fortunæ vitio contaminaretur. Hanc ſemper duxit rationem, quorum purpuræ nitor in oculos hominum incurreret, debere multo magis morum ſanctitate animos eorum convertere. Summum ei pietatis ſtudium, Deum ſancte colit ac veneratur, atque ita ſemper ut eo præſente & in ejus conſpectu vivit. Ad ejus præſcriptum tanquam ad amuſſim omnes actiones ſuas exigit totiuſque vitæ curſum moderatur. Quicquid ſibi contigit vel proſperi vel adverſi, ad eum refert auctorem, & ut de manu ejus profectum, accipit animo pio & grato. Sic eum cœleſtem in terris vitam meditari vere dixeris. Non fallit eum quam perſonam ſuſtineat: ideo dicta ejus & facta omnia eo ſpectant, ut in commune conſulat, & quampluris proſit, ſuas utilitates præ publicis ducat in minimis, non aliter ſe bono publico natum exiſtimaturus. In quo à nonnullis ei vitio vertitur, quod Reipub. nimium deditus, privatis rationibus, familiæque & liberorum com-

modis parum ſerviat. Nullum humanæ ſocietatis officium in eo deſideres. omnes ita tractat, ac ſi ad ejus curam omnes pertinerent, & ingentis familiæ ipſe ſit pater. Quis opis indigus fidem ejus fruſtra imploravit? Quis ejus liberalitatem in ſe non eſt expertus? Diem perire exiſtimat, quo non alicui benefecerit: & cum ſumma charitate omnes complectatur, tum vero ſingulari eſt in domeſticos indulgentia: quorum nemo eſt qui ſe ab eo neglectum aut præteritum queri poſſit; vitam, conſuetudinem, merita, etiam nomen uniuſcujuſque memoriter novit, etiam infimorum. Nec piget tantum Principem indiligentius & præter decorum agentes, captato tempore officii commonefacere, & dictis caſtigare: eoſdem vero ad bonam frugem ſe recipentes laude & præmiis afficere. Itaque ſic ab eo diſcedunt, ut non dominum, ſed parentem ſe Cæſarem habere prædicent. Id ei quoque penitus inſitum, ut quorum errata aliquot dierum ira correxerit; poſtquam ignoverit, eodem prorſus loco eos habeat quo ante, deleta ex animo omnis culpæ memoria. Ius magna æquitate dicit, ſed non aliis magis quam ſibi. Neque enim fas putat, negligi à ſe leges, quas aliis præſcribat; aut
ſibi

ſibi permittere, quod in aliis vindicet. Domitas habet cupiditates, & intra rationis cancellos conſtrictas. Vivit odii expers, non novit iraſci, neque convitium facere. haud dum natus eſt, qui obtrectantem alteri audierit; ne iis quidem quos ſibi minus æquos novit. nullum in quenquam dictum inclemétius, nec de abſentibus unquam niſi honorificus ſermo. Tuta eſt ſub ejus præſidio probitas: malitia, vis, fraus, improbitas, pravi mores exterminantur: ſcelera & flagitia debitis pœnis afficiuntur. Romani ſuos cenſores moribus præfectos habuerunt, qui populum in officio & vetere diſciplina retinerent. Hic nullo cenſore opus: vita principis pro cenſura eſt. Is omnibus prælucet, exemploque eſt, quid fugiant, quid ſequantur. Viros bonos & eruditos iiſque artibus excultos, quibus bona opera Reipub. navari poteſt, præcipua benevolentia complectitur. His ſe dat, poſitaque majeſtate veluti cum paribus mutua amicitiæ officia exercet, ac tanquam virtutibus æmulatur. nullo delectu an illi vetere & credita majorum, an ſua & præſenti laude elati ſint. Cum his tempus (quod tamen exiguum eſt) quod negotiis ſupereſt, libenter ponit. hi ſunt apud eum in pretio;

ut qui publice multum intereſſe judicet, ſuum virtuti locum & honorem reſtitui. Ipſe natura curioſior, atque aliquid homine dignum cognoſcendi cupidus, nunquam non habet, de quo ex doctioribus audire cupiat; de ſuo argutius aliquid & non invenuſtum cum magna audientium admiratione ſubinde interponens. Sic ſibi multarum bonarum rerum non contemnendam penum comparavit, ut de nulla re quæri poſſit, cujus non aliquam cognitionem habeat. Complurium linguarum habet uſum. Primum locum tenet Hiſpanica, utpote materna: ſuccedunt, Gallica, Germanica, Latina & Italica. Latine etſi omnia ſenſa animi exprimere poteſt, non tamen ita ad unguem doctus eſt, quin aliquando in Priſcianum impingat; vitium in literatore reprehendendum, ſed in Imperatore (ni fallor) tolerandum. Hæc ita eſſe quæ hactenus dixi, nemo negaverit: ſed non deerit fortaſſe, qui majus rei bellicæ ſtudium atque aliquid laurea dignum in eo requirat. Turcæ (inquiet) multos annos in Hungaria debacchantur, vaſtant omnia, neque ſuccurrimus, quemadmodū noſtro nomine dignum erat. Iampridem contra itum oportuit, & conſerta acie collatiſque ſignis decretum,

tum, utros regnare vellet hera. Fortiter iſti quidem, ſed haud ſcio quam prudenter. Rem paulo altius putemus. Ego ſic opinor, de ducum aut imperatorum animis, magis ex eorum conſiliis, quam ex fortuna aut eventu judicandum. Conſiliis autem moderari debere tempora, vires proprias, genus & potentiam hoſtium. Si communis hoſtis, ſi nobis ſatis cognitus, ſi nullis victoriis clarus, noſtros fines infeſtet; non ire obviam, ſi nobis ſint pares copiæ, atque eum conſerta manu reprimere, vereor ne ignaviæ imputari poſſit. At ſi is ſit hoſtis, qui velut ira Dei immiſſus (qualis olim Attila, avorum vero noſtrorum memoria Demirlanes, noſtra ætate Principes Ottomanni) cui nihil poſſit obſiſtere, qui quacunq; incedat, omnia proſternat; huic ſe temere cum exiguis & tumultuariis copiis objicere, vereor ne modo temeritatis, verum etiam dementiæ reprehenſione non careat. Adeſt Suleimannus ſuis & majorum rebus geſtis formidoloſus, ſolum Hungaricum ducentis equitum millibus inſultat, imminet Auſtriæ, minatur reliquæ Germaniæ, trahit ſecum quicquid eſt genitum à finibus Perſarum. Multorum regnorum opibus inſtructum ducit exercitum. trium orarum, in quas orbis

partitur,

partitur, nulla eſt quæ non ſuam partem ad noſtrum exitium cōferat. Quicquid obviam datur, inſtar fulminis affligit, diſſipat, delet. copias veteranas, militem exercitatiſſimum ſuoque imperio aſſuetum ducit, terrore nominis ſui omnia complet. Noſtros fines uſque circum rugit, modo hac, modo illac tentans irrumpere. Haud paulo leviore periculi cauſſà multæ gentes à valentioribus impulſæ, natali terra relicta, alias ſedes petiverunt. In mediocribus periculis non commoveri parva laus eſt. at non terreri in ejuſdem hoſtis advẽtu, in tanta circumruentium regnorum fragore, nihil Herculeæ cujuſdam conſtantiæ videtur. perſtat nihilominus in eodem veſtigio invictus animi heros Ferdinandus: non deſerit ſtationem: non loco, non gradu movetur. Optaret ſibi eas vires eſſe, quibus poſſet ſine inſaniæ crimine ac ſuo tantum periculo rem in prœlii caſum dare: ſed generoſos ejus impetus prudentia temperat. Videt quanta cum fideliſſimorum popularium ſuorum, imo totius Reipub. Chriſtianæ pernicie futurum ſit, ſi quid in re tanta ſit offenſum: cogitat male privato ſtudio deſignari, quod publica calamitate luatur. Conſiderat quam iniquum certamen futurum ſit,

ſi

ſi xxv aut xxx millia peditum, adjuncto exiguo equitatu, cum ducentis equitum millibus veterano pedite fultis, committantur. Quid ex eo ſperandum ſit, ſatis eum docent ſuperiorum temporum exempla, acceptæ ad Nicopolim & ad Varnam clades, albenteſque adhuc oſſibus cæſorum Chriſtianorum ad Mohacium campi. Inſpientis belli ducis eſt, non ſuis, non hoſtium viribus, ut par eſt, æſtimatis, in prœlium ruere: ex quo ſerum illud ſequitur, tam graviter notatum, *non putâram*. Multum omnino refert, cum quo hoſte nobis res ſit. In quo mihi parum fidei eſſe velim, niſi graviſſimis auctoribus idem viſum ſit. Cæſar quidẽ, idoneus (ſi quis) rei militaris magiſter, quantum in eo ſitum eſſet abunde docuit, qui Luculli Pompeiiq; fœlicitati tribuit, quod tam ignavus hoſtis eis obveniſſet, ex quo ſine pulvere & ſudore partas victorias reportaſſent. Qualis cum ei una de Pharnaco contigiſſet, quaſi per ludibrium, ut de re nullius laudis neque negotii victoriæ facilitatem titulo teſtatus eſt, *Veni, vidi, vici*: non idem dicturus ſi hodie cum illis populis bellum haberet, olim quidem luxu remollitis & effœminatis; at nunc in rerum omnium penuria, frugalitate, fame, frigore,

æſtu,

æſtu, continuo labore & diſciplinæ ſeveritate ad omnem patientiam & audaciam exercitis. Nec ſine cauſſa ratiocinatur T. Livius, nequaquā pari eventu bellaturum fuiſſe Alexandrum Macedonem, ſi hoſtem Romanum potius quam Perſam aut imbellem Indum nactus eſſet. aliter cum bellicoſis, aliter cum luxu perditis aut armorum inſolentibus populis bellum geritur. Multitudo in Perſis admirationem faciebat, in quibus mactandis plus laboris erat quam vincendis. Mihi quidem tres victoriæ Annibalis, ad Trebiam, ad Thraſimenum, ad Cannas, omnibus rebus geſtis Alexandri longe proponendæ videntur. Quid enim? has iſte de egregiis bellatoribus tulit: illi cum inertibus Aſię populis negotium fuit. Non erat in Fabio Maximo minus animi quam in T. Sempronio, quam in C. Flaminio, quam in Varrone, ſed plus erat conſilii. Cognovit ſummi judicii Imperator, cum hoſte in caſtris educato, verſato ſemper in armis, magnorum ducum diſciplina erudito, tot claro tropæis, ſingulari quodam ſeu fato ſeu fœlicitate, non eſſe temere rei ſummam in diſcrimen dandam; ſpatio & opportunitate opus eſſe, ut vinci poſſet. Eam ſolam tanto hoſte propoſito ſpem relinqui, ſi

ejus

ejus impetum trahendo evaderet, produceretque in id tempus quo remedio locus eſſet. Interea ſuſtinendum, coërcendum, carpendum. In quo tam fuit fœlix ut fortaſſe non minorem devicti Annibalis partem Fabius ferat, quam ipſe Scipio belli confector. Nam quis ſcit, an victoriæ Scipionis locus fuiſſet, niſi Annibalis victoriarum curſum Fabius remoratus eſſet. Nec vero minoris æſtimari debet conſilio vincere quã manu. hoc nihil cum belluis habet commune, vis habet. Quod fuit Fabii Maximi, idem fuit Cæſaris Ferdinandi conſilium, ut penſitatis ſuis Suleimannique viribus nihil minus bono duci convenire judicaret, quam fortunam tentare, & juſto prælio tanti hoſtis impetum excipere. Quod proximum fuit, ut tanquam concitati fluminis impetum aggeribus, foſſis, reliquiſque munitionibus tardaret & reprimeret, in eo ſibi omni ope enitendum putavit. Anni ſunt plus minus quadraginta, cum initio regni Suleimannus capto Belgrado, afflicta Regis Ludovici cæde Hungaria, non modo ejus provinciæ, ſed & ulteriorum poſſeſſionem ſibi deſpondit: qua ſpe Viennam obſedit, repetito bello Ghnitzium in poteſtatem redegit. Viennæ denuo ſed procul minatus eſt. Sed quid

quid tanto armorum apparatu? quid infinitis opibus? quid innumerabilibus copiis perfectum, quam ut pæne in ea hæreret Hungariæ parte, quam jam ceperat? Qui maxima regna ſolitus erat una expeditione conficere, parum munitas arces, aut minuta oppidula, pretium ſuarum expeditionum tulit, magnoque mercatus eſt, quicquid de vaſto Hungariæ corpore paulatim decerpſit. Viennam certe vidit, poſt illa nunquam. Tria dicuntur Suleimanno fuiſſe in optatis, ut templi ſui ſtructuram (opus ſane ſumptuoſum & luculentum) abſolutam videret: ut reſtitutis veteribus aquæductibus per eos aquæ vim Conſtantinopolim induceret, ut Viennam expugnaret. in duobus voti compos factus eſt, in tertio hæſit, & hæſurum ſpero. Viennam quidem alio nomine quā *dedecus & ignominiam ſuam* deſignare non ſolet. Sed redeo unde diverti, ut non dubitem Ferdinando inter præſtantiſſimos belli duces locum aſſerere; qui longe inferioribus quam tanta tempeſtas requirebat auxiliis adjutus, tamen non ſe deſeruit, ſed præcipuo animi robore jam tot annos inuſitati hoſtis impreſſionem ſuſtinuit. Cui major laus ob conſervatam melioribus temporibus bonam Hungariæ partem

debe-

debetur, quam multis ob partos in ſumma opportunitatum omnium affluentia de devictis regibus, aut populis celebres triumphos. Quo magis ei tempore tam neceſſario omnia defuerunt, eo clarius animi ejus virtus enituit. Niſi forte in uno eventu, & magnitudine felicitatis omnia ponere, nec quid hoſtis valeat, quid tempus, quid natura ferat, penſi quicquam habere, placet. Prodigii mehercule ſimile videri poteſt, apertum & porrectum Hungariæ regnum longa diſcordia diſtractũ tamdiu potuiſſe defendi, neque dum totum ſub hoſtis potentiſſimi jugum veniſſe. Cujus nihil niſi ſingulari Dei beneficio, nihil ſine infinito Principis ſapientiſſimi labore, graviſſimiſque curis perfectum. Quæ non illi, dum in eo deſudat, antecedente gravior inſequens difficultas? Hoſtis ante oculos, amici procul; longinqua & ſera Caroli fratris auxilia; feſſa, tametſi incendio proxima ſuppeditandis auxiliis Germania; provinciæ hereditariæ contribuendo exhauſtæ; ſurdæ ad vocem poſcentis opem multorum Principum Chriſtianorum aures, quidvis potius agentium, quam illud quod ad eos maxime pertinebat. Ita modò ſuo Marte, & quibus potuit Hungarorum, Auſtriacorum, Bohemorumque copiis,

modo imperii viribus, modo arceſſito Italo, aut Hiſpano milite ſuſtinuit, immenſoque ſumptu. Quindecim dierum itinere patentia in longum Hungariæ confinia continuis præſidiis tutatus eſt. neque enim unquam non opus ei ſub ſignis milite, ne induciarum quidem tempore. Nam & his interdum locus. Nec piget, cum Tyranni adventus in metu eſt, nec temporum ſtatus aliud auxilium relinquit, miſſis legationibus ac muneribus eum mitigare, quo tantæ tempeſtatis calamitas à miſeræ Hungariæ cervicibus avertatur. Quæ molientem ſi quis totam dormire noctem credit, næ is egregie fallitur. pro Reipub. commodis excubat. perpetuas vigilias, magnam ſolicitudinem tanta res requirit. putas me laudare, ad hiſtoriæ fidem epiſtolam ſcribo. Ad hæc adminiſtranda pauci illi adiutores, ſed boni. In quibus veluti anteſignani, tibi fortaſſe non inauditi, Ioannes à Trantzen, & Rudolphus ab Harrach, uterque fide & prudentia ſingulari. Dimitto te, ſi pauca de vitæ ejus interioris conſuetudine addidero. Surgit è lecto etiam aſperrimæ hyemis menſibus hora quinta: hinc precibus Deum veneratus, peractoque ſacro, abdit ſe in conſilium, ubi de rebus quæ ad publicam utilitatem ſpectant

ctant

ctant conſultandis, uſque ad horam prandii magna attentione vacat. Idem fit horis pomeridianis, donec cœnæ tempus ſit. cœnæ dico, non ſuæ, ſed conſiliariorum. nam ipſe perpetuo cœna abſtinet, neque amplius quam ſemel die cibum ſubit, & quidem parce; nec potui liberalius indulget, geminata vini potione prandium clauſiſſe contentus. Nox illi caſta, thoruſque (quod ſatis conſtat) ab amiſſa conjuge Veneris expers. Nugarum atque earum oblectationũ, quibus multi capiuntur, nihil. procul abſiſtunt moriones, plani, ſcurræ, paraſiti, communium aularum deliciæ, ſed & peſtes tamen. fugit ocium, tempus ei nullum iners. Quod ſi quod negotiis ſupereſt, quod rarum eſt, id bonorum & doctorum virorum (ut ſupra dixi) collocutionibus, quibus plurimum gaudet, traducit. qui cum maxime aſſiſtunt prandenti, deque variis rebus ſermonem conferunt. Cum hac vita tam frugi, tam ſevera, non dubita quin è populo multi ſuam commutatam nollent. Quotus enim quiſque non aliquam vitæ particulam genio ſuo ſeponat? Quis ſe cunctis oblectationibus privari æquo animo ſuſtineat? quem denique non tædeat in perpetuis curis & negotiis conſeneſcere

ſcere? Quod quidem ſervitutis cuidam generi quam dominationi propius videtur. Sed aliter hic Princeps judicat, neque id in familiaribus colloquiis diſſimulat, non ſe ſua cauſſa tanto muneri à Deo præpoſitum: non ſibi, ut in voluptatibus & deliciis volutetur, Imperii gubernacula tradita: alia conditione privati juris hereditates cerni, alia regnis & imperiis ſuccedi, prohiberi neminem, quin patrimonii ſui commoditatibus utatur, fruatur. At ſuæ fidei tot gentes à Deo commendatas, ut earum curam gerat, ad ſe redeat labor, ad eas ex ſua diſpenſatione fructus, ſuo ſudore eis quietem & otium conficiat. Vna eſt venatio, cui interdum operæ aliquid tribuitur, non tam delectationis cauſſa quam valetudinis. Nam cum dierum complurium continenti ſeſſione marcere ſibi corpus & animum ſentit, diem eligit quo ſe liberioris aëris hauſtu & campeſtri exercitatione reficiat. Ergo ſummo mane, æſtate quidem primo diluculo, hyeme aliquot horis ante exortum ſolis; quocunque cœli habitu venatum egreditur: quandoq; pomeridianum tantum tempus ei rei datur. Ac memini cum aſtarē prandenti, audire cum diceret; Meo ſum functus officio, negotia omnia, totum
charto-

chartophylacium exhauſi, nihil ſupereſt in cancellaria quod me retineat: quod reliquum eſt diei, impendam curæ corporis. Sic multa jam nocte domum revertit. apri vel cervi vel etiam urſi cæde lætus, ac feſſa vario labore membra (nullo aſſumpto cibo neque potu) ſomno ſternit. Eat nunc qui volet, & noſtro ſæculo Trajanos, Veros, Theodoſios, veterum miracula, deſideret. Sacramento contendere auſim, in hoc uno Imperatore plus eſſe veræ virtutis, quam fuerit in illis omnibus. Sed me tanti viri admiratio longius abripit. Non mihi conſilium, ut quæ digna ſunt ejus meritis dicam: voluminis iſta ſunt, non epiſtolæ? tum aliud ingenium, aliam facultatem requirunt. quum reliqua tibi narraſſem, ne hoc quidem te ignorare volui, ſub cujuſmodi Imperatore militarem. Finem facio, ſi prius cum voto publico concluſero, ut ſerus in cœlum redeat, cujus virtutis & ſanctimoniæ præſentia noſtri ſæculi mala levantur. De libris Græcis quod quæris, & quod ſcribis te audiſſe, me res multas rariores, & beſtias quaſdam inuſitati generis retuliſſe, nihil eſt iſtorum valde commemoratu dignum. Ichneumonem unum perquam manſuetum retuli, odio, & internecina

cum crocodilo, & aſpide pugna notum. Habebam & muſtelam ex eo genere quas *Martas Zebellinas* vocant, inſigni pulchritudine, ſed eam in itinere amiſi. equos quidem complures generoſos & forma præſtantes, quos ante me nemo, & camelos fœminas ſex adduxi. Nihil pæne ſtirpium neque herbarum retuli, niſi depictarum, quas Mathiolo ſervo mandaram, & alia pleraque. multi ſunt anni, cum ad eum miſi, tapetes, & more babylonico acu picta lintea, enſes, arcus, phaleras, multa ex corio præſertim equino non ineleganter elaborata, reculaſque alias, operis & ſolertiæ Turcicæ habeo, vel (ut minus errem) habui, debeo dicere. Nam in tanto hoc Principum virorum & mulierum Francofordienſi conventu, dum multa multis honoris cauſſa ultro dono, multa petentibus denegare verecundor, exiguum eſt, quod mihi relictum eſt. Sed reliqua bene locata arbitror, unum eſt, cujus me tam prodigum fuiſſe pœniteat, nimirum Balſami, quod ejus veritatem in dubium vocarint medici, quia non ex toto notis, quas requirit Plinius, reſpondere viſum ſit: an quod vetuſtiſſimarum illarum plantarum unde promanat, vis aliquantum æta-

te imminuta ſit, an qua alia de cauſſa, hoc quidem certo certius ſcio, è fruticibus illis qui in hortis Materæenſibus Cayro propinquis coluntur, profluxiſſe. Antequam Conſtantinopoli diſceſſi, medicum Hiſpanum nomine Albacarum miſi in Lemnum, ut illic ſexta die Auguſti effodiendæ nobili illi terræ intereſſet, ut omnia certa de ejus ſede & ſcaturigine, & extrahendi curandique ratione ad nos perſcriberet: quod facturum non dubito, niſi quæ vis major obſtiterit. Me quidem diu cupiditas tenuit eo trajiciendi, ut ipſemet teſtis oculatus eſſem. id quando per Turcas licitum non eſt, operam dedi, ut ſaltem idoneus teſtis auritus fierem. Reporto item magnam farraginem veterum numiſmatum, quorum præcipuis donabo dominum meum. Adhæc librorum Græcorum manuſcriptorum tota plauſtra, totas naves. ſunt credo libri haud multo infra 240. quos mari tranſmiſi Venetias, ut inde Viennam deportentur. Nam Cæſareæ bibliothecæ eos deſtinavi. ſunt aliquot non contemnendi, communes multi. Converri omnes angulos, ut quicquid reſtabat hujuſmodi mercis, tanquam noviſſimo ſpecilegio cogerem. Vnum reliqui Con-

ſtantinopoli decrepitæ vetuſtatis, totum deſcriptum litera majuſcula, Dioſcoridem cum depictis plantarum figuris, in quo ſunt paucula quædam, ni fallor Cratevæ, & libellus de avibus. Is eſt penes Iudæum Hamonis, dum viveret Suleimanni medici filium, quem ego emptum cupiviſſem, ſed me deterruit pretium. Nam centum ducatis indicabatur, ſumma Cæſarei, non mei marſupii. Ego inſtare non deſinam, donec Cæſarem impulero, ut tam præclarum auctorem ex illa ſervitute redimat. eſt vetuſtatis injuria peſſime habitus, ita extrinſecus à vermibus corroſus, ut in via repertum vix aliquis curet tollere. Sed literarum abunde eſt, ipſum me propediem expecta: in noſtrum congreſſum, ſi quid reſtat, reſervabitur. Tu modo viros bonos & eruditos para, quorum ſermonis & convictus ſuavitate quicquid in animo reliquum eſt tædii & miſeriæ, ex illo tam diuturno Turcarum contubernio, abſtergam. Vale, Francofordiæ, die 16 Decembris, 1562.

AVGERII BVSBEQVII EXCLAMATIO:

SIVE

De re militari contra Turcam inſtituenda conſilium.

CApris à Cyro Perſarum Rege, Sardibus, cum ea urbs diriperetur, multaque paſſim cædes fieret: memoriæ proditum eſt, unum de Cyri militibus in ipſius Lydorum Regis Crœſi cubiculum penetraſſe; ignarumque quis eſſet, ſtricto gladio, mortem ei afferre voluiſſe: qua re commotum Crœſi filium, qui aderat, ad id tempus mutum & elinguem, ſoluto derepente linguæ impedimento clamorem ſuſtuliſſe: eaque verba protuliſſe, quibus militem ab occidendo Rege deterreret. ita pietatem in patrem & periculi magnitudinem ſermonis potentem feciſſe eum, cui uſum ejus ad id tempus natura negaviſſet. Atque haud ſcio an mihi quanquam in re diſſimili, ſimile quiddã uſu veniat: ut quem pietas dicendi rudem & imperitum, & qui publice verbum nullum unquã fecerim, diutius mutum eſſe non patiatur: ſed in graviſſimo patriç diſcri-

mine vociferari & exclamare cogat, nõ ut hoſtem ejus jugulo ferrum intentantem deterream (neque enim id ejus immanitas patitur) ſed ut eam moneam, ut ſibi caveat. & ſimul cives meos commonefaciam, ut dum tempus eſt opem ferant, & ſaluti conſulant. Nam (Dii veſtram fidem!) quid hoc, malum, infelicitatis? quæ hæc miſeria eſt? ſæviſſimus hoſtis Turca innumeris pœne gentibus devictis per tot regum regnorumque ſtragem atque cadavera ad nos iter ſibi patefecit, patriæ noſtræ jugulo mucronem admovet, neque tamé commovemur, neque ſuppetias imus. In urbe ſi quod ortum eſt incendium, nemo eſt, qui nõ relictis rebus ad reſtinguendum currat, qui non pro viribus opem ferre conetur. at nos qui patriæ cives amantes haberi volumus, in tanto ejus periculo, otioſos duntaxat & inertes ſpectatores nos prębemus; nec ejus aſpectus turpiſſime deformandus, nõ ſacra, non religio mox abjuranda, non conjugum & liberorum tacitæ voces, ne ſe in fœdiſſimam ſervitutem abripi patiamur, deprecantium, movent. Ignaviſſimum quodque animal, ubi prolem periclitari ſentit, nulla vi retinetur, per ferrum & flammam opitulatum ruit. contra nos viri fortes, poſteritatem noſtrám,

ſtram, nefariis hoſtibus, ad omnem injuriam & turpitudinem, ope noſtra deſtitutam, prodemus? nam quæ reliqua nobis ſpes, quod columen, quod præſidium; num in ejus hoſtis bonitate atq; clementia ſpei aliquid reponemus, qui poſtquam ex ſuis latebris erupit, humani ſanguinis rivus fluere nunquam deſtitit? an in ejus æquitate & moderatione? qui pacem, qui fœdera, nunquam pili fecit? apud quem nullæ valent communes reliquarum gẽtium leges: quem nullus pudor, nulla honeſti ratio continet: qui fidem, qui juſiurandum, homini Chriſtiano datum, violare, ubi rationibus ſuis conducit, non modo nullum nefas, verum etiam pium & ſanctum putat. quem in nos profana ſtimulat religio, armat majorum æmulatio, regniq; propagandi cupiditas, rapit denique ſacra & inexplebilis bonorum noſtrorum ſitis. nam tota quidem nos erramus via. ſi aut patientiã noſtram, aut injuriarum oblivionem, vel tantillum ad ſecuritatem noſtram profuturam ſperamus. quo nos modeſtiores, quo pacis atque pactorũ, quoq; æqui & boni obſervãtiores oſtẽderimus; eo magis in nos ejus hoſtis inſolentiã provocabimus. qui hæc omnia nõ virtuti ſed bonitati noſtræ, refert accepta, ſed timidi-

miditati, ſed ignaviæ, ſed deſperationi rerum noſtrarũ. in hoſte non eſt, quod ſpem ullam collocemus; in nobis ſi nulla eſt: neque ſane reſtat aliud, quam uti ſolent homines judicum ſententia morti addicti, ut placide ad ſupremum caſum nos componamus, & tanquam clauſis oculis ferrum jugulo recipiamus: niſi forte vires, aut fortunam ei defuturam putemus, quem ex ignotiſſimo, tot victoriæ tam terra, quam mari, breviſſimo temporis ſpatio partæ tantopere nobilitarunt. Quo velut igne, à parvis initiis orto, omnes jam fere totius orbis terrarum partes conflagrarunt. quem bellis fracti reformidant Orientis populi, Aſſyrii, Perſæ, atque Armenii: cujus vim atque arma, ipſi quoque Scythę ſæpe jam ſenſerunt, & qui ſuis ex altera parte caloribus tuti eſſe poterant, Æthiopes. nam de noſtra Europa quid dicam? captum vidimus Belgradum, obſeſſam Viennam, & prædas Lintzio uſque abactas. tantos progreſſus ad noſtrã perniciem, præter alias victorias, unus Suleimannus facere potuit. Noſtrorum regum eſt, pro terræ ceſpite, ab ſtirpe ultima ad ſeros uſque nepotes inter ſe bella continuare: Othomannorum ſinguli (utinam ne tam vere quam dolenter dicam) ſuis victoriis regna regnis

ſemper

ſemper accumularũt;ita ut quantũ olim florentiſſimæ nationes imperiis ſuis cóplexæ ſunt, Aſſyrii, Perſæ, Macedones, Romani, ſoli ſua ditione tenere videantur. Et neſcimus adhuc, quo verſemur in periculo? quod mare, qui montes, quę ſolitudines, aut qui populi in medio relicti, quorum præſidio nos ab horum injuria tutos fore ſperemus? amiſſà, proſtrata omnia. hærent in cervicibus noſtris, quos procul perhorreſcere debebamus. patriæ ſanguine atque ultimo ſpiritu litandum eſt hoſti cruentiſſimo. nam ne id quidem ſolatium ſupereſt, quod fere ſolet in graviſſimis mortaliũ cladibus, ut cum bona ſpe ſimus, hæc mala non fore diuturna. ſæpe barbaræ nationes, multis provinciis, tanquã ſubita aliqua procella, gravem calamitatem intulerunt: ſic Gotthi, VVandali, Alani, Hunni, Tartari multas regiones inundarunt, magniſque cladibus affecerunt. quæ tamen eo tolerabiliores videri potuerunt, quod certa ſpes perpetuas non fore relinqueretur. itaque poſtquam illa veluti tempeſtas prætereierat, quę afflicta imo pene deleta videbantur, mox recreata reviveſcebant. ſed hic hoſtis ea eſt vigilantia, eam ſervat diſciplinam, ea utitur in conſervandis iis, quæ ſibi adjunxit ratione; ita regnat, ac dominatur,

natur, ut ubi ſemel veſtigium fixerit, inde ſe moveri non patiatur; nunquam ſe attollat ſeges quam ſemel illã calamitas depreſſerit: adeoque difficile dictu videtur, ſit ne in acquirendo felicior, an in tuendo, quæ acquiſierit firmior. Tanto igitur in periculo poſiti, cur non conſulimus in medium, cur non molimur, non omnia tentamus? cur ſtupet in nobis ingenioſa illa neceſſitas, admirabilium effectrix operum? Feras equidem videmus, extremo caſu deprehẽſas, quam multa pro ſua libertate fortiter conentur, nihil non audeant, omnia periclitentur; ſi quam forte evadendi viam invenire poſſint. denique vitam citius quam libertatem amittant. Sed hic fortaſſe dicit aliquis: Quid eſt ergo tui conſilii? nam præſentem rerum ſtatum deplorare, de periculo atque imminentibus malis declamare, cujvis facile eſt: remedio eſt opus. id exquiritur. de eo dic, ſi quid habes. dicam & quidem paucis. Armis opus eſt: opus eſt armis contra vim atque arma, ſine armis fieri nihil recte poteſt. horum præſidio ſalus patriæ munienda, aut nobis omnibus ad unum pereundum. nullum hoc verius oraculum. Sed Dii meliora! arma capeſſamus potius; quæ quidẽ non intimis terræ viſceribus abdita latent, &, ſi la-

ſi laterent, magna quavis molitione e-ruenda eſſent, neque aliunde procul ex ultimis terris arceſſenda: ſed ſunt para-ta, ſunt in promptu; ſunt, ſi velimus, in manibus, naſcuntur etiamnum apud nos viri. eſt copioſa iuventus, bello ap-ta, pro patria, pro aris & focis ſanguinē fundere parata. non equi, non ferrum; non aurum, non opes, non machinæ tormentaque, nō reliqui ad bellum ap-paratus deſunt. omnia quæcunque ad res magnas & ſuſcipiendas & conficien-das requiruntur, nobis larga manu ſup-peditavit divina benignitas: modo ne ſumere recuſemus. voluntas (inquam) noſtra & manus tantum deſiderantur. quas mature admoveamus, dum juſtæ adhuc vires ſuperſunt; antequam debi-litata ruant omnia; alioqui ſero & ne-quicquā conſilia prætermiſſa reſpecta-bimus, nobiſque idem eveniet, quod æ-grotis, qui dum tempus eſt, & vires ſunt integræ, ad medicinæ mentionem nau-ſeant, neque poſſunt ulla ratione addu-ci, ut ſalutaribus in tempore potioni-bus utantur: ſed ubi opportunitas præ-terit, morbuſque adeo invaluit, ut debi-litatis viribus medicamento non ſit lo-cus, fruſtra medici fidem neglectaque remedia requirunt. Quorum exem-plo nobis cavere debemus; & ante-

quam

quam pluribus illatis vulneribus nos hoſtis plane conficiat, dum plaga nulla lethalis eſt, dum nondum omnis profluxit ſanguis, remedium in tẽpore adhibere, hoc eſt, arma expedire, totoſque nos ad defenſionem comparare. Quæ meditantes atque agentes, Deo rite ſupplicabimus; eumq; preces noſtras haud averſaturum meritò ſperare poterimus. Quod ſi per ſimulationem pietatis, inertiæ noſtræ velificari volemus, & male quæſito compẽdio à Deo ſine opera, ſine ſtudio, ſine labore noſtro, impendentibus malis opẽ ſolis precibus impetrare: ne ille injuſtæ petitioni noſtræ ſe haud facile æquum prębebit. ipſi inprimis noſtro fungamur officio: & partes diligẽtię, conſtantiæ, virtutis & fortitudinis, in hunc potiſſimũ uſum ab eo nobis datas, impleamus. niſi aret, ſerat, ac metat agricola, fruſtra à Deo copioſam meſſem poſtulet. certũ in iſtis rebus inferioribus ordinem ſtatuit Deus, quem haud temere neglectum vult: labori, diligentiæ, aſſiduitati, ſolertiæ, virtuti multa præmia propoſuit, quæ negavit inertiæ. Vis ſcire literas, Muſicã, Aſtronomiam, Mathemata: diſce, labora, nervos contende. hæc otioſo tibi nullum inſpirabit numen: per eam vitam eoſque gradus quos Deus poſuit, tibi perſequenda ſunt. in-

ſtrumenta ad ea conſequenda, modò tibi ne deſis, largitus eſt, ea adhibe, iis utere; dabit ille benedictionem, & incrementum. Vis tueri patriam, hoſtem profligare, potiri victoria? non hoc conſequeris ſedens, non iners, non otioſus: inſurgendum eſt; arma capienda, tractanda, adhibenda exercitatio: aſſueſcendum eſt labori, ſoli, pulveri, ſiti atque inediæ. his armatus atq; inſtructus, divinam opem implora. atque ita bonę ſpei plenus, procede in aciem, munerę tuo functus es, iis inſtrumentis quæ tibi Deus dedit rite uſus es. ſervaſti ejus ordinem, neque poſitas ab eo leges contempſiſti. rei exitum piis precibus, vitæque integritate ejus clementiæ & bonitati commenda. Non eſt noſtri arbitrii neq; facultatis victoria; ſed Dei ſolius beneficio contingit. cujus tamen non legitime neq; ordine petentē haud ſępe compotem fieri videmus; & ſi ſecus quandoq; fiat (quod ſane fit rariſſime) id tribuendum eſt miraculo. At nos DEVM tentare nō debemus, neq; temere quicquā conari. Nec male, meo quidē judicio, Cato apud Salluſtiū, Senatū adhortatus, ut cōtra Catilinā arma capiat, his verbis utitur; *Scilicet res aſpera eſt: ſed vos non timetis eam. imo vero maxime, ſed inertia & mollitia animi, alius aliū expectātes, cunctamini, videlicet Diis immor-*

talibus confiſi, qui hanc Rempub. ſæpe in maximis periculis ſervavêre. Non votis neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur. Vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt: ubi ſocordiæ te atq; ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores: irati, infeſtique ſunt. Nos ergo, quod eſt partium noſtrarum, exequamur; eodemque tempore non injuſtis precibus divinam opẽ atque miſericordiam imploremus, armati, in caſtris, in opere atque negotio. Sed occurritur mihi à bonis atque prudentibus viris; iſtam publicæ calamitati medendi rationem, aliquoties tentatam minus feliciter eveniſſe, noſq; quoties ad arma & manus cum Turcis ventum ſit, inferiores diſceſſiſſe. Audio: neque nihil eſt quod dicitur, atque eo ut veniremus, hæc fere mihi erat inſtituta oratio. Armis (inquis) contra Turcam hactenus parum profecimus: eſto, ſed quibus tandem armis; hoc nos expendere, & in eo aliquantum morari eſt operæpretium. Quum Turca fines noſtros infeſtare aut cum numeroſo exercitu ad nos aſcendere nuntiaretur; dedimus operam, ut nos quoque copias cogeremus. ſed quas copias, quem militem coëgimus? num veteranum? num eum cujus virtutem multis jam ante docu-

documentis cognitam habebamus?quo vincere conſueveramus ? non opinor, ſed potius huic diſſimilimum. Pulſata longe lateque tympana: ad eorum ſtrepitum convenêre, lucelli ſpe, quibus viſum eſt. tertius fortaſſe quiſque qui loricam aut thoracem nunquam induerat, nec hoſtem vel à belli limine ſalutarat. reliqui quales? homines luxu perditi, decoctores, ganeones, aleatores, obærati, exules, atque his ſimiles (paucis exceptis) ferę reliqui, quos eo perduxit non patriæ charitas, non æquitas cauſſæ, non religionis ſtudium, non amor exercendę virtutis, ſed ebrietatis, aleæ, rapinarum, ſacrilegiorum, ſtuprorum, & (ut uno verbo dicam) ſcelerum & flagitiorum omnium impunitas atque licentia. Cum hujuſmodi turba, nullo delectu collecta, vel potius cum fece perditorum hominum, Deo pariter atque hominibus inviſorum, contra tantum hoſtem, ſacrum videlicet auſpicamur bellum. itaque non tam militum conventus quam Bacchanalia, noſtra caſtra videri poſſunt: ubi luxuria, corruptelis, libidine, impietate, crapula, tumultu, rixis atque cædibus, ſtrepunt & permiſcentur omnia. hic tamen tam bellus miles, magnis impendiis, procul eſt è ſuis

ſedibus excitandus, magnaque cum jactura temporis, ubi etiam res ſummam celeritatem exigit, perducendus. Fortem & aſſuetum laboribus Hannibalis militem, Campaniæ luxus & deliciæ fregerunt. nobis nulla opus eſt Campania; imbelles, enervati, perditi, in caſtra venimus. Itaque ſi hoſtis deſit, mora paucorum menſium, aut Caniculæ fervor, aut primorum frigorum morſus, quantûvis magnas copias noſtras mactant & jugulant. & nos miramur, cum hoc tali milite, nihil nobis contra exercitatiſſimum hoſtem procedere? Si quas privatim paullo periculoſiores ſimultates gerimus, aut per loca latrociniis infeſta nobis faciendum ſit iter; non temere, niſi ſpectatiſſimis comitibus, corporis noſtri cuſtodiam committimus: ſed nec ſi gravioris quicquam negotii incidit, id niſi hominibus experientibus & peritis mandare ſolemus. Hic ubi tanta res, communiſq; omnium ſalus agitur, tam ſumus negligentes, ut copias non modo non idoneas, ſed jam pene profligatas antequam in aciem producantur, hoſti tot victoriis claro objicere non vereamur. Revertor itaque eo, quod initio dixi, aut idoneorum armorum præſidio, publicam incolumitatem tuendam, aut nullam relinqui,

linqui quę nos ab univerſo exitio vindicare poſſit. Quem igitur militē requiro? Noſtrum inprimis;in noſtris ſedibus natum; de noſtris popularibus delectum. nam cum in rebus bellicis plurimum valeat celeritas , eaque vel maxime contra Turcam hoſtem expeditiſſimum, neceſſaria ſit ; milite opus eſt eo , qui non procul arceſſendus , diuque expectandus ſit : ſed ſit in promptu & tanquam ad manum, ſemperque noſtræ poteſtatis. Atque hunc non temere, neque caſu oblatum , ſed percenſitis omnibus, qui arma ferre poſſunt , magno judicio delectum. in quo maxime cavendum, ne is eligatur, qui molliori cultui atque victui aſſueverit, aut quem prava educatio vitiis infecerit,aut fregerit otium; ne vecors , ne inſanus , ne contumax, ne turbulentus , ne ſeditioſus , ſed ſit adhuc à deliciis integer, aptus tolerando labori & cum bono corporis habitu , qui ſimplicitatem , probitatem, animique magnitudinem quandam, toto vultu atque omnibus oris lineamentis præ ſe ferat ac ſpiret. qua de cauſſa , arti alicui laborioſæ , quam ſedentariæ aſſuetum; ruſticum quàm urbanum ; in monte quam in planitie; in re tenui, quàm in mediis divitiis natum malim. Hunc ita electum , militaribus

præceptis armorumque ſcientia erudiri velim. Armatus haſtam vibrare & verſare, gladio item, & minore bombarda ſcienter uti, ſervare ordinem, & ſub armis ad multum ſpatium decurrere conſueſcat, veram laudem appetere, flagitium pejus letho odiſſe, pietatem colere, & ab omni in Deum verborum contumelia ſibi temperare diſcat. idem dicto audiens ſit ſuo duci, ejuſque animadverſionem patienter admittat: in hoſtem ferox, in commilitonem lenis & tractabilis. victus parſimonia, neque crapulæ neque ebrietatis ſuſpicioni locum relinquat. poſtremo ſuo ſtipendio ſit contentus, atque ab omni præda, præterquam conceſſa, ſe abſtineat. hujuſmodi diſciplina informari militem oportere dico, qui contra tantum hoſtem poſſit conſiſtere. neque tamen eum ſtatim in aciem duci, aut de ſumma rerum, tyronem cum veterano, velim decernere: ſed in ſtativis prçſidiiſve eum collocari, & excurſionibus, levioribuſque prœliis, paulatim in belli conſuetudinem venire. Qua ratione vulnus pati, hoſtis conſpectum ferre, & timorem (quem omnis novitas afferre ſolet) ſenſim deponere conſueſcat. hoc ita inſtituto & confirmato; non contemnendum gradum ad ſpem

melioris

melioris fortunæ factum affirmare audebo. Quare in eo vel potiſſima laboris & curæ pars ponenda, ut homines armorum & rei militaris peritiſſimi conquirantur; à quibus ii, quos dico, tyrones, veris & germanis diſciplinæ militaris præceptis formentur. Hos ſumma virtute, continentia, & ſobrietate præditos, nullis avaritiæ ſordibus, contaminatos requiro; ut non modo hanc ſobolem, in communis ſalutis ſpem ſuccreſcentem, arte militari imbuant; verum etiam vitæ & integritatis exemplo, ad omnem virtutē erudiant: utque eorum fidei, hic noſter exercitus, cum eum in hoſtem tempus evocabit recte committi poſſit. quibus ſane ducibus periculum non erit, ne falſum militum numerum referentibus, publicum fraudetur ærarium. ex quo communium præfectorum ſcelere hodie fieri videmus, ut, quantumvis amplæ, Regum opes alendo paulo diutius exercitui non ſufficiant: & ſæpenumero ubi acie confligendum ſit, magnum adeatur periculum, dum imperatores ea ducum relatione decepti, ſe copias numeroſiores habere quam res ſit, credunt. Sed antequam longius progrediar, hic locus poſtulare videtur, ut quorundam bonorum virorū ſententię

reſpondeam; quorum cum omnis intelligentia ejus ſeculi atque regionis, in qua nati ſunt, finibus circumſcribatur, neque longius ſit evagata, hæc dici vehementer admirantur, eaque ut nova & inuſitata, quæque ad effectum perduci nequeant, rejiciunt. Noſtri, inquiunt, majores, eo milite, eaque qua nos utimur, rei militaris ratione contenti, præclare multa geſſerunt. fateor, ſed geſſerunt adverſus eos, qui in eadem pravitate, iiſdemque vitiis verſabantur. fuit ex hac parte exercitus inexercitatus, collectitius, externus, imbecillus, diſciplinæ expers: fuit & ex altera. itaque inter pares neque vitia valde eminebant, & parvo ſæpe cum diſcrimine diſcedebatur. ut ſi duo mutili, duo cæci, duo claudi concurrant, haud magnopere in altero membrorum integritatem requiras. at ſi cum manco integrum, cum cæco videntem, cum claudo rectum committas, mox conditionis inæqualitas apparebit. Nobis inter nos, cum vicinis & pæne popularibus noſtris, errare licuit: paria enim vitia non magnum inter utroſque diſcrimen conſtituebant. Sed nunc alia res eſt. etenim negotium eſt nobis cum Turca hoſte vigilanti, induſtrio, ſobrio, exercitato, labori aſſueto, rei militaris ſcientiſſimo,

tiſſimo, diſciplinę obſervantiſſimo. Quęris quid iſta valeant? à finibus Perſiæ ad Viennæ uſque mœnia omnia devicit. Quid noſtra arma cum hoc collata poſſint, utinam ignorare nobis liceat, neque quotidianæ clades tanto nobis documento ſint. & dubitamus adhuc, utrum vitia noſtra emendemus potius, quam defendamus? At ſunt nova, ſunt inuſitata, quæ proponimus. Nimirum quia novus & peregrinus hoſtis, cujus vis & uſus armorum, nihil vulgare, nihil commune, nihil remiſſum patitur. Fuerunt quondam ſudor Anglicus, & lues Gallica, morbi peregrini & incogniti: quos cum medici longe lateque vagantes uſitatis & communibus medicamentis reprimere conati eſſent, neque quicquã proficerent; tandem multorum pernicie edocti, novis remediis, adverſus novas ægritudines, ſibi pugnãdum intellexerunt. quod quidem adeo feliciter cadebat, ut uterque morbus, qui antea invictum ſe præſtiterat, mox cederet, & in ordinẽ redigeretur. Quod medicorum inſtitutum proponere nobis ad imitandum debemus: & cum ad reprimendum Turcarum impetum, fruſtra his temporibus uſitata adhibuerimus arma, ad aliam armorum rationem tranſire, & novis malis nova re-

 media

media applicare. Quanquam minime ſunt iſta nova, ſed antiquiſſima potius, quibus populus Romanus tanta cum laude, totum terrarum orbem ditionis ſuæ fecerit: tantumque abeſt, ut hac noſtra ætate inuſitata ſint, ut hoſtis, de quo nunc maximè eſt ſermo, nulla alia ratione, cum noſtram ſalutem in dubium quotidie vocet, tum ditionis ſuæ terminos cum imperio Romano pœne jam nunc adæquarit. Quibus de rebus paullo copioſius dicam infra, ubi iſtis iiſdem ad eam, quam ſibi animis fingunt, difficultatem reſpondero. Etenim ita fere hujus molliſſimi ſeculi moribus receptum eſt ut res quæcunque quantumvis præclara, quantũvis utilis, modo in exequendo aliquid difficultatis præferat, pro ea habeatur, ac ſi perfici nullo modo poſſit. qua animi imbecillitate illi (quos dico) adducti cum inuſitatis armis nihil eſſe pręſidii ſatis ſint experti, ab ea vero, quam probamus, belligerandi ratione, difficultate abſterreantur; eo ſubinde relabuntur, ut imminentẽ capitibus noſtris peſtem, non aliter depelli poſſe credant, quam pace aut induciis quacunque ratione cum hoſte pactis. à qua ſententia, tanquam à Iovis ara, aut ſtatua Imperatoris, avelli ſe non patiuntur. itaque facienda putant

tant omnia, quo in aliqua parte pacis cum Turcis, ſeu prece ſeu pretio, ſeu quacunque in dignitate hæreamus. neque animadvertunt in rebus difficilibus, hanc unam eſſe vel difficilimam, quæ omnium minime ſperari poſſit. Quid enim tam capitalis hoſtis tantum terrarum emenſus, tot exhauſtis laboribus ut ad nos pervaderet, ubi ſe jam voti compotem factum videat, in tanta materia laudis, tanta prædæ opportunitate, tanta imperii, tanta religionis propagandæ occaſione, ſubito velut attonitus conſiſtat, neque longius progredi curet? Quod ſi qua pacis ſpes ſit; quis adeo demens ſit, ut bello cum hoſte tam potenti contendere malit? aut adeo cæcus, ut certæ paci dubios incerti Martis eventus poſtponendos non videat? Sed non ea res agitur. neque enim alterutrum nobis liberum relinquitur. Ad bellum omni ſpe pacis ſublata cogimur. nullæ hic conſilii, nullæ arbitrii noſtri partes. vis neceſſitatis omnia occupavit. Ad bellum violenter rapimur: bellum nobis vel invitiſſimis ſubeundum, gerendum, exantlandum. Quid fruſtra obnitimur? quid circũſpectamus? quid vanis pacificationibus ſomniandis nos decipimus? in media nimirum flamma, otium nobis falſa

ſa cogitatione fingimus; malumque cujus (ſi advigilaremus) remedia aliqua eſſe poterant, differendo nutrimus; & parum providendo, reddimus inſanabile. At præclarum eſt belli mala diſtuliſſe. præclarum, niſi id eo valeat, ut paulo poſt gravius erumpant; noſque certius pereamus. ut ſi medicus dum blanditur ægroto neceſſaria remedia differat, atque ex eo morbus ita ingraveſcat, ut brevi mors conſequatur. nam noſtras quidem res haud exiguis momentis, quotidie deteriores fieri videmus, hoſtis vero è contra indies magis invaleſcit; & præterquam quod de noſtro ſemper aliquid decerpit, quod adjungat ſuo, non deſinit interea viam ad nos munire & complanare; omniaque comparare, quæ ad exitium noſtrum maturandum pertineant; ut cum amotis omnibus, quæ moram aut impedimentum adferebant, viſum ei fuerit, alieniſſimo noſtro tempore, claſſicum canere: nos alta quiete ſepultos, ac proinde à rebus omnibus imparatos, ipſe paratiſſimus, intoleranda belli mole derepente obruat. huc ejus omnia ſpectant conſilia. hoc unum aſſidue molitur & agit. quo demum tempore, & tamen ſero, nos in eum locum deductos intelligemus, ut nulla ſpe auxilii re-

liqua

liqua inevitabili exitio, nobis pereundum ſit. & hic erit morarum noſtrarũ & intempeſtivæ ceſſationis fructus. Quare etiam atque etiam dum tempus eſt, & res patitur, providendum moneo; ne falſæ ſpei præſtigiis obcæcati, nos inertiæ & deſidiæ tradamus. qua ex re quantas jam clades ſubierimus, cum meminiſſe poſſumus, tum ultimam reipub. ruinam appropinquantem proſpicere. Ergo & indicio utendum eſt nobis acri, ne in re tanta halucinantes, falſa pro veris remedia, periculoſiſſimis malis admoveamus: & cum rationibus omnibus ſubductis, quę ſpei ſumma reſidua ſit, deprehenderimus; hanc unam omiſſis reliquis complecti, ad eamque omni ſtudio incumberę debemus. In quo non labor, non difficultas, non novitas, nec quicquam eorum, quæ ſegnes & infirmos animos morari ſolent, nos merito retardaverit; ingentibus animis, pro rei magnitudine, eſt opus. nihil humile, nihil abjectum res tanta requirit: ſupra ſeculi noſtri captum hic nos efferamus neceſſe eſt; & eorum heroum virtutem pauliſper referamus, qui fortitudinis & conſtantiæ magnitudinę, quoſvis labores ſuperarunt, qui nihil turpius, nihil ſe indignius duxerunt, quam ullius

difficul-

difficultatis aut impedimenti magnitudine deterreri, quo minus id quod cum Reipub. dignitate & commodo conjunctum eſſe ſtatuiſſent, ad exitum perducerent. Quorum è numero unum ſilentio præterire Lycurgum Lacedæmoniorum legiſlatorem non poſſum; qui cum inter reliqua inſtituta (quibus optime conſtitutam & fundatam Spartanorum rempub. relinquere in animo habebat) bonorum æqualitatem in eam civitatem introducere; eaque de cauſſa rem poſſeſſioneſque omnium ex æquo partiri vellet; ut quantum diutius detraheretur, tantum accederet tenuioribus; nullumque, niſi quod virtus faceret, inter cives diſcrimen eſſet: in eo multos habuit adverſarios, præſertim illos, qui facultatibus, pecunia & divitiis præſtabant, etenim indigne ferebant rem à majoribus traditam, aut ſuo labore quæſitam, ſibi eripi, & ad alienos poſſeſſores transferri. cumque ea res & injuſta & abſurda haberetur, fiebat ut ejus legis perferendæ magna difficultas Lycurgo objiceretur. ſed illo nihilominus in ſententia perſeverante, & quod rectum & reipub. eſſe ſalutare in animum induxiſſet, perficere contendente, variæ quotidie rixæ periculoſæque concertationes miſcebantur; in

quibus

quibus denique Lycurgo alter oculus effoditur. poterat ea res bonum virum ſatis admonere, quantam rem quamque arduam ſuſcepiſſet, ac proinde deterrere, ne perſiſteret in incœpto; ſed potius rei infeliciter tentatæ, tanto accepto malo, conſilium deponeret. Quod ſane longe ſecus accidit. tantum enim abſuit ut ille heros ob eam calamitatem deſiſteret, ut ei potius animum addidiſſe videretur, multoque ardentius in cauſam incumberet. Itaque non conquievit ante, quam legem, quam rogarat, de bonorum æqualitate, omnium conſenſu perferret. Quo veluti fundamento reliquorum præclariſſimorum ejus inſtitutorum, talem rempub. conſtituit, ut Grçcia nullam habuerit parem, nomenque ejus etiamnum hodie ſumma cum admiratione virtutis celebretur. fecit hoc ille, nullo imminente Turca, nullo vaſtitatem interitumq; rerum omnium intentante. & nos, hoc rerum ſtatu, gravius aliquid aut difficilius, quam ut ſubire velimus, videri nobis patimur, in quo ſalutis noſtræ ſumma poſita ſit? Pellenda eſt nobis ex animo iſta ſegnities prorſus nobis, nomine noſtro prorſus indigna; & reliquis cogitationibus, vanis & fallacibus, omiſſis, ſub unius (ſecundum Deum) rei militaris præſidium

conſu-

confugiendum. Romani cum gravior caſus inciderat, unde mali aliquid timeretur, ibant ad ſaga, ſervabant juſtitium, conſulibus denunciabat Senatus, *Viderent ne quid Reſp. detrimenti caperet.* Nobis multo magis idem faciendum, quibus non tantum non à communi Reipub. detrimento, verum ab univerſa ejus ruina periculum impendet. eundum eſt, inquam, nobis ad ſaga; arma capienda, tractanda, meditanda. Diſciplina militaris depravatiſſima corrigenda, revocanda vetus & integranda. hoc unum juſtitio veluti indicto, hoc eſt, clauſis pœne tabernis & reliquis rebus poſthabitis, ardentiſſimo ſtudio nobis agendum perficiendumque: ſi modo rempub. ſi nos, ſi liberos, ſi conjuges, ſi denique aras atque focos ſalvos & incolumes velimus. Quid enim, ſi Turcarum arma prævaluerint, nobis reliqui futurum eſt? certe non pudor, non honeſtas, non dignitas, non libertas, non religio. nulla unquam gens non vilius periclitata eſt. Extremum, crede mihi, malorum eſt, vinci à Turca. nihil erit quod illo victore (quod utinam ne tam ſit in propinquo) rapi, agi, ferri, diſſipari, incendi, cõculcari, & profanari non videamus. Quod ut ne videamus ac ferre cogamur, ad ſaga potius, & ad

arma

arma eamus, & (ut Probus inquit) *militemus*. qui cum eſſet renunciatus Imperator, multaque damna, quæ iis temporibus Rō. reſp. acceperat, rei diſciplinæque militaris corruptelæ referret accepta, cui emendandæ inprimis ſtudendum duceret. in hujus rei argumentum hanc primam teſſeram militibus ſuis dedit. Nec verò minus ille re præſtitit, quam verbo oſtenderat. ſi quidem exiguo tempore adeo profecit, remque militarem pœne totam prolapſam ita reſtituit, ut nomen Ro. quod pleriſque gentibus contemptui eſſe cœperat, amplitudini & majeſtati ſuæ denuo redderetur. Cujus exemplo, militemus & nos, armaque, quæ vetuſtate & vitio temporum, obtuſa & ærugine corrupta habemus, multo ſtudio ad priſtinum nitorem, bonitatemque revocemus. A quo (ut dixi) cum labor & difficultas nos avertere non debent; tum vero minime omnium ſumptus reique familiaris diminutio. ubi enim ſumptum ponemus rectius quàm ubi vitam ipſam impendere, grave nobis videri non debet? aut qua in re bonorum noſtrorum partē melius conſumemus, quàm ut caput & ſumma collocentur in tuto? Boni certe patresfamilias nulli ſumptui, neq; impenſæ parcunt? nullum clau-
 den-

dendi,ſepiendi,muniendive finem faciunt,dum res & poſſeſſiones ſuas in tuto conſtituant: quas ſe inſtabiles & caducas habere arbitrantur, quandiu eas fortuitis caſibus, incurſionibus latronum, aut furum inſidiis expoſitas habent. nautæ quoque ſæviente tempeſtate potius quàm navem frangant, & de vita in dubium veniant, quamvis pretioſarum mercium jacturam facere malunt. Sed nec medici aliquot humani corporis partium jactura, reliquorum membrorum & totius corporis incolumitatem redimere dubitant. Enimvero quid eſt quod quiſquam, tali hoſte vicino, ullam cujuſquam rei poſſeſſionem ſtabilem, aut diuturnā promittere ſibi poſſit? cum ſingulis momentis expectanda ſit dies, qua vicini improbitas cuncta eripiat, contraque omnium edicta prætorum ad ſe transferat. Quid ſeris? quid metis? quid colligis ac recondis? cum non minus tua omnia, hoſtis ſua numeret, quam quæ Aſiaticis, quæ Græcis, quæ Thracibus, quæ Bulgaris, quæ Illyricis, quæ Hungaris (ut alios populos taceam) jamdiu erepta poſſidet? Neque enim opes, facultateſque noſtræ ſine juſto militum (quos dico) præſidio, illius avaritiæ minus patent, quàm pateat furibus, nullo cuſtode, nullis clavibus,

bus, in publico projecta vis auri, aut pretioſa ſupellex. Quod ſi inopiam dementiæ prætexere & paupertatem ementiri iuvat: videamus ne noſtro interitu, noſtriſque ſpoliis dives factus hoſtis, magna cum noſtra infamia, mendacii nos redarguat. ſed tamen eos ſumptus non requiro, quos magnopere pertimeſcamus. quos quidem extra belli tempus, minimos eſſe velim: belli vero tempore mediocres: certe longe tolerabiliores, quam quibus vulgaris & tumultuarius miles conducitur. Qua ex re duo etiam conſequantur commoda: unum, ne pecunia extra ditionis noſtræ fines eliminetur; alterum, ne tribunorum & præfectorum nefario quæſtui locus ſit. quibus hodie per fœdiſſimum peculatum, cum ſummo Reipub. damno locupletari, præclarum ſtatagema habetur. Sed hæc alterius ſunt loci: neque enim in præſens, particulatim de ſingulis, ſed ſummatim tantum, quid hac de re univerſa ſentirem, ſignificandum mihi eſſe ſtatui. Ergo imitemur in Reipub. communique ſalute munienda pop. Rom. prudentiam; qui ſemper præſidio militum ex ſuis hominibus delectorum imperium ſuum, Remquepub. & privatam tutatus eſt. neque enim ille aut irrumpentium Gallorum ferocitati par, aut

bella ſubinde renovantium Italicorum pertinacia ſuperior eſſe potuiſſet, aut tam fortiter adverſus vim Annibalis integrum imperium conſervaſſet, aut de Philippo, deque Antiocho triumphaſſet, niſi ſuum & proprium militem habuiſſet; eamque quam dico, in eo inſtituendo rationem ſecutus fuiſſet. Qua de re tota tempus eſt, ut copioſius exponam: quo magis perſpicuum ſit, nihil me novi introducere; utque nobis exemplum propoſitum ſit, quod ſequamur. In quo quidem omnes, qui de rebus Romanis ſcripſerunt, conſentiunt, paſſimque apud eos videre eſt, quantum curæ Romani poſuerint in tyrone deligendo, inſtituendo, & exercendo. Sed ego ne ſim prolixus multis auctoritatibus colligẽdis, utar compendio; uniuſque antiqui moris & diſciplinæ militaris graviſſimi auctoris Vegetii teſtimonio ero contentus; qui ea quæ ſequuntur diverſis in locis, in libris De mil. Rom. inſtitutis ad Cæſ. Valentinianum ſcripta reliquit. *In omni prælio non tam multitudo, & virtus indocta, quam ars & exercitium ſolent præſtare victoriam.* Nulla enim alia re videmus pop. Rom. ſibi orbem ſubjeciſſe terrarum, niſi armorum exercitio, diſciplina caſtrorum, uſuque militiæ. quid enim adverſus Gallorum

multi-

multitudinem, paucitas Rom. valuiſſet, quid adverſus Germanorum proceritatem, brevitas potuiſſet audere? Hiſpanos quidem non tantum numero, ſed etiam viribus corporum, noſtris præſtitiſſe, manifeſtum eſt. Afrorum dolis atque divitiis ſẽper impares fuimus. Græcorum artibus prudentiaque nos vinci, nemo unquam dubitavit. Sed adverſus omnia profuit tyronem ſolertem eligere: Ius (ut ita dixerim) armorum docere diſciplinam, quotidiano exercitio roborare; quæcunque evenire in acie atque in præliis ſolent, omnia in campeſtri meditatione pernoſcere; ſevere in deſides vindicare. *Sciẽtia enim Rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. nemo facere metuit quod ſe bene didiciſſe confidit. Etenim in certamine bellorum, exercitata paucitas ad victoriam promtior eſt: rudis & indocta multitudo expoſita ſemper ad cædem.* Si quis igitur pugna publica ſuperare barbaros cupit, ut divinitatis nutu, diſpoſitione Imperatoris invicti, reparentur ex tyronibus legiones, votis omnibus petat. Intra breve autem temporis ſpatium, juniores diligenter electi, & exercitati; quotidie non ſolum mane, ſed etiam poſt meridiem omni armorum diſciplina, vel arte bellandi, veteres illos milites,
 qui

qui orbem terrarum integrum ſubegerunt, facile coæquabunt. Nec moveatur Cæſ. tua Majeſtas, quod olim conſuetudo eſt mutata, quæ viguit. Sed hujus proviſionis ac fœlicitatis eſt perennitas tua; ut pro ſalute Reipub. & nova excogitet, & antiqua reſtituat. Omne opus difficile videtur antequam tentes. Cæterum ſi exercitati & prudentes viri delectui præponantur, celeriter manus bellis apta poterit aggregari, & diligenter inſtitui. quidvis enim efficit ſolertia. neque longitudo ætatis aut armorum numerus artem bellicam tradit; ſed continua exercitationis meditatio. *Poſt quanta volueris ſtipendia inexercitatus miles ſemper eſt Tyro, &c.* Nunquam credo potuiſſe dubitari, aptiorem armis ruſticam plebem, quæ ſub dio & calore nutritur. ſolis patiens, umbræ negligens. balnearum neſcia, deliciarum ignara, ſimplicis animi, parvo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris. cui geſtare ferrum, foſſam ducere, onus ferre conſuetudo de rure eſt. *Et neſcio etiam quomodo minus timet mortem, qui minus deliciarum novit in vita.*

Nunc qua ætate milites legi conveniat, exploremus. Equidem ſi antiqua conſuetudo ſervanda eſt, incipien-

tem pubertatem ad delectum cogendam, nullus ignorat. *Non enim tantum celerius ſed etiam perfectius imbibuntur quæ diſcuntur à pueris.* Deinde militaris alacritatis ſaltus & curſus, ante tentandus eſt, quam corpus ætate pigreſcat. Velocitas enim eſt quæ percepto exercitio, ſtrenuum efficit bellatorem. Adoleſcentes legendi ſunt; ſicut ait Salluſtius. Nam primum juventus ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laboris uſum militiam diſcebat. melius enim eſt ut exercitatus juvenis cauſſetur ætatem nondum adveniſſe pugnandi, quam doleat præteriiſſe. Habeat etiam ſpatium univerſa diſcendi: *Neque enim parva aut levis ars videtur armorum,* ſive equitem, ſive peditem, ſagittarum arte velis imbuere, ſive ſcutatũ, armaturæ numeros omneſque geſtus docere, ne locum deſerat, ne ordines turbet, ut miſſile, & deſtinato ictu, & magnis viribus jaciat; ut foſſam ducere, ſudes ſcienter figere norit, tractare ſcutum & obliquis ictibus venientia tela deflectere, plagam prudenter vitare, audacter inferre. Huic taliter inſtituto tyroni, pugnare adverſum quoslibet hoſtes in acie, formido non erit ſed voluptas. Sed qui delectum acturus eſt vehementer intendat, ut ex vultu, ex oculis, ex omni con-

formatione membrorum eos eligat, qui implere valeant officiũ bellatoris. Namque non tantum in hominibus, ſed etiam in equis & canibus virtus multis declaratur indiciis. &c. Sit ergo adoleſcens Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta cervice, lato pectore, humeris muſculoſis, valentibus digitis, longioribus brachiis, ventre modicus, exilior cruribus, ſuris & pedibus non ſuperflua carne diſtentis, ſed nervorum duritia collectis. Cum hæc ſigna in tyrone deprehenderis; proceritatem non magnopere deſideres. Vtilius eſt enim fortes milites eſſe quam grandes. Sequitur, ut cujus artis tyrones vel eligendi vel penitus reſpuendi ſint indagemus. Piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omneſque qui aliquid tractaſſe videntur ad gynæcea pertinens, longe arbitror pellendos à caſtris. fabros ferrarios, carpentarios, macellarios, & cervorum aprorumque venatores conveniunt ſocietate militiæ; & hoc eſt in quo totius reipublicæ ſalus vertitur, ut tyrones non tantum corporibus, ſed etiam animis prçſtantiſſimi deligantur. Vires regni & Romani nominis fundamentum in prima delectorum examinatione conſiſtunt. Nec leve putetur hoc officium, aut paſſim quibuſcunque

man-

mandatum, quod apud veteres inter tam varia genera virtutum in Sertorio præcipue conſtat eſſe laudatum. Iuventus enim, cui defenſio provinciarum, cui committenda bellorum fortuna, & genere, ſi copia ſuppetat, & moribus debet excellere. honeſtas enim idoneum militem reddit. Verecundia dum prohibet fugere, facit eſſe victorem. quid enim prodeſt ſi exerceatur ignavus? ſi pluribus ſtipendiis moretur in caſtris? Nunquam exercitus profecit tempore belli, cujus in probandis tyronibus claudicarit elector. Et quantum uſu experimentiſque cognovimus, hinc tot ubique ab hoſtibus illatæ ſunt clades, dum longa pax militem negligentius incurioſiuſque legit; dum honeſtiores quique civilia ſectantur officia: dum poſſeſſoribus addicti tyrones, per gratiam aut diſſimulationem probantur, taleſque ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt. A magnis ergo viris magna diligentia idoneos eligi convenit juniores. Sed hujus rei uſum, diſſimulationem longæ ſecuritatis abolevit. Quem invenias qui docere poſſit quod ipſe non didicit? Primi Lacedæmonii, experimenta pugnarum de eventibus colligentes, rem militarem quæ virtute ſola

 vel

vel certe felicitate creditur contineri, ad diſciplinæ peritięque ſtudia revocarunt, ac magiſtros armorum juventutem ſuam, uſum varietatemque pugnandi præceperunt. O viros ſumma admiratione laudandos! qui eam præcipue artem ediſcere voluerunt, ſine qua aliæ artes eſſe non poſſunt. horum ſequentes inſtituta Romani Martii operis præcepta & uſu retinuerunt & literis prodiderunt, &c.

Quantum in præliis Lacedæmoniorum diſciplina profuerit (ut omittam cæteros) Xantippi declaratur exemplo: qui Attilium Regulum Romanumque exercitum ſæpe victorem cum Carthaginienſibus non virtute, ſed artis fere ſolo auxilio proſtratis exercitibus cepit, ac domuit: unoq; congreſſu triumphans bellum omne confecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam, Lacedæmonium doctorem quæſivit armorum, cujus monitis tot conſules, tantaſque legiones, inferior numero ac viribus interemit. *Ergo qui deſiderat pacem, præparet bellum: qui victoriam cupit, militem imbuat diligenter: qui ſecundos optat eventus, dimicet arte, non caſu. nemo provocare, nemo audet offendere, quem intelligit ſuperiorem fore ſi pugnet, &c.*

Tempo-

Tempore hyemis de tegulis & ſcandulis, quæ ſi deeſſent, certe de cannis, ulva, & culmo, & porticus tegebantur ad equites;& quædam veluti baſilicæ ad pedites: in quibus tempeſtate, vel ventis aëre turbato ſub tecto armis erudiebatur exercitus. Ceteris autem hybernis diebus, ſi nives pluviæque ceſſarent, exerceri cogebantur in campo, ne intermiſſa conſuetudine, animi militum debilitarentur & corpora. Silvam cædere, portare onera, tranſilire foſſas, natare in mari ſive flumine, gradu pleno ambulare vel currere, etiam armatos cum ſarcinis ſuis frequentiſſime convenit, ut quotidiani laboris uſus in pace; difficilis non videatur in bello. Sive ergo legio fuerit ſive auxilia, exerceantur aſſidue. *Nam quemadmodum bene exercitatus miles prœlium cupit, ita formidat indoctus. poſtremo ſciendum eſt in pugna uſum amplius prodeſſe, quam vires. nam ſi doctrina ceſſet armorum, nihil paganus diſtat à milite.*

Omitto hic brevitatis cauſſa multa, quæ variis in locis ad eandem rem pertinentia, ab eodem Vegetio præclare dicuntur; & quemadmodum tyrones ad gradum militarem, & curſum, & ad palum, & uſum natandi exerceri velit. præterea ut potius punctim quam

cæſim

ceſsimi ferire, ut miſſilia deſtinato ictu lapidem item jacere, arcu ſcienter uti, pondus grave portare, decurrere, ſervare in acie ordinem, caſtra ſolerter munire diſcant. quæ qui velit, apud eum videat: mihi hoc unum quod ſequitur caput epilogi cujuſdam inſtar, adjeciſſe ſat erit.

In delectu atque exercitatione tyronum ſi quis diligens velit exiſtere, ad antiquam virtutis imitationem facile corroborare poterit exercitum. neque enim degeneravit in hominibus Martius calor: nec effœtę ſunt terræ, quę Lacedæmonios, quæ Athenieſes, quæ Marſos, &c. progenuêre. Sed longa ſecuritas pacis, homines partim ad delectationem otii, partim ad civilia traduxit officia. ita cura exercitii militaris, primo negligentius agi, poſtea diſſimulari, ad poſtremum olim in oblivionem perducta cognoſcitur. nec aliquis hoc ſuperiore ætate accidiſſe miretur, cum poſt primum Punicum bellum, viginti quatuor circulis & quod excurrit annorum pax ita Romanos illos, ubiq; victores, otio & armorum diſſuetudine enervaverit, ut ſecundo bello Punico Hannibali pares eſſe non poſſent, tot itaq; cõſulibus, tot ducibus, tot exercitib. amiſſis, tunc demũ ad victoriã pervenerunt, cum uſum exercitiũq; militare cõdiſcere potuerint.

Semper ergo legendi & exercendi ſunt juniores. vilius enim conſtat erudire armis ſuos, quā alienos mercede conducere.

Ex his unius Vegetii ſcriptis, quibus omnium hiſtoricorum conſenſus accedit, ſatis conſtare arbitror, quæ fuerit olim apud Romanos rei militaris diſciplina, atque inſtitutio. Neque ea ſolum Romanis fuit, ſed & Perſarum ante fuerat, & nonnulla etiam ex parte Macedonum, & omnium denique populorum: qui claram nominis ſui memoriam ad poſteros tranſmiſerunt. Qua de re videat qui velit Xenophontem: hominem rei bellicæ peritiſſimum; quæ ſcribat de Cyri majoris, in militibus legendis exercendiſq; ratione, ab ea quā modo dixi Romanorum conſuetudine, haud longe diverſa. Quo quidem ille ita parato exercitu brevi tempore pœne totius Orientis imperium ſibi adjunxit. Arrianus etiam, haud ignobilis ſcriptor, concionantem in Macedones Alexandrum, eoſque ut beneficiorum immemores accuſantem, his verbis inducit. Philippus pater vos errantes ac vagos, rerum omnium inopes, pleroſque etiā pellibus amictos paſtores, pro quibus cum Illyricis, Triballis, Thracibuſq; finitimis, continue pugnabatis, in tutelam ac fidem ſuam recepit; ex mon-

tibus

tibus aſperis in plana & culta deduxit; pro pellibus chlamydes ornatas ferre dedit, armis inſtruxit; rem militarem docuit; ut non magis locorum munimentis, ac ſitu, contra finitimos, quam armis & virtute veſtra tuti eſſetis, &c. Quibus ex verbis ſatis apparet, quibus primordiis jacta ſint illius celebris rei militaris Macedonicæ fundamenta; nimirum ex hominibus agreſtibus, montanis & paſtoribus. Sunt etiam iis, quæ ſupradicta ſunt, conſentanea, quæ memoriæ prodidit Diodorus Siculus. Philippus, inquit, converſus ad emendandum militarem diſciplinam, curavit ut decentibus armis milites ſui inſtructi eſſent, ut meditationibus bellicis exercerentur. Excogitavit præterea ordinem illum phalangis, quæ Macedonum peculiaris fuit; ſumpto exemplo heroum qui clypeos clypeis conjungebant in bello Trojano. De his jam factis veteranis, deque eorum fortitudine ubi Alexandrum urbem Halicarnaſſum oppugnantem deſcribit idem Diodorus, ita meminit.

Veterani Macedones, qui per totum ætatis ſpatium, ſemper in rebus arduis, & periculoſis verſati erant, & ſub Philippo merentes frequenter victoriam conſecuti, ad ſummam fortitudinem

ita

ita provecti fuerant, prudentia & rei militaris cognitione, longe omnibus præſtantes, tyronibus pugnam detrectantibus, amariſſimis verbis ignavia exprobrata; ipſi in unum coacti conſertis ſimul clypeis, hoſtes, qui jam ſe viciſſe arbitrabantur, exceperunt, Ephialteque & multis aliis interfectis reliquos in urbem fugere compulerunt, &c.

Horum militum virtuti devicti Orientis & tanti imperii gloriam, Alexander acceptam retulit. Sed jam eoſdem (quos ſupra dixi) obclamantes audire mihi videor, aliam fuiſſe illorum, aliam noſtri temporis eſſe rationem: illa jamdiu obſoleviſſe. puerile ac nugatorium eſſe, vetuſtate ſepulta, in lucem & uſum velle revocare: debere nos noſtri ſeculi ſapientia contentos eſſe. Ego vero, etſi poſſum oſtendere, quod illis temporibus utile & fructuoſum fuerit, non minus utile & accommodatum fore rebus noſtris, tamen non agam multis rationibus cum iis, qui rationi non facile videntur daturi locum: ſed ratiocinatione omiſſa ducam eos in rem prçſentem, & veluti digito fontem commonſtrabo. Rogabo itaque ex iſtis, qui cum ipſi nihil, quod opus ſit facto, in medium adferant, tamen ne nihil ſapere videantur, alienis conſiliis impenſe detrectant.

Nam

Nam militem Turcicum in militibus numerari patiantur? Accredo equidem, qua ſunt pervicacia, non facile aſſenſuros: ſed tamen ſi dubitent, ego pro eis reſpondere non dubitabo. Eum qui tantum terroris toti terrarum orbi intulerit, quacunque ingreſſus ſit, tantam ſtragem fecerit, tantum trophæorum erexerit, jure militem cenſeri. rogabo deinceps, hic miles quomodo in militiam legatur, quomodo inſtituatur. Quod ſi ſe ſcire negabunt, dicam quæ ipſe præſens vidi, quæ meo periculo didici. Militem Turcicum nihil aliud eſſe, quam hominem ita natum, ita lectum, ita informatum, & exercitatum, ut paulo ante de Romanis dixi, & à nobis contendo fieri oportere. niſi quod hic aliquanto deteriore conditione eſt. nam quod ad militem attinet, qui ituro in expeditionem Turcarum principi, ultro ſe offert ac nomen dat, quem *Alcangiam* vocant, ei apud Turcas exiguus honor eſt. Is miles habetur in pretio, qui perpetuo ejus principis ſtipendia meret, quique certo judicio ac ratione in ejus principis legiones prætorianas relatus eſt. Cujus deligendi hæc fere ratio eſt. Mittit quotannis Turcarum princeps certos homines in diverſas provincias, qui de pueris è Chriſtianis homi-

hominibus natis, tertium aut quartum quemque legant. Horum puerorum gregibus Conſtantinopolim perductis, qui liberaliore ſunt aſpectu, aut ingenii majorem indolem præ ſe ferunt, ipſius Principis, aut Baſſarum, aut aliorum Satraparum domeſticis uſibus applicantur. Reliqui perducuntur in locum, in quem magna omnis generis hominum multitudo, præſertim ruſticanorum, confluxit. Hi de iſtis pueris, ab eo qui ei negotio præeſt, quos viſum eſt, poſcunt. Ille accepto nummo aureo, puerum petenti tradit, prius nomine ejus, patria, & conditione pueri, item annis, ſigniſque quib. per omnem ætatem dignoſci poſſit, in publicas tabulas relatis. Sic illi liberum eſt, ſive agreſtis ſive urbanus ſit, puerum trans mare in Aſiam vel quocunq; terrarum velit, ubi domicilium habeat, abducere: ubi aſſidue, labore atque opere eum ut mancipium exerceat. Puero cibaria præbentur, panis, & aqua, & interdum, loco obſonii, pultis aliquid, aut fructuum, aut herbarum, veſtitus ſuppeditatur, quo ſe adverſus cæli injuriam tueri utcunque poſſit. Ad hæc diſciplina & religione Mahumetana inſtituitur. Ita deliciarum neſcius, procul à propinquorum blanditiis, in virũ robuſtum, & cuivis labori ferẽdo

parem adoleſcit. Hic cum eſt opus, ab illo fiduciario hero repoſcitur, & ad rem militarem traducitur. atque ex hoc veluti ſeminario, diminutis Gianizarorum legionibus, ſupplementum ſubrogatur. Ad Gianizaros reſcriptus, primo meret menſtruo ſtipendio, paulo plus minus, unius ducati cum dimidio. Id enim militi novitio, & rudi ſatis eſſe cenſent. Sed tamen ne quid victus neceſſitati deſit, cum ea decuria, in cujus contuberniumadſcitus eſt, gratis cibum capit, ea conditione, ut in culina reliquoque miniſterio ei decuriæ ſerviat. Sed eum rurſus, qui eſt ejus decuriæ armorum peritiſſimus, præceptis militaribus erudit quotidianaque exercitatione, arma ſcienter tractare docet. ita robur, laboris patientiam, & uſum armorum adeptus tyro, necdum tamen ſuis contubernalibus honore neque ſtipendio par, unam in ſola virtute, ſe illis æquandi, ſpem habet: utpote ſi militiæ quæ prima ſe obtulerit, tale ſpecimen ſui dederit, ut dignus judicetur, qui tyrocinio exemptus, honoris gradu & ſtipendii magnitudine, reliquis Gianizaris par habeatur. Qua quidem ſpe plerique tyrones impulſi, multa præclare audēt, & fortitudine cum veteranis certant; itaque ampliore honeſtantur ſtipendio

quod

quod ſingulîs menſibus octo ducatorũ in Gianizaro ſummum eſt. Quem tamen ſi virtus, ac merita, ad altiorem locum vocent, aut ordinibus inter ſuos ducendis præficitur, aut equitibus prætorianis, quos *Spahias* vocant, adſcribitur. Qui ſuperſunt ex iis pueris, quos ſupra dixi, Conſtantinopoli variis operibus exercentur. Itaque ſæpe videas c c. aut c c c. purgare aream, amoliri rudera, ferre lapides aut tigna, aut alia onera. otium nulli permiſſum, nec cui victus gratis conſtat. Hi ſimiliter poſtquam adoleverunt, aut in terreſtres aut in maritimas copias transferuntur. Et qui in principis aulam ſervitiumque lecti ſunt, fere evadunt in viros primarios, maximiſque muneribus, ut cujuſque aut ſors aut mores tulerunt, præponuntur, ex his ſupremi Gianizarorum duces, claſſium præfecti, Bellerbeghi atque ipſi denique Baſſæ Viſirii, deliguntur. his etiam in matrimonium ipſius Principis filiæ collocantur. Quibus me ſatis planum feciſſe arbitror, qui ſit ortus, delectus, diſciplina, atque educatio, iſtius toto terrarum orbe tantopere formidati militis Turcici. Neque tamen negaverim, patere item alios ad ordinem militarem aditus; ſed hæc ratio atque via, inter illos uſitatiſſima eſt. nam quãdoque

doque etiam militem legunt ex iis pueris, aut adoleſcentibus, quos excurſionibus, aut bello nobis indicto captos, intra clauſtra domoſque, quas *ſerraglia* vocant, multos annos incluſos habuerunt. In quib. poſteaquam omnem memoriam, ſenſumque patriæ & rerum noſtrarum, ac præſertim religionis depoſuiſſe, atque in ludis, cum Arabicarum literarum, tum armorum Turcicorum, ſub præceptoribus Eunuchis, ſatis magnos progreſſus feciſſe videntur, eos demum ſeptis illis emiſſos, cœlo reſtituunt, & ad ea rei militaris munera traducunt, ad quæ maxime videntur idonei. Baſſarum quoque atque aliorum purpuratorum ſervi, bello vel alia ratione quæſiti, in numerum militum ſæpe reponuntur. Nec tamen ex his, quos dixi, quiſquam ſine certo diſcrimine, judicioque recipitur. ſed explorata prius uniuſcujuſq; corporis atque animi firmitate, ut tueri eum locum poſſit cui ſit aſcriptus. In quo ſane ſæpenumero ſum admiratus vim diſciplinæ atque inſtitutionis Turcicæ, cum viderem, homines apud nos contemptos, & abjectos paucis annis tantum profeciſſe apud iſtos, non modo ut gregarii militis nomen egregie ſuſtinerent, verum etiam, omnium Turcarum judicio digni haberen-

berentur, quorum diſciplina alii militiæ rudimentis imbuerentur. Fiebat enim nonnunquam, ut cum animi cauſſa de feneſtra in publicum proſpicerem, aſſidentes Túrcæ quoſdam mihi commonſtrarent, quos propter armorum uſum, tyronibus inſtituendis præfectos dicerent. Rogabam qua gente aut qua natione eſſent oriundi. nam qui inter eos armorum opinione tantopere excellerent, neſcio quos Parthos, Bactrianos aut Maſſagetas cogitatione mihi fingebam. Sed audiebam, hunc eſſe Hungarum, illum Croatam, tertium Germanum. mirabar equidem. verumtamen hanc tantam præſtantiam, ex uſu armorum, quæ apud nos tractaſſent, quod nobili loco nati, quod liberaliter inſtituti, quod militaſſent, proficiſci ſuſpicabar. Pergebam quærere, num ſcirent, quem illi apud nos locum tenuiſſent, quodve genus vitæ ſecuti fuiſſent. illi cum aliquantiſper cogitaſſent, in memoriam venire ſibi ajebant: hunc ſolitum dicere ſe neſcio coqui fuiſſe puerum, alterum ſe vitæ monaſticæ iniciatum: illum vero cauponi promendo vino locaſſe operas. eoſque belli, vel induciarū tēpore, interceptos, atque in reliqua prę̨da, Conſtantinopolim perductos, in iſtius vel illius Baſſæ

 fami-

familiam perveniſſe. Hic ego etiam magis admirans, & quinam, inquam, fieri potuit, ut iſti evaderent in tantos bellatores? commemorabāt dominos quib. illi obtigiſſent, domi habuiſſe viros inſignes, magiſtros armorum, magno judicio ſcientiaque rei bellicæ præditos, quib. (cum eos tum ex corporis tum ex animi ſignis, dignos judicaſſent quib. operam impenderent) in diſciplinā traditi eſſent ſub quib. brevi tempore tantū profeciſſent, ut omnes æquales ſuperarent, & non obſcuram futuræ virtutis ſpem de ſe darent. ſecuta deinde fuiſſe bella, in quib. navata ſtrenue opera eximiæ fortitudinis ab omnibus laudē, ac teſtimonium reportaſſent. hinc ad tantam auctoritatem perveniſſe. Quum hęc audirem, afficiebar non mediocri dolore, noſtros mores ab hac Turcarum conſuetudine tantū differre, hanc illis rationem invidebam. habent hoc omnino Turcæ, ut hominem nacti egregium, tanquam adepti rem pretioſam, vehementer gaudeant, neq; in eo excolendo quicquam laboris aut ſtudii prætermittant: præſertim ſi ad rem militarem idoneum eſſe cognoverint. Noſtra lōge diverſa eſt ratio. nam nos quidem ſi quem bonū canem, accipitrem, aut equum ſumus nacti, valde lętamur, neque ulli rei

parci.

parcimus, dum illũ ad ſummam in ſuo genere perfectionẽ perducamus. In homine vero ſi quem prçclara indole nanciſci cõtigerit, non perinde elaboramus; neque ejus inſtitutionẽ, ad nos magnopere pertinere exiſtimamus. ac nos quidẽ ex equo, cane, atq; accipitre belle aſſuefactis, varias oblectationes, multiplicemque uſum capimus: ſed Turcæ ex homine bonis moribus informato tanto majorem, quanto reliquis animantibus, natura hominis præſtantior eſt atque excellentior. Iam vero ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis conſtare arbitror, non novum neque inauditum eſſe, quod de milite certo cum judicio deligendo inſtituendoq; contendo; ſed cum ab ipſis Romanis, tum à cæteris gentibus, quæ imperia tenuerunt, aut armorum laude floruerunt, uſurpatum; neq; rurſus adeo obſoletum, aut à noſtræ ætatis moribus tam remotũ, ut ad uſum noſtrum revocari non poſſit: quandoquidem experiamur quotidie, quid exculta tali diſciplina Turcarum arma valeant, modo ne nos pigeat rei adeo neceſſariæ ab illis partem mutuari; quando illos tam multa, quæ ex uſu ſuo eſſent, de nobis ſumere nõ piguerit. quod ſi fecerimus; faxim profecto, ut brevi cognoſcamus non minus ad ſalutem,

nobis bonam diſciplinam valere, quam hactenus ad noſtram perniciem valuiſſe ſenſerimus, Quæ quidem una reſtat, in hac periculoſiſſima tempeſtate veluti anchora ſacra, qua fluitantem Reipubl. noſtræ navem retinere & ſervare poſſimus. Vnaquæque res qua ratione paratur, eadem ſtabilitur & conſervatur: ut regna atque imperia virtute militari, beneq; inſtituti exercitus viribus quæruntur, eadem etiam ratione conſervantur. ſi tollas arma, removeas militem, diſciplinam negligas: mox aut per ſe regnum concidet, aut in prædam cedet finitimis: Ad regni majeſtatem conſervandam, non tam diadema, aut ſceptrum prodeſt, quam ferrum. fruſtra illo caput ornes, hoc dexteram, niſi gladio accinctum ſit latus: niſi ferro muniatur, debile ac mancum fuerit omne imperium. neque ulla unquam diuturna poteſtas erit, quam arma non tutentur. Sed arma dico, non falſo nitore, ſpecieque fallentia, ſed vera, ſed ſolida, ſed omni vitio expurgata. Quicquid corruptũ eſt, atque à ſua perfectione degeneravit; aut minimum adfert utilitatis, aut non modo nihil prodeſt, verum etiam nocet. quamdiu arma Romana, militari diſciplina viguerunt; extremæ tum quoq; orbis terrarum oræ,

corum

eorum legionibus patuerunt: ſed poſtquam diſciplina corrumpi, virtuſq; militum, neglectis veteribus inſtitutis, remolliri cœpit, non modo maxima imperii pars amiſſa, ſed ne ipſius quidem urbis Romæ mœnia ſuo præſidio Quirites à cæde direptioneque incolumes præſtiterunt. Itaque tunc illa gentium omnium caput ac princeps civitas cunctis nationibus prædæ aut ludibrio fuit, non ſecus ſua ſpolia atq; exuvias repetentibus, quàm ab illo graculo Æſopico ceteræ aves ſuas plumas. Nobis vero eo minus tergiverſandi occaſio datur, quo mortiferum vulnus nobis propinquius imminet; quo magis viſcera noſtra, hoſtium telis nuda patent: nec ulla nobis præter hanc unam, ad ſpem ſalutis, via proponitur, quam ſuperatis & perruptis quibuſcunque impedimentis, ſi quicquã nobis rerum noſtrarum charum eſt, ſine dubitatione perſequi debemus. Eſt ubi Reipub. moderatori, propter rei novitatem, propter præſentis ſeculi mores, propter civium captum & ingenium, aliaſque item manifeſtas difficultates, ab eo quod erat rectiſſimum, nonnihil deflectere liceat. at in hujuſmodi anguſtiis deprehenſis, ubi patriæ excidium ante oculos poſitum ſit, conſtanti animo eo præſidio

quod ſolum oſtenditur, ſalus ejus fulci-enda eſt iis populis, quibus adhuc longę ſunt ſpes, quod ab hoc hoſte procul diſ-juncti ſunt , licet quibuſvis, vel linteis (ſi velint) armis, corpus tegere , adver-ſus tela quæ nondum adigi eo poſſunt. Nobis qui intra hoſtilis teli jactum ver-ſamur, vel qui cum hoſte potius jam ad manus & gladios venimus , non niſi probatiſſimis & firmiſſimis armis, ſalu-tis noſtræ tutela committenda. ſed non deerunt , quibus hic noſtrarum virium apparatus, tenuior neque ſatis idoneus videbitur , qui tantis Turcarum opibus atque potentiæ opponatur , quibus re-ſpondeo à me id agi, ut ſolida perennis exercitus fundamenta jaciantur : qui-bus ſemel conſtitutis , in reliquo ædifi-cio conſtruendo non multum fore ne-gotii polliceor. his enim initiis poſitis, quicquid acceſſerit auxiliorum, mox ju-ſti exercitus corpus efficiet. Acceſſura autem impenſius auxilia , ubi jam nos nobis de non conténendo pręſidio pro-ſpexiſſe, paratiſque in hoſtem copiis ex-cubare, longe lateque fama diſſipaverit, clarius eſt, quam ut multis demonſtra-re ſit opus. etenim natura pœne ipſa nos iis conciliat, quos armis atque ani-mis ad quemcumq; fortunæ impetum excipiendum paratos videmus. contra

vero ab eorum benevolentia nos revocat, quos inermes imbelleſq; cuicumq; obnoxios injuriæ animadvertimus. Itaque præclare Xenophon, ut reliqua omnia, eos qui ſemper in promptu & expedita habeant arma, hoc conſequi dixit, ut amicos habeant multos, inimicos nullos: Si quidem ad eorum amicitiam, qui poſſint prodeſſe omnes libenter accedere, tanquam ad arcem, & certum dubiis temporibus perfugium: quemadmodum ex altera parte inimicum habere nemo velit, quem ita ſemper armis inſtructum norit, ut cum velit nocere poſſit. Qua ratione fit, ut dum ceſſamus ipſi, neque quicquam conamur, dum haſtas abjicere, ac de noſtra ſalute deſperare videmur, & ex alienæ tantum opis ſpe pédemus; nõ modo vicinitatis, ſed etiam ſanguinis neceſſitudine nobiſcum juncti, nos contemnant & deſerant; ad armatum vero & ſibi prçſidentem hoſtem, etiam illi ſeſe aggregent, quos ſi nihil aliud, certe diverſiſſima religionis ratio retraxiſſe debebat. Tanta vis eſt expeditorum armorum. Quod itaque felix & fauſtum ſit in Dei omnipotẽtis nomine, eamus ad ſaga, capeſſamus arma, quemadmodum decet, contra tantum hoſtem. ipſi primi armipotentis Minervæ ſacris initiemur, ejuſque
ſtudiis

ſtudiis nos totos devoveamus. primi manum adhibeamus ſtivæ, & noſtro pro viribus fūgamur officio. Deus mox conantibus aderit, neq; deerunt auxilia, ubi nos nobis non deeſſe cognitum fuerit. Ne quieſcam⁹ donec ut minimum (quod exempli cauſa dictum velim) prę ter ordinaria præſidia ad x i i. millia peditum (nam de equitatu dicemus aliàs) ex noſtris popularibus delecta, probe armata, exercitaque, habeamus. hic animus & hoc inſtitutum noſtrum divulgatum non tantum neceſſariorum noſtrorum, verum etiam alienorum inſperata auxilia, cum res poſcet, nobis cōciliabit & adjunget. Quod ſi quandoque nos omnia deſtituant, his tamen copiis, & æſtatis tempore munitionibus incluſi, hoſtium impetum reprimere, & hieme ita in eorum fines incurrere poterimus, ut laceſſiviſſe illos pœniteat; atque inducias quas vix nunc à ſe redimi patiuntur, cum petant ultro, tum multo, quàm fert eorum conſuetudo, ſervent diligentius. Nunc quicquid increpuerit, trepidare cogimur, & ſi præſidia noſtra laborent, aut nec opinata aliqua vis ſubitam opem requirat, nihil habemus, quo noſtris ſubſidio ire, vel hoſtium impreſſionem morari ſaltem & retardare queamus. Sed hæc (dicendum eſt

enim

enim tanta de re ſæpius ſtudium quoddam eximium & ſingulare deſiderant; neque vero alibi non modo cogitationum, ſed nec delectationum noſtrarum majorem partem rectius collocaverimus, neque ulla ex re laudem juſtius quæſiverimus, quam ſi noſtras copias indies virtute & diſciplina magis magiſque proficere & coaleſcere videamus. Placeat ſibi alii auratis tectis, alii exquiſitis hortorum amœnitatibus delectentur: ornamenta domus alii, ſigna, tabulas & plurimum lautæ ſupellectilis oſtentent: Nobis hæc pacis decora, hæc belli præſidia faciant animos, his nos amicis, qui ad nos diverterint, venditemus; his gloriemur. quid enim præclari hoſpitis oculis poſſit eſſe gratius, quam videre tantum ſelectæ inventutis numerum, armis fulgentem, robore & velocitate præſtantem, ſclopeto, haſta, gladio, & quocumque teli genere pulcherrime decertantem, ad omnes præfectorum nutus quacumque ſe circum agentem verſantemque: denique ſumma vultus atque animi alacritate hoſtem, & prœlium depoſcentem; Hujuſmodi juventutem, imperii ſpem ac fundamentum, videlicet Gianizaros, non immerito Turcarum Princeps, *filios ſuos* vocat. Memorant Philoſopæmenem,

menem, quem Græcorum Imperatorum ultimum dixerunt, cum videret antiquam Græcorum rei bellicę laudem per ignaviam, & diſciplinæ militaris neglectũ ſeneſcentem, brevique intermoriturã; atq; ei rei, ut patriæ amans civis ſubventũ cuperet; haud parvũ nobiliſs. juvẽtutis comitatũ ſibi aſciviſſe, quam belli artibus inſtitueret. Quumque aliquando cum hoc juvenum globo, militari veſtitu decenter ornato in quoddam Græciæ theatrum, multitudine hominum refertum, introiiſſet; magnum illi ab univerſo illo populo plauſum datum, ſummiſque exceptum laudibus. Cujus quidem plauſus is ſenſus fuit, quod ille populus intelligebat, quid ei civi deberetur, qui patriæ gloriam quantum in ſe eſſet, ab interitu revocaret, & juventutem ad militare decus, virtutemque capeſſendam, excitaret. Nos quoque quis dubitet quin Diis hominibuſque approbantibus, ſummo totius populi Chriſtiani applauſu, communis ſalutis cauſam ſimus ſuſcepturi, labentemque rei militaris laudem, in priſtinam dignitatem vindicaturi. Sed non ero longior, & finem faciam, ſi prius eo paucis me retulero, unde hæc defluxit oratio: ſi monuero & inclamavero, ſi obteſtatus fuero, ut in tanto

periculo,

periculo, quanto poſt orbem terrarum conditum, nulla unquam gens verſata eſt, ab eo, cui indormiviſſe videmur veterno, aliquando excitemur, Reique pub. ad exitium ruenti ſuccurramus: has ſedes, hoc nomen, hæc decora, tanta cum laude à majoribus noſtris parta & nobis tradita, conſervata velimus. Conſervandi autem unicam eſſe rationem, ſi non adverſus vim, ad vim & arma convertamus; arma vero, non fortuita neque tumultuaria, nec procul quæſita, ſed noſtra, ſed expedita, ſed magno judicio magnaque ratione delecta, inſtituta & exculta. Exemplo eorum qui loco parum munito formidoloſa premuntur obſidione, qui cum jam jamque in hoſtis poteſtatem venturos ſe videant, omniaq; extremę crudelitatis exempla ab inſolenti victore timeant, ad eum repellendum, nihil non perpetiuntur & faciunt: neque quicquam grave ſibi ducunt, neque ulli rei parcunt, modo ſummæ rerum & publicæ ſaluti conſulant. Quod ſi ſecus ſtatuerimus, nobiſque & reipub. per ignaviam aut mentis errorem, defuerimus; reſtabit aliud nihil, quam ut migremus in alias terras, quod multæ ſæpe fecerunt gentes, vicinorum injuria coactæ, avitiſque poſſeſſionibus hoſti pro victo-

riæ

riæ cumulo relictis, ejus immanitatem fuga declinemus, aut certe moriamur, aut turpiſſime ſerviamus. Nos vero migremus citius (ſi adeo in nobis omnis obſolevit virtus) bonaq; noſtra, agros, tecta, lares hoſtis ante poſſideat, quam corpora, quam ſanguinem noſtrum hauriat; quam liberorum, & conjugum pudori fœdiſſime illudat, & (ut uno verbo dicam) potius quam eam rerum omnium indignitatem videamus, quam tot Aſiæ, Africæ, atque Europæ populi, ab Orientis regionibus ad noſtros uſque fines, majore terrarum, quam temporum intervallo, ſubierunt. Cum iiſdem nos quibus illi veſtigiis, ad exitium præcipitemus, ſitque idem rerum noſtrarum, qui fuit illorum, antequam perirent, ſtatus, idem in cauſa pari nos exitus manet. ſed cur migremus? imo militemus, & quæ nobis ſalutis ſubſidia largiſſima manu Deus benigne ſuppeditat, alacres & grati ſuſcipiamus. Nos ad arma in quibus poſt Deum ſpes una ſalutis ſupereſt, ingentibus animis atque ita convertamus, ut noſtro nomine & magnitudine periculi, & exitio quod nobis impendet, dignum eſt.

RELA-

RELATIO SIVE SERMO

Legati Pacifici, Ebraimi Strotſchenii, nati Poloni, àSolymanno Turcarum Imperatore, ex Conſtantinopoli ad Chriſtianorum Cæſarem Ferdinandũ ejus nominis primum deſtinati, apud Francofurtum Mœni coram Statibus Imperii ibidem præſentibus lingua Sclavonica recitatus Anno MDLXII. die 27 Novembris.

POtentiſſime atque Sereniſſime, Chriſtianorum Electe Cæſar Ferdinande. Invictiſſimus, ter maximus ac potentiſſimus Turcarum Imperator, princeps meus clementiſſimus, ad Tuam Majeſt. me terra marique profectum, cum certis ac ſpecialibus mandatis inſtructum, fide dignum Legatum miſit ac direxit; tum ut ſalutem & felicem adminiſtrationem, longamque & firmam corporis ſanitatem Tuæ Majeſt. ſuo nomine dicerẽ, tum vero ut ſimul ipſius Majeſt. propenſum animum, ſtudium, benevolentiam ac verum amorem erga Tuam Majeſt. conceptum modis omnibus teſtarer, declararẽ, denunciaremque. Quæ ipſius Majeſtas firmiter ſperat ac plane confidit, hãc initã gratiam & amicitiam etiam per prioris legationis occaſionem

auctam & roboratam eſſe; idque eo magis quod ipſius Majeſtas ante hæc quoque ſatis evidentia & indubitata confirmatæ ac duraturæ amicitiæ amoriſque argumenta erga Tuam Majeſt. dederit: id quod utrinque Deus fortunare dignetur. *Hæc præfatus paululum ſilens reſpiravit.* Quò vero (*mox inquit*) Tua Majeſtas prædicti amoris conciliationis ac gratiæ mutuæ indicia manifeſtius in principe meo potentiſſimo deprehendere, cognoſcere ac intelligere queat, ipſius Majeſtas à modo omnes Chriſtianos captivos libertate donatos, ad Tuam Majeſt. & quocunque vellent, redire permiſit, quos tamen aliàs ipſius Majeſt. è captivitate illa non auro argentoque, non quantiſcunque muneribus, neque alicujus vel principis etiam interceſſione ſeu precibus redimi ac dimitti paſſa fuiſſet. Fecit itaque id ſua Majeſtas nullam aliam ob cauſam, quam ut firmam ac minime fictam ſuam amicitiam, amoremque erga Tuam Majeſt. redderet omnibus perſpicuam, planeque confirmaret: fretus omnino ea ſpe, tuam Majeſtatem viciſſim omnes Turcas, quos hinc inde captivos habèt ac detinet, libere & in ſua religione permanentes dimiſſuram & poſtliminio præſtituram eſſe. Id ut fiat, ſuà Majeſtas per me unice

atque

atque amanter petit. optat quoque Tuæ Majeſtati perpetuam valetudinem, quietam ſenectam, proſperitatem ac pacificam regnorum tuorum gubernationem: cupitque ex animo; ut felix illa ac pacifica adminiſtratio uſque ad poſteros Tuæ Majeſt. fauſta ſucceſſione conſervetur. Promittit etiam ſe omnibus modis operam daturum & effecturum eſſe, ne hoc amicitiæ cum Tua Majeſt. contractæ fœdus, & induciarum confirmatarum jus, à quoquam ſuorum ſubditorum vel in minimo lædatur, rumpatur aut debilitetur. Rogat inſuper ac petit ut ad has literas, quas ſuo nomine, Tuæ Majeſt. ego præſentavi, Tua Majeſt. non gravetur ſigillatim reſpondere. Quod ſi à Tua Majeſt. præſtitum fuerit, experietur modis omnibus Tuam Majeſt. amicabile atque pulcherrimum mutui amoris certamen cum principe meo Turcarum Imperatore potentiſſimo & æquitatis obſervantiſſimo iniiſſe; in quo ipſe ſe nunquam à Tua Majeſt. vinci ac ſuperari quovis modo patietur, ſed potius ſummo conatu enitetur, ut hæc inter utrumque jam ſenio confectum inita amicitia ac concordia in diem magis magiſque creſcat, noviſque indiciis & argumentis provocetur ſemper atque ſtabiliatur.

Hæc cum ille diſſeruiſſet, tum Cæſaream Majeſt. interrogat, quinam in iſto principum procerumque præſenti conſeſſu ſit Maximilianus, ſuæ Majeſt. dilectus filius, & imperii legitimus hæres. Mox ergo Cęſar digito monſtravit illum eſſe, qui à ſiniſtris ſibi aſſideret. Tum legatus vultu ad Regem converſo, ſe coram ipſo Parthico ſeu Turcico more inclinavit, dextram ad pectus admovens, cœpit Regiæ ſuæ Majeſt. multam vitæ longævæ felicitatem, fauſtam in adminiſtrando Romanum Imperium ſucceſſionem, rerum & actionum ſuarum proſperitatem, omnemque ſalutem imprecari: addiditque, *ſe minime dubitare, quin ipſe Rex, cum de tam præſtanti ac laudato genitore ſit natus, non quidem ipſo patre inferior aut inæqualis, ſed potius vel juxta nominis ſui proprii paronomaſiam, qua Maximilianus ſive Major vocatur, longe major, præclarior ac præſtantior futurus ſit.*

Ad extremum igitur Legatus rurſus ad Cæſarem converſus, ea quæ ſecum attulerat munera, nempe duos precioſiſſimos ex nativo chryſtallo & gemmis longè nobiliſſimis elaboratos crateras ſeu pocula, & caballum Turcicum generoſiſſimum, aureis plane phaleris, gemmis, cateniſque ex puriſſimo auro

ornatum, tum quatuor camelos ex tota urbe Conſtantinopoli exquiſitiſſimos Cæſareæ ſuæ Majeſt. præſentare, ac ſummis laudibus efferre cœpit: faſſus interim & excuſans, quod & equus ille, & cameli jam ob longinquam terra marique profectionem, quam inde à quatuor menſium ſpatio feciſſent, macie & defatigatione confecti & attenuati eſſe conſpicerentur.

EXEMPLAR SIVE COPIA
Literarum Creditoriarum eidem Legato in cauſa induciarum octennalium ad Romanum Imperium à Turcarum Imperatore datarum.

EGo Dominus omnium Dominantium, Regnator Orientis & occidentis, qui potens ſum facere & non facere quæcunque libet, Dominus totius Græciæ, Perſiæ, & Arabiæ, Dominator omnium eorum quæcunque Regi & Domino ſubjici poſſunt, magnus Heros horum temporum, & fortis gigas latiſſimi hujus orbis univerſi, maris albi atrique, & ſanctæ civitatis Mechæ ſplendore Dei relucentis, & civitatis Modinæ, ſanctæque & caſtæ urbis Ieruſalem Dominus; Rex nobiliſſimi regni Ægypti, Dominus ter-

ræ Ioniæ civitatumque Athenarum, Senanum, ſacri templi Dei Zabilon & Baſſio, Rethſam & Magodin : ſedes ac ſolium magni Regis Nashin Rettam, & Dominus inſulæ Algieræ, & princeps Regnorum Tartariæ, Meſopotamiæ, & Medorum, Georgianorum, & univerſæ Græciæ, Moreæ & Anatoliæ, Aſiæ, Armeniæ, VValachiæ, Moldato, & totius Hungariæ, aliorumque quamplurium Regnorum ac Dominiorum, quorum ego ſum Imperator; ter magnus ille Cæſar Soldanus Solimannus, filius magni Imperatoris Soldani Selim, qui à Deo habeo poteſtatem ad regendum in freno omnes populos, & potentiam ad aperiendum omnium civitatum ac fortalitiorum portas & clauſtra, in manu mea potenti traditi ſunt omnes fines terræ, nullis exceptis; ego Dominus Orientis à terra Tſcin uſque ad fines Africæ, quem Deus fortem in acie gladii bellatorem conſtituit : inter cujus potentiſſima Regna pro minimo reputatur caſtrum inexpugnabile Cæſareæ, & pro viliſſimo reputatur inter heriditarias meas ditiones Imperium ſeu Dominium Alexandri Magni: mecum eſt fortitudo totius mundi & virtus firmamenti. Quandoquidem Rex Ferdinande, qui es potens totius Chriſtianitatis Dominus,

& vas

& vas electum potentis fidei Chriſtianæ,creatus & electus ImperatorRomanorum populorum, & Bohemiæ, Vandalorum, Crabatiæ & multarum aliarum ditionum Rex & Dominator,&c. ſuperiori tempore ad aulam meam cōfugientium,& thronus gratiæ omnium principum horum temporum eam petentium, miſiſti & ablegaſti quendam ſelectum conſiliarium & Legatū tuum *Augerium* à *Buſbeck*, una cum literis confœderationis, ad renovandam nobiſcum pacem & contrahendam amicitiam ac notitiam faciendam: quæ literæ datæ erant Anno à propheta Ieſu (ſuper quem & ſuper noſtrum prophetam Mahomet ſit ſplendor & pax Dei) Milleſimo quingenteſimo, ſexageſimo ſecundo,die autem primo menſis Iunii, petens à nobis ut conceſſis tibi per octennium induciis tuas civitates,caſtra, regiones, & populos poſthac nullis armis infeſtemus, ſed in pace ſecura ac tranquillitate vivere ſinamus, &c. Ad quam tuam petitionem reſpondemus, poſthac per integrum octennium inter nos & ab utraque parte futuram & continuandam eſſe novam, veram & firmam concordiam,& amicitiam. Cujus concordiæ, pacis,ac cōfœderationis hæ conditiones ſunto; primo ut Tua

dilectio quotannis ad aulam noſtram pro arra induciarum 30000. Hungaricos Ducatos mittere teneatur; una cum illo reſiduo, quod nobis per proximè præterlapſum biennium à te debetur. Pro eo promittimus nos poſthac cum Regis Ioannis filio, quantum ad ejus hæreditarias nationes attinet, ſive hæ in citeriori Hungariæ, ſive in ulteriore parte Theiſſæ ſitæ ſint (quæ tamen omnes de jure belli ad nos ſpectant) durantibus his induciis octennalibus nullas vel inimicitiæ vel amicitiæ partes ſuſcipere velle. Idem quoque Regis Ioannis filius ſub hoc octennalis pacis tempore in modo prædicto obedientiam nobis præſtare tenebitur, ita ut poſthac nullas inimicitias nec bella contra vos exercere; nec ſubditos veſtros, vel ferro, vel igne infeſtare; nec civitates, caſtra, aut villas occupare; nec pecora, armenta, bona, pecunias aut decimas violéter auferre, vel exigere à colonis & ſubditis veſtris ei liceat. Nos quoque ſimiliter nullum ius habebimus, nec occaſionem quæremus populos veſtros profligandi, igne devaſtandi, aut captivos abducendi, ſed potius in hoc octo annorum ſpacio vobiſcum pacem & concordiam ſanctè ſervabimus. Hiſce quoque conditionibus pacis ſubjecti erunt, cum

omni-

omnibus bonis ac dominiis ſuis Balaſchi Michael, & Nicola Bathori, ac horum ſimiles plerique, eruntq; vobis ac filio Regis Ioannis ſubditi. Porro ſi forte quidam è veſtris ac filii Regis Ioannis ſubditis populis jam antea tẽpore belli alius aliũ bonis, fundis, ac dominiis ſuis expulerit, unde lites ac nova diſſidia à modo oriri queant, volumus & ſtatuimus illa negocia, cauſas, ac jura differri debere, donec hoc definitum induciarum tempus ſit revolutum. Præterea ſi forte in poſterum ob jurisdictionem nova diſſidia inter utrumque noſtrum oriantur, ita ut nullo modo conciliari ac componi poſſe videantur, volumus ut veſtri interim veſtri, noſtri autẽ noſtri maneant: ſecluſa omni contentione & inimicitia. Villæ quoque nonnullæ ad Danubium & Tattam hinc inde ſitæ eo jure, quo ante, frui permittãtur: ita ut milites qui ſunt adhuc in pręſidio Caſtelli Tattę, nullum jus habeant villas iſtas juxta Danubium ſitas infeſtandi aut vexandi. Pręterea ſi ab hoc pacis ſpacio quidã ex veſtris nobilibus aut dominis quoſdã noſtros nobiles ex fuga, vel qualicunq; modo captivos penes ſe habuerint, eos dimittere & libere ſine damno & pręda exactionis ad ſuos remittere debent: quo inita inter nos concordia & pax firmius ſervetur

 & ſecu-

& ſecurius vivatur. Hæc omnia & ſingula volumus & ſanctè promittimus à nobis ſine omni fraude ac dolo abhinc uſque ad octennii prædicti finem ſervari ac teneri debere: ad hoc enim has induciarum ac confœderationis literas ex aula Magnificentiæ noſtræ publicari fecimus, ac inſuper non ſolum curavimus, ut earum literarum forma cum edicto noſtro univerſis ac ſingulis noſtri Cæſareatus ſummis exercituum terra marique ducibus, præfectis, capitaneis, centurionibus ac omnibus ſtipendiariis militibus ac ſatrapis promulgaretur, ſed etiam ut firmiter ac ſancte ſervaretur, ſevere mandavimus. Volumus quoque hæc pacis & induciarum conditio comprehendat & concernat duos noſtros ſummos prefectos ſive VVaiuodas, VValachiæ & Moltaviæ, ita ut nulli veſtrorũ Hungarorum, Crabatorum, Sclavoniorum aut alii quarumcunque regionum, marium, inſularumque veſtrarum populi à noſtris ullo pacto moleſtétur aut graventur. Quod ſi forte quidam ex veſtra parte è caſtellis ſuis impetum in noſtros fecerint, & bona illorum vi rapuerint, hi ad reſtituendum noſtris ſua bona omnino tenebuntur. Quod ſi quidem à nobis transfugerint, & ſecum aut aurum aut bona dominorum, quibus ſervie-

ſervierunt, abſtulerint, vel ſi idem à veſtris ad nos profugientibus commiſſum erit; tunc ab utraq; parte, illa bona poſtliminii jure repeti ac reſtitui, transfugæ autem in exemplum aliorum puniri ac ac plecti debent, transfugarum enim bona; de jure ad dominos ipſorum referũtur. Præterea licitum erit veſtris centurionibus, ac capitaneis, ut caſtella, urbes & villas in finibus Hungariæ communiant & ædificent, & illuc commeatum, victualia, arma & id genus importent: Sed ne ultra fines ſuos aliquid horum exerceant. Durantibus quoque his induciis nullus veſtrorum ſubditorum, vel in Hungaria, vel aliis quibuſcunque ditionibus veſtris captivari aut abduci debet, quod tamen ſi caſu forte contingeret, tum illa mancipia ſecure & ſine mora ad ſuos redire ſinentur. Prętereà quicumque ex parte Chriſtianorum in noſtris regionibus & in magnifica noſtra aula aliquid negocii expediendum habuerint, quales ſunt Legati, miniſtri, officiarii, & id genus; his omnibus non ſolum concedimus & permittimus, ut ambulent, accedant, & recedant à noſtris ditionibus & aula, ſed etiam eos reverentia ac benevolentia à noſtris proſequendos & linguæ noſtræ interpretatione juvãdos eſſe volumus & juſſimus.

Quod

Quod ſi propter confinia agrorum, aut terminos, vel ob id genus cauſas alias diſſidia & inimicitiæ inter ſubditos utriuſque partis natæ fuerint, iſtę lites à diſcretis ac ęquis viris ab utraque parte adhibitis judicari ac diſcerni, auctores vero talium diſſidiorum tanquam ſuſpecti ac fœdifragi puniri debent.

Inhibemus quoque certamina hoſtilia, ſeu duella, quæ in finibus ab utriſque aliquando committi ſolent. Cupimus autẽ ut paſſim in veſtris regionibus hæc pacis ac concordiæ forma ejuſq; ſinguli articuli publice legantur, affigantur, & ut cum obedientia & reverentia ſervẽtur ac teneantur, eis mandari curetur. Id quod nos viciſſim fideliter ac ſerio facturos jam ante promiſimus: & Legatus veſter, quem ſuperioribus menſibus ad nos ablegaſtis, hoc ipſum à nobis veſtro nomine petiit & rogavit, ſimulque nos precibus interpoſitis commovit, ut eam pacem ac confœderationem per juramentum Cæſareum & per has creditorias literas (tanquam ipſi præſentes vobis loqueremur) ratam ac firmam fore conteſtaremur. Quapropter ei has pacis literas ad vos dedimus, ut & veſtri ſubditi, domini ac milites iſta omnia ſervare teneantur. Quãdiu ergo nihil eorum à vobis, quod fæderi huic ſit cõtrarium,

ſuſci-

ſuſcipietur; tam diu viciſſim à me omnes hi pacis articuli acceptabuntur ac aſſecurabuntur. In quorum omnium teſtimonium & robur juro ego hoc juſiurandum per verum & vivum Creatorem cœli & terræ, per vera ſigna magni & venerandi noſtri Prophetæ, per Cæſaream meam potentiam, perque veram meam fidem; quod prædictis articulis, conditionibus ac promiſſis initi inter nos octennalis fœderis ac pacis, nil contrarium, nil alienum, nec inconveniens agi, tentari aut præſumi debeat, ab ullis noſtrarum partium Capitaneis, Ducibus Archiſtrategis, præfectis VVeivodis, &c. mandantes inſuper omnibus noſtri potentiſſimi Imperii juratis præfectis Vvalachiæ & Moltaviæ, ipſique Regi Stephano, ac cæteris qui in finibus veſtris regna noſtra gubernant, ut & ipſi omnes ac ſinguli non minus, quam nos, has pacis conditiones erga veſtros populos, urbes, caſtella, villas, & alia ad vos pertinentia, ſancte, juſte ac fideliter ſervent, acceptent & revereãtur; nec ullis veſtris ſubditis, etiam in minimo, damnũ, exitium, ignominiam, aut injuriam inferant. Breviter huic præpotenti ac magnæ amicitiæ atque amori conciliato, quantum noſtras partes concernit, ſummum honorem, reverentiam & auto-

ritatem

ritatem tribuemus, ita ut nec quod in minimis haberi poſſit, in nobis deſideretur. Cæterum Chriſtianos quoſdam captivos, quos per Legatum veſtrum dimitti petiiſtis, ſine omni exactione auri vel argenti libere ad vos redire permiſimus: ex qua tamen captivitate non quidem redimi unquam potuiſſent, niſi in gratiam amicitiæ ac concordiæ noſtræ eam libertatem illis donaſſemus; maxime tamen propterea, ut & Vos viciſſim Turcas noſtros, quos captivos detinetis, dimittatis: id quod omnino Vos facturos ſperamus. Datæ ac ſcriptæ ſunt hæ confœderationis ac pacis literæ in Cæſareo noſtro palatio & ſolio potentiſſimę urbis Conſtantinopolitanæ, anno magni & venerãdi noſtri Prophetæ DCCCC LXIX. die vero primo Septembris.

Porro notandum, quod Legatus Turcarũ in comitatu ſecum habuerit viginti tres perſonas, quarum pars major fuerunt præfecti & nobiles è Buda Vngarię, equos vero XXIX. & Camelos VI.

NOMI-

NOMINA ET COGNOMINA tum Turcici Legati, tum eorum qui Conſtãtinopoli & Buda ipſum deducentes, una cum eo Francofortum ingreſſi ſunt.

EBRAHIMVS STROTIVS, ortu Polonus, Solymanni Turcici Cæſaris Legatus, XXIII miniſtros adduxit, habens ſecum XXIX eq. & camelos VI.

VVaſcha Budenſis Aulæ præfectus, miniſtros VII. equos X.

Raſſius Muſtaffa Quinqueccleſienſis, miniſtros III. equos IV.

Iſtraphius Zauschus, miniſtros II.

Perchaimus Zauschus, miniſtros II.

Bermanus Byli Vuaſcka Budonenſis, miniſtros II.

Durachius Bulius Vuaſcha Budonenſis, miniſtros II.

Dellius Conſtraffius Budonenſis miniſtros II. equos III.

Hoſſenius Bulius Vuaſcha Budonenſis miniſtros II. equos III.

Durateſon Budonenſis, miniſtr. I. eq. II.

Dalli Achmallius, miniſtr. I. equos III.

Odoverdas, miniſtr. I. equos II.

Kadalius, equos II.

Ballius Sachemilus equos II.

Muſtaffius, miniſtr. I.

Huſſamius.

AVGERI GISLENI

BVSBEQVII,

CÆSARIS APVD REGEM GALLORVM LEGATI,

EPISTOLÆ

AD RVDOLPHVM II. IMPERATOREM,

E Bibliotheca Io. Bapt. Houvvaert I. C. Patricii Bruxellenſis.

Anno cIↃ.IↃ.LXXXII & ſequentibus Pariſiis ſcriptæ.

Perilluſtri Domino.

D. FERDINANDO DE BOISSCHOT, EQVITI ORDINIS S. IACOBI, BARONI DE SAVENTHEN, DOMINO DE STERREBEKE, NOSSEGEM, ERPS, QVAREBBE, ETC. A REGIIS STATVS, SANCTIORIBVSQVE CONSILIIS, BRABANTIAE CANCELLARIO, ET PROPRAEFECTO CVRIAE FEVDALIS.

VIri verè magni, & tantùm non Herois poſthumæ ac deſideratæ hactenus Epiſtolæ tuo ſub auſpicio in lucem prodeunt, magnum Belgii noſtri lumen, patriæque ſplendor. & meritò. ſive enim me reſpicias, tuus ſum, in familia tua vixi, ternis Legationibus adhæſi, & quia à te promotus ornatuſque, nihil omnino eſt quod non debeam. ſive Auctorem conſideres, Belga fuit, Auſtriacæque domus Principum, & ſummus Legatus, & ſedulus miniſter, obſequium fide, fidẽ obſequio implens. A Maximiliano Cæſare in Hiſpaniam miſſus, filios Matthiam, Maximilianum, Albertum

 & Ven-

& Venceſlaum duxit, & avunculo commendavit, quod Legatione ſane majus cenſeri poteſt. Thracii Tyranni aulam bis adiit, eloquio flexit, benè de Repub. Chriſtiana meritus eſt. Non minor aut infelicior poſtea, munus ſuum Cæſaris nomine in Galliis exſecutus eſt. Regem namque, ne vel Belgium invaderet, vel Alenzonio ſuccurreret, deterruit, & à Majeſtate Imperii periculum, diſcrimen, dedecus avertit. Ne plura dicam, Epiſtolæ hæ loquuntur, & ſummam quodammodo Legationis hujus continent, omnium oculis, ſed tua imprimis prudentia dignæ. qui quod leges ſimili expreſſiſti munere, & ſecundum nobis dare Busbequium potuiſti, niſi jam amplius putem Boiſſchotium eſſe. Legationes tuæ, quemadmodum Busbequii, quaternæ ſunt, & pari felicitate confectæ. Prima in Angliam, & famæ tibi viam aperuit. Secunda in Galliam, & nomen apud elegantiſſimam gentem dedit. Tertia denuò & extra ordinem in Galliam, quo tempore quid prudentia, quid facundia valeret, ſuo etiam bono Chriſtianiſſimus Rex expertus eſt. Quarta rurſus in Angliam, & quod antea aliis virtutibus, hic gratia & auctoritate perfeciſti. Tanquam omnia poſſes, Belgici Mercurii titulum publico inter reliquas laudes elogio adeptus es. Foris

ſic

ſic quidem exercitata divina mens tua, & ad gloriam evecta, domi magis reſplenduit. Agis ea quæ Regi ac Reipub. utilia ſunt, & qui feliciter Legationes obiiſti, aliorum nunc etiam Legationes ordinas. Hoc ſanè eſt à Conſilii Secretis, & Status eſſe, hoc eſt Cancellos patriæ cum bono Iuſtitiæ gubernare. Longùm guberna, & me tuum ama, qui nomen tuum Busbequii Legationibus, Busbequii Legationes tuo nomine in his Epiſtolis venerari volui. Bruxellæ XII. *Kal. Mart.* cIↄ. Iↄc. XXX.

Perilluſtri Nomini, Virtuti, Dignitati tuæ devotus cliens

Io. Bapt. Hovvaert.

AVGERI GISLENI
BVSBEQVII
EPISTOLA I.

ITer, quod mihi ſecundò Chriſtianiſſimæ Reginæ, Cæſareæ Majeſtatis Veſtræ ſororis, negociorum cauſsâ inſtituendũ fuit Blæſium, fecit, ut eſſet longius literarum mearum intervallum; quòd ſperarem me rebus confectis, aut certè infectis, de die in diem dimiſſum iri. Quod cùm non fieret, neque tamen negocia illa deſerere poſſem, quòd magna Reginæ res ageretur, tandem rationem ineundam duxi, ut hinc litteras darem; ſicuti facio. Quo tempore ſum ad Regem admiſſus, ut agerem de quibus dixi negociis, eodem tempore reddidi C. M. V. literas, pauca præfatus; nimirum C. M. V. bonis auctoribus certiorem eſſe factam, conveniſſe illum cum fratre in expeditione Belgica, cui rei M. V. fidem non adhibere. Quòd ſi tamen ita eſſet, neque M. V. neque Imperii Electores,

ctores, quorum tantopere intereſſet, id poſſe tolerare; quemadmodum amplius cogniturus eſſet ex ipſis C.M.V. litteris. Ad quæ Rex reſpondit, ſibi cum fratre in rebus Belgicis nihil eſſe commune: cui rei argumento eſſe, quòd, ſi ſe frater adjutorem habuiſſet, longè nuper in Belgio majorem ruinam daturus fuerit. Eum non multùm uti ſuis conſiliis, atque etiam in præſens majorem ſtrepitum edere, quàm ſtragem; imò ſi quod ſit incommodum, in ſe ſuoſque ſubditos redundare, qui jam per multos menſes, intactis Belgii colonis, à fratris militibus vexentur & diripiantur. Viſurum ſe, quid C.M.V. ſcribat, daturumque reſponſum. Ne pluribus aut aſperiùs agerem, retinuit me, quòd Reginæ interſit, ne me his temerè inviſum aut odioſum reddam. Id reſponſum C.M.V. cum his litteris accipiet. XXV. Martii, cIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA II.

DVbium eſſe deſiit, Auriacum vivere & valere. Sed vixit uxor, lateris dolore abſumpta. Pænè Auriaco exitio fuit venæ maxillaris ruptio, ex qua tantum fluxit ſanguinis, ut pro conclamato haberetur, neque ſiſtendi via reperiretur. quod ille per triginta ſex horas

continuavit, ſuffectis tamen ſubinde aliis, qui manu cubitum illi fulcirent, alioquin labori futurum imparem. Regina Angliæ bonam pecuniæ ſummam ſuppeditaſſe dicitur Alenzonio, nimirum trecenta coronatorum millia. Ad Belgas quoque, ſi ſe ſub ditionem ejus ſubmiſerint, latum ferunt, ut quintam partem omnium bonorum ſuorum in belli imminentis ſumptus contribuant. Quod ſi perfertur, ea erit haud contemnenda ſumma, alendo aliquandiu bello ſuppeditatura. Audenarda obſidetur à Principe Parmenſi, ejuſque muri admotis tormentis quatiuntur; ſed qui ſunt intus propugnatores monuiſſe dicuntur Alenzonium, ne quid eorum cauſsâ ante duos menſes metuendum putet. Interea Aloſtum interceptum manet in poteſtate Alenzonii, quod quidem multas & magnas commoditates adferebat Parmenſi. In eo cæſi ſunt aliquot boni milites, qui fortiter pugnando mortem oppetere maluerunt, quàm turpiter ſe dedere. Non abſunt procul Cameraco equites Germani mille, ut fertur, & quingenti, ab Alenzonio mercede conducti; quos ſequentur alii. iis ſe benè multi Galli conjungunt, præter eos, qui jam frequentes ſunt in Belgio. Videtur id Alenzonio propoſitum, ut

vaſtandis

vaſtandis ferro flammáque Hannoniorum aut Artheſiorum finibus, Parmenſem ab Audenardæ obſidione revocet. Audio eundem Alenzonium miſiſſe in Italiam, qui conducerent equites inſtar Epirotarum. XXX. May. cIↃ.IↃ.LXXXII.

EPISTOLA III.

FErvet bellum. Parmenſis facto expugnationis Audenardæ periculo, cùm nihil egiſſet, totam noctem inſequentem tormentis intonuit, neq; mœnia percutere deſtitit, quò deterreret oppidanos à reparanda murorum ſtrage. Ab eo tempore nihil eſt allatum, ſed difficilem fore expugnationem conjiciunt, præſertim ingruentibus Alenzonii auxiliis, quæ jam urbi Atrebatum ita appropinquant, ut vix duo milliaria abſint. Quæ ſi nihil aliud agant, quàm ut maturas fruges exurant, ſanè damnum erit & ei civitati, tum reliquis, quæ eundem caſum ſubibunt, non ferendum. XXVI. Aprilis cIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA IV.

ALlatum eſt, Audenardenſes ter fruſtrà oppugnatos, tollerabilibus conditionibus ſe dediſſe Parmenſi. Contrà ajunt Bouchinium, munitiſſimum oppidulum Hannoniæ, Cameraco pro-

 pinquum,

pinquum, proditione ejus, cujus cuſtodiæ Parmenſis commiſerat, veniſſe in poteſtatem Alenzonii. Alenzonius magnum ſe Catholicorum propugnatorem præfert, quibus templa multis locis reſtituenda curat. Ex quo nonnulli non fore diuturnum in iis regionibus ejus Imperium arbitrantur; quod diſſimilium non ſit fida ſocietas. Connivere quidem Catholicorum adverſarios præſentis ruinæ metu; ſed ubi periculum præterierit, in promptu fore mutationes. Optimam poſtremò partem exuviarum laturum Auriacum, Hollandiæ & Zelandiæ quietam poſſeſſionem. XII. Iunii cIↃ. IↃ. LXXXII.

Epistola V.

Rex profectus eſt Lugdunum; qua de cauſa, incertum. Deſiderium ejus, relinquendæ ex ſe virilis ſexus prolis, religioque (qua propterDivorum aras frequentat, apud quos vota valere vetere famâ receptum eſt) credibile fecit eo profectum, ut alicujus Divi, miraculis clari, in eo itinere delubrum viſeret, votáque nuncuparet, ſi ſibi proles maſcula naſceretur. Qua in peregrinatione amplius duos menſes aberit. Interim ſumma Regni permiſſa eſt matri, cui per hanc occaſionem magna Alenzonio

nio gratificandi, auxiliiſque, quibus valet, juvandi poteſtas erit. IV. Iulii, cIↄ. Iↄ. LXXXII.

EPISTOLA VI.

TAndem dubitari deſitum eſt de clade ad Terzeras accepta, poſtquam litteris ex Hiſpania allatis eadem affirmata ſunt, niſi quod nonnulla paulò ſecius referuntur. Inter cętera Stroſſium, & eum quem Don Antonii Conneſtabilem vocant, in poteſtatem hoſtium veniſſe, ſed ita vulneribus gravatos, ut paulò pòſt expirarint. Galli interpretantur veneno in vulnera injecto mortis quæſitam celeritatem. Nobiles ad quadraginta pro piratis, quod nullum à Rege mandatum oſtendere poſſent quo eis hæc expeditio imperaretur, capite truncatos; gregarios milites ad trecentos eadem de cauſſa ſuſpendio necatos. Atque hanc victoriam, alterius tardiore navigatione ſolius claſſis Liſbonâ profectæ fuiſſe memorant. Cjus tantæ felicitatis cauſſam adferunt magnitudinem navium, & vim bombardarum. Quibus quidem rebus iſti ad magnam vindictæ cupiditatem exarſerunt, adeò exacerbatis animis, ut diu homini Hiſpano in Gallia obverſari tutum futurum non putem, ipſique, conduplicata ad bellum

 volun-

voluntate, in Belgium ruant; ulturi hunc caſum, an eundem ſubituri, Deus novit. Magnum certè ex omni parte militum numerum in Belgium influere conſtat, maximumque jam habiturum Alenzonium exercitum. Cujus ductores ſunt Princeps Delphinus, Rochefocaldus, Lavalius Dandeloti filius. Dux vetus, & multorum bellorum uſu peritus requiritur, quem tamen ſuo tempore non putant defuturum, utpotè Bironem, quem ab Alenzonio poſtulatum, nec à Rege conceſſum, aliàs ſcripſi. Eum arbitrantur, ubi tempus poſtulabit, hinc clam per Regis abſentiam, ita imperante Reginâ ſeniore, ad Alenzonium tranſvolaturum. quinimò idem facturas regias aliquot equitum turmas, quæ in extremis contra Belgium finibus ſtativa habent, ut nuper factum eſt, cùm Alenzonius deductus fuit Cameracum. Ante Gandavi portas, procurſantibus utrumque levis armaturæ militibus, tumultuaria aliquot prȩlia inita, cùm adeſſet cum toto exercitu Parmenſis, & Alenzonius ſpectaret ex mœnibus. Inde cæſis ex utraq; parte aliquot, pari ferè certaminis eventu diſceſſum. Alenzonius cum ſuis Antverpiam ſe retulit. Qui ſunt Liræ in præſidio, ad Divi Bernardi Monaſterium munimentum

tum quoddam inſtituerunt, magno incommodo futurum Antverpienſibus, ſi perficiatur. Id ne fiat, credibile eſt omnibus viribus repugnaturum Alenzonium. E Scotia quoque res turbatæ nunciantur, cæſum Regni Gubernatorem, Obenignium obſideri, Regulum ipſum in cuſtodiam datum, atq; hæc omnia nomine Statuum fieri. His deinde admiſcétur fabulę, ei Regulo filiarum alterius nuptias pollicitum Hiſpaniarum Regẽ, modò Reginæ Angliæ moveret bellum. Quare offenſum Sabaudũ avertiſſe animum ab amicitia ejus Regis, totumque ad Gallos tranſtuliſſe, eaque de cauſſa ducturum uxorem, Regis Navarræ ſororem. Videbit C. M. V. ex adjuncto libello, neſcio cujus conſpirationis in Alenzonium & Auriacum indicia; extra quem libellum nihil habeo quod dicam, niſi Salcedum illum, cujus in libello fit mentio, captivum hîc teneri. Quo eventu, conjecturâ conſequi non poſſum, niſi quòd in Regis adventum eum reſervari ſuſpicor. Rex Lugduno ſe recepit ad uxorem, ad balneas Borbonienſes. XV. Auguſti, CIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA VII.

ET itineri & incœptis copiarum Alenzonii occurrit Parmenſis, caſtris ad urbem

urbem Atrebatenſem poſitis. Illæ deflectunt Caletum, ut quò itinere terreſtri prohibentur, mari perveniant, & navibus trajiciant ad Alenzonium. qui quidem exercitum, quem jam habuit in Belgio, in varia præſidia partitus eſt. Itaque alios collocavit Bruxellæ, alios Mechliniæ, alios Vilvordiæ, quoſdã etiam in Geldria & in Friſia. Orator Hiſpanus unum miſerat de ſuis cum litteris ad Parmenſem, ſed is mox à prima poſta incidit in neſcio quos equites, qui litteras quidem ei ademerunt, ipſum verò, quòd Belga eſſet, incolumen dimiſerunt, cum hac comminatione, non fuiſſe ſic diſceſſurum, ſed ſuorum conſanguineorum manibus ad Terzeras mactatorum morte pœnas daturum, ſi fuiſſet Hiſpanus. XII. Septembris CIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA VIII.

NOn fefellit eos conjectura, qui Marſchallum Bironium maturo tempore in caſtra Alenzonii conceſſurum ſuſpicati ſunt. Belgio Galliæ, quam Picardiam vocant, Rex eum præfecit; ut videret, ne quid in ea parte detrimenti caperetur, & quod facto opus eſſet provideret. Cujus imperio juſſi ſunt ejus oræ Præfecti dicto audientes eſſe. Magna cum expectatione profectus eſt, habetur

enim, ſi quis hodie in Gallia, belli in primis ſciens, ut qui multos annos militiam per omnes gradus ordineſque exercuit. Pars una Alenzonij exercitus ad eum in Brabantiam trajecit; altera, & quidem multo major, eſt apud Bironium. His accedit equitatus omnis Regni, quem vicinis locis per ſpeciem præſidij commorari ſolitum ſcripſi. Nihilominus equitum amplius poſtulavit; nam peditatu ſe quidem inferiorem nihilo Parmenſi putat, equitatu verò minimè parem judicat. Itaque ſeptem aut octo turmæ equitum eò deſtinantur. Interea Peronam & ſanctum Quintinum, præſidiis impoſitis, adverſus omnem hoſtilem impetum firmavit. Nam Parmenſis nõ obſcurè denunciare ſolet, ſi quam in partem ſuorum finium Galli faciant eruptionem, ſe continuò ad Sanctum Quintinum oppugnandum ducturum. ſic ei rei proviſum. Parmenſi una fames videtur metuenda, præcipuè excluſo mari, prohibito Galliæ commeatu. Multa ſunt, quæ Regem arguant fraternis conſiliis indies fieri æquiorem. Nuper hîc nec opinatò datum quibuſdam negocium, vt libros ratiocinarios, Italorum præſertim, inſpicerent, ſi quæ pecuniæ ad Parmenſem tranſmiſſæ deprehenderentur. Iuſſi deinde ex Gallia duo

migra-

migrare, Capellius quidam Mediolanenſis, & Calvy Genuenſis, magnis indiciis uterque ſuſpectus navatæ Regi Catholico in tranſportandis in Belgium pecuniis operæ. Apud quendam deprehenſa ſunt depoſita ab Hiſpano decem & octo aureorum Italicorum millia. ea fiſco vindicata, quod hîc alterius, niſi Regiæ, aut certè Hiſpanicæ notæ monetam habere edicto prohibitum ſit, ſed eam neceſſe ſit ad Goilibiſtam Regium deferre, ut cum gravi jactura permutetur. quo ex auro Rex novos nummos ſui ſigni conflat. Ita non modò cautum, ne hinc ullum adverſariis Alenzonii famis ſubſidium pateat, omni commeatus exportatione grauiſſimè interdictâ; verùm etiam id agi videtur, ne commercio deinceps locus ſit, itineribus omni ex parte iis qui adhuc Regis Catholici imperio parent interceptis, & ſic infeſtis, ut nemo hac tranſire poſſit, quin ſpolietur aut intercipiatur. Cujus rei nulla querela eſt, quod latrocinio imputetur. Poſtis quidem, quos vocant, liber & apertus hactenus fuit in Hiſpaniam tranſitus; ſed nunc tabellario illuc feſtinanti negata equorum copia, niſi datis prædibus caveat, ſe nullas niſi mercatorum litteras ferre. quâ difficultate injectâ ille hîc retinetur. Cladis ad Terzeras acceptæ

adcò

àdeò non pœnitet,ut inſtituendæ novæ claſſis, & quidem multò majoris quam fuit ſuperior,cui Princeps aliquis præſit, conſilium captum ſit.Itaque ſelectæ naves,quas nunc ornare incipiunt,ut proximo vere ad expeditionem paratę ſint, ſed dies multa mutat. Delphini Principis pater Monpenſerius ætatis exactæ diſceſſit è vivis. ea de cauſa filium poſthac vocabo Monpenſerium; nam is nihilominus cœptum iter inBelgium proſequitur. Salcedus ille , de quo aliàs in litteris meis attigi, graves dedit pœnas, haud ſcio cujus criminis, niſi quod enorme fuiſſe oportet, cui tanta ſupplicii acerbitas conveniret.Quod unum in tota Romana hiſtoria reperitur, quo Suffetium Hoſtilius affecit. An in caput Alenzonii conjuraverit,an in Regis, an in utriuſque, mihi non conſtat. Damnatus fuit , ut à quatuor equis diſcerperetur. Cum primùm equi trahere cœpiſſēt,dixit etiam eſſe quædam,quæ vellet indicata. cùm ea per tabellioné eſſēt excepta,laxari ſibi dextræ manus vincula poſtulavit.quo facto adſcripſit quędá, aut certè ſubſcripſit. Manu vinculis denuò adſtrictâ, cùm equi bis in diverſum acti traxiſſēt,& nō diſtraxiſſēt,Regé,qui unà cũ matre&uxore de feneſtra deſpectabat,inclamavit,ut in ſe uteretur clementiâ,

mentiâ. Tum ei fracta gula, caputque à cervicibus ablatum, & evulſum cor; reliquum corpus diſtraxerunt equi. Caput miſſum Antverpiam, cum hoc mãdato, ut in eminentiſſimo urbis loco figeretur. Hic fuit finis hominis, audaciæ & improbitatis prodigioſæ. Adulterinos nummos cuderat, quibus cùm prędium emiſſet, fraude detectâ venditor, Majeſtatis accuſato Salcedo, villam ſuam recuperat. ille, ne oleo fervente, ut mos eſt, extingueretur, fugâ ſibi providit, ignem tamen in eam villam noctu conjiciendum curavit; parumque abfuit, quin dominus unà cum domo comburereretur. Quo nomine cùm Rex, qui aliquoties acceſſit ad locum ubi cuſtodiebatur, eum increparet, quod hominem, cui prius nummis improbis impoſuiſſet, tali morte affectum voluiſſet; nimirum, inquit Salcedus, ille me elixatum voluerat, ego illum aſſandum curaveram. Ingenium hominis! cui ne in tanto quidem caſu jocis abſtinendũ videbatur. Vereor ne hujus indicio Comitis Egmõdani frater periculosâ ſuſpicione implicatus hęreat. 1. Octob. cIↄ. Iↄ. LXXXII.

EPISTOLA IX.

Bironius conſtitit ad Somam fluvium, ſuper cujus ripas habet caſtra.

Sunt

Sunt qui putant aliquamdiu ibi manſurum, ſpeculantem quæ futura ſint Parmenſis conſilia, qualis exitus; cujus quidem exercitus cum fame, tùm peſte vehementer indies extenuari dicitur. Curſor ille Belga, quem hîc retineri dixi, poſtquam per homines idoneos cavit, aliorum nullas, quàm mercatorum, litteras ſe ferre, in Hiſpaniam dimiſſus eſt. Orator Hiſpanus motus, quòd Salcedi caput Antverpiam miſſum erat, ut tanquam juſſu Regis in loco altiſſimo ſpectandum proponeretur, apud Regem teſtatus eſt, nullum ei Antverpiæ imperium eſſe. Rex ad rem inexpectatam non habuit quod reſponderet, niſi ſe fratri miſiſſe, ut eo faceret, quod videretur, ut hîc dicunt, *Qu'il en fiſt des petits paſtez ſil vouloit.* Abire dicunt Schombergium in Germaniam; an ut militem conducat neſcio. His diebus venit nuncius è Gallia Narbonenſi. aliquot nobiles Italos ex Hiſpania redeuntes ab Hugonottis in mari exceptos retulit, ductoſque in oppidum Ayguesmortes, inter quos ſuſpicantur unum eſſe de fratribus Marchionis Piſcarienſis; ſed tamen certum non ſcitur, quòd noluerint nomina ſua profiteri. Quicumque erunt, ſi ſunt alicujus loci, non facilè extricabunt, antequam Noveus

in libertatem reſtituatur. Rex denuò peregrinatur, ſuſcepto in Divam Virginem lætitiæ præſidem itinere (*noſtre Dame de Lieſſe* vocant) in finibus Campaniæ, quà Picardiæ jungitur, ut lætitiæ, ſi vera eſt conjectura, ex nata ſibi prole, fiat compos. Ajunt Regem dediſſe negotium Britonibus, ut quinquaginta triremes ædificent. ſunt & alia indicia futuræ claſſis. XXV. Novemb. CIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA X.

AIunt à Rege decreta eſſe Alenzonio in ſumptum ſingulis menſibus quinquaginta millia aureorum, cui tamen præter id ſubinde aliquid muneris extraordinarii miſſitetur. Nemo eſt jam amplius qui dubitet quin Monpenſerius & Bironius ad Alenſonium tranſierint, facto ſupra Brugas per oram maris itinere. hos ſibi laturum putant Alenzonium, hunc rei bellicæ Præfectum, illum Gubernatorem & rerum civilium Præſidem; ipſum verò trajecturum in Angliam, unde communicatis cum Regina conſiliis huc ſe recepturus ſit, ut conveniat fratrem. Nunc cùm maximè magno omnium aſſenſu rationes repetere ab iis dicitur, qui bona Eccleſiaſtica tractarunt, quos ſuſpectant multa

domum,

domum, & in rem ſuam avertiſſe. Bironius non magnas, ſed ſelectas copias ſecum duxit, Regio equitatu confinium Gallicorum cuſtodiæ relicto, remiſſiſque omnibus, quorum aut res, aut animi diuturnioris belli moræ non videbantur ſuffecturi, aut quorum licentia populis illis tolerabilis futura non erat. Intra mille equites, & peditum octo millia duxiſſe exiſtimatur. Qui tamen hoc leve malum putat, meo judicio non leviter fallitur. Magnas paulatim radices agit, quibus extirpandis multum futurum ſit negotii; cùm & haud ſcio an pariter longiùs & propinquiùs ex æquo metuendum. Sunt qui affirment copias Parmenſis morbo & fame afflictari, præſertim Italicas recentes, talibus hibernis ſolibus nondum aſſuetas. Recepit Parmenſis, antequam ſe in Brabantiam converteret, opidum Cambreſium. Is nunc arctâ obſidione dicitur premere Dieſthemium, Principis Auriaci ditionis oppidum; quo ſine dubio potietur, niſi ſubitò ſubventum ſit. Quo facto gradu Bruxellam putant tentaturum. Adſunt hîc frequentes Helvetiorum Legati omnìum fere pagorum, ut fœdus cum hoc Rege renovent, mutuoque jurejurando firment. Agitur ea res magnâ celebritate & lætitiâ, atque

illi ſolennibus epulis magnificiſque conviviis quotidie accipiuntur, modò Regis, modò civitatis Lutetiæ, modò Guiſianorum, reliquorumque aulæ Principum. Quibus tranſactis, donatiſque ſingulis magnis torquibus aureis, dimittentur. Fama eſt Regem & Lotharingiæ Ducem eodem tempore huc venturos. Recentes redierunt ab inſulis Terzeris Galli quidam, qui nunciant ſalva ibi omnia, nec ullius rei inopiam eſſe, præterquam veſtimentorum, quæ jam magno ſtudio illuc mittuntur; nam cùm bona pars cùm militum, tum navium Gallicarum, profligato Stroſſio, eo ſe recepit, interim fama novæ expeditionis non intermittit. Hîc Rex dimiſſis in omnes regni ſui provincias primariis & illuſtribus viris, per ſpeciem corrigendorũ ſi quæ ſecus adminiſtrata ſunt, audiendarumq; omnium querimoniarum, id agit, ut magno tributo eas denuò oneret; ſed non videtur ſatis facile experiri. Quid tamen futurum ſit affirmare non auſim; neque enim, quod ſæpè Rex voluit, adſequutus eſt. XV. Decemb. cIↃ. IↃ. LXXXII.

EPISTOLA XI.

HAud ſcio an operæpretium ſit referre, quod nuper accidit Antverpiæ.

Erat in cubiculo Alenzonii Sanctus Lucas. Is cùm gratiâ Regis excidiſſet, ſectam deinde Alenzonii ſequutum eſſe ſcripſi, ni fallor, aliàs. Eo præſente alius, neſcio quis, nobilis aliquid dixit, quod ille dictum nollet, & in ſuam contumeliam acciperet. Itaq; illi ſtatim os manu percuſſit, corã & inſpectante Alenzonio. Id Princeps Auriacus, qui aderat, tulit indignè, neque adeò iram tenuit, quin Alenzonio diceret, tam indignum facinus non debere eſſe impunitum, neque fuiſſe laturum Imperatorem Carolum, cùm viveret, ſed ſeveriſſimè in auctorem vindicaturum, cujuſcunq; tandem dignitatis aut faſtigii fuiſſet. Inviolata & ſacroſancta eſſe debere cubicula Principum, in quibus nulli ſit injuriæ locus. Ad ea hiſce ferè verbis S. Lucas; Ain vero, Carolum mihi narras? qui ſi viveret, & bona, & caput habere deſiiſſes. quo dicto ſe proripuit, omneſque vecordis audaciæ admiratione defixos reliquit. XVIII. Decem. cIↄ. Iↄ. LXXXII.

EPISTOLA XII.

DImiſſi hinc ab Helvetiis Legati, ſinguli quingentorum aureorum torque prius donati. Viginti ſex fuerunt, quibus is honor habitus. Separatim tamen legationis principes aliis muneri-

 bus

bus cumulati, argenti, ſuppellectilis, aliarumque rerum. Oratio, quam Rex in eorum diſceſſu habuit, cum his litteris conjuncta eſt. Leges, quibus id fœdus renovatum eſt, habere non potui, tametſi in eo adlaboraverim. Iſti videntur nolle vulgari. Sic jam Regi de peditatu proviſum eſt. equitatum ſibi abundè eſſe in Regno ſuo arbitratur. Reſtat pecunia, quæ cuditur eâ, quâ nuper ſcripſi ratione; quâ etſi hactenus parùm profectum eſt, provinciis omnibus aures ad hujuſmodi poſtulata parum præbentibus, tamen ſic adhuc inſudatur, ut quid futurum ſit affirmare non audeam. Don Antonius cum aliquot navibus huc ſe retulit. An quòd ad Terzeras ſibi parum tutus videretur; an quòd ſuam præſentiam adhortationemque non parum momenti ad novam expeditionem habituram putaret, mihi incompertum. Venit certè, & jam ſæpius ad ſecretum Reginæ colloquium admiſſus eſt. Hoſpitium ei datum proximum ædibus, quas nova Regina conſtruxit, quò ſæpe ſecedere ſolet. Is Don Antonius diebus proximis Dieppam profectus eſt, ut præſens maritimum apparatum urgeat, alioquin deſiderio ſuo remiſſiorem. Dici non poteſt, quàm ſint omnium iſtorum adverſus Hiſpanos exulcerati animi, quãtaque

taque belli cupiditate teneantur. Liber ſub prælo eſſe dicitur, quo jus, quo ſibi Regina ſenior Luſitaniæ Regnum vindicat, prolixè exponitur. Auriacus cum febre periculosâ laboraret, ex qua convaluiſſe dicitur, pro ejus ſalute non modo per Belgium, verùm hîc quoque Eccleſiæ quæ ſe repurgatæ Religionis nomine venditant; preces publicè habuêre. Parmenſis Dieſtam, atque alia pleraque non nobiliſſima loca in ditionem recepit; ex quo ita Bruxellæ imminet, ut non ſit extra periculum, niſi fortaſſè Bironii hoſtis non contemnendi cum copiis adventus aliquid mutet. Quem quidem in Campaniam iturum ajunt, ut loca quędam Parmenſis conſiliis valdè neceſſaria expugnet. Alenzonius ab Antuerpienſibus obtinuit, ut trecentis nobilibus Gallis hoſpitia in ea urbe deſignarentur. Diem objiſſe Ducem Albanum ex Hiſpania allatum dicunt. Præſidium, quod eſt Cambriſii equitatu validũ, magnam adfert Gallis qui ſunt Cameraci moleſtiam, omnem eam regionem ſuo diſcurſu infeſtans. Multos Dunquerkæ cives præſidium Gallicum interfecit, cùm illi adverſus ejus inſolentiam arma cepiſſent. Turbæ Colonienſes hîc ſunt in omnium ſermone. Poſt hunc qualemcumque fumum magnum incendium

expectandum. Venit huc Dux Lotharingiæ cum duobus filiis, incertum qua de cauſa. Vulgò ferũt, ut filiam Duci Sabaudiæ deſpondeat, filio verò maximo natu uxorem petat Regis Navarræ ſororem. Cæſaream Majeſtat. Veſtram Deus Opt. Max. in hunc annum & alios quãplurimos ſuâ ope auctam & conſervatam velit. Cui ego me, negotiùmque librorum Græcorum, quod jam tot annis pendet, humillimè commendo. XVI. Ian. CIƆ. IƆ. LXXXIII.

EPISTOLA XIII.

PErquam fœdæ ſunt hîc tempeſtates, ſolis jam per multos menſes Auſtris aëris imperium obtinentibus, & per continentes pluvias & procellas deſævientibus, ad hæc intempeſtivo & peſtifero tempore obnoxiam morbis æſtatem portendentibus. Flumina ripas ſupergreſſà longè latèque campos inundant. Sic madent agri, atque ita continuâ luvie diluuntur, ut corrumpantur ſata, cultoribùſque exigua ſpes bonæ meſſis relinquatur. ex quo non modò futura, gravior annona timetur, verùm jam ſentitur, aucto pro dimidia parte frumenti pretio. Huc accedunt crebra pænè ob oculos naufragia inter trajectum in Angliam vel in Zelandiam. Certè

tè totum littus Aquitanicum tabulis, malis, antennis, gubernaculis, aliíſque navium ſpoliis, quæ maris furor expurgavit, refertum memorant, ut non temerè qui ſidera ſpeculantur, etiamſi nihil aliud ſit, hunc magnę conjunctionis annum mortalibus formidoloſum prædixerint. XIX. Ianuarii, cIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XIV.

NVncii proximè ex Anglia, deinde ex Brabantia huc allati, mirum in modum Reginam & totam civitatem perturbarunt. Ii ſignificabant magis quàm declarabant, orto inter Gallos & cives Antverpienſes diſſidio, ad internecioné Gallos cæſos. Curas ingeminabat Alézonius; à quo cùm nullæ eſſent litteræ, de ejus incolumitate dubitabatur. Sic aliquot dies abjerũt. demùm alii ſuper alios nuncii venerunt, qui rem quemadmodum geſta erat, retulerunt; non ita tamen planè, quin multa deſiderentur; neque omnes uno modo. Dicam quæ intellexi, & quæ mihi ad rei fidem propiùs accedere videntur. Quæ nondum novi, ſupplebo poſtea; & quæ perperam mihi narrata ſunt, corrigã. Videor mihi meminiſſe ad C. M. V. ſcribere, Alenzonio eſſe in animo facto per Angliam itinere,

huc venire, ut Regem viſeret, &, ut eſt credibile, de rebus & toto ſtatu Belgii cum eo communicaret; intereà verò qui ſuas vices obirent, relicturum Monpenſerium & Bironium. Cùm is ergò cum Bironio ageret, ut eam conditionem ſuſciperet, cœpit tergiverſari & recuſare Bironius; quòd diceret ſibi negocium futurum cum gente inquieta & turbulenta; neque tamen habere quò ſe reciperet, ſi quid durius incidiſſet. non poſſe prohiberi tam frequentem Gallicam nobilitatem, quin aliquando petulantius aliquid aut contumelioſius in cives admitteret. ex quo cives ſtatim ad arma concurſuri eſſent, atque omnibus perniciem intentaturi. Adverſus hoc commodiſſimum fore, ſi quem locum Galli in ſua poteſtate haberent, quò ſe reciperent, ubi tuti eſſent ab omni concitatione atque impetu populi. Ad eam rem ſibi oportuniſſimam videri arcem, quæ minimo negotio refecta, & valido firmata præſidio receptaculum præbitura eſſet. Eſſe jam in urbe magnam Gallorum frequentiam, cùm nobilium, tum aliorum, à quibus nullo negotio occupari poſſet. nec fore difficile potiri unius portæ civitatis, perque eam, tam propinquo exercitu ſuo, quantumvis copiarum in urbem introducere.

re. Habere Alenzonium, ne tumultui interſit, magnam urbe egrediendi cauſam, ut exercitum inſpiciat quem ipſe adduxerit, nec in reliquis ullam fore difficultatem, ſi modò Alenzonio, & nobilitati quæ præſens ſit, hæc ſententia placeat. Major nobilitatis pars licentiæ aſſueta in eam ſententiam, quæ ipſi patrocinaretur, facilè diſceſſit; integriorem traxit verecundia, ne tanto negocio metu ſe ſubtrahere videretur. Subſcripſit poſtremò omnium votis Alenzonius. Poſtridie iturus in caſtra portâ egreditur. Sed multi ex ejus cuſtodia, notæ audaciæ homines, ad eam rem delecti, in ponte, qui trans foſſam in agros ducit, conſiſtunt, neque Alenzonium ſequuntur. Cives qui erant in ejus pontis & portæ cuſtodia, Gallos monent, ut pontem liberent, vel Dominum ſequantur, vel in urbem redeant. illi obaudiunt, & nihilominus in ponte remanent. ſed durius deinceps à civibus appellati, ipſi quoque non minùs ferociter reſpondent. ſic à verbis ad manus ventum. Galli, qui pixidarii erant omnes, & ad cogitatum facinus veniebant, facilè civium alios vulnerant, alios occidunt, alios propellunt, atque ita ponte & porta potiuntur. His adjungunt ſe alii, cùm pedites, tum equites, qui ex

Alenzonii

Alézonii comitatu vicinis locis ex compoſito ſubſtiterant, unàque omnes facto agmine in urbem irrumpunt. Ad quem tumultum excitati cives, qui in mœnibus ſtationem habebant, occurrunt ab utraque parte portæ, in viam ſe dimittunt, & cum Gallis, qui ad portæ cuſtodiam remanſerãt, pugnam ineunt. cujus is fuit exitus, ut facti ſuperiores, portam, quod unum adnitebãtur, clauderét. Ajunt Alenzonium mox recurriſſe, & petiiſſe ut in urbem intromitteretur, ſed ei non aliâ quàm bombardarum voce reſponſum. Intereà Galli per urbem diſcurrunt, & quamvis ex omni parte convenientes contra ſe civium copias vident, tamen non ſe deſerunt, neque de victoria deſperant, ſumptâ ab uſu armorum contrà rudes & imbelles cives fiduciâ. Alii ad arcem gradum inferunt; alii de arce parùm ſolliciti domos civiũ invadunt, ut eas diripiant; qui paulò pòſt omnes, exceptis paucis, impreſſioni civium impares, temerarii incœpti morte pœnas luerunt. Ferunt Reginam ſeniorem, cùm hæc audiret, in lachrymas, & in has voces prorupiſſe; Vtinã, Alenzoni, ante multos annos extinctus eſſes, quàm tuâ causâ tantum nobilitatis interiret, tantũmque Regno Galliæ turbarum & moleſtiæ crearetur. Quin

etiam ipſum Regni Statum in dubium vocas, qui cùm ſis Regni hæres, eò te dimiſeris, unde niſi magnâ molitione & periculo te recipere non poſſis. Ajunt Guiſium Reginæ operam ſuam in reducendo obtuliſſe, ut ſibi dentur tria millia Gallorum equitum, ſe Alenzonium undecunque repetiturum, & domum reducturum. Itaque ad eum fit nobilitatis concurſus, omniáque armorum apparatu perſtrepunt; ſed eò rem venturam non credo. Hoc Bironii conſilio, ſi modò ipſius conſilium fuit, valdè adfirmabitur eorum opinio, qui ipſum ſtrenuum quidem & benè belli peritum Ducem, cæteroquin hominem parùm prudentem judicare ſoliti ſunt. Alenzonius Antverpiâ excluſus ad cœnobium D. Bernardi cum exercitu pernoctavit. Illic miſſi ſunt ei ab Antverpienſibus ejus Officiales, ſive miniſtri domeſtici, ad quos nihil illæ turbæ pertinére videbantur, & qui ſe domi continuerant. Nihil verò priùs fuit Alenzonio, quàm ut Scaldim transſmitteret, ne ſi tempus interpoſitum eſſet, major trajiciendi difficultas oboriretur. Itaque totâ eâ nocte in ea laborarunt Helvetii, ut illi pontem manibus ſtruerent. Quo opere perfecto, ille trajecit ex Brabantia in Flandriam, venit-

venitque Teneramundam, ubi etiamnum eſſe exiſtimatur. Iam verò venit in quæſtionem, quid ei faciendum ſit, an huc revertendum cum exercitu, curâ rerum Belgicarum penitùs abjectâ, an in gratiam cum Antverpienſibus redeundum; quod quemadmodum fieri poſſit, fide de medio ſublatâ, non perſpicio. Sed egregii ſunt, ubi animum intenderunt Galli. Hæc ſunt, quæ de multis ſelecta ad Cæſaream M. V. perſcribi haud alienum duxi. Dies & certiora, & plura adferet. In hac Tragœdia etiam M. V. & Archiduci Erneſto ſuæ partes, ſuus locus fuit attributus, maximè cùm adhuc ignoraretur totius rei geſtæ ratio. Homines enim quidam de numero Aulicorum, qui ſe multùm intelligere putabant, ita ratiocinabantur; Majeſtati Veſtræ deſponſam Regis Hiſpaniæ majorem natu filiam; Archiduci verò Erneſto minorem, cum Provinciis omnibus Belgicis pro dote. Itaque multum ad eos pertinuiſſe deleri Gallos, qui erant Antverpiæ, atque ipſum Alenzonium inde expelli. Ideò clàm cum civibus egiſſe, promiſsâ impunitate & veniâ præteritorum omnium, ſi Gallos trucidaſſent. Quin & Auriaci benevolétiam ſibi conciliaſſe, ut in hac re ſe præberet adjutorem. Hinc natum illud malum;

lum; alioquin nunquam tantum facinus Antverpienſes per ſe auſuros fuiſſe. Præſagio quodam mentis videtur prævidiſſe tumultum hunc Auriacus, qui cùm ab Alenzonio in caſtra traheretur, obfirmato animo recuſavit, affectam valetudinem & cœli gravitatem excuſans. Ejus præſentia Gallis aliquot ſaluti fuit: inter reliquos Fervacquio Satrapæ apud Alenzonium præcipuæ auctoritatis. Sed hic alio genere nunc periclitatur. Ad eum authorem originem ſententiæ de occupanda arce referunt, ideóque cognitâ causâ capitali ſupplicio in eum animadverti volunt. De reconciliatione inter Alenzonium & Antverpienſes conventurum putant, Rege auctoritatem ſuam interponente, ab eóq; miſſis, qui huic negocio interſint, viris aliquot primariis, inter quos Bellieurius & Pibracquius deſignantur. Pibracquium verò etiam Cancellarium Alenzonio deſtinant. Iam ultrò à Gallis Antverpienſes ab humanitate & prudentia commendantur, quòd poſtquam populi furor recidiſſet, in nullo ceſſarint officio, cùm erga captivos, tùm erga eos qui ſe domi continuerant. v. Februarii, cIↄ, Iↄ, LXXXIII.

EPI-

EPISTOLA XV.

NOn judicaram poſſe fieri, cùm dedi poſtremas litteras ad Cęſaream Majeſtatem Veſtram, quin mox de rebus Antverpienſibus & plura & certiora audirentur. Sed ea me ſpes fruſtrà habuit. Nam dies interea complures abjerunt, cùm nullus illinc venit, qui rem geſtam ad fidem commemorare poſſet, aut certè vellet. Qui venerunt (qui pauci fuerunt) omnes ab Alenzonio ad Regem miſſi venerunt, qui res mandatas referrent, & veluti dictata redderent, multòque fumo cauſam Alenzonii ſpecioſiorem reddere conarentur. Tabellarius aut Mercator Antverpià nullus; neque enim Gallis Antverpiam, neque Antverpienſibus huc tranſire per confiniorum Gubernatores liberum fuit. Poſtremò tamen laxatæ cuſtodiæ, & merces liberatæ quæ utrimque retinebantur, reſtitutùmque vetus commercii jus. Sed ne ſic ferè quiſquam ancipitis itineris aleæ ſe committit. Vnus tamen tabellarius venit facto per Angliam itinere, qui nihil præter vetera & jamdiu vulgata retulit, niſi quòd cæſorum & captivorum numerum ampliorem fuiſſe ait, quàm initio nunciatum ſit. Reliqua haud plurimùm differunt ab iis, quæ ſuperiori-

perioribus litteris meis comprehendi. Qui favent Alenzonio, atque ejus exiſtimationem maximè ſalvam volunt, dicunt illum, clementem alioquin & mitem Principem, cùm diutiùs ęmulum Principem Auriacum ferre non poſſet, neque faſtuoſam ejus civitatis libertatẽ, moribus Gallicis inſuetam, urbe in ſuam poteſtatem redactâ, eis rebus providere. id verò cogitaſſe non magno negocio, & ſine multa cæde conſequi. Orto enim tumultu, & magnâ multitudine Gallorum in urbem receptâ, paucis civibus primo concurſu trucidatis, reliquos perterritos de defenſione nihil cogitaturos, ſed abjectis armis ab illo in urbem regreſſo quaſvis leges, modò vivere liceret, accepturos. ſic ei facilè fore civitatẽ in ſuas conditiones adſtringere. Sed fugit eum ratio; neque enim tam imbelles animos civium, neque tam enervatos eorum lacertos offendit, quàm Gallis dictitare mos eſt. Alii totum hoc facinus aliter accipiunt. Sed hæc de mente Alenzonii. De re ipſa puto ſupervacuum ſcribere plura; nã non dubito, quin Majeſtati Veſtræ jam cõperta ſint omnia, quòd in eam partem non ita fuerunt clauſa itinera. Si quid tamen deſideraretur, tria mitto ſcripta. unum ipſorũ Antverpienſium, editum linguâ vernaculâ. alterum,

quod ad Bodinum refertur auctorem, qui ante paucos annos in lucem dedit deRepub. ea eſt epiſtola Gallicè ſcripta. tertium eſt incerti authoris, Gallici tamen, in quo non videntur ſatis ſincera. Ad Alenzonium miſſi à Rege primùm Mirabellius Lauſacqui frater, deinde Bellieurius. quid futurum ſit adhuc incertum. Sunt qui conventurum inter Alenzonium & Status putent; ſunt qui pernegent. mihi fidem ſuſpenſam tenere certum eſt, donec certius aliquid adferat tempus. Interim redierunt eorum plerique, quos ad cogendam pecuniam Rex circummiſerat. Referunt nihil poſſe ſine ſeditionis periculo obtineri, reſpondere omnes, ſi quid Regem premeret, ſcire ſe quid ſui officii; ſed illum nulla alia de cauſa pecuniam quęrere, quàm ut more ſuo juvenes aliquot intempeſtivâ liberalitate locupletet. id verò ſibi minimè videri convenire. Ac ſanè mihi narrabat vir quidam fide dignus, ex iis qui Regis ærarium tractant, Regem ex quo rediit ex Polonia, ſexageſies centena millia Coronatorum, ſive, ut dicimus, ſex milliones largitionibus, aliiſque inutilibus ſumptibus prodegiſſe. Hac ergò ſpe Regem excluſum, putant à Reginis viduis multa ablaturum, ne juvenibus illis interioribus amicis ſuis deſit.

cujus

cujus damni proportione ſuam partem feret Cæſareæ Majeſtatis Veſtræ ſoror, jamdiu præter pactorum fidem in reliquarum ordinem coacta. Eſt in Gallia Reginæ frater Vaudemontii filius, Gubernator Britanniæ, Ducem Mercurii vocant. Is cùm abeſſet, nunciatum fuit eum peſte abſumptum. Duo à Rege illicò petierunt eam præfecturam, Nivernenſis, & Dux Eſpernonius. is eſt ex intimis Regis amicis ferè præcipuus. Nivernenſis tulit repulſam. hic Britanniæ à Rege Præfectus dictus eſt, modò ea præfectura vacaret. Quam rem, tametſi fuit irrita, renunciato incolumi Mercurii Duce, tam indignè tulit Nivernenſis, ut ſtatim ſuis profectionem & diſceſſum ex aula ediceret, biduòque poſt, exprobratâ priùs Regi officiorum ſuorum oblivione, domum ſe reciperet. Hoc factum Regis multorum ſermone, ſed Optimatum maximè, carpitur. xx Martii, cIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XVI.

NVllus etiamnùm venit Antverpiā ab Alenzonio. Plerique, atque ipſe Mirabellius, qui omnes exigua in ſpe pacificationem eſſe referunt. immenſa poſtulare Status! Dunquerkam repoſcere, & Cameracum. nec ferre poſthac in

comitatu aut famulatu Alézonii quemquam, qui ſit alibi natus quàm in illis regionibus. Rex copias, tàm equitum, quàm peditum, Regni confiniis admovet, ut ſi quâ re ſit opus, ſint in prõptu. Neſcio tamen an ſic Alenzonio expeditiſſimum futurum ſit iter, cùm vel in luto hærere poſſit, quod eſt his temporibus in illis locis altiſſimum. Antverpienſes interim à ſuis captivis pecuniam exigere, & pro vita quam eis indulſerũt pretium repetere dicuntur. Vtcunq; ſit, ita videtur Alenzonius apud eos fregiſſe teſſeram, ut non facilè deinceps eum recepturi ſint. Vana ſpe relinquitur pacificator Bellieurius, cujus orationis gravitate & prudentiâ rentur mulceri poſſe iras, & concordiæ viam inveniri. Sed ut Alenzonium, fortunæ indulgentiâ inflatum, animi impotentia ex alto faſtigio præcipitem dedit, ſic ab Antverpienſibus, ab inſolito ſucceſſu tumidis, fortunáq; immodicè abutentibus, gravior aliquis caſus metuendus videtur. XII. Aprilis, CIƆ. IƆ. LXXXIII.

EPISTOLA XVII.

Etiamnum hodie incertum eſt, quò ſit evaſurum Antverpienſe negotium, aliis de eo aliter judicantibus. Ac tametſi exulceratiſſimorum animorum utrim-

utrimque extant vel apertiſſima indicia, ſunt tamen qui de compoſitione deſperandum non putent. non quòd ulla deinceps ſatis fida pax, aut animorũ conjunctio ſperari poſſit, tanto vulnere fide læsâ, diſtrahenteque Belgas ab Alenzonio tam fœdi incœpti memoria, Alenzonium contrà tam graviter vindicatâ perfidiâ ad ultionem acuente; ſed quòd utriſq; expediat reconciliationem qualemcunque intervenire, & manere priſtinam ſocietatem, vel in ſpeciem ſaltẽ. Quid enim habent Belgæ aliud, quò reſpiciant tanto circumſtante bello, quàm Gallica auxilia? aut quid eſt ab Alenzonii existimatione alienius, quàm ſic è Brabantia profugiſſe, ut quarum Provinciarum ex inſperato poſſeſſionem adeptus fuerat, eandem ſuâ ſtultitiâ amiſiſſe videatur, atque ita per omnes gentes, quæ nunc in hujus rei exitum conjectos habent oculos, tam fœdo titulo deformatum nomen ejus circumferri? Multis famæ offenſionibus dies ipſa ſubvenit, occaſione ſuppeditatâ male admiſſũ corrigendi. Quòd ſi nihilominùs Belgio cedendum fuerit poſtmodùm, & tempus interpoſitum, & quælibet diſceſſus cauſſæ, quę multę vel naſci vel fingi poſſunt, receſſus turpitudinẽ non parũ elevabũt. Ergò arbitrantur iſti, in hæc maximè

conveniri poſſe, ut pręteritorũ omnium inducatur amneſtia, ſive oblivio; quòd ipſum tamen dicto aliquantò faciliùs eſt, quàm facto. Bruxella aſſignetur Alenzonio, ubi ſuum domicilium habeat. Eodem in loco ſit Conſilium Statuum è Belgis conflatum. Huc accedant aliquot vicina oppida, ad majorem ejuſdem Alenzonii ſecuritatem. Præſidio ſint Bruxellæ M. D. Helvetii cum quingentis Gallis. Auriacus Alenzonii Locumtenens, ſive Vicarius Imperii conſtituatur. Captivi qui ſunt Antverpiæ dimittantur, ſic tamen, ut pretium ſit hoſpitibus, qui eos furori plebis ſubtraxerunt. De reliquo maneant leges in fœdere, haud ita multò antè percuſſò, dictæ. Vnus hîc hæret Fervacquius, quem obſtinatè populus Antverpienſis ad ſupplicium depoſcit, ut in ejus caput, tanquàm primi & pręcipui auctoris, nefarium conſilium recidat. Nam Bironius, litteris ad Reginam ſeniorem ſcriptis, omnem hujus ſtratagematis ſuſpicionem à ſe amolitur. Ait ſe veniſſe ſerò, re jam deliberatâ captóque conſilio, nullas alias fuiſſe partes ſuas, quàm ut Alenzonio morem gereret, ejuſque voluntati obſequeretur. Atque illa quidem quæ ſuprà ſcripſi de pacificatione ita diſſeruntur à nonnullis; ſed incer-

tum

tum eſt quid dies ferat. Satis conſtat, cum nuper in Curiam Antverpienſem veniſſet Auriacus, reconciliationem ſuaſurus, multitudinem in forum conveniſſe, magno clamore vociferantem; Quiſquis author futurus eſſet, Gallos in urbem denuò recipiendi, eum ſe de feneſtris præcipitem daturos. quo tumultu perterritum Auriacum, eâ nocte in Curia quieviſſe. Huc accedit vel potiſſimum argumentum incertæ pacificationis, quòd ferè Antverpienſium nemo, tanto jam intervallo, tametſi iter pateat, huc trajecerit; cunctis reformidantibus ſalutem ſuam Gallis credere, ſi fortaſſe ſocietas non integretur, neque de conditionibus conveniat. Hæc hactenus. Habeo idoneos authores, qui enixè contendere Regem à Lotharingo affirment, ut filiam, in ſummam ſpem natam, jam nubilem, deſpondeat Eſpernonio. At Lotharingum, à tam iniqua conditione abhorrentem, quocunque ſe vertere, atque omnia experiri, ne in tam indignas nuptias conſentiat; eò verò confugere, ut, ſi filio ſuo Principi Lotharingo ſororis Regis Navarræ Rex nuptias conficiat, libenter ei viciſſim ſit gratificaturus. Ea eſt in ſpe magna ſummæ hæreditatis puella, ſi frater ſine liberis diſceſſerit, ut eſt probabile. Nam

is quidem uxorem ſterilem hactenus expertus eſt, quæ eà eſt ætate, ut eum vivendo ſuperare poſſit. In has verò nuptias non conſenſurum Navarræum credibile faciunt veteres inimicitię per manus traditæ Borboniorum cum Guiſianis & domo Lotharinga; in quas ſucceſſiſſe Navarræum non minùs quàm in Regnum, Ducem Lotharingiæ non fugit. Is ergò hoc ſe propugnaculo tuetur, in quo an ſatis futurũ ſit firmitatis dies declarabit. Iam de Eſpernonio etiam dicendum eſt aliquid. Is Regis beneficio factus eſt Dux. Erat ante quinque annos, antequam Regi in intimis eſſe cœpiſſet, ſine re, ſine nomine, *la Vallette* vocabatur. Bonorum ejus reditus non excedebant ut multum cccc. coronatorũ annuorum ſummam. Patrem habuit bello egregium; avum tabellionem, ſive notarium. Nunc ipſe Dux eſt, & quidem benè locuples, quando ei Regiæ opes ſemper patent. Sed nihil ſunt ea quę poſſidet, præ iis quæ expectâtur, primarium aliquod Regni officium ac dignitas, & præcipua Præfectura, qualis Britannica eſſe poteſt, ut proximè ſcripſi. Quòd ſi ad hæc uxor ſequatur, Regi tam propinqua, qualem in Gallia nemo ſperare audeat, ne Optimatum quidẽ aliquis princeps, næ ille communis felicitatis modũ

longè

longè ſuperaverit, ſine natalibus tamen, ſine meritis. At ſpe & exſpectatione magnus fieri poteſt Regis judicio, ſed reliquorum non item. Invidia hæc ſit, an ejus culpa, non poſſum dicere; ſed ferè odio eſt omnibus propter ingenii faſtũ & ſuperbiam; atq; eum potiſſimùm Principes averſantur. Hujus veluti collega eſt, ſed priore loco, Dux modò, paulò ante Comes Ioyſius, Reginæ ſorori matrimonio vinctus; quem tamen antiquæ familiæ claritas, moréſq; amabiles, & ingenii indoles ſublevat. Hic nuper factus Galliæ Admiralius, nunc verò totius Normãniæ Gubernator, deſpoliatis & ejectis tribus primariæ nobilitatis viris, inter quos ea Præfectura diviſa fuit. Ergò hi duo juvenes ſunt, quorum amicitiâ ſe Rex beatum, & ipſius Alexandri Magni fortunam ſuperare putet. Hoc eſt quòd tota fremit & ingemiſcit Gallia. Quod ne videant, qui hactenus primum à Rege dignitatis locum tenere ſoliti ſunt, ex aula profugiunt. cæteri animum Regis ſatis admirari non poſſunt. Hoc eſt cur ſemper indigeat, ſemper pauper ſit Rex, & nulli benèmerito gratia referatur, neque honos habeatur, dum iſtis cumulãtur opes, & de nihilo duę vel potiſſimæ futuræ Galliæ colũnę excitantur. Quo nomine inter primos offenditur

Alenzonius, qui ſibi in tantis, ut putat, rebus occupato malignè ſubveniri, potioremque ipſorum quàm ſui rationem apud Regem eſſe, graviter & indignè fert. Hæc ideò pluribus expoſui, ut cùm uſu venturum exiſtimarem ut horum ſæpius facienda eſſet mentio, haberet C. M. V. informatam quandam eorum notionem, nec incognitos animo requireret. Don Antonius Rhotomagi & Dieppæ adhuc obverſatur, intentus in apparatum ſuæ claſſis, vel potiùs, ſi ſic licet, claſſiculæ ſuæ. neque enim ea claſſis quæ jactabatur, inſtruitur, ſed ea in qua vix erunt quingenti milites, ſupplementum iis copiis quas ad Terzeras habet. ad hæc multa comportabuntur, quæ illorum locorum uſus atque neceſſitas exigit. II. May, cIↃ.IↃ.LXXXIII.

EPISTOLA XVIII.

RECentes quidam ab Alenzonio in bona ſpe reconciliationis negocium eſſe nunciant. Ad cujus rei fidem conditiones, quæ ſunt cum his litteris conjunctæ, proferunt. Bruxellam recuſat Alenzonius; Dunquerkam mavult domicilii ſedem. Vbi eò venerit, putant trajecturum in Galliam, ut Regis aures multis & moleſtis querelis oneret, quòd ei juvenum quorundam amplificatio magis

magis curæ ſit, quàm ratio graviſſimorum negotiorum. Auriacus quondam Admiralii Colignæi filiam, Tilignii viduam, ad ſe Antverpiam evocavit, ut eam ducat uxorem; ipſe filiam ſuam, Comitis Bürani neptem, Lavallio, Dandelotii Colignæi præfati fratris filio, elocat, quem urbi Antverpienſi præfuturum dicunt. Rex novum ſodalitium inſtituit eorum, qui Flagellantes, ſeu Pœnitentes vocantur. Qua de re multus eſt per totam civitatem ſermo, eóque magis, quòd cùm proximè concionator quidam celeberrimus multis dicteriis, tametſi benè Catholicus, pro ſuggeſtu ſodalitium iſtud inceſſeret, eum Rex urbe migrare juſſerit Sed & quòd riſu dignum eſt, ſervi nobilitatis à pedibus, quorum hîc maximus numerus eſt, cùm illius ſodalitii in ipſa regia quædam per jocum & laſciviam æmularentur, Regis juſſu abrepti ferè ad octoginta in coquinam, atque ibidem flagris ad ſatietatem cæſi, haud fictum ſimulacrum flagellatorum & pœnitentium retulerunt. xx. May, cIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XIX.

CReſcit rumor, de quo attigi nuper, novarum turbarum, neque, quòd peſſimum eſt, ſatis conſtat an conſcio

& par-

& participe Alenzonio. Itaq; mater jamdiu ad eum profecta fuiſſet Caleſium, niſi eum morbus, quem Gallicum vulgò ferunt, Dunquerkæ teneret, cum Medicis & Chirurgis rationem habentem; quo ſimul ſe extricaverit, Caleſium trajecturum arbitrantur; de quibus dies certiora. Nam alii in Normanniam iturum, alii navigaturum in Britanniam contendunt. Si bellum erit, perquàm incommode eveniet Regi, cùm à pecuniâ, tum à reliquis rebus ſatis imparato. Rediit Antverpiâ Bellieurius, qui inde pacata omnia nunciat, rebus utrimque redditis & compoſitis, quæ mutuæ benevolentiæ impedimento eſſe poterant. Sic etiam dimiſſi captivi, inter quos Fervacquius, qué ad ſe reverſum Alenzonius ſex millium coronatorum annuorum Abbatiâ donavit; egregiam operam, & præclare ejus conſilia ita compenſans. Quòd cùm Reginæ ſeniori referretur, teneri non potuit, quin ſtolidũ & dementem Alenzonium ſubinde exclamaret. Bironii litteræ in ſuppellectili Alenzonii Antverpiæ inventæ ſunt, quas pridie illius diei Gallis nefaſti & feralis ſcripſerat, in quibus Alenzonium à tam perverſo conſilio deterrere conabatur. quæ res magnâ Bironio civium Antverpienſium charitatem conciliavit, ut nihil nunc

apud

apud eos illo ſit gratioſius, in quem ferè anteà facinoris ejus major invidiæ pars derivabatur. Pibracquius nuper ad Alenzonium profectus, ab eo Antverpiam ad illos Status ablegatus eſt; quem quidem in ea cauſſa plus incommodaturum puto, quàm multa armatorum millia. Endhovia Brabantiæ oppidulũ conditionibus rediit in poteſtatẽ Regis, fruſtrâ propugnãte Bonivetto. Bironius contrà minuta aliquot caſtella recepit. Parmenſem ajunt ſe comparare ad obſidionẽ Aloſti, paullatim Bruxellæ imminentem. I. Iunii CIↃ. IↃ.LXXXIII.

EPISTOLA XX.

REx tanto cum ardore ſuam Religionem complectitur, ut multis ſermonem & admirationem præbeat, & ſint qui poſtremò Regnum cum Monachatu mutaturum credant. Certè Regina ſenior pertæſa neglectum multarum rerum, quæ ſunt muneris Regii, graviter Emundum Ieſuitam quendam, quem Rex auctorem potiſſimùm ſequitur, increpuiſſe dicitur, quòd ſibi filium ex Rege penè Monachum reddidiſſet, magno cum Regni totius detrimento. Res interim ſtrenuè turbãtur in Aquitaniâ & in Provincia Narbonenſi; qua de cauſa Ferrerum (quo diu apud Venetos Oratore uſus

uſus eſt) notæ prudentiæ ſenem ad Regem Navarræ ablegavit. Regina ſenior magno impetu ferebatur. Caleſium, ut conveniret Alenzonium, niſi ipſe per litteras prohibuiſſet; admonens hunc congreſſum futurum Statibus Belgicis ſuſpectum, ac proinde rebus ſuis incommodum. Hanc ille quidem cauſam obtendit; ſed plerique eas litteras ex ſententia auctorum tragœdiæ Antverpienſis ſcriptas opinantur, Reginæ convitium & reprehenſionem, & fortè etiam mutationem aliquam metuentium. Fuit hîc nuper cum Regina ſeniore Don Antonius, Dieppâ & Rhotomago propter peſtem profugus. inde tranſivit ad pagum propinquum, Ruel vocant, ubi vivit in amœnis ædibus, quarum uſum Alenzonii beneficio cõſecutus eſt. Conſtat illius familia ſexaginta admodum hominibus, in cujus victum ſingulis diebus quarta bovis pars, duæ pecudes, unus vitulus, & centum quinquaginta panes inſumuntur.

Nemo ambigit, quin jam Auriacus non diſſimulanter Hollandiam pro Comite poſſideat. Fliſſingam Zelandiæ urbem ære ſuo ſibi emit. itaque clauſtra atque aditum à mari provinciarum iſtarum inferiorum tenet. Sic in tanta reliquorum ruina & ſtrage uni Auriaco

res

res benè geſta eſt. Rex iter parat Meſerias, inde ad caſtellum, quod vocant Foullenbraye, deflexurus, ut potione aquæ Spadenſis valetudini ſubveniat; commendatâ interim Reginæ ſeniori & ſuo Conſilio Regni adminiſtratione. Totâ ferè æſtate abfuturus exiſtimatur; metuo ut diu ſit ſuperſtes. Parmenſis cùm multùm fluctuatus eſſet, ſuſpéſis omnibus quam poſtremùm in partem impetum daret, demùm Cameracum dicitur obſediſſe, longinquum incœptum, neque ſatis certi exitus; quòd ſi tamen ei procedat, magnum ad ſummam rerum momentum futurum ſit. Idem Parmenſis oppidum Dieſt recepiſſe dicitur; ſed & Bruxellæ videntur ad eum inclinare. Peſtis hîc denuò timeri cœpit; quæ quidem & Lutetiæ, & in aliis multis Galliæ locis non levia indicia ſui dedit. XXV. Iunii. CIƆ. IƆ. LXXXIII.

EPISTOLA XXI.

FVit ad Regem Regina ſenior, à quo conventu recurrit Bononiam urbem maritimam in congreſſum Alenzonii, aſcito ſibi comite Mareſchallo Rhetſio. Ipſe Alenzonius militem denuò ſcribit, quem, ut opinor, Cameraco ſubſidium mittat. Non leve damnum Status & Bironius acceperant ad urbem Bergas, plurimis

rimis de ſuis militibus deſideratis. Vulneratus Bironius, vix Bergarum mœnibus ſalutem ſuam tutatus eſt. Namurcenſis GubernatorRegem inviſit nomine Principis Parmenſis. Venit & à Caſimiro, qui tranſitum per Galliam peteret, nuncius quidam, quem de rebus Colonienſibus ad Reginam Angliæ miſſurus eſſet. Pontifex per Nuncium magnopere contendit apud Regem, ut decreta Concilii Tridentini recipiat, & per Regnum promulganda curet. Sed parum videtur profecturus. non tam Rege privilegium & libertatem Eccleſiæ Gallicanæ defendẽte, quàm ſuſpectantibus multis id agi, ut in Galliam Inquiſitio introducatur; cujus rei invidia manifeſtum novarum turbarum periculum oſtendit. Quâ de cauſsâ Regem, alioquin à Pontificiis poſtulatis haud averſum, negant eis daturum locum, ut cui ſit in animo, quoad ejus fieri poſſit, novos motus & bellum inteſtinum declinare. Ejuſdem votũ erat præficere Metis Ducem Eſpernonium; ſed eum moratur Præfectus arcis, qui ſe negat poſſeſſionem ejus cuiquam ceſſurũ, niſi priùs diutinę militię, & navatę Regi per multos annos fideliter operæ præmia ſibi ſolvantur. Rex etiam eò impenſiùs mihi videtur in iis locis hærere, quod fortè vicinitate Coloniæ, & turba-

rum

rum illarũ occaſione ad res quaſdam ſibi oportunas abuti cogitet. Inde deductâ ad balneas Borbonenſes uxore, Lugdunum excurſurus eſt, neque huc ante æſtatis exitum reverſurus. Reditus Ducis Ioyſii eſt in exſpectatione, qui cũ ſplendido comitatu tranſcédit in Italiam, voti ſolvendi causâ, quod in morbo uxoris conceperat, ſi eo liberaretur, Divæ Virginis Lauretanę ſe delubrum aditurum. In eo itinere in Vrbem quoque acceſſit, ut Pontificem veneraretur, & fortaſſè arcaniora quædã Regis mandata ei ederet. Non eſt Auriaco apud Antverpienſes ea fides atque charitas, quę ſolebat, ut cui id modò curæ eſſe videatur, ut illud Regnum ſuum Hollandicum ſtabiliat, non ſatis habitâ reliquarum Provinciarũ incolumitatis ratione. Bruxellis quoque turbarũ aliquid fuiſſè nunciant. qua de re per hominé certũ comperta exſpecto. Interea Deum oro, ut C.M.V. integrâ ſanitate impertiat, cui ego me humilimè commẽdo. 3. Iulii, cIↃ.IↃ.LXXXIII.

EPISTOLA XXII.

REginæ ſeniori per Picardiam Bononiam properanti occurrit ad Feram Alenzonius; tempeſtivè quidem ille Dunquerkâ elapſus. nam mox ab ejus diſceſſu Parmenſis miles oppidum obſidio-

ne cinxit, tam appoſitè, ut qui ab Alenzonio relicti erant, diu ſuſtinere non poſſent, deditionémque, non tamen inhoneſtis conditionibus, facere cogerentur. Sic ille ubi pedem ponat in Belgio, non habet, præterquam Cameraci. quod tamen ipſum valde laborat, diſpoſitíſque circumcirca præſidiis & ſtationibus rerũ neceſſariarum inopiâ premitur. Sed Alenzonius cum auxiliis imminet, coactâ militum manu, vinoque & frumento per Picardiam ad Divi Quintini fanum contracto, quo civitatis illius fami ſubveniat. Incertum quò res caſura ſit. Qui expectabantur Antverpiâ Legati ad confirmationem reconciliatæ gratiæ, non venerunt; itaque perquàm iratus illis Statibus in Galliam remigravit Alenzonius. Antverpiæ dicitur eſſe Bironius, unam pecuniæ vocem identidem ingeminans. ſed audit nemo; neque enim quicquam ab illis civibus ſine ſeditionis periculo videtur poſſe extorqueri, adeò tædet toties malè impenſæ pecuniæ. Contrà pugnat, quòd poteſt, Auriacus; ſed ejus gratia poſt tragœdiam illam Antverpienſem valdè refrixit, ſuſpectúſque evaſit pleriſque, ut rei privatæ ſuæ quàm publicæ ſtudioſior. Sunt qui eum in Zelandiam trajeciſſe dicant, ne quod ibi gravius dam-

num

num acciperetur, atque ut rebus provideat neceſſariis. Dunquerkæ caſum ſequuta ſunt ejus tractus oppida, Neoportus, Sanctus-VVinocus, atque alia nonnulla, ut ne de Brugis & Ipris deſperetur. Sic res Belgicæ haud peſſimè ſe habent. Ac neſcio ſi quis commodè eas inſinuet, an pacis conditiones à plerisque admittantur. Exſpectabam è Brabantiâ, per quem de rebus illis omnibus edocerer; ſed vereor, ne capta Dunquerka, non jam ita libero ad navigandum, ut antè, mari, ejus tardiorem reditum faciat. Erat hîc quidam ob dexteritatem in regiis mandatis & litteris perferendis notiſſimus, neque enim erat quiſquam cui Rex magis fideret, aut cui rectiùs committi putaret. Hunc miſerat ad Ducem Ioyſium trans Alpes, cum litteris ſuâ manu ſcriptis benè prolixis, duorum quippe foliorum. Sed cùm eſſet non multùm progreſſus, incidit in quatuor equites, qui iter ejus obſervabant, qui multis vulneribus confoſſo litteras Regis abſtulerunt, ex quo non pauca ſecretiora adverſariis patefacta arbitrantur. Rex quidem, an eâ an aliâ de cauſsâ, mihi incertum, ſtatim huc revolavit, neque euntem ad balneas Borbonenſes uxorem, ut propoſuerat, comitatus eſt. Sed tamen paucis diebus

ad illas balneas ad illam revertitur, inde Lugdunũ petiturus. Quid verò ibi acturus ſit, conjiciunt multi, ſciunt pauci. ſic tamen mihi perſuaderi patior, eum ex propinquo tentaturum, num Monmorancium Languedoccæ Præfectura dejicere, atque in ejus poſſeſſionem Ducem Ioyſium, aut quẽ alium de ſuis interioribus illis amicis, imponere poſſit. nam Duci quidem Ioyſio totius Normanniæ Præfecturâ, Alenzonio ipſi negatâ, pulcherrime proviſum eſt. ſed dies fortaſſis non longiſſima de his rebus certiora aperiet. Hîc omnium ſermone increbuit, eas naves quas Don Antonius ad Terzeras denuò miſit ſub duce Maltenſi Equite, quem Monſieur de Chattes vocant, Ioyſii Ducis, ſive Admiralii conſanguineo, eò incolumes perveniſſe. Servivit C.M.V. pro nobili puero quidam, quem vocant S. Hilaire. Eum nunc audio militare in Hungaria. Deceſſit ei natu maximus frater, cui ipſe, nî-fallor, proximus heres eſt. Sed plures ſunt fratres, periculúmque eſt, ne, ſi abſente eo hæreditas dividatur, ille debitam ſibi partem non ferat, neque ſine detrimento ejus fiat. Quâ de cauſsâ domum revocandũ putarunt, qui ſunt ei amici, mecúmque egerunt, ut ad C.M.V. ſcriberem, eíque ſupplicarem, ut eum cum bona venia dimitte-

mitteret, ſicuti facio. Erit C.M.V. clementiâ dignum, libenter ei commeatum dare, quò negotiis domeſticis conſulere & providere poſſit. Peſtis hîc denuò multis in locis graſſatur, ad miraculum uſque tenentibus cœlum ventis, vel Auſtralibus, vel Occidentalibus. De libris iliis Græcis, ut C.M.V. clementer velit eſſe memor, humillimè etiam atq; etiam ſupplico. Fuit hîc quidam ex illuſtri familiâ, quem vocabant le Baron de Viteaus, qui pervenerat in ora hominũ, magnúmq; nomen ſibi quæſiverat, nobilium aliquot inimicorum non minore audacia quàm ſucceſſu, patratâ cæde. Sed unius illorum filius, vindicandæ paternæ necis cupidus, & quòd patefactis inſidiis, quas nuper Baroni ſtruxerat, neceſſitatem ſibi impoſitã videret pereundi, niſi præveniſſet, ſtatuit ſimpliciter agere. Ergo die Dominico ſuperiore Baronem ad certamen evocat in campum Lutetiæ vicinum, ubi cum ſingulis modò pueris, & quodam nobili, communi utriuſque amico, quo arbitro, & veluti campi magiſtro uterentur, ſoli enſe & pugione conjuncti, ſine ullis prætereà armis rem gererent, inimicitiaſq; alterutrius morte finirent. Non repudiavit conditionem Baro, hoſtémq; initio congreſſus trajecto brachio proſtravit, ſed

jacentem ferire noluit, juſſitque ſurgere; quod officium magno ei conſtitit. Nihil enim vulnere deterritus adverſarius, ſed potiùs pudore caſus accenſus, tantâ arte, tantòque impetu ferrum in Baronem direxit, ut ei medium cor tranſverberaret; quo ille ictu moribundus in terram corruit, jacenti plagas complures hoſtis inflixit, ſic ejus ſtultitiam caſtigans, quòd inimico armato peperciſſet. Ad quem effectum ut perveniret, jam aliquot annos uni arti gladiatoriæ ſtuduerat, tametſi annum vigeſimum primum vix excederet. Talem exitum ſortitus eſt ille Baro, qui diu in *Galliâ* tanquàm Mars alter eſt habitus, quem ipſe etiam Rex aliquando expaviſſe dicitur. Sic & Montenellus, ſic & Buſius factis dignum exitum invenerunt.

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia juſtis.

Victor ex duobus vulneribus non ſine periculo decumbit; altero, ut dixi, in brachio; altero in femore. Qui ſi ex hoc caſu evaſerit, tamen manet eum adhuc certamen, cum quodam cæſi Baronis propinquo, peritiſſimo mortis ejus vindice. Hoc totum, tametſi non valdè ad rem pertineret, tamen nihil obfuturum putavi ſi adſcripſiſſem. Lutetia, x. Auguſti cIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPI-

EPISTOLA XXIII.

NVnquam fuit tam novi ferax Africa quin eam hodiè Gallia ſuperet. Nondum hîc requieverant aures à ſermonibus, quos excitaverat cædes illius Baronis, de quo nuper, cùm ſubitò aliud natum eſt, quod non minùs admirationis & ſermonis præberet. Rex ſororé ſuam, Reginam Navarrę, palàm multis audientibus graviter increpuit, quòd vitam degeret turpem, & flagitiis contaminatã. Cómemorat memoriter mœchorũ introductiones, quibus illa conſueviſſet. Etiam puerum ſine mariti opera natum objectavit. eáque omnia ſuis temporibus, & reliquis rebus ita notata, ut ipſe interfuiſſe videretur, & Reginam ea magis confiteri puderet, quàm confutare poſſet. Finis orationis fuit, ut eam ſtatim Lutetiâ migrare juberet, urbemque ſuâ contagione liberare. Sic illa, collectis raptim ſarcinis, die ſequenti, non modò ſine ullo proſequentium officio, ſed ſine juſto etiam famulitio, Lutetià exceſſit. Vendoſmium mariti ditionis oppidum petere exiſtimatur. Nobiles duæ fœminæ, ejus familiæ capita, ex itinere retractę, & in cuſtodiam datę ſunt. neque eo contentus Rex, ad Regem Navarræ litteras ſcripſit, per quas de hjs

rebus omnibus eum doceret. quibus ſi fidem is habuerit, uxoremque non accipiat, ajunt Regi in animo eſſe illam in arcem inacceſſam condere, ubi nec vitæ licentiâ, nec pravis conſiliis cuiquam obſit. Enimuerò metus eſt, ſi ad maritum redeat, eíque ſe purgaverit, ne plurimùm concordiæ & publicæ tranquillitati noceat. Nam neque voluntas, neque malitia ei deeſt, & abundat ingenio. Ab illo Regis cum ſorore cõgreſſu Chanuallonius quidam in Germaniam profugit. Fuerat hîc aliquamdiu valdè acceptus Alenzonio; ſed cùm eſſet cõpertus ſcripſiſſe quędam Antverpiâ in hanc aulam, quæ ſcripta nollet Alenzonius, gratiâ ejus exciderat, juſſúſque fuerat ejus comitatu abſiſtere. Ita ille huc reverſus receptum habuit ad prędfatam Reginam. quam rem adeò ægrè tuliſſe Alenzoniũ ferunt, ut ab eo omnem amorem abjiceret. Chanuallonius juvenis eſt dubiæ nobilitatis, ſuavitate morum, ætatis flore, & formæ venuſtate præſtans, habitus inter primos ejus Reginæ procos. Etiam Reginam ſeniorem filiæ ob hujuſmodi intemperantiam infeſtiſſimam factã dicunt. Vt ut ſit, illa, ut ſcripſi, Lutetiâ migravit, identidem uſurpans, nihil ſe & Reginâ Scotiæ vivere miſerius. ſibi quidem exiguâ portione veneni ſuccurri

poſſe,

poſſe, ſi ſit qui ſuggerat; ſed ſe nec amicum habere, nec inimicum. Hæc fabula nunc Galliam pervagatur, quę haud ſcio an C. M. V. auribus ſatis digna ſit, & operæpretium fuit eam peculiaribus litteris perſequi. Quod ut impenſiùs facerē, me nuncii oportunitas, & neceſſariæ ad Reginam ſcribendi cauſſæ adduxerunt; nam ſanè pręterea vix erat quod ſcriberem. Regina ſenior ad Alenzonium Ferā reverſa eſt, Rex ipſe Lugdunum profectus, majori, ut videri vult, ex parte, ut ſuo Duci Ioyſio ex Italia redeunti occurrat. Fama eſt Alenzonium ducturum uxorem neptem ex ſorore, filiam Ducis Lotharingiæ; ſororem Regis Navarræ deſtinati Ducis Sabaudiæ. Sed hæc apud me plus adhuc habent admirationis, quā fidei. Curſus victorię Parmenſis in Flandriâ conſtitit ad Oſtendam, quæ præſidio ab Auriaco miſſo deditionem facere recuſavit. Ipræ amiſſæ. Dixmudæ valdè laborare dicuntur; nam Brugenſes, evocato quod erat Meninis præſidio, urbem ſuam, parum alioquin tutam, firmarunt. Meninæ præſidio vacuæ direptioni & prædæ relictæ ſunt. XXVII. Auguſti. cIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXIV.

REdiit tandem is, quem è Belgio expectari dixi, nec quicquam refert prȩterquam illorum populorum miram inſaniam, diſcordes cives, diſſidentes inter ſe civitates, nullòque conſilii exitu, quò ferat libido, ruentes. Commune tamen omnium Gallici nominis odium eſſe, gentem à facinore Antverpienſi penè deteſtabilem haberi; cui odio mutuâ benevolentiâ reſpondere Gallos. Ergo & Bironium & ſuos omnes remigraſſe in Galliam; cumque non ſupperent naves ſingulorum equis tranſportandis, multos circumjecto ſtramine equos ſuos cremaſſe, multos confodiſſe, aut ſuccisis poplitibus inutiles reliquiſſe. Viatores quoque Belgas paſſim à Gallis excipi & ſpoliari; hæc fieri in gratiam beneficiorum apud eos acceptorum dictitantibus. Ex quo ſatis apparet, quam non ſit tuta diſſimilium ſocietas, quamvis ſub multa amicitiæ ſimulatione & fuco lateat, quàmque item facilè recrudeſcant inveterata nationum odia. Cameraci dicunt eſſe pro Præfecto, nomine iſtius Regis, Regalliardum, equitatus regii in finibus Picardiæ ducem; nam ejus urbis poſſeſſionem ceſſiſſe Regi Alenzonium, ad quem

Biro-

Bironius nunc ſuum iter habet. Cujus quidem Alenzonii, ut videtur, conſilium eſt, ut quàm valido præſidio Cameraci impoſito, vicina aliqua loca recipiat; Hannonienſium & Artheſianorum civitates crebris expeditionibus vexet; atque ita Brabantis, cæteriſque, quos ſibi infenſos novit, oſtendat, quantum in ſe præſidii fuiſſet, quantumque eis prodeſſe potuiſſet, ſi ſe amico uti perſeveraſſent. Hanc enim, aut aliam viam nullam eſſe alienatos eorum animos recuperandi. cujus rei eò majorem facultatem habet, quòd Rex eum ſummum vicarium, ſive Locumtenentem deſignaſſe dicatur; ita tamen circumcisâ poteſtate, ut neque pecunias imperare poſſit, neque pro ſuo arbitratu abuti Regis ærario. Sed tamen tantum eſt, ut dixi, Belgarum in Gallos odium, ut propter eorum ſtudiorum adfectum ipſemet Auriacus peſſimè audiat, neque ejus ea ſit auctoritas quæ ſolebat, ne apud Hollandos quidem & Zelandos, à quibus parum abfuiſſe exiſtimatum ſit quin Comes & Dominus declararetur. Nunc verô non modò liberas, verùm etiam acerbas & contumelioſas eorum voces ſæpè auribus haurire cogitur. Nec deſunt, qui inſimulare audent in illâ Antverpienſi tragœdiâ conſenſiſſe eum

Alenzo-

Alenzonio, ejuſque conſiliorum fuiſſe participem. Itáque penè ad modum privati hominis otioſus Fliſſingæ deſidet; niſi quòd neſcio cujus domus ſuæ negotiis vacat, ſic exſpectans dum iſtius invidiæ tempeſtas prætereat; quemadmodum ferè mobile vulgus eſt, nec ſecundæ, nec adverſæ voluntatis, retinens. Non adfirmo quod dicturus ſum, quamquam ferè ſunt rumores quos ii diſſipant quibus ſunt adverſi, quique veros eſſe nollent. Tota Gallia percrebuit; denuò ad Terzeras male pugnatum, amiſſam claſſem, Gallos omnes conciſos, Luſitanos remo & triremibus reſervatos, Navarchum teneri captivum. Quæ ſi vera ſunt, ut non ſunt veri diſſimilia, magno Gallis hoſpitia Luſitanica conſtant. Inter cætera mandata, quæ Duci Ioyſio in Italiam proficiſcenti Rex dederat, illud vel præcipuum fuit, ut impetraret à Pontifice facultatem vendendi bona Eccleſiaſtica ad aliquot centena millia coronatorum. in quo nihil potuiſſe efficere Ioyſium renunciant. Ita hîc Regem ſua exſpectatio fruſtrata eſt, ut & nuper cùm viros primarios per Galliam circummiſit qui pecuniam conficerent, quorum ſimiliter inanis labor fuit. Cùm Rex huc redierit, de ratione eruendæ pecuniæ, argen-

argentíque inventione primos conventus futuros puto. Plebi quidem hîc penè ad reſtim res rediit, tot & tantîs exactionibus tributiſque malè excipitur. xv. Septembris, CIↃ. IↃ. LXXXIII.

Hic nuncius Apoſtolicus, Armenienſis Epiſcopus ſenex, humanitate, & vitæ integritate inſignis, in febre diem ſuum obiit. xx. Septembris, CIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXV.

PAuca ſunt quæ ſcribam; nimirum eſſe Cameraci Alenzonium, rerum multarum penuriâ laborantem, ſed potiſſimùm, quod ad rem attinet, pecuniâ. Hannoniæ oppidulum eſt ſatis munitum Queſnoyum, quod ejus Duces furtim intercipere conati, cum multa cæde & ſuorum jacturâ repulſi fuerunt. Aldegundius, & Iunius quidam, ſuperioris Comitis Palatini, dum vixit, Secretarius, Cameracum veniſſe dicuntur, tanquam à Statibus Legati, ut cum Alenzonio de concordiâ & reconciliatione agant. Sed agant, & reconcilient ut volent, non videntur id ſecundâ voluntate populi facturi, apud quem nihil eſt nomine Gallico invidioſius. Iprę obſidio caſtellis aliquot excitatis continuatur; quamquã à Brugenſi prę̨ſidio neſcio quid damni illatum obſidentibus memora-

moratur. Quo tempore Alenzonium quoque adfuturum exiſtimant. Regis reditum arbitror remoraturam peſtem, quæ pluſquam mediocriter ſævit Lutetiæ. Nova quædam religio populos iſtos inceſſit. Conſurgunt urbis alicujus atque incolæ agri promiſcuæ ætatis atque ordinis, catervatimque in modum ſupplicationes habentium duorũ aut trium dierum itinere peregrinantur ad templa religionis opinione clara, ferè veſtibus albis linteis amicti, crucèſque ligneas gerentes in manibus. Hujus rei initium quidam ad prodigia referunt, quorum novitate territi hac cæremoniâ Deum placandum, maláque quæ portenderentur averruncanda, duxerint. Alii fieri putant in gratiam Regis, ut illi Deus prolem impertiatur. vi. Octob. cIↃ. IↃ. LXXXIII.

Epistola XXVI.

Scribitur mihi à C. M. V. Cameræ Conſiliariis libros quos ejus Bibliothecæ, ſuperſtite etiamnum Divæ memoriæ Imperatore Maximiliano ante annos, ni fallor, ſeptem addixeram, & conſecraveram, mille florenis æſtimatos. Quam ſummam, ſi eâ C. M. V. viſum eſt munus remunerari, ſanè ampliſſimam duco, & C. M. V. eo nomine

humil-

humillimè magnam habeo gratiam. Sed ſi ea, ut pretium æſtimatæ mercis pro tot & talibus libris C.M.V. Bibliothecæ propter canitiem perpetuo ornamento & auctoritati futuris, rependitur & imputatur, facere non poſſum quin eam juſto pretio longè inferiorem ponam. quòd pro dignitate librorum, & eâ quâ ſemper eos colui obſervantiâ, reticendum non putavi. nam mihi certum eſt, quamcunque C. M. V. boni conſulere. IX. Octobris, CIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXVII.

TAndem Rex huc reverſus eſt. Vrbem Lutetiam inire propter peſtem non placuit. Commodiſſimum viſum eſt, divertere ad fanum Divi Germani Layorum. Primùm ut eò ventum eſt, rei primariæ cura fuit convocare, quos aliàs ſcripſi conquirendæ pecuniæ circa Galliæ populos & civitates miſſos. Hi ſunt omnes viri primarii. Quid egerint illi, quidque reſponſi tulerint, Regi renunciabunt. Quippe unam vocem fuiſſe populorum omnium, tantum eſſe oneris, ut potiùs demendum ſit aliquid ex vetere, quàm novi imponendi locus. alioquin ferri ultra non poſſe. Hinc cauſſà naſcetur Regi eorum ſententias explorandi, quâ potiſſimùm ratione

pecunia,

pecunia, quâ quoquo modò inventâ, opus ſit, erui poſſit. Incertum eſt quò inclinent, niſi quòd non deſunt, qui putent hoc munus ordini Eccleſiaſtico delatum iri. Rex videtur per Ducem Ioyſium agi voluiſſe apud Pontificem, ut denuò bonorum Eccleſiaſticorum ad aliquot centena coronatorum millia venditionem fieri permitteret, ſed quacunq; de cauſsâ nihil eſſe effectum. Iam iſti cujuſmodicunque conventus D. Germani ad exitum perducti eſſent, niſi Cameraco ad caſtellum Theodorici, quod vocant, ſex abhinc milliaribus veniſſet Alenzonius, capto circuitu ad Andes ſuos feſtinans, ut ibi hybernet. ad quem eſt profecta mater, ut, ſi fieri poſſit, in aulam ipſum perducat, ut eis, quos dixi, conventibus interſit. Sed incertum eſt etiam quid ille faciat. Nam ille quidē ratus eſt ſuo more, tamquam ſibi in maximis rebus verſanti parum ſubventum ſit; Rexque potiorem alieniſſimorum hominum, quàm ejus rationem duxerit. Cæterùm Cameraci neque ſecuritati, neque annonæ ſatis proviſum eſt. Caſtelli Cambreſii expugnationem tentavit Bironius; ſed nimis feliciter ſupervenit Parmenſis, ut parùm abfuerit quin major clades acciperetur, & Bironius trepidè ſe reciperet. tormenta ta-

men

men bellica in tutum reducta. Belgici rebelles Status Middelburgi convenerant, ut de rebus communibus, quod eſſet ex uſu, ſtatuerent. Auriaci factio inſtabat, ut rediretur in gratiam cum Alenzonio; ſed frequenter ab aliis reclamatum eſt, ſatis ſe recenti caſu monitos quàm nihil Gallis credendum ſit affirmantibus. Fuerunt qui Regem Daniæ optarent, nonnulli Caſimirum nominarunt, ſuffragante Reginâ Angliæ, ſed diſceſſum eſt nullâ re confecta. XXIX. Octob. CIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXVIII.

ALenzonius ſe recepit Laodunum. Eò Regina mater ad eum profecta eſt. Quid fuerit in cauſsâ, non ſatis ſcio; niſi ut fortaſſe propiùs adeſſet Cameraco, ubi magnoperè tumultuatum eſſe conſtat, & aut captam urbem conjuratione quorundam civium & vicinorum Præfectorum, aut certè propè fuiſſe ut caperetur, arce tamen Gallis ſalvâ. II. Novemb. CIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXIX.

REdiit ab Alenzonio Regina ſenior, itineris labore fruſtrâ ſuſcepto. neque enim is in aulam ſe trahi paſſus eſt. Sed neque Rex ejus abſentiam valdè iniquo fert animo. Regina Navarræ perve-

nit ad virum, à quo ſatis comiter fuit accepta; vivit tamen ab eo ſejuncta, donec de flagitii, cujus inſimulatur, veritate conſtiterit. Eà de cauſsâ miſſus ad Navarrum Bellieurius, ut palinodiam Regis nomine canat, & rem inter eos componat. Regem accuſatum, quòd nuper iracundiam ſuomet ſanguini notam impoſuiſſet, pœnituiſſe ferunt. purgare nunc ſe, quòd quorundam verbis fidem temerè habuiſſet. Sed poſtulat Navarrus, ut ſi deliquit uxor, merito ſupplicio afficiatur; ſin falsò ſit delata, & criminis expers ſit, auctores calumniæ pœnam ferant. Satis conſtat Regem exacerbatum cæde ejus tabellarii, quem ad Ducem Ioyſium miſſum aliàs ſcripſi (quam non ſine conſcientia Sororis perpetratam ſuſpicabatur) eò irarum proceſſiſſe. Qui ejus mulieris ingenium norunt, valdè ſe falli dicunt, niſi illa talem ignominiam aliquando inſigniter ultura ſit. De tumultu Cameracenſi quòd adjeci poſtremis litteris meis, inde natum fuit, quòd in ea urbe viſus fuerat Dominus de Goigny, vicini loci Regis Præfectus, quem nonniſi de civium voluntate in ea urbe verſari interpretabantur. Inſcienter quidem illi, quòd poſteà res indicavit; nam ideò Cameracum venerat, ut conveniret Alenzoniũ,

ad

ad quem etiam huc acceſſit, ac neſcio an etiamnum apud eum ſit. Cauſſa adventus ejus fuit, ſpes injecta recipiendi per pactionem Cameraci, Alenzonio ingenti pecuniæ ſummâ Regis Catholici nomine promiſsâ. Poſſe verò eam actionem non abire inanem, credibile facit multùm apud Alenzonium naufraga, & à rebus omnibus nuda nobilitas, cui perquàm commoda eſſet hujuſmodi tranſactio, quòd ex eâ cujuſque eſuriei & inopiæ paratum eſſet remedium. Sed hoc negotium tam in aula Regis, quam per totam Galliam magna laborat infamia, ut quo nullà re melius Gallica levitas exprimi poſſit. Et ſcripſiſſe de ea re, & monuiſſe fratrem Rex dicitur. Species quidem negotio quæritur ex mutua utriuſque partis captivorum liberatione. Nihilominùs novam parari à Statibus Brabantiæ legationem, brevique adventuram quidam putant, quę de reconciliatione cum Alenzonio agat. Quo illi adduci videntur rebus geſtis Parmenſis, qui pleraque omnia quæ ſunt præter Gandavum & Antverpiam occupavit. Sed illi aggeres maritimos paſſim aperuerunt, ut & ipſi maris inundatione tutiores eſſent, & eam partem Parmenſi redderent inutilem. Secundo loco decurſuri exiſtimantur ad

hoc novæ legationis conſilium, ut quibus propoſitum ſit extrema quæque potiùs ſubire & pati, quàm redire ſub vetus imperium. Auriacum certè à Zelandis & Hollandis in Ducem brevi creatum iri nunciatur. Pigagliardus Cameraco exceſſit. arci & præſidio præeſt Balagnius, ita animatus, ut ejus poſſeſſione, vix etiam ipſo jubente Alenzonio, cuiquam ceſſurus videatur. Alenzonius mutato conſilio non creditur abiturus longiùs, neque in Andes, ut dicebatur, hyematum conceſſurus, ſed manſurus ubi nunc eſt ad caſtellum Theodorici, Chaſteau Thiery vulgò vocant. Ita rediit è Belgio malè acceptus, ut locus ubi maximè latere poſſit ei ſit optatiſſimus. Rex interim ſuos habet conventus, quorum vix finis erit ante duos menſes; non enim de pecunia cudenda tantùm agitur, verum omnia ſub incudem revocantur. Quæcumque toto regno pravè, aut cum inſigni populi detrimento adminiſtrantur, ea mutare in meliùs, pro novæ vitæ ſanctimonia quam profitetur, propoſitum habet. In quibus tamen probabile eſt eò plerumque rem recaſuram, ut prima ſit ejus utilitatis ratio. Exempli cauſſa, Reges Galliæ uſurpant ſibi jus conferendorum beneficiorum Eccleſiaſticorum; itaque pueros, milites,

& mu-

& mulieres videre eſt Epiſcopos & Abbates. Diſputatum inprimis fuit, an melius eſſet rem in antiquum ſtatum reſtitui, ut electioni res permitteretur. Sed decretum fuit, quandoquidem non eſſet, quæ fuit antiquitus electionis integritas, ſed tota eſſet depravata, non videri cauſſam, cur Rex tanto jure quæſito ſpoliaretur. ſed præſtare rem relinqui ut eſſet, cum eo ut Rex in conferendo bonorum & idoneorum virorum rationem haberet. Ita fortaſſe fiet de pleriſque aliis, ut poſtquàm populi utilitas, & onerum, quibus premitur, allevatio multis & magnificis verbis jactata fuerit, poſtremò tamen Regis vincat utilitas. qui quidem legem veſtiariam, quam nuper tulit, arctè obſervandam curat. Nam cùm ea Lutetiæ, ut ferè fit in ejuſmodi legibus, poſt aliquot dies negligeretur, ipſe ſuum, ut vocant, aulæ Prævoſtum eò miſit, qui compingeret in carcerem, quotquot deprehendiſſet contra legem venire. ducti multi, quà viri, quà mulieres. quæ res ingentem in eo populo tumultum excitavit, ut minimùm abeſſet à ſeditione. Quid enim ita ſe per Prævoſtum tamquam latrones aut prædones arripi? habere ſe ſuos Iudices & Prætores, per quos caſtigari, ſi quid ſecus admiſſum eſſet, ſolerent. niſi

niſi abſiſteret, ſe ei funeſtum illud officium facturos. & proximè minis effectus aberat. De quo factus certior Rex per Vrbis Prætores, qui eum adierunt, primùm graviter eos increpuit, quòd per negligentiam leges ſalutares oblitterari paterentur. eâ re ſe coactum aliâ ratione obviam ire. Deinde Lutetiam feſtinavit, rectáq; ad carcerem profectus, eâ de cauſsâ captos omnes dimiſit, ſolutâ de ſuo carceris cuſtodi pro ſingulis quæ ſolet mercede. Ab eo tempore legi vis addita. Cardinalis Biragius diem obiit octogenario, ni fallor, major. Eum aula, ſuo uſa ingenio, quem vivum non amaverat, defunctum magnifico funere extulit. Nomen habebat Galliæ Cancellarii, ſed officium adminiſtrabat alter. Vir fuit æquitatis amans, ideóque Chriſtianiſſimæ Reginæ C.M.V. ſororis fautor & amicus. cui ſucceſſit moribus, voluntate, & inſtituto diſſimillimus. Vrbem Geldriæ Zutphen ab Hiſpano interceptam accipere molitur Auriacus. Comitem Geldrenſem, ſuſpectum communicatorum cum Parmenſi conſiliorum, unà cum liberis captivum in Zelandiam abduci fama eſt. Gandavi quoque detecta per Embiſium, qui aliquamdiu in ditione Palatini exulavit, Optimatum aliquot contra præſentem urbis

ſtatum

ſtatum conſpiratio, in magnum omnes conjecit periculum; inter quos & Rhivius, qui fuit Conſtantinopoli Orator. Champagneo certè, qui potiſſimus auctor & architectus ejus conſpirationis fuit, certum videtur exitium allatura. IV. Decembris, CIↃ. IↃ. LXXXIII.

EPISTOLA XXX.

A Meis poſtremis litteris nihil accidit memoratu, quod ſciam, valdè dignum, niſi quod deprehenſi ſunt quidam apud Alenzonium cum telis, veluti locati & parati ad aliquod facinus. Quæ res magnam injecit Alenzonio ſuſpicionem, exiſtimanti aliquid contra ſe initum conſilii, & ſibi ſubmiſſos alicunde percuſſores. Tandem poſt ſedulam inquiſitionem compertum eſt, non ei factas inſidias, ſed Feruacquio, idque machinatione cujuſdam ab accepta injuria ei ex profeſſo hoſtis. Regina ſenior ad Alenzonium denuò profecta eſt, cùm aliis de cauſis, tum ut ſuſpicionem, ſi qua in eo hæſit, deleat. Ad eundem Alenzonium deſignati dicuntur ab omnibus ferè Statibus Belgii rebellib⁹ Oratores, præter quam à Flandris, quibus receptio Alenzonii probari adhuc non potuit. Præfatis Oratoribus venturis octodecim torques aurei apud Alenzonium

nium conflantur. Hollandi autem jam juraſſe, aut brevi juraturi in verba Auriaci exiſtimantur; ita tamen, ut ſupremi Imperii honos Alenzonio relinquatur. Auriaco priùs omnia deficient, quàm continuandorum motuum, & novorum conſiliorum facultas. Summus ejus adminiſter & conſiliarius Aldegundus factus eſt, Antverpiæ Burgimagiſter. Multis etiamnùm annis nullum mihi videor videre otium, nullam pacem in Belgio. Multùm quidem profecit Parmenſis, ſed non minùs fortaſſis negotii reſtat quàm confectum ſit. E Vaſconibus Aquitaníſque parum tranquillæ res nunciantur, locis utrimque interceptis, quæ per arma repetuntur. Ego C.M.V. hunc annum & alios quam plurimos proſperos cedere opto & precor, cui me humillimè commendo. IX. Ianuarii. CIƆ. IƆ. LXXXIV.

EPISTOLA XXXI.

REX urget inſtitutum ſanctioris, & in meliùs converſæ vitæ. Putabatur acturus Lutetiæ dies iſtos geniales, qui ſub quadrageſimam actitari ſolent, ut conſueverat. Solebat enim dicere, niſi per eos dies Lutetiæ eſſet, ſe ſibi viſum iri etiamnum eſſe in Polonia, propter affluentem ejus urbis omne genus volupta-

luptatum & deliciarum copiam, præſertim certarum mulierum quibus aſſueverat. Sed nunc migrare Divo Germano non placet, ubi vita ſolitudini proprior. Interim conventus moribus corrigendis, Statuíque Regni emendando inſtitutus, continuatur; in quo multa ſalutaria quotidie ſanciuntur, quale illud eſt; Nihil eſt huic Regno gravius multitudine officiorum, quibus Rex illud onerat, dum ſibi pecuniam conflat. Illa nunc bona ex parte reſcinduntur, abolentúrque. Habebat, verbi gratia, Rex ad centum quinquaginta miniſtros cubicularios. exauthorati expunctíque nunc omnes, præter ſedecim, aut, ut quidam, viginti quatuor. Sic factum iri putant de cæteris, cum magno compendio & allevamento populi, cujus id totum humeris incumbebat. quod tamen non fiet ſine privatorum querela, qui hujuſmodi officia præſenti pecuniâ ſuâ redemerunt. Quibus tametſi ratio inibitur ut ſatisfiat, non tamen fieri poterit ſine incommodo & inſigni jactura. Intereà non abeſt ſuſpicio belli inteſtini renaſcentis. & ſunt qui contendant jam à Navarræo miſſum in Germaniam ad conducendum equitem. Regi certè miles conſcribitur. Reginam Navarræ putant aut rediiſ-

 ſe in

ſe in gratiam cum marito, aut certè breviredituram, maximè operâ & interventu cujuſdam Pernantii Lotharingi, præcipui novæ Religionis propugnatoris. Sunt etiam apud Alenzonium Oratores Belgici, ampliora mandata à ſuis civitatibus exſpectantes. Alenzonius urget, ut à fratre Regni vicarius conſtituatur, eadem cum poteſtate quam is habuit ſub Rege & fratre Carolo, quæ ſanè fuit ampliſſima; ſed recuſat Rex. Itaque parùm inter eos conventurum videtur. qua ex diſſenſione diſcordiæ, ſi bellum erit, etiam graviores timentur. Quotidie huc transfugiunt ex Anglia conjurationis illius in caput Reginæ factæ participes. Comitis cujuſdam Nortfolkii eadem de cauſſa in carcerem illic dati exitium extra controverſiam habetur; ſed non item Comitis Arundelii, in quem Reginæ clementia propenſior videtur. Sed nec Regina Scotiæ omnium, ut arguitur, conſcia, magno periculo vacat. Oratorem quidem Regis Catholici, cui hæc conſpiratio magna ex parte refertur accepta, migrare Angliâ juſſum dicunt. Sunt qui eum Oratorem hàc iter in Hiſpaniam habiturum putent. XII. Februarii, cIↃ.IↃ.LXXXIV.

Reginæ ſenioris febris diuturnior aliquantò, quàm ſperabatur, Regem à fa-

no D. Germani huc revocavit. xv. ejuſdem.

EPISTOLA XXXII.

MAtrem ægrotantem inviſit Alenzonius, fuitque apud eam aliquot diebus antequàm ſe Regi proderet. Poſtremò ejus, ut opinor, monitis ad Regem acceſſit ſalutatum, tanta cum reverentia & ſubmiſſione, ut diu genu penè terram contingeret. A Rege ſublevatus, ſermonis initium fecit, ut Regem veniam oraret eorum, quæ contra eum ſecus admiſiſſet. Reſpondit Rex, nulla opus eſſe veniâ; ſcire quidem opinionibus ſe de quibuſdam diſſentire, in quibus uter rectiùs ſentiat ſe ad arbitrium matris referre paratum, ſtaturumque eo quod illa judicaſſet. Ajunt datum Alenzonio conſilium, ut ſi Regem in partes trahere, & motibus Belgicis permiſcere vellet, daret operam ut ſibi Ioyſium & Eſpernonium, alios Regis oculos, conciliaret; eorum ſtudio atque opera quovis impelli Regem poſſe. quod conſilium videtur amplexurus. Ajunt Oratores Brabantiæ & Flandriæ (nam & hi venerunt) facere poteſtatem Alenzonio imponendorum quibuſcunque in urbibus præſidiorum, duabus exceptis Antverpia &

& Gandavo. Iidem Oratores venerunt Lutetiam, Regi ſuam cauſſam probaturi. Alenzonius paucos dies cum Rege moratus ſe recepit ad caſtellũ Theodorici, unde venerat, reverſurus huc ante ſolemne Paſchatis. Exeuntem tota aula magno ſtrepitu ſequuta eſt, ſed prçcipuè Ioyſius & Eſpernonius, dimiſſique ſunt ab eo cum multis magnæ benevolentiæ notis. Rex videtur ſuæ tutelæ Cameracum facturus, eòque neſcio quas copias, nomine tamen Alenzonii, tranſmiſſurus. In ore omnium eſt bellum contra Damvillam, quem nunc Ducem Montmoranciurn vocant. Is eſt Gubernator Provinciæ, quam Languedoccam dicunt. Præfecturæ hujuſmodi nullis terminis definiri, ſed vitæ æquales eſſe ſolent. Succeſſor non datur niſi rebellibus, aut Majeſtatis convictis. Regi fixum eſt ei Provinciæ præficere Ioyſii patrem; ſed Montmorancius non videtur ejus poſſeſſione cuiquam ceſſurus, niſi ex ea pedibus trahatur. Dedit Rex operam, ut à Parlamentorum ſuorum Conſiliariis cauſſa cognoſceretur, Montmoranciúſque contumax & rebellis judicaretur. Ajunt poſt Paſcha ſumptum iri hoc bellum, Legatum Regis fore Alenzonium, quò teſtatius ſit ejus erga Regẽ obſequium.

Res ea in magna exſpectatione eſt. Magnę ſunt in illo tractu Mõtmorancii vires; multiplex ſocietas & confœderatio; multi ejus ruinâ ad ſuum exitium viam muniri ſuſpicabuntur. Nuper parum abfuit, quin Rex in concilio quiddam admitteret regiæ clementiæ non ſatis conſentaneum. Erat in eo concilio eques Maltenſis, Priorem Campaniæ vocant, vir ingenio turbido, & non ſatis circumſpecto; cumque Rex neſcio qua de re, graviſſima tamen, ſedulò diſſereret, eique Prior iſte refragaretur, eò dilapſus eſt, ut his verbis uteretur, Si verum, Rex, velles dicere, meminiſti &c. Quibus verbis, ut in ſuam contumeliam prolatis, Rex vehementer excanduit, Et quid, inquit, egóne tibi mentiri videor? citò procumbe in genua, & veniam precare. Quod cùm eſſet ab illo factum, Rex quidem illi veniam dedit, ſed cum hac conditione, ut ſtatim abiret è conſpectu ſuo. Quod cùm ille cunctantius faceret, aut aliquid obloqueretur, ſic ira Regi referbuit, ut educto gladio eum tranſfixurus fuerit, ni retentus ab iis qui aderant. Epiſcopus quidem Pariſienſis adhuc vulneratam gerit manum, dum eam nudam in gladii aciem injicit. Sic ferè Rex in concilio facinus

cinus pœnitentiam profitente indignum commiſiſſet. Deprecantibus multis Rex ei ignovit, ita tamen, ut abſiſtat aulâ, neque unquam ſedet in ſuum conſpectum. Quod quidem non eſt ſupplicii parùm homini in aulâ educato, & qui nullam alibi quàm in aulâ felicitatem novit. Don Bernardinus ille de Mendoza, conſcius, ut fertur, & particeps tragœdiæ Anglicanæ, venit Lutetiam, ubi neſcio cujus rei à Rege Catholico reſponſum exſpectat. Sunt qui ambire legationem iſtam arbitrentur. xx. May, cIɔ.Iɔ.LXXXIV.

EPISTOLA XXXIII.

ALenzonius reverſus ad Caſtellum Theodorici in gravem morbum incidit, quo cum magno vitæ periculo ægrotavit. Hinc fabula vulgo orta, propinatum venenum. ei tamen nunc melius factum dicitur. Sunt qui propter copioſum ſanguinis vomitum, pulmonis vitium eſſe ſuſpicentur. Mater ad eum inviſendum profecta etiam nunc abeſt. XXIX. May, cIɔ.Iɔ.LXXXIV.

EPISTOLA XXXIV.

CVm Flandri ſe nihil apud Alenzonium proficere viderent, neq; ſpem relinqui in Gallicis auxiliis, domum

reverſi

reverſi aliter ſibi conſulere, & de reconciliatione cum Parmenſi agere cœperunt. Comiter accepti ab eo illorum Legati, & cum muneribus dimiſſi; eademq; ratione habiti à Gandavenſibus, quos eò viciſſim Parmenſis miſit. Sic ejus negotii exitus in exſpectatione eſt. Antverpienſibus alia mens eſt, omnia potiùs perferendi, quàm redeundi ſub antiquum jugum. Itaque ſortem cum Hollandis & Zelandis communicare, eundemque quem illi rerum ſuarum exitum exſpectare conſtituerunt, cum quibus ſe fœdere & ſocietate junxerunt. Quod eorum conſilium reliquias laboris portendit; ſi quidem illi populi, ſi qui hodie, valent opibus, undique muniti ſunt, & habēt in ſua manu clauſtra maris. Nam reliqua quidem Brabantiæ oppida unà cum Flandris, permittentibus etiam Antverpienſibus, quò eo onere liberentur, ad veterem Regis Catholici obedientiam reverſura exiſtimantur, exceptis unis Bergis, quas in in ſuam tutelam acceperunt Hollandi. Alenzonio verò alia nunc quàm rerum Belgicarum cura, quæ propriè ad ipſum pertinet. Si quidem rumor eſt conſtans eum phtyſi, quæ jam ad hecticen inclinat, laborare. Quòd ſi eſt verum, ut omnes adfirmant, longum ei vitæ tempus

tempus ſupereſſe non poteſt. Sic quamvis iniqui Valeſiis proximi erunt iſtius Regni hæredes Borbonii, Cardinalis inprimis, deinde Navarræus. Reginam quidem ſeniorem ex animi ægritudine valetudine adversâ adflictari quidam dicunt; nam hinc aliquantò longiùs ruri agit. Bellum quod erat in ore omnium adversùs Damvillam Rex videtur depoſuiſſe; nam teſtificatus eſt vulgato edicto ſibi nihil tam cordi eſſe, quàm pacem. moveret ſe nemo, ſed communi quieti omnes conſulerent. Quod Regis edictum qui ſunt adverſæ factionis in contrarium rapiunt, tanquam certiſſimũ belli ſignum. ita eum ſolitum ajunt præſtigia ſibi effingere, quoties adverſus eos bellum pararetur. Rectè illi, an ſecùs, tempus aperiet. x. Aprilis, cIↃ. IↃ. LXXXIV.

Epistola XXXV.

A Lenzonii ſalus pro deplorata habetur. Quinimò fama percrebuerat his diebus, illum inter mortales eſſe deſiiſſe; nec dies modò nominabatur xxv hujus menſis, verùm etiam hora, utpotè x. noctis, quâ migraſſe ex hac vita dicebatur. Iacuerat per aliquot horas ſine ullo motu, ut extinctus judicaretur. poſteà rediit ad ſe, & etiamnum vivit, ſi vivere eſt ſingulis momentis ſine ſpe

vitæ

vitæ mortem exſpectare. Inviſit eum Regius Archiatrus, qui reverſus Reginam ſeniorem bonâ ſpe implevit. Cæterùm ſeorſim dixit amicis, non arbitrari ſe tota hac luna illum ſuperfuturum. Erit quod volet Deus; qui M. V. ſervet incolumen, cui ego me humillimè commẽdo. XXIX. April. cIɔ.Iɔ.LXXXIV.

EPISTOLA XXXVI.

NOn dubia habetur Gandavi, Brugarum, & Oſtendæ cum Parmenſi compoſitio. Ac jam quidem in ſummo templo Gandavi more Romano ſacra celebrari ajunt; idem fieri Brugis in tribus templis. Vna ejus orę Sluſa non diſcedit à fœdere, quod ei intercedit cum Fliſſingenſibus. Brevi hujus compoſitionis leges in lucem exituras putant. III. May, cIɔ. Iɔ. LXXXIV.

EPISTOLA XXXVII.

ALenzonius etiamnum latet affixus cubiculo, vel potiùs lecto, nec ulli ſe præbet videndum, præterquam uni aut alteri, qui ei benè volunt, benè quoque ſperare jubent. Sed qui ſunt ſine ſtudio, deſperatam ejus ſalutem putant; nec deſunt qui jam mortuum arbitrentur, ſed diſſimulari. Quorsùm evadat exſpectatio, totam Galliam ſuſpenſam tenet;

nec immeritò; nulla enim hodie res eſt, quæ magis interſit ad iſtius Regni ſtatum. Rex jam aliquamdiu ab uxore alieniorem ſe præbet. Cauſſam ejus rei putant æmulationem inter fratrem Reginæ, quem Ducem Mercurii vocant, & Ducem Ioyſium, qui ſororem ejus habet in matrimonio. Hunc Rex cum ampliſſima poteſtate conſtituit Admirallium maris, Britanniæque præfecit Ducem Mercurii. Is in ſuæ Præfecturæ partibus ſui juris debere eſſe putat collationem officiorum & munerum; contrà Ioyſius. de quo Rex certior factus graviter increpuit Ducem Mercurii, ab eóque tempore viſus eſt adverſus uxorem iniquior; ut cujus fiduciâ & conſcientiâ crederet pervicaciorem elatiorémque præbere ſe Ducem Mercurii. Hinc injecta quibuſdam ſuſpicio Regem divortium cum uxore meditari tanquam ſterili, cùm Regni ſtatus, ſi unquam, uxoris fœcunditatem deſideret. Miſſus in Aquitaniam cum ingenti & ſplendido comitatu Dux Eſpernonius, magnam præbet ſermonibus & conjecturis materiam; nam iſtius itineris arcani vix unus atque alter, præter Regem, conſcii habentur. Ipſe quoque Rex brevi Lugdunum meditari dicitur, haud dubiè non levi de cauſsâ, ſed quam nemo

nemo fideliùs, neque certiùs aperuerit, quàm tempus. v. Iunii, cIↃ. IↃ. LXXXIV.

EPISTOLA XXXVIII.

LEtalem fuiſſe Alenzonii morbum, mors indicavit. Conceſſit fato die hujus menſis decimo, eodem penè tempore & momento, quo ſuperioribus annis frater ejus Carolus; eodem certè morbo, nimirum è pulmonis ulcere, quemadmodum C. M. V. ex ipſius Regis litteris intellexit. Quorundam judicium eſt, publico magis bono ſublatum quàm natum, hominē obnoxium pravis futilium miniſtrorum conſiliis, qui adulatores à veris amicis nō diſcerneret, & qui magnam famam adfectaret, ſed quamcunque potiùs quàm bonam, facilem ſuſcipiendis actionibus, ſed faciliorem deponendis. Ergo omnis vita ejus inconſtans, mobilis, inquieta, miſcendis perturbandíſque benè compoſitis rebus dedita, portendebatur. Hunc mater non ficto dolore luget; in reliquorum lachrymis plus eſt fortaſſis ambitionis & ſimulationis, quàm veri. Parari ajunt funus magnificum; luctum tamen intra ferias D. Ioannis proximas incluſum iri. Cadaver exſpectatur Lutétiæ. Rex veſtem lugubrem á-

tram præter morem induit, cùm anteà violacei coloris veſtitu lugere Regibus mos fuerit. Hunc caſum magnæ mutationis hujus Regni cauſſam fore, ſunt qui conjiciunt; nec temerè, ut opinor. Nam ita animatæ videntur præcipuæ hujus Regni provinciæ & civitates, ut non facilè Regem accepturæ ſint, qui cum eis in religione non conſentiat. Quibus ad motus & tumultum non defuturi ſunt duces, cùm ipſi provinciarum Præſides, tum alii; quæ quibuſdam tam certa tamque exitioſa videntur, ut jam de migrando è Gallia cogitent. Rex quidem Navarræum omni honore complectitur. Donavit eum Ducatu Alenzonii, & in litteris eum honeſtat titulo, quo proximi Regni hæredes honeſtari ſolent. Ad hęc inventa eſt ratio, quâ intercepto Alenzonio, nihilominùs miſeriæ Belgii continentur. Ajunt enim teſtamento legaſſe matri Cameracum. accedet fortaſſis quicquid ſibi uſurpavit in Belgio, totáque illa actio. Hoc omne mater Navarræo ceſſura exiſtimatur. Sic illi quod volet in Belgio liberum erit, ſine ulla Regis Catholici de iſto Rege querela. Hæret interim in lateribus Artheſii & Hannoniæ acerba peſtis. Cameracenſe præſidium longè latèque in-

cendiis

cendiis & rapinâ populatur. Brugenſes præſidium Regium acceperunt, Gandavenſes Auriacenſe; ſed ea fuit pabuli inopia, ut mox equitatus ea urbe excedere & abire coactus ſit. Quare quidam ſuſpicantur Gandavenſes abjectam compoſitionis cum Parmenſi actionem repetituros, vel metu appropinquantis recentis militis Hiſpani. XVIII. Iunii, CIↃ. IↃ. LXXXV.

EPISTOLA XXXIX.

FEriis D. Ioannis & duob⁹ dieb⁹ ſequẽtibus juſta perſoluta ſunt Alenzonio; quo in negotio nihil præcipuum annotatum, niſi quòd in oratione funebri nulla rerum in Belgio geſtarum facta ſit mentio, neque ullius illarum Provinciarum inſignia pompæ illata. Teſtamentum Alenzonii, cujuſmodi circumfertur, his litteris adjunxi. Ducem Eſpernonium venientem ad ſe Rex Navarrę perquàm comiter & honorificè complexus eſt; quæ res lætitiæ fuit iſti Regi. Vxor tamen Navarræi eum ad ſe admittere noluit. Idem Eſpernonius per provinciam Narbonenſem Lugdunum petere exiſtimatur; quo loco Rex ei occurſurus ſit. Mareſchallus Rhetzius verſatur in Picardiâ, ubi arces atque oppida, quæ eo indigere viden-

tur, præſidiis firmat, adverſus ſubitas impreſſiones, & in quemcumque eventum. Multus pèdes, multus eques paſſim locatur; eò amplius, ut ego interpretor, ut ſi Cameracum obſidione premi contingat, non longè petendum, ſed ad manus ſit ſubſidium. Hollandi, Zelandíque claſſem inſtituerunt, quâ prohibeant ne quid alicundè commeatus in oram Belgii, quæ ſuæ factionis non ſit, importetur. quæ res fortaſſe nonnihil cariorem annonam facit. x. Iunii, CIↃ. IↃ. LXXXIV.

Epistola XL.

CErtum eſt Auriacum ictu minoris ſclopeti interfectum; percuſſorem captum, & tormentis admotum nihil extorqueri ex ſe paſſum eſſe, quo auctore tantum facinus perpetraſſet; tantùm ſuâ manu ſcriptum reliquiſſe, eò adductum ſe ſtudio liberandarum illarum provinciarum tali Tyranno. Venerunt huc Oratores ex Belgio, credo ut Regem in ſuas partes protraherent, ſed haud commodum ab eo reſponſum abſtulerunt. Nunc ſollicitant Reginam ſeniorem, à quâ quoque ſi rejiciantur, Regis Navarræ & Borboniorum opem imploraturi videntur. Lillo Antverpienſium munimentum Parmenſis obſidione

ſidione premit, & ter tentatâ expugnatione oppugnantes magna cum cæde repulſi. Rex iter Lugdunum verſus ingreſſus eſt, eâ maximè, ut putant, de cauſsâ, ut in locum præſentis Præfecti Lugdunenſis ſubſtituatur Eſpernonius Ioyſiive pater. Rex Navarræum invitat, delato ei Regni vicariatu. Guiſii dominationem cogitant. Aliquis videtur eſſe rerum timor, nec certum qualium, niſi quòd hoc optimè tempus declaraverit. Cameracenſes Mareſchallus Rhetzius in verba Reginæ ſenioris adegiſſe jurejurando dicitur. XXIII. Iulij, CIↃ.IↃ.LXXXIV.

EPISTOLA XLI.

VNum in pręſens ſe mihi offert, quod ſcriptione dignum ſit, Oratores Belgicos magnâ vi niti ut in ſuas partes Regem protrahant. Valdè favet eorum cauſſæ Regina ſenior; itáque Regem ipſum nonnihil commoviſſe dicuntur. Remiſſus ex iis unus, & cum eo ſimul ille qui Alenzonio, dum viveret, Antverpiæ pro Oratore operam navavit. Hos commodum ad illos Status à Rege reſponſum ferre ajunt, conſilium, operam, favorem, auxilia liberaliter promittente; nam ei Stat⁹ è contra immodica, & penè dictu incredibi-

lia offerunt. Res eſt magnę exſpectationis. Sunt quidam, qui vehementer claſſicum canunt. Quid enim exſpectare Regem, aut quod opportunius tempus habiturum bellum, quod intra paucos annos neceſſarium ſit futurum? cur eum non præſumere, cùm tanta occaſio, tanta utilitas oſtendatur? Stultè optari, quod haberi poſſit. Eſto, nunquam Gallis ex animo credent Belgæ, neque ſe eis ſubjicient; parúm ne videtur eos à veteris domini obedientia abſtraxiſſe? Vivant aliqua ex partę liberi, ne ſint planè dediti Gallis, dummodò vivant hoſtes infeſtiſſimi Hiſpanis. Exiguam profectò plagam Regis Catholici rebus inflixiſſe videri non poteſt, qui tot ab eo provincias abalienaverit, licet non planè ſibi ſubdiderit. Nemini verò, bono judicio prædito, obſcurum, quin Hiſpani, cupida regnandi natio, ubi ſe paululùm confirmarint, nequaquàm in tantâ potentiâ quieturi, ſed reliquæ ditionis Chriſtianæ imperium affectaturi ſint. Quantum autem ſupereſt præ eo quod jam adepti ſunt? hîc nullam deinceps libertaté, nullam reliquorum Principum aut Rerumpublicarum dignitatem fore. Vnius gentis Hiſpanicæ omnium rerum erit arbitrium, quo nihil miſerius, neque indignius. Mature

ergo

ergo tantæ ruinæ occurrendum, antequàm coaleſcant vires. Non eſſe dubium, quin omnes Reges, Principes, & civitates, quibus ſua ſalus aut dignitas cara ſit, libenter arma conſocient, & ad commune reſtinguendum incendium concurrant. Neque hæc non æquis auribus accipi puto, ſed unum mortis Regis Catholici tempus exſpectari. eam videri ſummam miſcendis rebus opportunitatem. Ab Lillo Parmenſis ad Termondam caſtra tranſtulit, multis, ut narrant, ſuorum deſideratis. Calolum tamen caſtellum retinet, unde non parùm prætervehentibus navigiis incommodi infertur. Termondæ non difficilem expugnationem ſperant excluſâ ejus majori præſidii parte. Mareſchallus Rhetzius eſt ad D. Quintini fanum, unde ſummoperè conatur perſuadere Balagnio, qui eſt Cameraci, ut eâ Præfecturâ Regi, quémque Rex volet imponere, cedat. Balagnius autem ejus loci civibus, propter dominatus impotentiam, magno eſt odio, nec de effectu deſperatur. Spectatur jam Rhetzii in hujuſmodi actionibus dexteritas & prudentia. Lutetiæ. XVIII. Auguſti, cIↃ. IↃ. LXXXIV.

EPISTOLA. XLII.

VIX eſt quod ſcribam, tametſi me ad ſcribendum tempus & officium vocent. Rex nullâ, quod ſciam, re memorabili confectâ Lugduno rediit. Fuit hîc aliquamdiu in ſuburbanâ arce, quã *le bois de Vincennes* vocant, ubi templum Hieronymitarum conſtruit, ſibi ſuæque Pœnitentium ſocietati; mores interim & flagitia caſtigans, præſertim eorum, qui pecuniam publicam, ſive fiſci, ſive ærarii ſubverterunt, quorum plena eſt Gallia. nec parcit in his, ne ſumma quidem dignitate præditis. itaque multi profugiunt metu. Ab his irrupturus in Concilia, quæ Parlamenta vocant, exiſtimatur, juríſque & judiciorum rationem ab illis repetiturus; nam & hanc nationem valdè corruptam, & medicinæ indigentem arbitrantur. Regnant in Gallia, non minùs ferè quàm ipſe Rex, júſque habent quæſtui, aut dant gratiæ. Cardinalis Borbonius, tametſi decrepitus, non videtur ſatis æquo animo Navarræo fratris filio juri ſucceſſionis Regni cedere. Eà re ad partes Guiſianas valde inclinat, quorum apud multos præcipua eſt auctoritas & gratia. Quinimò nuper dictitatum fuit, eum, ſacris & Cardina-

dina-

dina latu repudiatis, ductorum uxorem Monpenſerii viduam, Ducis Guiſii ſororem; manétque etiamnùm ea fama. Mareſchallus Rhetzius non diſcedit à Picardiâ, ubi quæ munitionibus deſunt explenda curat, & loca pleraque præſidiis firmat. Nam Reginæ ſeniori nihil videtur deliberatius, quàm Cameraci poſſeſſionem continuare. ob id & miles Prætorianus eò miſſus. Ipſa Regina ad Ligerim abeſt, circúmque ea loca vagatur, congreſſum, ut rumor eſt, cum Rege Navarræo captans; ſed is non videtur eò facilè adduci, quòd à Regis Reginæque inſidiis ſibi cavendum putet. De uxoris adventu non deſperatur. Illuc & ipſe Rex profectus eſt, aliquamdiu manſurus, niſi vetaret eadem peſtilentia, quæ eum Lutetiâ arcet. Hîc adhuc incertum eſt quo ſe applicet. Res in Belgio Regi Catholico procedunt ex ſententia. Recepti in gratiam Gandavenſes iis, ut dicunt, legibus, ut ducenta coronatorum millia ſolvant; templa reſtituant; pro una geminam arcem habeant, ſex capita quæ poſtulentur tradant. Sed & Bruxellenſes de deditione agitant. Propter hæc nihilominus non dimittit animos Antverpia: Sed nec Hollandi, neq; Zelandi de inceptis quicquam diminuunt. Venit ab illis Reginæ

ſenioris

ſenioris Orator. jactat ampliſſimas conditiones, quibus eos cum Rege depaciſci paratos adfirmat. Non eſt extra dubitationem quid futurum ſit. Intereà Deus Optimus Maximus C. M. V. conſervet, cui ego me humillimè commendo. IV Octobris, cIↃ. IↃ. LXXXIV,

Epistola XLIII.

NOn modò ſperatus de die in diem Sanceri diſceſſus longius fecit litterarum mearum intervallum, verùm etiam quòd nihil haberem ſcriptione dignum. Rex luſtratis diverſis regionibus, ubi ſe à peſte tutum fore crederet, poſtremò Bleſii conſtiterat. Sed & illinc eum peſtis ejecit, abrepta de Gynecæo uxoris nobilium puellarum unâ. Sic poſtremò recepit ſe ad fanum D. Germani Layorum, eo in loco cœptam morum & inſtitutorum cenſuram peracturus. Vidi eum Bleſii, apud eum, Regináſque matrem & uxorem, dolorem & luctum Chriſtianiſſimæ, M. V. Sororis ex morte Alenzonii teſtatus. Fuit aliquis rumor novorum motuum Galliæ Narbonenſis; ſed ii videntur conſediſſe. Don Bernardinus ille de Mendoza, qui ex Angliâ hac iter habuit in Hiſpaniam, huc reverſus eſt; primùm ut luctum Domini ſui de morte Alenzonii teſtifi-

teſtificaretur; deinde ut amoto Taxio Oratorem ageret. Taxius in Belgium ſe recepit, inde in Hiſpaniam profectu-rus. Si boni Oratoris eſt magnum ſumptum facere, non facilè reperietur hoc Don Bernardino melior; nam ajunt illi eſſe in animo ad ſedecim millia coronatorum quotannis in ſuam legationem inſumere. Vtinam reliqua conſentiant, nullàque re Taxio inferior ſit. Dux Eſpernonius, Regis ferè alter, peſſimo ſtrumæ ſive ſcrophulæ genere laborat, cui medendo contactu dextræ Reges Gallici facultatem profitentur; cujus virtutis experiundæ magna nunc Regi occaſio datur. Atque hæc ſcribo, quòd nihil haberem quod ſcribam aliud; omnia enim congelaſſe videntur, quò majores fortaſſè ſequenti vere motus exſpectandi. x. Decem. cIↃ.IↃ.LXXXIV.

EPISTOLA XLIV.

DEnuò adſunt à rebellibus Statibus è Belgio Oratores cum ampliſſimis, ut ajunt, mandatis, Regem, ſi poſſint, ad ſuam tutelam traducturi. Quid futurum ſit, mihi non ſatis liquet. Regi quidem belli ſuaſores non deſunt. Antverpia interim gravi obſidione urgeri dicitur, penè intercepto fluminis ſive æſtuarii uſu. xv. Decem. cIↃ.IↃ.LXXXIV.

EPI-

EPISTOLA XLV.

ADſunt denuò à rebellibus Belgii Statibus frequentes Oratores, cum ampliſſimis mandatis & ingentibus promiſſis. Duodecim oppida deferunt Regi, modò ipſi in tutelam & fidem recipiantur; in quibus oppidis ſummum ſit ei jus & poteſtas. Pollicentur in ſumptum belli in ſingulos menſes centum millia coronatorum; ex quibus quinquaginta ſumpturi ſint à Regina Angliæ, quinquaginta ipſi præſtabunt. De quibus rebus expectatur Orator Anglicus, cum magno & ſplendido comitatu. Adventui obtenduntur Inſignia ordinis ejus Regni, quæ per eum huic Regi mittuntur. Intereà juſſi ſubſiſtere in propinquo oppido Oratores Belgici; nihilominus tamen cum Rege per ſcripta & codicillos agunt. Sumptus eis à publico ſuppeditantur. Facilem & expeditam viam ad victoriam Regi promittunt, ſi commeatu adverſarios prohibeat, neque ex ſuo Regno quicquam exportari patiatur. Si id fiat, nullum intra annum in Belgio hoſtem fore; intercluſo enim ex altera parte omni maritimo ſubſidio, non fore tolerabilem famem, ne nunc quidem, cùm omnia à Gallia pateant, niſi difficili & gra-

vi annonâ. Quæ ad hæc mens Regis futura ſit, non eſt facilis conjectura. Si cauſſam ſuſcipiet, ſimul in ſe grave bellum trahet. Si rebellibus auxilio erit, minimè probabile exemplum erit iis rebellibus quos habet domi. Poſtremò capienda arma pro iis qui à communi religione diverſa ſentiunt, quos in Regno ſuo odit & averſatur, neque fert, niſi invitus. Non videntur iſta hominis ſibi conſtantis. palàm certè non putant tranſgreſſurum in partes. Reginæ matris auſpiciis id bellum deſtinatur, non tamen ſine regiis viribus & conſenſu. Cujus autem ductu geretur, excogitare non poſſum. Eſſet quidem idoneus Rex Navarræ, aut Condæus, ſed neuter Regi ſe credit, nuptiarum & cædis Bartholomæanæ memor. Attamen non deſunt, qui dicant Regem Navarræ ſororem unicam Regni hæredem Condæo elocaturum, quò magis utriuſq; ſecuritati conſultũ ſit, ſi qua vis alteri fiat, altero ſuperſtite qui vindicet. Harum rerum euentus diu ignorari non poſſunt. Monſ. ille de Selles, quem in Hiſpaniâ M. V. novit, in carcere Zelãdico interiit. Edictum tamdiu meditatũ emendandis moribus tandem prodiit, ſed quod niſi in paucis multorum exſpectationi non reſpondeat. Ejus exemplar tranſcriptum

ptum mitto ad C. M. V. cui ego me humillimè commendo, & Deum oro, ut diutiſſimè ſervet incolumem. xxv. Ian. clↄ. Iↄ. lxxxv.

Epistola XLVI.

REx Oratores Belgicos privatim audiavit. Quæ forma fuerit eorum orationis, ex vero non poſſum dicere; nec tamen difficilis eſt conjectura. Regem quidem reſpondiſſe ajunt, in nullo ſe boni vicini officio ceſſaturum. Sunt Oratores numero quindecim, cum comitatu ad homines ſexaginta, quibus ſe adjunxit Princeps d'Eſpinoy, *ille*, qui cum fratre Marchione Richeburgenſi diu vixit in aula Divæ memoriæ Imperatoris Maximiliani. Etiam à Rege Catholico, & à pontifice, & à Duce Sabaudiæ adventare Oratores percrebuit, aut certè litteras, quæ Regem fœderis moneant, & in officio contineant. Sed ego nec Sabaudi, nec Regis litteras aut legationem magnam vim habituras puto; quantum valitura ſit Pontificis auctoritas non poſſum ſtatuere Oratoribus, quos dixi, publicè ſumptus ſuppeditantur. Venit poſtremò, qui exſpectabatur Orator Anglicus, cum amplo & ſplendido comitatu, ei nomen Comiti de Herbei.

Regiâ ſtirpe ortum ipſi Angli confirmant. Sic obviam ei itum eſt, ut nihil fieri potuerit ſplendidius. ædes præbitæ Regiis proximæ; ſumptus decreti in ſingulos dies ducenti coronati. Cauſſa adventus præferuntur Inſignia ordinis Anglicani, quibus Regina illa Regem impertit. Ceterùm vero propinquior cauſſa ad negotium Belgicum refertur. Ea Inſignia Rex accepit die ultimo menſis ſuperioris, in Templo D. Auguſtini, tempore Veſpertinarum precum, aſſidente toto ordine Sancti Spiritus. Cui ceremoniæ vocati Oratores omnes interfuerunt; etiam illi qui è Belgio adſunt, cum magnâ tamen offenſione Oratoris Hiſpani. Dies craſtinus audiendis pręfatis Oratoribus, unà cum Legato Anglico, præſtitutus. Ceterùm de exitu negotii diverſæ ſunt conjecturæ. Certum eſt Regem non libenter in hanc cauſſam deſcendere; atque etiam deſiderare quędam in mandatis Belgarum. ſed mater urget, cujus in nomen Hiſpanum infinitum eſt odium. Matris voluntati ceſſurum, & in partes tranſgreſſurum putant, ſi non palàm, certè conſenſione occultâ. Quod ſi fiat, vereor ut ſubſiſtat pax. Sũt qui arbitrantur inter turbatores rerum Belgicarum præcipuas partes futuras

Nn Don

Don Antonii, eumque auxiliis Gallicis impoſitum iri. Sed de his rebus id demùm haberi certum poteſt, quod præteriit. Dum iſta hic laborantur, non eſt ceſſatum alibi. Quidam Regem Navarræ veneno tollere conatus, poſtquam id fruſtrà fuit, ſeu firmitate corporis Regii, ſeu debilitate veneni, ad vim ſe convertit, intento in eum minori ſclopeto. Sed nec ita propoſiti ſcopum attigit, captúſque, & in carcerem datus, cauſſam dicit ex vinculis. Caſus iſte Regem graviter movit, ut certè debuit, quòd ad invidiam ejus plurimum pertineat; eàque de cauſſa illi miſit unum ex iis qui juridicundo præſunt, magnæ auctoritatis virum, qui cauſſæ cognitioni, & tormentis ſicarii illius interſit, reſque certas & compertas referat, an aliquo auctore, an ſuâ ſponte & proprio odio eò proceſſerit. VI. Martii, CIↃ. IↃ. LXXXV:

EPISTOLA XLVII.

HAud dubiè nunciatur è Brabantiâ ſubactam fameBruxellam Parmenſi ſe dediſſe; Antverpiam veró graviter premi, amiſſo navigationis uſu ob flumen ſive æſtuarium ponte junctum, quod opus tandem ad exitum perductum ſit. Eam rem credibile eſt calcar

iſtis

iſtis additurum, quò citiùs de negotio Belgico ſtatuatur. Nam res illic niſi fulciantur, ſtrenuè ad ruinam tendunt. Oratores quidem contumaciam civitatum ſuis rebus parum confidere videri volunt, quod Rex ſuo nomine bellum gerere nolit, ſed maternis auſpiciis deleget. VII. Martii, cIↃ. IↃ. LXXXV.

EPISTOLA XLVIII.

DImiſſus Orator Anglicus die hujus menſis decimo quarto, poſtquam viginti diebus hîc fuiſſet, magno in honore, omnibuſque cultus officiis. Abeunti donatum tantum vaſorum argenteorum, quod quatuor coronatorum millibus æſtimetur. ſed & comitum præcipui donis honeſtati. Sequuti paulò pòſt Belgarum Oratores, quorum ſingulis impertitæ catenæ aureæ pretio ducentorum coronatorum. quorum adventus nullius, aut non magni uſus fuit, aut certè valdè tecti & diſſimulati. Rex palâm reſpondit, ſibi eſſe in animo ſervare pacem, quam haberet cum Rege Catholico. Reginam eſſe ſalutis eorum valdè cupidam, ſed quo minùs opem ferat, prohiberi voluntate Regis. an quid ſecretiùs ſub hoc velo lateat, non habeo certum. Illi quidem omni conatu adniſi ſunt Regem in apertum

bellum trahere. Quod idem Oratori Anglo propoſitum fuit, ſed parùm videtur profeciſſe. Sunt qui putant neſcio quid modicæ opis eis promiſiſſe Regem, donec ex hac tempeſtate impendente evaſiſſet; poſtquàm conquieverit, majore auxilii mole ſubventurum. Non enim ambiguè novi iſtius Regni tumultus portenduntur. Movent arma Guiſiani, irati, ut vulgò ajunt, quòd ſua majorumque tanta merita nullâ Regis liberalitate penſentur, cùm interim duo juvenes novi, nullâ re, niſi arrogantiâ & ſuperbiâ, inſignes, magnis viribus & honoribus cumulentur. Neq; hîc conſiſtunt. volunt poſt Regis interitum deſignari Regem, qui Religionem profiteatur Catholicam; revocantque denuò in ſcenam ſacras ſocietates, & fœdera adverſus hæreſes inſtituta, in quibus ſibi primas partes vindicant. Hoc eſt, cùm præclare intelligant, ſi Rex Navarræ poſt Regis mortem rerum potiatur, nullum ſibi in Gallia locum fore, maturè obviam ire, & dum tempus eſt rebus ſuis conſulere, vel cum ſumma iſtius Regni perturbatione, conantur. Ac ſanè ſuſpendit ingens metus atque exſpectatio omnes Galliæ populos, quiſnam religionis ſtatus futurus ſit Rege defuncto. Plerique enim veteres

ritus, omneſque ceremonias & ſacra ſub Rege Navarræo profanatũ diſſipatúmque iri credunt, eodemque loco, & fortè pejore, Catholicos tum futuros, quàm huc uſque fuerunt qui diverſam religionem ſectati ſint. Ea opinio res novare volentibus magnam præbet oportunitatem; præſertim iis qui à vetere religione nunquam deflexerunt. Quo numero ſunt Guiſiani; quorum præterea ingens favor & gratia eſt apud populum, adeò ut voces interdùm audiantur, quibus illis plus deferatur, quam Regi. Continuatam à Carolo Magno uſque in hoc tempus gentem, perpetuos veteris religionis propugnatores, Regi & Regno Galliæ nunquam non fidos, tametſi neglectos, aliis locum obtinentibus, quem ipſi mereantur, nunc juſtẽ de cauſſà capere arma, munus Regis ſubire, & defendendam ſuſcipere religionem. Stat etiam ab illa parte, relictis gentilibus ſuis, Cardinalis Borbonius. Regi per litteras & nuncios admonenti, viderent quò progrederentur, reſponderunt, ſe nihil contra eum moliri, ſibi manere fidem & obſequium, ne crederet fictis malevolorum criminibus. Nihilominùs appropinquare equitum Germanorum adventum fama increbreſcit, jamque Lotharingiæ im-

 minere,

minere, & brevi habiturum Guiſium in armis ad viginti millia hominum. De pecuniâ ſi quærat aliquis, unde ſit ſuppeditatura, vulgi ad hoc expedita reſponſio eſt, pecuniam deeſſe non poſſe, amicis & adjutoribus Pontifice Maximo, & Rege Catholico; nam hos non dubiè cum Guiſianis convenire. Enimverò ſi quis attendat quibus præcipuè boni ſint iſti motus, non facilè reperiet alios, quam Pontificem & Regem Catholicum; nam hujus quidem Provinciarum quies, & cœptorum quos ſperat eventus, non aliunde pendet quàm à motibus & perturbatione iſtius Regni. Non fallunt iſta Regem Navarræ, neque ab eo negliguntur, quin & ipſe ea comparat, quibus vim propulſet, & ſalutem muniat. Idem Regi operam ſuam adverſus hoſtem defert. Rex eum animo quieto eſſe jubet, neque quicquam attentare; tantùm ita habere proviſas urbes ſuas ne pateant hoſtium inſidiis. fore ſibi curæ cætera. Neſcio quatenus is fidem adhibeat, nam non deſunt quibus ſuſpicari libet, nihil inſcio atque invito Rege à Guiſianis cœptari. Alii quidem huc uſque Regem conſiliorum Guiſianorum expertem, ſed eundem brevi cum illis ſenſurum, cauſſamque communicaturum judicant.

cant. Non quòd eos præcipuo amore complectatur, ſed quòd Navarræum ob veteres diſcordias & diſſidium religionis magis oderit. Neque mihi dubium eſt, quin, ſi detur ipſi optio, quemvis Regni hæredem malit, quàm Navarræum. Quid enim actorum ſuorum firmum? cujus affinis, aut etiam conſanguinei ſtatum inconcuſſum? cujus amici fortunam nullam ſubituram mutationem hoc ſucceſſore polliceri ſibi poſſit? Poſtremò durum eſt poſt mortem prævidere florentes fore, quos in vita afflictos volueris. Sed eſt difficile talium rerum fontem & radices recludere; ideò melius, dum tempus in apertum proferat, in medio relinquuntur. Novam haud ita pridem in caput Reginæ Angliæ conjurationem deprehenſam conſtanti famâ circumfertur. Hollandiæ & Zelandiæ populi toti ſunt in apparandâ claſſe, quâ perrupto ponte Antverpiæ ſubveniant. Quod ſi minùs ſuccedat, agerem maritimum qui eſt citra Bergas ſubruant, ac mare Antverpiam uſque immittant, ita ut deinceps naves irrito ponte ad mœnia ejus urbis appelli poſſint, non ſine miſeranda accolarum clade. tanta pertinacia eſt. ipſi neceſſitatem vocant. XXVI. Martii, CIↃ. IↃ. LXXXV.

EPISTOLA XLIX.

MAgnum in metu eſt bellum, ſubitum quidem illud & inexſpectatum, Regi ipſi penè viſum priùs, quàm cognitum. Ante duos menſes Dux Bullonius eum per litteras monuerat ut rebus ſuis conſuleret, parari bellum à Guiſianis. quod à ſe tum neglectum identidem ingemiſcere dicitur. Auctor iſtorum motuum ſpecie præcipuus Cardinalis Borbonius, reverà, ni fallor, Duces Guiſius & Maynæus, & Cardinalis Lotharingius, fratres, Dux d'Aumale & Marchio d'Elbœuf patrueles, Dux item Mercurius Reginæ frater, oræ Britonum & Armoricæ civitatis Præfectus. Hos ſequuntur multi alii, ſed inferioris notæ, quos longum eſſet percenſere. Cauſſæ offenſionum plures; inprimis æmulatio. Iamdiu ægrè ferunt Guiſiani, non ſe locum gratiæ & honoris, quo ſe dignos putant, apud Regem tenere; divitiis & dignitatibus alios cumulari, ſui nullam haberi rationem; jacere ære alieno oppreſſos, officiis majorum & ſuis erga hoc Regnum contracto. Regem ſibi duos juvenes ſelegiſſe, quos amaret, foveret, loco filiorum haberet, in quos Regni opes effunderet, qui ejus interiore convictu aſſiduè

duè uterentur; cùm ipſi non modò ab ejus congreſſu, verùm etiam à conſpectu objectis foribus contumeliosè repellerentur. Huc acceſſit, ut opinor, ſuſpicio nec temerè orta, fore ut Navarræi ſoror, ejus Regni & latiſſimæ ditionis hæres, nuberet Duci Eſpernonio, Conneſtabili, ut credunt, à Rege deſignato; quâ matrimonii conjunctione conciliatus Navarræo Rex, aliàs iniquior, æquum ſe ſucceſſioni illius præberet. Huic incommodo, ut graviſſimo, viſum fortaſſis Guiſianis ire obviam; nam ſatis conſtat eos, vel Navarręo, vel Condæi Regno, nullâ auctoritate, nullo numero in Gallia futuros. Cardinalis Borbonius Regni ſucceſſoris nomen affectat, fertque indignè ſibi præferri fratris filium, certioremque hæredem judicari. Adeoque faſtidito Cardinalitio habitu ſibi placet in ſagis, ut quibuſdam delirare videatur. Perſuaſum habet deberi hoc à ſe Sedi Apoſtolicæ, deberi religioni quam profitetur, deberi generi & dignitati, ne huic Regi defuncto ſuccedere alium quam Catholicum patiatur. Sic tanquam conjurationis caput ſe infert, & primas partes depoſcit. Religio, bonum publicum, conventus Ordinum, incolumitas Regni, ſalus bonorum, tralatitia res novas volentibus

uſurpare, adſciſcuntur, obtenduntur-que. Quin etiam afferri bulla, jamjamque adeſſe dicebatur, quæ Regi Navarræ & Condæo omni ſpe ſucceſſionis interdicit, ut inhabilibus & indignis. Haud ſcio quàm utili ad concordiam exemplo, præſertim his temporibus, quibus triumphatis Perſis, ſi unquam, Chriſtianorum finibus pertimeſcendus ſit Turca. Fallitur enim, ſi quis tamdiuturno bello aliud Turcæ quæſitum putet, quàm ut ſibi ad excidium Chriſtianitatis viam muniret, ut poſtquàm is hoſtis ſive ſublatus, ſive domitus tuta terga præſtitiſſet, ipſe totis viribus de ſalute & Imperii ſumma inæquabili certamine nobiſcum dimicaret. Atque ea quæ dixi tam grata ſunt in vulgus, ſic animos multorũ permovẽt, ut neſciam quid futurum ſit. Regi quidem nihil potuit accidere, neque inexpectatius, neque incommodius, imparato ab exercitu, nudo à pecunia. Vix eſt Catholicorum optimatum quiſpiam, qui non Guiſii conſiliorum particeps, & fautor occultus habeatur. Provinciæ ferè omnes nutant; præcipuè civitates partim ſunt infidæ, partim præſidium accipere recuſant. Ita Rex vix habet quò ſe vertat, inter certos hoſtes, amicos vel imbecilles, vel exiguos. Et quamquam agat omnia ut vi-

ut vires contrahat, tamen hoſte jam propinquo,& jam accincto omnis feſtinatio tarda eſt. De uno Duce Mercurii mihi mirum, adduci potuiſſe,ut contra Regem indueret arma, qui ſororem habeat Reginam, & ſit ipſe magnis & recentibus Regis beneficiis auctus. Sed & hunc movit jurium, quæ prædeceſſores ejus Britonum gubernatores habuerunt, ereptorum, & ad Ducem Ioyſium ut maris Admiralium tranſlatorum, injuria. Vrbs Aurelia primæ eſt poſt Lutetiam auctoritatis; ſtat à partibus Guiſianis. Oppidum Normanniæ maritimum Caen, cui arx imminet munitiſſima, eſt in poteſtate Marchionis d'Elbœuf. arcem tenet d'O, quondam inter intimos Regis, nunc Guiſianus. Complura alia loca Dux d'Aumale occupavit, ad quæ recuperanda proficiſcitur Dux Ioyſius. Blaya locus haud longè Burdegalâ diſſitus,& à quo multum noceri illi civitati poteſt, ſi Regi fidelis eſſe pergat. Lanſaccius junior, & ipſe Guiſianus, eum præſidio inſedit. Briſaccus Andium arcem tenet. Sic plures partim per Galliam projectâ Regiæ Majeſtatis reverentiâ quotidie deſciſcunt. Tentata quoq; Marſilia,ſed inauſpicatò. Ergo hîc rerum ſtatus Ducem Eſpernonium, juvenem aliàs tantæ ſuperbiæ, ut

Regii

Regii generis homines aperto capite, ipſe operto ſe alloquentes audiret, aliquanto comiorem reddidit, ut & ipſe pileo manum admoveat. Itaque vulgari joco, pileum quem antea ignorare videbatur ubi eſſet, jam reperiſſe dicitur. Rex circumquaque ſuos Oratores dimiſit, qui ſævientes animos lenirent; ſed nihil æqui referunt. Regina ſenior etiamnùm eſt apud Guiſium, cujus atroces in filium querelas ſæpe audire cogitur. Eodem acceſſit Cardinalis Borbonius, ante cujus adventum negabat Guiſius ad ſe de his rebus adiri debuiſſe. ſibi nullam præcipuam poteſtatem, ſed ut unumquemlibet fœderi ſancto ſive ſacro militare. Eſt ibidem cum ampliſſimis à Rege mandatis Archiepiſcopus Lugdunenſis. ſi quid tranſigi poſſit, ea una ſpes Galliæ ſalutis. Itaque magna eſt expectatio reditus Reginæ, quo vel optata cùm Guiſianis pax referetur, vel pernicioſi ducetur belli initium. Sunt qui affirment non aliter de pace conventurum, quàm ſi Regi Catholico reſtituatur Cameracum. adeò non diſſimulanter præ ſe ferunt Guiſiani, ſe communicatis cum Rege Catholico conſiliis arma moviſſe. Regina Angliæ, quam non latet quàm iſta ad ſe pertineant, ſex millia equitum ære ſuo conducto-

ductorum auxilium Regi offerre dicitur, optione datâ ſive Anglos malit, ſive Helvetios. Rex quoque Navarræ magnum offert popularium ſuorum numerum, ut qui vereatur, neque temerè, ne hæc poſtremò in ſuo capite cudatur faba. De cæde Marchionis Richeburgi, &, ut etiam ajunt, Billii, & quorundam aliorum ad pontem Antverpienſem haud dubiè Cæſarea Majeſtas Veſtra audierit. Vereor ut ſemper eadem ſcribendi facultas ſuppetat, itineribus quibus Metam & Nanceum itur alterutrius partis militibus infeſtis, omnia ſcrutantibus ac diſſipantibus. Ac neſcio an hæ ipſæ litteræ pervadere ſine naufragio poterunt. XXV. Aprilis cIↃ. IↃ. LXXXV.

EPISTOLA L.

GViſius oppidum Verdunum cum nonnulla reſiſtentium cæde intercepit. Ad Guiſianorum item factionem Lugdunũ & Nantes defeciſſe creduntur. Ex Anglia novi motus detectio, conſcio Comite Arundellio captóque, nunciatur. XXVIII. Aprilis cIↃ.IↃ. LXXXV.

EPISTOLA LI.

BEllum ſtrenuè gliſcit, nihil tamen geſtum valdè commemoratu dignum.

gnum. Clerus dicitur ſuppeditare Regi quotmenſibus centum millia coronatorum in ſumptum belli, cum eo ut Rex terminum quem Huguenotorum migrationi finierat contrahat, quemadmodum fecit, ut ex edicto quod his conjunctum eſt, Majeſtas Veſtra videre poterit. Sed tamen ne ſic quidem Rex fidem facit ſe revera & ſincerè cum ſacrâ ſocietate ſentire, & in partes illas tranſiviſſe. Sunt enim qui dicant eum ita fingere ut pecuniam eliciat, quam conſecutus pellem verſurus ſit. dies docebit. Magnum tumultum excitarunt pauci milites Huguenoti infra viginti, qui arcem Andegavenſem occuparunt, præſertim ubi auditum eò venire Principem Condæum, & jam trajeciſſe Ligerim, & in ſuburbio caſtra locaviſſe. Concurrit eò quidquid erat militum, ſive equitum ſive peditum, unà cum Helvetiis ipſius Regis cuſtodiæ, ductores omnes, Ioyſius, Eſpernonius, Maynæus, Bironius. Sed Condæus, poſtquam ſe tantis copiis circumveniri vidit, neque ſe poſſe in arcem evadere, damnato conſilio trans Ligerim ſe recepit. diſſipatiſque copiis in tutum atque intra ſua præſidia pervenit; rumore hîc interea ſparſo, & credito, illum in tranſitu fluminis cujuſdam captum. ſed mox de vanitate

nitate ejus rumoris conſtitit. Paulò poſt Rex copias revocavit, propter cõtinuas pluvias, & tempus anni gerendo bello contrarium, malè acceptas, & non immunes à graſſantis luis contagione. Oppidum Burgundiæ, Auxone vulgò vocant, Majeſtatis ſuum Præfectum poſtulavit, quod præſidium Hiſpanicum in arcem accipere cogitaſſet, & eo obtentu arcem magna ex parte delent. Et Lugdunenſes jam pridem arcem ſuam ſolo æquarunt. Idem ut fieret de Andegavenſi Regem imperaſſe ajunt. Sic magna hic fit arcium ruina; alibi ædificantur. Cum his conjuncta erit Bulla Pontificia, qua inhabiles ad ſuccedendum huic Regno Navarræus & Condæus declarantur. Quam vim habitura ſit novit Deus. Mihi metuendum videtur ne tuba ſit majoris tumultus. Nihilominus dicitur Rex bona Navarræi, quibus manum injicere potuit, confiſcata fiduciario titulo donaſſe patrueli ejus Cardinali Vendoſmo. Epiſcopus Pariſienſis Romam Regis nomine Legatus abiit, de alienatione bonorum Eccleſiaſticorum, aliíſque, ut credibile eſt, de rebus multis acturus. Orator item novus Conſtantinopolim profectus non ultimæ nobilitatis, quem nihil quod expediat Germaniæ tranquillitati ſtructurum

rum

rum puto. Vnus hîc timetur eques Germanus, cui diſtinendo Turcicorum armorum terrorem remedio eſſe videtur iſtis perſuaſum. Intelligo faſciculum unum mearum litterarum quas ſcripſi menſe Majo deſiderari. neſcio ubi hæſerit. miſeram per viam Bruxellenſem, ut tutiorem; ut etiam hunc mitto, ſed cautius. ſpero & illum Cæſareæ Majeſtati Veſtræ redditum iri, ſerò tamen. Lutetiæ. xv. Novembris cIↃ.IↃ.LXXXV.

Epistola LII.

ETſi nihil incidit à poſtremis meis litteris ſcriptione dignum, ſcribo tamẽ nactus ſcribendi oportunitatem, quæ rara eſt hoc tempore. Dux Maynæus cum ſuis copiis pervenit ad loca finibus hoſtium proxima. Brevi audiemus quos progreſſus faciet, & quo euentu bellaturus ſit. Rex animum vehementer obfirmavit ne quem ſectæ Huguenoticæ, aut alium quàm Catholicæ religionis in Gallia patiatur. Itaque ſe proripiunt qui religionem mutare nolunt. Fuerat his diebus porrectus Regi libellus nomine mulierum & puellarum quarundam, quo ei ſupplicabatur ut illis tutò manere liceret, victuris in abdito ſine ullâ cujuſquam offenſione. Rex aſſentiri noluit, ſed fide ſuâ in Angliam incolumes traiiciendas

iiciendas curavit. De reliquo totus ipſe deditus novis ſuis çeremoniis, & vitæ ſolitudini, ut non deſint qui vereantur ne ex eo in adverſam valetudinem, aut certè in genus aliquod odioſæ ſuperſtitionis prolabatur. Regina Angliæ non diſſimulanter Hollandiæ, & Zelandiæ, & quarundam aliarum civitatum tutelam ſuſcipit, ut etiam ſcripto publicè edito teſtata eſt. Locis mediterraneis haud ſcio quantum opis allatura ſit; ſed maritimus ejus Regni ſitus, & reliquorum locorum, & validæ claſſis opportunitas magnum auxilium videtur promittere. Sic certè bellum ducetur, prorogabuntur miſeriæ, incerti poſteri temporis eventis aditus reſervabuntur; & clauſo mari cæteras Belgici tractus regiones famis metus premet. VI. Decemb. CIↃ. IↃ. LXXXV.

EPISTOLA LIII.

Vulgata jam adventantium Germanorum equitum fama. Rex Ducem Eſpernonium Metas ad ſuam Præfecturam dimiſit. Ea urbs mirè turbata eſt propter novitatem religionis. VIII. Decemb. CIↃ. IↃ. LXXXV.

INDEX IN BVSBEQVII EPISTOLAS DE ITINERIBVS Turcico & Amaſiano.

A.

Achamat Baſſa. 98

Achomates Baſſa à carnifice interfici non vult. 138. 139.

Achomati Baſſæ primo Viſiriorum laqueo gula fracta. 123

Achomatis Baſſæ obitus cauſa. 138

Ædibus magnificis cur Turcæ non ſtudeant. 27. 28.

Ædificia elegantia in Turcia pauca. ib.

Alcorana inſidere homini Chriſtiano capitale. 51

Alcoranus quid. 103. *quanta in veneratione.* 51

Amaſia præfectura Turcica. 56

Amaſiæ urbis Cappadociæ deſcriptio. 96

Amaſianum iter. 12

Amurates Belgradum oppugnavit. 31

Ancyra urbs. 81

Ancyræ deſcriptio. 87

Ancyra hodie Angur. 82

Anguſtiæ quibus Darius exercitum contra Scythas trajecit. 74

Anima in hominem unde ex Turcarum opinione. 100

Antoninus Nicæam reſtauravit. 79

Apparitores Chiauſi ſunt Turcis. 22.

Ærarium

Ærarium Suleimanni à Ruſtano conſtructum. 48
Araxis flu. Turcarum & Perſarum limes. 203
Architectus qui obeliſcum Conſtantinopoli humi jacentem erexit. 68
Area hippodromi Conſtantinopoli 69
Arslambegus Singiaccus. ibid.
Aſiam quomodo Turcæ vocent. 76
Aſperus Turcis quid. 43
Attila qualis. 267
Aula vera bona non novit niſi ſero. 28
Aulica vita ſplendor multa miſeria. ibid.
Aurora adventante Turcæ ad venerandum Deum vocantur alta à turri. 40

B.

BAjazetes major juſtam conjugem in matrimonio habuit. 52. à Tamerlane unà cum uxore captus. ibid.
Bajazetis præfectura quæ. 228
Bajazetes ad patrem vocatur & venit. 135. *minor Suleimanno patri conciliatus.* 137. *quandiu in officio manſerit.* 224. *omnia circumſpicit quo fratris manus carnifices aliquando vitet.* 225. *quo prætextu Muſtapham vivere fingat.* 234
Bajazetis ad ſuos adhortatio. 237. *fratrem aggreditur.* 238
Bajazetes Baſſam Ercerumenſem fallit aſtu. 201. *Baſſæ Sebaſtanopolitano il-*
 ludit.

ludit ib. Pertau domum remittit. 231. in Perſia. 204. ſqualore deformatus & carcere ſtrangulatur. 350
Bagliſon. 95
Balduinus Major Flandriæ Comes. 45
Balneæ Turcicarum mulierum. 186. conciliatrices amorum. ibid.
Balſamum eximium munus Turcicum. 359. ejus fruticis ſucci genus duplex. ib.
Baſſa Budenſis. 14
Baſſæ Viſirii Turcis qui. 15. mirantur nigrum veſtitum in Chriſtian. legatis. 88
Baſſarũ mos ante ſua quadrageſima. 344
Belgradum. 30. ejus deſcriptio. 31. & incolæ. 33. quando à Turcis captum. 32.
Bellerbegus Græciæ. 347
Biceps teſtudo. 77
Borchiara urbs Perſ. 327
Boſphori fauces duas arces habent. 74
Boſphorus Thracius. 73
Boſphorana concubina Suleimanni. 52
Brachia ingredientibus ad Turcarum Imp. cur teneantur. 98
Bruxella. 13
Buda. 14. ejus deſcriptio. 26. quando à Turcis capta. 33
Budenſis juventus laniati, Saucii ſpontaneè ſic deformati Busbeq. excipiunt. 368
Bulgari unde dicti 44, Illyrica lingua utuntur. ibid.
Bulgarorum reges. 43

Bulgararum fœminarum ornatus. 43
Busbequii patria. 319
Busbequius quis 11. legatus in Angliam. 13
Busbequii celeritas in apparando ſe legationi Turcica. 14
Busbequius legationi ſufficitur 18. per biduum à Maluezio de Turcarum conſuetudine & cautela inſtituitur, ibid. *Vienna diſcedit, quomodo acceptus à Turcis prope Strigonium.* ibid. *Budam venit & quomodo ibi acceptus 22, in Amaſiam iter parat, 76. ſecundò legationi ſe accingit, 123. valuas forium aperit & viſendi Suleimanni gratia prodit 244. fide jubet pro captivis, 290. libellum Baßis exhibet quo teſtatur ſe ignarum voluntatis ſui domini Conſtantinop. manere, 144. caſtra Turcarum contemplatur ignotus 187, in Germaniam iter ingreditur.* 362
Byzantium vetus ubi ſitum putetur. 67

C.

CÆſ. Majeſt. poſtulata à Turcarum Imp. qualia. 99
Caddy judex Turcis. 333
Cameli uſui peregrinantibus. 327
Camelopardalis deſcriptio 70
Canis apud Turcas ſpretum animal. 178
Capitanei Turcici. 102
Captivi Turcarum quomodo tractentur. 289

Carcer Turcicus captivorum. 74
Carolus Caſar. 14
Carolus V. qua exiſtimatione apud Turcas 280, *ejus laus* 320, *inſignia à Turcis capta.* 285
Chalcedo urbs ubi olim ſita. 76
Charta ex bombycum exuviis 329, *ad ſordida uſurpari Turcæ ægerrime ferunt.* 51
Charta Turcæ multum tribuunt & cur. ib.
Cathaia regio. 326
Cathaia rex muneribus afficitur à mercatoribus. 328
Cathaini peregrinorum hominum contubernium diuturnum non ferunt. ibid.
per Cathaiam uti peregrinandum. 327
Cervicalia Turcica qua. 16
Cervus audito nomine Dei caput inclinat. 159
Chederle heros quidam Turcis & ſecta inde nata. 93
Chederlis equi lotium fontem peperit. 94
Chiauſi Turcis quid. 22
Chiauſorum officium quale. ibid.
Chiauſius apud Turcas quis 149, *intercludens hoſpites ipſe excluditur.* 218
Chiurli oppidum inſigne pugna Selimi cum patre Baiazete. 48
Chio inſula à veteribus incolis Genuenſibus tenetur. 285
Chriſtiani expugnarunt Meningem inſulam

lam 279, certis diebus bacchari & ſurere videntur 252
Chriſtianis Turcarum templa ingredi difficulter conceditur 64
Circulator plumbum igne liquefactum contrectat, 332
Clades Chriſtianorum ad Nicopolim, Varnam, & Mohatios campos 381, Sfortiæ Pallavicini & Epiſcopi Quinquecclesienſis 191 prope Sigethum. 191
Claſsis Turcica 279, victrix Conſtantinopolim venit 283
Colchi hodie qui 202
Colchorum regio qualis 204
Colores auſpicati 88
Columna Octaviani 73
Columnæ duæ Conſtantinopoli veterum monumenta 68
Comæ ſepulchris appenſæ cur apud Græc. 35
Concil. militaria Racos vocant Turcæ, 115
Comitia imperialia ſub Cæſare Ferdinando Francofurdiæ, 370
Commaronium 14
Commaronii ſitus 17
Commaronium prima Cæſaris arx, 369
Concubinarum Turcicarum liberi quo honore, 53
Conſiliarii Turcis qui 15
Conſtantinopolitanum iter. 12
Conſtantinopolis ſitus 67, ejuſque commendatio 65

Terra motibus opportuna. 196
Crœſi interitus & everſionis terminus, 89
Cyanea inſulæ 74
Cyprinorum utilitas in Hungaria. 112

D.

DAmarlanes hoſtis importuniſſim. 233
Dadianus ſopitus capitur 204
quomodo ſe liberet, ibid.
Demirlanes qualis 379
Dernis Turcarum ſecta 93
Dies Turcis in quatuor partes diviſus 40
Veneris Turcis ſacra ut nobis dies ſolis, 151
Dieterichſtein Baro Auſtriacus, 286
Diſcordia Belgradum peſſundedit 31
Diſcordiæ Chriſtianis multa oppida ademerunt, 320
Divanum Turcis quid 139 105.144
Divortia Turcis variis ex cauſis fiunt, 184
Diverſorium Turcicum, 35
Don Petri Laſi 13
Dragomannus Turcis interpres dicitur 338
Duces Hiſpani à Busbequio redempti 337

E.

EBrahimus Baſſa urbi præfectus Conſtantinopolis 52
Pruſiadem ad Muſtaphæ filium interficiendum mittitur, 61
Ebrahimus officio deturbatur & reſtituitur honori. 330. *Turcæ primarius interpres,* 337.319. *ad legationem à Busbequio expeditur.* 357. *Francofurdiam duci.*

ducitur, 370
Endrene olim Hadrianopolis 46
Equi appellati hinnitu reſpondent, 169
Equis Turcicis nihil manſuetius 166
Equorum Turcicorum initio itineris alendorum ratio, 359
Eſſeck oppidulum Katzianeri & noſtri exercitus internecione nobile 113

F.

Felis Turcis in deliciis eſt 178
Ferdinandus Archidux 121, cum gloria ad patrem redit 195
Ferdinandus Romanorum rex 13
Ferdinandi regis benevolentia 15
Ferdinandus Tranſilvania potitur, 16. pacta ſua cum Veyvoda irrita fieri non vult 17
Ficiminum 19
Filiis Turcarum Impp. parente mortuo & uno imperatore facto, inevitabilis mortis neceſſitas manet 55
Formica Indica canis magnitudine 343
Forum mulierum 68
Francofurdenſes portæ veteri ceremonia reſerari non debent, cum ſit electio aut Regis aut Imperatoris, 371
Fugaciæ Turcis quid 42
Furator dextro Mercurio magni æſtimatur. 208

G.

GAlerus Turcicus, 43
Gebiſe Bithyniæ opp. 77
Gerbæ inſulæ quondã Meninx dictæ, 279
Gerbenſis clades 355
Germani in Moldaviam irruperunt, 314
Georgiani populi, 347
S. Georgii fabula & Turcarum Chederles eadem. 93
S. Georgius quomodo pingatur à Græcis 95
Giangir Suleimanni fil. quomodo perierit, 125
Gianizari Turcis qui 23. præſidiarii Chriſtianorum Iudæorumque ſunt 24 eorum veſtitus ibid. eorum mos in ſalutando ib. monachis non militibus ſimiles, 25
Gianizarorum modeſtia & ſilentium in præſentia Imp. 102
Giaurinum, 117
Græcorum ritus circa funera 34, circa nuptias ibid. ſuperſtitio in piſcium reprobatione, 66
Græci ſtratagemate utuntur cum interdictum iis eſſet vino 295
Gulielmus Quacquelbenus Busbequii medicus & ejus periculum in Baſſa Budenſi curando 23

H.

HAdrianopolis nunc Endrene dicta 46 ejus origo & deſcriptio. ibid.
Hami montes eorumque ſitus 44

Haleppus Syriæ urbs 348
Hally laus 306, *Baſſa Epirota* 191, *fit Viſiriorum primus* 297, *Baſſa Viſiriorum ſecundus* 103, *ejus prandium quo Perſarum oratorem regis excepit,* ibid. *equos dono mittit Busbequio,* 358
Hally & Ruſtani comparatio 308
Halys ripa 89, *Turcis quomodo nominetur.* 93
Hannibalis ſepulchrum ubi, 77
Haſſan Aga orator Turcicus ad Perſas mittitur. 349
Hebrus flu. 46
Heydones Hungaris qui. 30. *prædatores,* 114
Hippodromi area Conſtantinopoli 68
Hiſpani in Meninge inſula cum Turcis belligerant 279, *arcem per triennium defendunt* 282
Hiſpaniæ virtutis magna opinio apud Turcas. 280
Horæ Turcis nullæ 40
Horologia in Turcia publica cur rara. 214
Hyæna animal quale 84, *ut capiatur* ib.

I.

IEjunium Turcicum 254, *etiam ſine aquæ hauſtu fit,* 59
Imaret Turcis Xenodochia. 49
Impp. Turcicorum liberis, patre moriente, & uno ex iis imperatore facto, inevitabilis mortis neceſſitas manet, 55

Impp.

Impp. Turcici cur à ducendis uxoribus abſtineant, 52
Incendiorum ratio apud Turcas 96
Indi petuntur propter prædas, interim Turcæ ingruunt, 72
Introducendi legatos ad Imp. Turcarum mos qualis 98
Ioan. de Cardona. 285
Ioannes de Caſtella ut captus 282
Ioan. Vanderaa Secretarius, 13
Iobus Salomonis magiſter curiæ, Turcarum ſententia. 94
Irruptio in Moldaviam, 314
Iſabella regina Tranſylvaniæ 191
Iſmael rex Perſarum 71
Iudicii exemplum quo Turcæ contra Chriſtianos agunt, 334

K.

K*Araliy,* 82
Katzianerus ejuſque clades 113

L.

L*Avinius captivos Chriſtianos exorat à Turca & Busbequio dono mittit,* 318
Lazarus ductor Epirota ejuſque ſupplicium, 74
Lectorum Turcicorum deſcriptio 21
Legati ex aula Turcica non quandocunque volunt dimittuntur 141
Lemnia terra quando hauriatur 214
Libyſſa olim nunc Gobiſe vocatur, 77
Literæ Cæſaris à Baſſis perquiruntur 187

quas

quas Ebrahimus legere nequit, ibid.
Literas Turcarum imp. panno aureo obſignat, 105
Literati Turcarum quales 345
Locus communis de aulicis 372. &c.
de captivis Turcicis, 287. &c.
de virtute & vitiis, 100
de vitiis Chriſtianorum & Turcarum frugalitate 72
Ludovici regis Hungar. clades 114
M.
MAhemet Viſiriorum tertius 347
Mahometes Conſtantinopolis expugnator Belgradum oppugnavit 32.
legiſlator abſcindere ſibi manicam maluit quam feli ſomnum turbare 178
arcem in faucibus Boſphori munit 74
ſupremi judicii tempore ſuos ſectatores quomodo in cœlum vocabit. 50
Mahumetis fabula de vini potu 255, nomine pronunciato capita ad genua ſubmittunt Turcæ: nomine DEI prolato in faciem venerabundi procidunt. 200
Malvezius rerum Turcicarum peritus 14
orator Turcicus 15, incarceratur 16.
morbum in carcere contrahit, ibid,
à carcere liberatus ad Ferdinandum redit 17. recidit in morbum. ibid.
an legationem ſubterfugiat, 18
Mancipia Chriſtiana quomodo venalia agan-

agantur. 109
Mancipium vulgare quot coronatis æſtimetur. 162
Marci Deſpotæ Serviæ vindex. 98
Matrimonium Turcis unde confirmetur. 52
Maximilianus Bohemiæ rex. 119
Medicus Busbequii lue corripitur & moritur 298, *ejus hæreſis de peſte graſſante.* ibid.
Mehemet Viſiriorum Baſſarum tertius ad Selimum deſtinatur. 231
Mendici Turcici eorumque ratio. 159
Meninx inſula nunc Gerba vocata. 279
Mercator Italogræcus: ejuſque dictum de captivis Hiſpanis. 292. 293
Milliaria Turcis nulla. 40
Mohacz funeſtus clade Ludovici regis Hung. locus. 114.
Monachi Turcici. 93
Monachus Turcicus peregrinator ejuſque miracula. 330
Mortui ſepeliendi ritus Græcorum. 34
Mortuos ſuos Turcæ ſedere fingunt & quomodo. 83
Mufftiſacerdos ſummus apud Turcas 56, *de Baiazete conſulitur à Suleimanno* 232, *ejus reſponſum* ibid. *conſilium de permutandis captivis.* 342
Mulier juvenculæ filiæ amore capta 185, *à viro ſine potiundi libidine conſpici haud poteſt ex Turcarum opinione.* 182

Murus marmoreus. 77
Muſtapha filius Suleimanni ex qua muliere 52, *multos ſui ſtudioſos reliquit* 127. *victus* ibid.
Muſtapha Amaſia proficiſcitur ad patrem vocatus venit 57, *ut ſe in tentorio patris defendat* 58, *Nervo gulæ injecto perit.* ibid.
Muſtaphæ filius Pruſiade educatur 90, *filii noviſsima verba & mors.* 63
Muſtum Turcis conceditur. 296
Muti Turcis in deliciis 57, *aliquot ad cædendum Muſtapham deſtinati.* 58

N.

Natolia hodie Turcis quid. 76
Nicæa 77, *ejus ſitus.* 79
Nicomedia. 77
Niſſa 33, *deſcriptio.* 35
Nix Conſtantinopoli nullo fere tempore deſit. 92
Nobilitas apud Turcas quo loco. 44. 100

O

Beliſcus Conſtantinopoli inſignis. 68
Obſonia Turcarum quæ. 91
Officia Turcæ ut diſtribuant. 99
Officialium Turcarum Imperatoris ſilentium & modeſtia 102,
Olympi montis anguſtiæ. 79
Olympus Aſiæ mons perpetua nive conditus 150, *conſpicuus Conſtantinopoli.* 65
Orator Perſicus Amaſiam ad Turcam venit,

venit, ejuſque munera. 103
Oratores in Divano diſceſſuri menſæ adhibentur. 63
Oriza inſtar tritici in Turcia provenit. 46
Otmanlik Othomanni principis Othomannorum receptaculum. 80
Ottomannorum princeps qualis. 379
Oves caudam aliquot librarum habentes. 81

P.

PÆſtum prope Budam. 26
Papyrus Cathaina ex bombycum involucris. 329
Paſchales ceremoniæ Turcarum. 266
Paſtores diu noctuque in campis. 81
Pauſonium. 28
Paulus Palinai. 19
Pax inter Hiſpaniæ & Galliæ reges Turcis moleſta. 337
Pedites Prætoriani Turcis qui. 23
Pellices aſſumere quotquot volunt Turcæ poſſunt. 130
Pellicum liberi quo loco apud Turcas. 53
Pera oppidum. 288
Perſarum rex Sagihamus Sulcimanno offenſus 56, & Turcicarum diſcrimen in religione. 190
Pharus Turcis quid. 74
Philippus rex Hiſpaniæ qua exiſtimatione apud Turcas. 280

Philippopolis ejuſque deſcriptio. 46
Piſcatores in Turcia pauci. 90
Pons Muſtaphæ per Hebrum. 46
Pontis Trajani pilæ. 33
Pontus quomodo Turcis vocetur. 73
Portentorum varia genera 304
Potio Arabica quæ. 92
Potughia. 82
Potus Turcici genus ex uvis paſsis 91, de morte gentis Turcicæ. 137
de Prædeſtinatione Busbequii cum Turca diſputatio. 353
Præfectum Turcæ Singiaccum vocant & cur. 21
Prandium Mally Baſſæ centum juvenibus miniſtratum. 103
Principo inſula ibid.
Procopia inſula. 326
Pſeudomuſtapha ejuſque encomia. 127
Pſeudomuſtaphæ milites diffugiunt: ipſe vero captus Conſtantinopolim ducitur. 132

Q

QVadrageſima Turcarum. 252

R

RAci Turcis quid. 115
Raptus puellæ cur in more apud Græcos. 35
Regum filiæ bubulcis aut opilionibus deſponſatæ. 44
Religio malis rebus obtenditur. 62
Rhodope ejuſque deſcriptio. 45

Romanis uſitatum demenſa ad amicos mittere. 343
Romanorum conſules & Imperatores cum Turca conferuntur. 382.383
Roxolana concubina Suleimanni 22 quo obtentu Muſtaphæ filium è medio ſuſtollere conetur 60, Baiazetem patri conciliare nititur. 133
Roſam ex ſudore Mahumetis natam Turcæ credunt. 51
Roſarum folia humi jacere Turcæ non ſinunt. ibid.
Ruſtani riſus in lacrymas converſus 198, dignitas ante depoſitionem. 53
Ruſtano ſex millia coronatorũ mittuntur à Busbequio. 309
Ruſtanus conſiliarius Suleimanni 15. Viſiriorum primus ibid. Baſſa honore abactus & cur 52, cur dignitate exuatur 60, Muſtapham defert 56 bellum contra Perſam apparat 199, in priſtinum dignitatis decus reſtitutus 123, cur bellum averſabatur. 143
Ruſticus piſces capi poſſe negans. 89
S.
SAcerdotes Græci pro delicti magnitudine abſolutionem ſtatuunt. 66
Sagittæ exercitium apud Turcas. 212
Sagthamas rex Perſarum 262, cum Suleimanno bellum gerit. 55
Sagthamas Baiazetẽ in carcerẽ dedit. 343

Salſamenta quid. 67
Sammercanda urbs Perſ. 327
Sandæus in Divanum introductus ejuſq; cum Baßis ibi colloquium 287, natura qualis. 340
Saxones ſub Carolo Magno in Tauricam Cherſoneſum deducti. 326
Schedas Turcæ parietum rimis inſerunt 49, cur. 50
Sclopetarii apud Tartaros. 322
Sclopeti Turcis magno terrori. 199
Selimbria. 49
Selimi cum patre Baiazete pugna ubi, 48, præfectura quæ. 228
Selimus Suleimanni fil. ad imperium deſtinatus 126, intentus Baiazeti pro mœnibus Iconii caſtra ponit. 235
Sepulchra Turcarum qualia. 83
Serviæ Deſpotarum domus Sophia. 42
Servianorum arx Symandria 34, pagus Iagodna. ibid.
Servitus ſublata an nobis proſit. 160
Servitii varia incōmoda & commoda. 161
Sighetum à Turcis obſidetur. 192
Singiaccus Turcis quid. 21
Siniſter locus Turcis honeſtior & dignior cur. 29
Solimi cum Iſmaele Perſarum rege pugna. 71
Sophiæ templum Conſtantinopoli. 64
Sophia ejuſque deſcriptio. 42
Stabu-

Stabulorum Turcicorum ratio. 38
Strigonium arx Turcica 20, *à noſtris capitur.* 195
Suburbia in Turcia magna. 31
Suleimanni deſcriptio 105, *concubina* 52, *dictum de Pihalio, pœnas ſceleris attinens* 285, *liberi* 125, *de peſte judicium* 297, *tria optata.* 384
Suleimannus Mufſti ſuum conſulit de Muſtapha 56, *conſulit de Baiazete.* 232
Suleimannus tranſmiſit in Aſiam ad frangendos Baiazetis ſpiritus 240. *pſeudomuſtapha reſiſtere conatur* 131, *religionis ſuæ obſervantior* 293, *re pecuniaria plerumque laborabat* 54, *Baiazetem interfectum cupit* 348, *Belgradum ut ceperit* 32, *Baiazeti ignoſcere conſtituit.* 135
Sultanus nomen honorificum apud Turcas. 194
Sus Turcis impuriſſimum animal cenſetur. 155
Symandria arx. 33

T.

T*Aliſmanni Turcis qui.* 40
Tamerlanes Baiazetem majorem cepit. 52
Tartarorum regulus ejuſque exercitus natura 322, *eorum victus.* ibid.
Tartarus aperto ſemper capite pugnans 22
Taſchan urbs Perſ. 327

Taurinorum numiſma. 32
Tolna Hungariæ municipium. 31
Tranſilvania 15, *tota à Ferdinando recipitur* 16, *quando mancipata* 33, *urbes Saxonibus inhabitantur.* 326
TuguriaChriſtianorũ inTurcia qualia. 37
Tuigon Baſſa & ejus nominis etymon. 22
Tulipan Turcis quid. 47
Turcæ ad juſtas uxores pellices aſſumere poſſunt. 183
Turcis à parricidio regnum auſpicari neceſſe. 55
Turcæ ædificiorum elegantiæ non ſtudent 27.28
Turcarum armatura 20, *ægre ferunt beſtiam per cruciatum interfici* 179
Turcica claßis inMeningem inſulam 279
Turca Conſtantinopoli ſenex potaturus clamat, ut anima ſe in angulum quendam recipiat, 26
Turcæ cum extremis difficultatibus patientia, ſobrietate victus & parſimonia pugnant, 173
Turcarum cum Chriſtianorum militibus comparantur, 174
Turcæ cum Perſis pacem conſtituunt 104 *cur parum impendant in ædes antiquas ſarciendas tegendaſve* 27
Turcarum deliciæ, 106
Turcæ de menſis opiparis ſibi auferunt potius quam aliis mittant, 344

Turcarum de peccatis & pœnis opin. 26
eorum de vini potu opiniones, ibid.
Turcarum opinio de Chederle 94, *de judicio defunctorum.* 83.
Turcæ ex duabus maxime reb. uſum capiunt Oriza & Camelis 170
Turcarum hæreſis de beatis poſt hanc vitam 190. *Imperatoris filii adulti Conſtantinopolim intrare non debent* 135
in Aſia cum exercitu, 52
Turcæ imperii æmulos non ferunt 55
Turcarum in accipienda caſtigatione patientia, 257
Turcæ in amicos & hoſtes nimii 16, *expeditionibus quot Camelis utantur,* 171
Turcarum ingenia ut mitiganda, 48
Turcicæ militiæ fructus unde 162
Turcæ multum in Hungaria ſibi licere autumant 316, *non omnes piſces attingunt* 66, *nullam habent temporum rationem & hiſtorias confundunt* 94 *occulta flagitia non valde, manifeſta graviter puniunt* 186, *omni lenitate equos educant* 166, *per cratē ferream fervefactam cœlum petent* 50, *pietatis loco ducunt Chriſtianum falſo accuſare* 334, *portæ Francofurdienſes aperiuntur* 372 *quomodo & quando ad ſacra die vocentur.* 40. *ſauciatus duos aureos ducatos pro curatione vulneris accipit,* 118

Turcarum ſententia de monomachia 201
Turcæ ſi bene res procedant ad Deum authorem referunt. 351
Turcarum ſuperbia unde 39
Turcarum temeritas inter navigandũ 30
Turcæ Tranſilvaniam repetunt à Ferdinando 16, *victoriam claßicam ſibi invicem gratulantur* 281, *vini dulcedine illinuntur* 25, *vini potus ipſis crimini datur. ibidem. unde ſuſpicioſi facti* 221 *ut ædibus utantur,* 223, *uti legatum Busbequium in planitie prope Strigonium acceperint* 20, *uxorum pudicitiæ ſtudent* 182
in Turcia vivere volenti ſemper manus in Marſupio ſit 48
Typographia Cathai multis retro ſeculis 329. *in Turcia non admittitur,* 214

V.

V*Eduvickius Cæſaris legatus,* 25
Veivoyda ibid.
Veſtitus Turcicus ſenum 88 *& Chriſtiani comparatio* ibid.
Veſtium Turcicorũ militũ forma una, 101
Victoria Turcica de claſſe Hiſpanica 281
Vienna 13. *à Turcis obſidetur* 383
Viennæ ubertas cucurbitarum 223 *portæ reſerantur legato* 18
Vilitas Bulgariæ qualis, 42
Vinum in Turcia paratu difficile, ubi nulli Chriſtiani incolunt 39. *cur Turcis*

damno-

damnetur 92. 255. Conſtantinopolim importari prohibetur 295
Viſirii Baſſæ Turcis qui 15
Vites Græci excidunt 296
Vuæ conceduntur; vinum prohibetur Græcis & Turcis 296. quomodo per æſtatem ſerantur à Turcis 92
Vxor in Turcia pileolo demortuum ſupremo dono donat 34, Turcica à concubina ſola dote differt, 183

VV.

WAga flumen 369
Weyvoda Turcis prætor 334

X.

XEnodochia Turcica eorumque hoſpitandi ratio 35, Turcis Imaret vocata. 49

Z.

ZAy legatus 51
Zona torrida num terra inhabitabilis. 75.

FINIS.

Google

Digitized by Google